ABIELUTEHNIKA

ABIELUTEHNIKA

A-74198

Dr. TH. H. VAN DE VELDE
END. HAARLEMI NAISTEKLIINIKU
DIREKTOR

ABIELUTEHNIKA

UURIMUS TÄIUSLIKU ABIELU FÜSIOLOOGIAST JA TEHNIKAST

„Abielu on teadus"
H. d. Balzac

7 joonisega tekstis ja 5 värvilise tahvliga erilehtedel

„Uus Sõna", Valka

i. 32468416

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

TÕLKINUD E. ROSENBERG

O/ü. Trükikoda Ed. Bergmann, Tartu, 1933

Eessõna.

Et võimalikult vältida esitatava uurimuse valestimõistmist pealiskaudsete lugejate poolt, olgu rõhutatult esile tõstetud autori poolt juba alguses selle sisust järgmist.

Käesolev teos moodustab valmiva triloogia esimese osa. Temas käsitellakse abielu seksuaalset alust ja tahetakse vastavate suhete täielikustamisega kõvendada külgetõmbejõude abielus. Teine köide: „Kõrvalekaldumine abielus" selgitab abieluõnne säilitamise küsimust puhtpsühholoogiliselt ja püüab vastu töötada eemaletõukavaile jõududele. Kolmandas köites käsitellakse sigivuse ja sigimatuse küsimust abielus, mis samuti äärmiselt tähtis abieluõnne leidmiseks.

Käesoleva raamatu käsitlusaineks on abieluliste vahekordade füsioloogia, sest selle tundmine on aluseks nii teadusele kui ka tegelikule elule. Ta püüab täita teaduslikus kirjanduses leiduvat tõelist tühikut ja annab arstidele võimaluse juhatada raamatu vastavate osade lugemisele neid oma abitarvitajaist, kes neis küsimusis vajavad tungivalt selgitust ja õpetust — ja et seesuguseid abitarvitajaid on palju, seda teab iga arst. Seega vabaneksid arstid nii mõnegi piinliku üksikasja põhjalikust sõnalisest selgitusest ja abielulised, kes ei julge pöörduda neis küsimusis nõuküsimisega arsti poole, leiaksid mõnegi võimaluse, mida nad ehk muidu poleks suutnud aimatagi, abieluõnne saavutamiseks. Et käesolev raamat suudaks neid ülesandeid täita, selleks tuli ta enesestmõistetavalt kirjutada ka kõikidele arusaadavas keeles.

Isiklikku sissejuhatuseks.

Käesolev raamat ütleb palju, mis muidu ütlemata jääb. Seepärast valmistab ta mulle mõnegi ebameeldivuse. Seda ma tean, sest tunnen oma kaasinimesi ja nende kommet eitada, mis on harjumatu.

Seepärast ei saanud ma seda teost ka varemini kirjutada; nii kaua kui arst peab arvestama oma praksist, ei või ta endale lubada üldrajalt lahkumist.

Kes aga end on vabastanud, — kes siis võib öelda, mis ta heaks ja õigeks peab, selle kohus on seda teha.

Nii p e a n ka paberile panema, mida olen leidnud õigena. Ma ei saaks rahulikult vastu minna oma eluõhtule, kui ma seda ei teeks. Sest h ä d a s u n n i b seda teed näitama; kannatatakse liiga palju valu, mida võib vältida, lastakse kaduma minna liiga palju rõõmu, mis tõstaks eluõnne.

Olen nüüd selleks tööks õiges eas ja küllaldase ettevalmistusega. Teadlane, kes on pühendunud üle kahekümne viie aasta teoreetilistele ja praktilistele küsimustele; kirjanik, kes mõnele ja mõnesugusele mõttele kuju on andnud; naistearst rikkalikkude kogemustega; paljude meeste ja naiste usaldatav; inimene, kellel midagi inimlikku, mees, kellel midagi mehelikku pole võõraks jäänud; abielumees, kes abielu õnne ja kannatust tundnud; lõppeks viiekümneaastane mees, kes on õppinud vaatlema elu sõbraliku rahuga, liiga vana selleks, et teha nooruse rumalusi, aga liiga noor selleks, „et olla soovideta"; see kõik kokku võib juhtida s u l g e selle töö kirjutamisel.

Ebameeldivusi, millele viitasin ülalpool, oleks võinud vältida varjunime tarvitamisega. Sellest pean aga loobuma, sest olen esinenud oma teadusliku nimega teaduslikkudes käsitlustes ja et nõuanded, mis sisuliselt võttes kõlbla tähtsusega, varjunime tarvitamisega oma õiglases otstarbekohases mõjus palju kaotaksid.

Nii siis võtan vastu seesugused pahandumised rahuliku meelega, lootuses, v e e n d u m u s e s, et mõnedki — ka kui nad seda ei saa öelda — abielurahu vaikuses tänusõnu avaldavad.

Val Fontile, 21. juunil 1923.

Dr. Th. H. Van de Velde.

Esimene osa.

Sissejuhatus ja üldine suguelu füsioloogia.

I peatükk.

Sissejuhatus.

Abielu ja üliabielu.

Näitan teile tee täiuslikule abielule. —
Nimetan ta üliabieluks.
Pulmi teie tunnete. Nad on lühikesed, ja pea vajute ajajärku, millist nimetate abieluks.
Pulmadest peab saama üliabielu. —
Aidaku see raamat teid selleks.

* *
*

Abielu — vähemalt kristlikkude maade oma — ebaõnnestub tihti. Selle üle ei ole kahjuks mingit kahtlust. Ta võib viia maapealsesse paradiisi — ta muutub mõnikord tõeliseks põrguks. Puhastuskolle, selgituskoht, milliseks peaks ta kujunema, on ta liiga harva.
Peab siis seepärast loobuma abielust?
Paljud on soovitanud seda; — kuid näidata paremat pole nad suutnud.
Loendamatult suurem on muu seas nende arv, kes tahavad jääda vana korra juurde, ja nende seas on kaalukamad.
Usklikele on abielu püha.
Riigile, ühiskonnale hädatarvilik.
Lastele tingimata vajalik.
Naised võivad alistuda julgesti — vähemalt relatiivselt — ainult abielus tungile armastada.
Ja mehed leiavad enam-vähem üldiselt korralikes elutingimusis, mida neile võimaldab harilikult abielu, paremaid eeldusi edukaks tööks.
Neil põhjusil, ja kõige pealt, et ma selles monogaamse armuühenduse jäädavas kujus näen sugutungi arengusaavutist, mis selle tungi egoismi laiemal määral altruismiks muudab, pooldan ka mina abielu.
Abielus kannatatakse palju.

Abieluta oleks aga kannatada märksa rohkem.

Kui siis abielu pooldame, tekib küsimus, kas peame ka õnne puudumise ja suure viletsuse, mida tihti abielule ette heita võime, ükskõikselt vastu võtma või peame katsuma abi otsida.

Ükski inimene, kes, nagu arst — eriti sugueluteadlane ja naiste-arst —, tihti abielu kulisside tagust võib näha, ei viivitaks silmapilkugi vastusega.

Kõik peab tehtama selleks, et parandada igal mõeldaval viisil väljavaateid jäädavale õnnele.

* *
*

Abielu armastuse ja õnne ehitise nurgasambaks on:

1. Õige abielukaaslase valik.
2. Abielupoolte hea psühholoogiline suhtumisvõime üldse ja eriti teineteise suhtes.
3. Abielupaari soovidele vastav sugujärglaste küsimuse lahendus.
4. Kokkukõlaline, õitsev suguelu.

* *
*

Abielukaaslase valiku üle võib lugeda mõndagi mõistlikku iga tõsise autori töist, kes on kirjutanud inimese suguelust, sugukü-simusest, abielust, olgu ta siis arst, usuteadlane või filosoof, ükskõik kas ta oma mõtteid on avaldanud sajandite eest või alles möödunud kuul.

Mul ei tarvitse siis korrata juba sageli öeldut, mis pealegi selle töö piiresse ei kuulu — pean ainult kahetsema, et ikkagi liiga vähe on tähele pandud neid häid näpunäiteid, ja et enamik inimesist ikka veel abielukaaslast v a l i m a t a, täitsa pimesi kobades, abiellu astu-vad, — võin ainult omalt poolt teistega kaasa karjuda, kes toonita-vad valikul esmajärguliselt mõõtu andvat võimalikult laitmatu tervise väärtust. Sest miski ei koorma abielu algusest lõpuni nii kui just säärane viga.

* *
*

Ka abielu psühholoogia ei kuulu käsiteldava töö sissu. Kes asjast huvitatud, neile — s. o. igale abiellunule — soovitan lugeda, ütleme juba uurida, suurepäraseid raamatuid, nagu Löwenfeld'i „Abi-elu õnnest" ja Th. von Scheffer'i „Abielu filosoofia". Ka Gina Lombroso töö „Naise hing" neljandas osas võib mõndagi leida, mis lugejat mõtlema paneb.

„Abielus on ühtinud nõue ja anduvus, kui abielu aga õitsema peab, siis peab isiksusetusele palju ruumi antama." Ta on „võib-olla suurim kasvatuslik tegur elukoolis, ja nagu iga kool, pole ka elukool naljamäng".

Tema suurimaks hädaohuks on igavus ja sellega kaasuv võõrdumine, mille läbi naine — kes ainult abieluga elab, kuna mehe peahuviks on tema töö — vist küll raskemini kannatab.

„Vaimne ja moraalne üksildus, millisesse mees naise jätab, on palju valusam ja piinarikkam kui despotism, vägivald ja toorused, mille vastu avalik arvamus järjekindlalt protestib. Need on nähtavad, jämedad, tihti ainult ajutised ülekohtud, mida kanda kergendab mainitud avaliku arvamuse reageerimine, kuna säärane mahajäetus nähtamatut, seletamatut piina valmistab, mis igasuguse enesekaitse võimatuks muudab, seejuures aga iga tunni päevast ja iga elupäeva mürgistab, sest et ta lootusetut, väljapääsuta eimidagit tähendab, ja et elujulguse kadu, mis sellest sõltub, aasta-aastalt hullemaks läheb ja raskem on taluda kui igasugune äge, kuid mööduv valu."

„Mees peab kohustuma naist oma tööst osa võtma lasta, naise hädade üle huvi tundma, tema tegevusele juhatust andma, tema ebakindlust kõrvaldama."

Seda kõike ta võib, sest „pole ühtegi mehetööd, millest naine, kas materiaalses või vaimses mõttes, osa võtta ei suudaks; pole ühtegi kartustäratavat ebakindlust, millele mees oma sõnaga lõppu ei suudaks teha. Mees lasku naist osa võtta omast tööst, võtku vaevaks olla naise elu juhiks, ja naine peab end armastatuks ja õnnelikuks, olgu ka ohvrid kuitahes suured, mida temalt nõutakse." Nii ütleb proua Ferrero, kelle sügavalt mõeldud mõtteid ma lugejate *eest maha salata ei taha.*

Nii — või igatahes säärases mõttes — on ka mõned teised inimlapsed kõnelnud, nii näit. ka Albert Moll, kes juba oma „Suguelu teaduste käsiraamatu" esimeses väljaandes (1912) ütles: „Just selle läbi, kui see võimalik, et naine targa abilisena, kuigi ehk ainult pisiasjus, meest tema töös toetab, kindlustub tublisti seesmine side abielupoolte vahel. Võib olla olenebki see sellest, kui meie väikekaupmeeste juures, kus naine vahete-vahel mehele leti taga kaasa aitab, samuti ka käsitööliste juures, kus naine kord ühes, kord teises töös aitab, võrdlemisi õnnelikke abielusid leiame."

Pooldan sääraseid mõtteviise täie veendumusega. Tahaksin ainult juurde lisada, et naine omalt poolt paljugi ära teha võib saatusliku igavuse ärahoidmiseks, kui ta huvitub toiminguist, mille vastu huvi tundma ta ka meest pöörab. Näit. luges naine head raamatut, uuris mõnda reisukirjeldust, kuulas mingit ettekannet; kui ta nüüd oskab mehele sellest huvitavalt jutustada, siis sellega ta juhib mehe mõtted eemale tööst, toiminguist, meelepahast ja muredest. Igatahes — mees peab naise lobisemist mõistlikult võtma.

Nimelt selliseis suhteliselt pisiasjus, mis siiski elus lõpmatut tähtsust omavad, sest need võivad tuju tõsta või rikkuda, peab olema taktitunnet, mis abielupooltele õiget teed peab näitama.

„Taktiks“ nimetatud juhiga käsikäes on ainuüksi võimalik abielu õnnemäkke ronida.

Kui õnnestub eelmainitud viisil alaliselt ähvardavast abielupoolte vaimsest võõrdumisest hoiduda, siis mõjuvaima vahendina on ikkagi ühine huvi millegi vastu, mis mõlemaid ühevõrdselt köidab. Olgu see kas või lillede kasvatamine, kirjamarkide korjamine, muusika või sport, malemäng või automootorite uurimine — ühine ratsu kindlustab mõlemapoolset huvi.

* *
*

Milline huvi aga võiks abielurahvast kindlamini siduda kui armastus ja mure sünnitatud laste suhtes?

Lapsed moodustavad normaalses abielus tugevaima vaimse sideme. — Ja paarid, kes seda igivana tõtt ei tunnusta, kahetsevad seda küllalt sagedasti.

Muide, — et sugujärglaste küsimus paljudele mitte nii lihtne pole nagu neile kadestusväärseile, kes selle küsimuse üle üldse ei mõtle, sest et nad küsimuse lahendamise julgesti kõrgemate võimude hoolde annavad, — kes tunneb seda põhjalikumalt kui naistearst?

Igal sammul kohtab ta õnnetuid, kellele üks pettev lootus teisele järgneb, kellele lasteõnnistuse puudumine abieluõnne hävingut tähendab.

Ta näeb ju iga päev mõnda magamistuba, millesse astumisest abielumees tagajärgede kartusel hoidub; ta tunneb nii mõndagi abieluvoodit, milles naine kartuse ja hirmuga oma muidu armastatud meest ootab; ta ju teab, kui palju abielusid ainuüksi raseduse kartusel purunevad.

Selle, abielu õnnele äärmiselt tähtsa probleemi käsitlemine kuulub tingimata minu ülesandesse, mille endale seadsin.

Ainult selle käsitlemisel pean enne tutvustama suguelundite normaalse tegevusega. Seepärast peab — selles raamatus — algama abielu füsioloogiaga.

* *
*

Seega jõuan eelseisva töö aine juurde.

Abielu õnne ehitise neljanda nurgasambana mainisin *harmoonilist, õitsevat suguelu*.

Ta peab tugev olema ja hästi ehitatud, sest temal lasub suur osa koguraskusest.

Kahjuks on ta aga enamasti halvasti alustatud ja pudedast materjalist ehitatud. — Seal pole siis ka midagi imestella, kui kogu ehitis lühikese aja jooksul kokku variseb.

Suguelu on abielu põhi. Ja siiski ei ole enamik abielurahvast kunagi teadlik suguelu küsimusis.

Sellest puudusest välja aidata ja abinõusid ja teid näidata, et suguelu abielus harmooniliseks ja õitsevaks kujundada, — see on ülesanne, mille olen endale võtnud.

Siinjuures pöördun arstide ja abielumeeste poole. Arstide poole, sest nad peavad ka neis asjus abielurahvale nõuandjaiks olema.

Peavad olema! — Kui vähe nad seda tõeliselt on ja miks nad seda mitte ei ole, näitab meile tsitaat Ludwig Fraenkel'i teosest: „Naise normaalne ja haiglane suguelufüsioloogia“: „Lasksin seksoloogi nii pikalt siin sõna võtta, sest võib-olla on see koht eriti sobiv seks küsimuseks; samuti, et teatavast suursugusest, igatahes täitsa ebaõigest tagasihoidlikkusest ja häbelikkusest enamik naistearste tõeliselt neist asjust vähe teavad.“

Abielumeeste poole — kes eriti ses suhtes oma naiste juhid peaksid olema —, sest et neil ei puudu mitte ainult õiged juhi omadused, vaid isegi hea partneri omadused.

Neil pole aimugi oma ebatäiuslikkusest. Sest mees, kes normaalse suguvõime juures oma „abielukohuseid“ korrapäraselt tema jaoks füsioloogilisel viisil täidab, mõtleb sellega kõik teinud olevat, mis naine temalt nõuda võiks.

Ja kui naine rahuldatud ei ole ja kunagi rahuldatud ei saagi, siis asetab mees tema — ohates või ükskõikselt, nagu tal viisiks — kahekümnel kuni kaheksakümnel juhul sajast (üksikute autorite arvamused kõiguvad väga) „sugukülmade“ naiste hulka, hädaldab oma õnnetuse üle, — ja eemaldub naisest ikka rohkem ja rohkem.

On tal õnne olnud temperamentlikumat naist koju tuua, kes mehe „kohuste“ täitmisel külmaks ei osutu, siis hiilib mõne aasta pärast, alaliselt ühtviisi toimuva sugulise rahuldamise juures, suguline igavus abielupaari vahele, mis abieluõnne hädaohtu asetab; sest igavust saab peletada ainult vaheldusega, vaheldus näib mehel objektis võimalikuna — ja ka siin tekibki võõrdumine.

Mõtet, et viga temas eneses võiks olla, et tema ise see on, kellel võimalik oleks, ka tema enese poolt kahetsetud võõrdumist ära hoida, seda ei tule tal sugugi pähe.

Ta nimelt ei tea, et on loendamatuid, läbi ja läbi normaalse sugulise rahuldamise piires olevaid variante, mis üksluisuse igavuse abieluvoodist eemal võiksid hoida, sest et need variandid abielupoolte suhetele ikka jälle uusi ärritusi annavad. — Või kui ta kõigest sellest midagi aimab, siis peab ta seda kõlbmatuks ega saa aru, et kõike, mis on füsioloogiline, ka kõlblalt lubatuks tuleb pidada. Ja ta peab oma naist „liiga kõrgeks mingi säärase jaoks“, jätab ta ikka rohkem ja rohkem üksinda, otsib igatsetud vaheldust väljaspool kodu ja seal langeb tihti tõelisse kõlvatusse.

Keskmine abielumees ei tea isegi seda, et naise suguline rahuldus mitte samaselt ei toimu kui temal endal; tal pole aimugi, kuis naise tundeid õrnalt ja vastutulelikult tuleb äratada; ta ei suuda

mõista, miks hindu naised, kes oma meeste tagasihoidlikkusega harjunud, eurooplasi pilgates „külakukkedeks“ nimetavad; tal pole arusaamist jaavalase mõtteviisist, kes rohkem rõõmu tunneb mõnust, mida ta ise valmistab, kui sellest, mida ise leiab.

Don-Juani kuju olemus on temale täieliselt mõistatuslik; veel enam, ta saab sest täitsa valesti aru.

Lugegu ta ometi Marcel Barrière'i „Esseed moodsast donžuanismist“, et talle selguks, et võrgutaja hing ei otsi mitte madal-egoistlikku võtmist ja jätmist, vaid ainuüksi rahulduse mõnu.

Ometi peab abielumees just ses mõttes võrgutaja olema, oma naise võrgutaja, iga kord uuesti. Siis võib ta, alati õnne andes, kestvalt õnne tunda, ja tema abielu muutuks üliabieluks.

Kui mitte armujumal, siis vajab mees, et ülesandest jagu saada, teadmisi; ta peab t e a d m a.

Selle raamatu järgnevad peatükid võivad teda aidata selleks.

Osaliselt võivad ka mitteasjatundjad kergesti seda lugeda. Osaliselt tuleb aga uurida. Sest minu käsitlused, olgugi et katsun üleliigsest õpetlikkusest hoiduda, peavad puhtteadusliku ilmega olema. See ja aine iseloom tingivad asjaolu, et ei saa vältida mõningaid võõrsõnu ja spetsiaalväljendeid. Lugeja, kes üht või teist hästi ei mõista, võib arstilt selgitust paluda.

Otstarve väärib uurimist.

II peatükk.

Pilk inimese üldisse suguelufüsioloogiasse.

Esimene jagu.

Sugutungi areng, sugutunded ja seesmised ärritused.

Sugutung ja enese alalhoidmise tung valitsevad elu üle. Üks on tõu, teine isiku alalhoidmiseks, Sellele vastavalt on loodusele sugutung tähtsam enese alalhoiu tungist, mille tõttu ta on ka tugevamini välja arenenud. Seda näeme loomariigis, kus just tublimad isaseist emase pärast võitluses julgesti elu kaalule panevad; sama võime leida primitiivinimeste juures; seda näeme ka iga päev tsiviliseeritute juures, kes oma sugutungi rahuldamise pärast oma elu mitmesuguseisse hädaohtudesse asetavad ja tihtigi oma olemasolu armastusele ohvriks toovad.

Et sugutung on oma põhiloomult sigimistung, see ei näi mulle kaheldavana; kuid sama vähe on kaheldav, et üks tung teisest ikka rohkem ja rohkem eraldunud on. Isegi usuteadlased arvavad seda. Nii tunnustab näit. pastor Ernst Baars ajakirjas „Seksuaalprobleemid", 1909, lk. 753, „et tahe sigitada sugutamistahte kõrval tagaplaanile jääb".

Sigitamistung on tsivilisatsiooni eduga nõrgemaks jäänud. Naise juures on see siiski paremini säilinud. Olgugi et sigitamistung kaugeltki mitte ei avaldu „sigitamistahtes", ihas emaks saada, „hüüdes lapse järele", siiski võime seda sedastada enamiku naiste juures.

Teisiti on lugu mehega: ainus, mis nende juures sigitamistungi meelde tuletab, väljendugu see siis, muu seas mitte liiga haruldases ja mõnikord isegi palavas, soovis, last saada armastatud naiselt, s. o. naisega jäädavat armuühendust soovides, soov, mis armastaval naisel on pea sama. See soov, milles asjaosalised, müstilisest ülespuhutud tungist surematust saavutada, tahavad oma isiklikke omadusi oma iduplasma kaudu alal hoida, ei sarnane või sarnaneb väga vähe tungidega; ses soovis ei sisaldu midagi, mis ilmtingimata täide minema peaks. Äärmisel juhul võib see ainult igatsuseks muutuda. A fortiori maksab see ka teiste tegurite kohta, mis meest paneks sugujärglasi tahtma. Kas need tegurid olenevad perekondlikest, nime, varanduslikest, seltsiharjumuslikest tagamõtteist või isegi upsakusest, siiski on nad läbi ja läbi mõistlikku laadi, millega siiski

mitte öeldud ei ole, et säärased tegurid ei võiks sarnaneda väga tugeva tungiga.

Nii siis kultuurrahvaste elus eraldub pea täieliselt, iseseisva komponendina, sigitamistung sugutungist ja sigitamistung näib olevat arenenud sugutungist.

Palju nimekaid autoreid (nimetame näit. B. Hegar'i ja Eulenburg'i) vaatavad sugutungile kui sugutamistungile, eraldades sugutungist sigitamiskomponendi.

Mina ei saa nendega nõus olla. Kuigi sugutamine kahtlemata sugulise iha keskpunktis seisab, peame siiski selle nimetuse kõrvale heitma sel kaalutlusel, et suguline tegevus ei seisa mitte ainult sugutamises, ja et harilikult tung suguliseks tegevuseks, kuigi mitte alati, juba laste juures tähelepandav on, olgugi et neil sugutamisvõimalusest veel aimugi pole; samuti kaalutluse põhjal, et sageli suguliseks rahuldumiseks mitte sugulist läbikäimist ei tarvitata, vaid mõnda teist rahuldamisviisi.

Minu arvates on asjatu selliseid täpsamaid nimetusi otsida „sugutungi" mõiste eritlemiseks, eriti siis, kui sugutungi suhet sigitamistungi suhtes nii käsitella, nagu seda ülalpool olen teinud.

Sugutung on tung suguliseks tegevuseks, mille asukoht, s. o. tema põhjused kui ka kiirgumised mitte ainult suguelundeis ei ole, vaid kogu kehas ja kogu hinges. Sellisena on ta kõikvõimas ja tema mõjupiirkond ei piirdu kaugeltki seksuaalsfääriga. Tuletame vaid meelde sugutungi tugevat mõju kunstidele (erootika).

* *
*

Sugutung kõigi oma avaldustega on suurel määral sugunäärmete tegevusest sõltuv, ja mitte ainult sugunäärmete nähtavast tegevusest (sugurakkude eritamine), vaid ka nimelt nende nõndanimetatud sisemisest sekretsioonist.

On sedastatud, et need näärmed (nagu muu seas paljud, kuigi mitte kõik teised, — samuti mõned koed, mis ei sarnane näärmetega) keerulisi aineid valmistavad, mis mitte näärmest väljapoole ei eritu, vaid järjekindlalt näärmest läbivoolavasse verre imbuvad. Sellised ained, kui väike nende hulk ka oleks, võivad avaldada väga tugevat mõju kogu kehale või üksikuile kehaosadele. Need, mida nõristavad sugunäärmed (ka enne nende täiskasvamist), omavad kaalukat tähendust kogu keha kui ka suguelundite, sootunnuste, omaduste ja tegevuse arengus. Arenevad sugunäärmed puudulikult või puuduvad nad täieliselt, näit. nende sihilikul eemaldamisel noores eas, siis ei ole eelmainitud nõristused võimelised küllaldast mõju avaldama kasvavale isikule ja normaalse inimese asemel kasvab kohitsetu tüüp, kes erineb oma kehalise arenemise, ainetevahetuse, hingeliste omaduste poolest märksa normaalsest, ja seda

suuremal määral, mida varemini ja täielikumalt sugunäärmete puue on tekkinud.

Naise sugunäärmete „sisenõre" juhib organismi, nii arenevat kui ka täiskasvanut, kehaliselt kui ka hingeliselt naiselikkuse suunas, kuna mehe näärmed vastavat mõju mehelikkuse suunas avaldavad. Muu seas näeme seda ka, kui noorel loomal sugunäärmed välja lõikame ja temale teise soo näärmed külge poogime. Tema omadused, ka tema sugulised kalduvused, tema lähenemiskatsed avalduvad ja toimuvad selles suunas, mis vastab poogitud sugunäärmetele, ja tema keha kui ka selle funktsioonid muutuvad vastavalt, kuivõrt olemasolevad anatoomilised olud seda üldse lubavad.

Muide — sugulised omadused, tunded, kalduvused ja osaliselt ka suguline tegevus pole, eriti täiskasvanul, eranditult sugunäärmete mõjuga seotud. Oleks see nii, siis ei võiks nad enam avalduda pärast seda, kui nende mõju on juba lõppenud. Tegelikult leiame aga neid tundeid ja nähtusi mõnegi indiviidi juures, kellel pole funktsioneerivaid sugunäärmeid, kas need siis kohitsemisega või mõne hävitava haiguse tõttu hävinud on, või jälle, et nad — nagu see teatud eas naistel toimub (enamasti 43 ja 50 eluaasta vahel) — lakkavad töötamast loomuliku taandarengu tõttu.

Tõenäoliselt on seejuures tegemist — ja iseenesest mõista samuti siis, kui sugunäärmed korralikult veel töötavad — ka teiste näärmete „sisenõredega". Nii ühel kui teisel juhul näeme tähtsa tegurina elueal omandatud, s. o. elukogemuste läbi saavutatud seisukohta sugulise tegevuse alal. Ja veel tähtsam kui see elueal omandatud hingeline omadus, on päritud omadus. Kuid ka see baseerub inimese (ja tema ürgvanemate) arenemiskäigust nähtuvalt sugunäärmete mõjul.

Nii võib siis öelda, et sugutung esmaselt eranditult sugunäärmeis juurdub, uueajalisel, täiskasvanud inimesel aga ühest küljest päritud ja omandatud kujutlusist ja teisest küljest sugunäärmete, s. o. nende välis- kui ka sisenõrest oleneb.

* *
*

Albert Moll jagab oma teoses „Katsed suguiha üle" sugutungi mõiste kahte ossa: kontrektatsioonitung ja detumestsentsitung.

Põhimõtteliselt pooldan teda selles, eelistan aga neid ebakõlavaid nimetusi rahvaliku keele sõnadega asendada ja seejuures neid pisut laiendada, kusjuures ma toonitamata ei taha jätta, et selliseid eraldamisi ei saa täitsa konkreetselt võtta, sest et need mõisted mitmeti teineteisega kattuvad ja seepärast kunagi neid teravalt piiritella ei saa.

Contrectare tähendab kompima; Moll tarvitab seda puudutamise mõttes (kedagi teisest soost isikut). Mina kujutan seda tungi

vastupandamatu soovina, võimalikult teisele soole läheneda, nii siis kõneleksin (s u g u l i s e s t) l ä h e n e m i s t u n g i s t.

Detumestsentsitungi nimetaksin meelsamini (s u g u l i s e k s) l õ t v u m i s t u n g i k s, millega nii kohalikku kui ka üldist — eriti veel hingelist — lõtvumist silmas pean. Veel parem nimetus oleks s u g u t u n g i r a h u l d a m i s t u n g, mis tabavamalt kohalist ja üldist, rahuldavat tunnet, sugulise ühtumise kõrguspunktiga otseselt ja ligemas ühenduses seisvat lõtvumist väljendab. Et aga „lõtvumine" Moll'i detumestsentsile vastavam on, tarvitan ka seda sõna ühes minu väljendistega.

H e r m a n n R o h l e d e r'i („I n i m e s e k o g u s u g u e l u") ja teiste käsitluse järgi on veel kolmas (õieti esimene või teine) komponent, tumestsentsitung olemas, seda pean tunnustamata jätma, sest seda tungi ei saa iseseisvana võtta. Tõusev pinge on sugulise ühte alguseni lähenemistungi saatev või sellest ilmselt järelduv nähtus. Sellest peale orgasmini — mis ühtaegu on suguühte tipuks ja lõtvumise alguseks, nii siis rahuldumine kahes mõttes — pingetendents, kuigi ta kogu aeg tõuseb ja lõpuks äärmuseni on tõusnud, pole siiski iseenesest veel mingi tung, vaid abinõu otstarbe jaoks, s. o. et ihaldatavat rahuldumist saavutada — teise sõnaga: ta kuulub (suguühte algusest peale) sugutungi rahuldamistungi juurde.

* *
*

Kuigi lõtvumistung sõltub suurel määral välistest ärritustest kui ka hingelisist impulssidest, on ta siiski, eriti mehel, tublisti mõjustatud suguelundite seisukorrast, eriti seemnehulgast, nii et ta mõnikord võib esineda tühjendumistungina.

Mõningail loomaliikidel on emastel loomadel kaugeleulatuv sõltumine munasarjade tühjenemise ja lõtvumistungi vahel. Tugevaimalt on see kaladel välja kujunenud. Kõrgematel loomadel võib selgesti märgata sugutungi selle osa ja munarakkude eraldumise (ovulatsioon) sõltuvust teineteisest jooksuaja nähtuste näol. „Homo sapiens'i" arenemiskäigus on suguline rahuldumistung ja munarakkude eraldumine teineteisest ikka sõltumatumaks muutunud. Vaatamata sellele — nii täielik, nagu harilikult arvatakse, pole see lahutumine ka praegusaja naisel mitte. On siiski mõningaid nähtusi (nagu hiljemini viiendast peatükist näeme), mis osutavad ikka veel olemasolevat sõltuvust.

Kordame lühidalt ja skemaatiliselt öeldut. S u g u t u n g (s u g u l i s e t e g e v u s e t u n g) o m a o l e m u s e l t s õ l t u b s u g u n ä ä r m e t e n õ r i s t a m i s t e g e v u s e s t, n ä ä r m e t e s i s e s e k r e t s i o o n r e g u l e e r i b e s i m e s e k o m p o n e n d i n a l ä h e n e m i s t u n g i, k u n a n e n d e v ä l i n e n õ r i s t a m i n e t e i s e k o m p o n e n d i n a l õ t v u m i s t u n g i (s u g u l i s t r a h u l d u m i s t u n g i) j u h i b. (Väljendus, mida enesestmõistetavalt selles teravas kokkuvõttes *cum grano salis* tuleb võtta.)

Lähenemistungiks tihenenud sugutungi ümber kristalliseeruvad igasugu tunded ja mõtted; moodustub eritlematu armastuse hingeline tervik.

See pole siiski veel mitte enam kui üksiku inimese suguelu arengjärk. Varem-hiljem süstematiseeruvad armutunded. Mil hingeline tervik laieneb, alatasa uute mõtterühmadega täiendub, kuni ta lõpuks ülisuure osa hingelisist kujutlusist enese valitsuse alla võtab, muutuvad assotsiatsioonid kord-korralt alalisiks, ja nad voolavad teatud sihis. Armastuse ese, alul ainult poolunes tajutult, omandab kindlama, isiklikuma kuju: vaim kujundab armastatava ideaalkuju. Ja peagi kohtab ta seda lihalise inimesena. Mis puudub sarnasuses ideaaliga, seda täiendab ta meelsasti oma armuihas.

Esimene, julgusetu, vargsi lähenemine, üksik sõna, vastatud pilk, — leek lööb lõkkele, rõõmus sünnib armastus.

Armastuseks kujunenud lähenemistungil on nüüdsest peale võimalusi edasiseks arenemiseks. Ta haljeneb, kasvab, — kuni saavutatakse armastajate täieline ühinemine.

Silmapilgul, kui armastajad teineteises enese täiendamist saavutavad, ühinevad jälle lähenemistung ja rahuldumisiha ja liituvad uueks, nüüd juba kõrgemaks tervikuks. — Armastus on täis kasvanud — nüüd, alles nüüd võib ta õitseda.

* *
*

Kuigi ma möönan, et tunnete kogu, mida tema rikkalikkuse, sügavuse ja kindluse tõttu tõeliseks armastuseks võib nimetada, võib erijuhtudel tekkida rohkem kui ühe isiku vastu, siiski loen kahtlemata oluliselt monogaamse iseloomuga, täieliselt arenenud armastuse, nagu eespool käsiteldud, ülimaks. Seni kui inimene meele ja hingega sügavalt armastab, on tema vaim sedavõrt oma armastusobjektist „sisse võetud," et ta oluliselt monogaamiks jääb, isegi siis, kui harjumused (usulised või rassilised), sund või häda teda sunnivad vahel mitte oma armastatuga suguliselt ühtima.

Teisiti on asi, kui sugutung mitte täieliselt armastuseks ei muutu, või on sellisest kõrgest arengust taandunud. Siis ilmneb inimese juures, eriti mehel, tema kindlasti polügaamne algseisund.

* *
*

Abielu on monogaamse armuühenduse jäädav kuju.

Sellisena tähendab ta kõrgeimat arengut, ka ses mõttes, et ta eelistab ürgeliselt egoistlikkude tungide arendamist teadlikuks, kaugele ulatuvaks altruismiks.

Nii vaadatult toimivad armastajad abielludes pühalt — mitte ainult kiriklikus mõttes. Nad tõotavad vastastikku kõrgeimat, ilusaimat, kuid ka raskeimat, mis mees ja naine üldse tõotada võivad: eluajaks oma armutunnete voolu summutada ja seda ainult ühes suu-

nas juhtida; ja pikki, pikki aastaid, ikka ja alati, teineteisele parimat anda, mis üldse mees ja naine, inimene inimesele anda võiks.

* *
*

Armastus, mis abiellumisel on nii täieliselt arenenud kui ka kõrgemale arenemisastmele jõudnud, võib sel kujul mõlemale asjaosalisele j ä ä d a v a t õnne kinkida.

K u i kiiresti aga võivad närtsida ilusaimad tunded, k u i t i h t i pühimad lootused nurjuda!

„Vaim on valmis, aga liha on nõder." Ja mõnikord ei püsi vaim kuigi kaua valmina!

Huvide ühtlusetus, tungide arenemisaste, taandumine väiksemaile arenemisastmeile, — teoreetiliselt võib neid külluses esitada ja nende järeldusi ette kuulutada, — jääme ikkagi kurbade tõsiasjade ette.

Kõige hullem siinjuures on, et nii pea kui ligitõmme kustub, paneb ennast maksma sugude eemaletõukumine.

Sellise olemasolus, eriti inimestel, pole kahelda. Ta ilmneb igal pool, kus lähenemistung oma mõju kaotab, ja seda tugevamini, mida tugevam enne ligitõmme oli. Ta võib muutuda vaenlikkuseks, isegi vihkamiseks. On nii mõnigi abieludraama, nii elus kui luules (näit. Strindberg), mis seda tõendada võib. Abielule on ta seda hädaohtlikum, mida vähem inimene temast — vähemalt kergemas ajajärgus — teadlik on.

* *
*

Selles võitluses instinktiivse sugupoolte vahelise eemaletõukuvuse ja tungilise sugulise külgetõmbe vahel on esijoones arvesse tulevate, kõrgeimalt arenenud puhthingeliste tunnete kõrval ainult üks mõjuv vahend abielu päästmiseks. See on õigeajaline suguliste tõmbejõudude suurendamine, nii et vastutöötavad mõjud avalduda ei saagi.

Suguliste soovide ja kalduvuste ühtlusetusest tuleb hoiduda või selles hädas abi leida, tungide arengut mõlemal asjaosalisel ühtlasele kõrgusele viies, — eriti tuleb hoiduda taandumisist.

See kõik on võimalik — kuigi mitte kerge!

Seda on võimalik saavutada, kui armumängu alati uuesti värskena kujundada.

Seda saavutatakse, kui armastavad abielupooled vankumatut sugulist vastutulekut näitavad. Seda saavutatakse vastastikuse sugulise kohanemise ja kasvatuse teel; vahelduva teineteise võrgutamisega altruistlikus mõttes; vastastikuse sugulise rahuldamise tehnika arendamisega märksa kaugemale kui see praegusis harilikes abieludes arenenud on.

Lühidalt: seda saavutatakse ü l i a b i e l u s ja ü l i a b i e l u kaudu.

III peatükk.

Pilke inimese üldisse suguelufüsioloogiasse.

Teine jagu.

Sugutunded ja välised ärritused.

Nägime eelmises peatükis, kuidas sugutung, sigitamistungist lähtudes, areneb mitmeastmeliselt, kuni ta üliabielu kujul kõrgeima astme saavutab. Ka jõudsime selgusele, kuidas sugulise tegevuse tungi komponente seestpoolt mõjustada saab.

Nüüd püüame selgitada, millised välismõjud ärritavalt või pärssivalt temale mõjuvad.

Kui „seesmisi ärritusi" võime liigitada kehalisiks (sekretsiooni mõju; teatud kehaõõnte ja juhade täitumine, mõju vere kaudu) ja hingelisiks (kujutlus, mälupildid, fantaasiad), nii võime ka „väliseid ärritusi" samal viisil liigitada: ühed on eeskätt kehalist laadi ja teised kuuluvad peamiselt hingeellu. Sama vähe kui säärane mitmesuguste sisemiste ärrituste eritlemine võimalik on, sest et need vastastikku üksteist tublisti mõjustavad, on ka mõlemat liiki väliste ärrituste eritlemine võimalik. Võivad isegi puht hingelist laadi ärritused meid mõjustada meie meelte kaudu.

Sellele vaatamata on otstarbekohane neid siiski eraldi käsitella.

* *
*

Alustame hingeliste muljetega, mis võiksid mõjustada meie seksuaalsfääri, siis näeme kohe, et kõik loodusenähtused, mis põhjustavad kartust ja hirmu, võivad sugutunnetele mõjuda ärritavalt. See on osaliselt seletatav sooviga liituda hädaohus mõne kaaslasega, võimaluse järele tugevamaga, — soov, mis naist kihutab abi otsima mehe juurest, kuna mehel jällegi tahe on nõrgemat, naist, kaitseda, — neist tunnetest võis peagi tekkida sugulise lähenemistungi ärritus.

Selle nähtuse seletust ei tule kahtlemata mitte ainult sealt otsida; sest ka kaitseteguri osavõtu võimaluseta võivad hirmu tekitavad loodusenähtused suguliselt ärritavalt mõjuda, mis mõnikord selgesti käsikiimlejate juures ilmneb.

Kas ka tundmatud puhtfüüsilist laadi mõjurid, atmosfääriliste muutuste järeldusel, näit. mõjuga ajutegevusele, arvesse tulevad, seda ei tea öelda. Siiski annab mõelda, et — nagu juba Virgilius mainib — enamasti torm suguliselt ärritavalt mõjub ja seda nimelt juba siis, kui torm alles algamas, nii siis enne veel, kui hirm välgu ja müristamise eest mõjule pääseb.

Muide, mitte ainult hirm ei ärrita suguliselt, seda võib teha ka mure. Enesestmõistetavalt on siin tegemist mitmesuguste momentidega: kalduvus lohutust otsida või lohutada, kaastundmus, mis kaht inimest teineteisele lähemale toob, ebateadlik katse kurbi mõtteid eemale juhtida. Sellele vaatamata on selles kurbuse ja sugulise ärrituse ühenduses o l u l i n e osa, mida igaüks, kes selliseid küsimusi tähele paneb, vahel enda ja teiste juures võib tähele panna. Nende nähtuste seletus peab sõltuma sellest, et hingelise tasakaalu häired võivad harilikke pärssimisi vähendada ja sellega ürgtungidele võimalust anda tugevamalt kui muidu maksvusele pääseda.

Teisest küljest mõjustavad muljed, mis kartust, hirmu ja kurbust tekitavad, kui need affektid on küllalt tugevad, summutavalt sugulisi ärritusi, või nad võivad kaotada sugulise ärrituse, vaatamata tugevaile kehalisile ärritusile. Nii võib juhtuda, et muidu normaalselt tundev naine niisuguste pärssivate muljete puhul (näit. hirm raseduse eest) suguühte puhul rahuldust ei või saada, või mehel olemasolev erektsioon kaob.

Niisugused meeleolumuutused võivad, samuti kui kõik teisedki küllalt mõjuvad tajud ja mõtted, vaimu teisale juhtida sugulise tegevuse tungi juurest. Sest on kindel, et mõtete ja tunnete kompleksid võivad sugulist ärritust soodustada või pärssida.

Mõnikord võib see ebameeldivusi tekitada, nagu sellele eespool tähendasin. — Mõistlik ja ettevaatlik inimene kasutab seda tihti oma huvides või jälle oma armupartneri õnneks, olgu siis, et ta mõjustab oma lähenemistungi kas jaatavalt või eitavas mõttes, või jälle, et sugulisi reaktsioone kiirendada või aeglustada.

Olen sellesse küsimusse, mis eelnenud seletusist esile kerkib, lähemalt süvenenud, et näidata, kuis ärritused ja pärssimised, kuis kehalised ja vaimsed tunded, kuis välised ja seesmised hingelised ärritused üksteisega segunevad, kui raske on sageli neid eritella, kuidas nad üksteist tugevamaks või nõrgemaks teevad, ühe sõnaga, kui äärmiselt keeruline see kõik on. Viiks liiga kaugele, kui iga kord hakkaksin selliseid küsimusi lähemalt käsitlema. Püüan sest hoiduda ja katsun seda kõike lihtsamalt käsitella. Lugeja arvestagu aga alati asja keerulikkust — ka tegelikus elus. Kes siiski unustab, et hinge keerdkäikudes sugueluteed keerulisimate hulka kuuluvad, see pettub mõnigi kord.

* *
*

Muljed, mis ühe inimese vaimseist omadusist sõltuvad, võivad teise soo sugutundeile pärssivalt või erutavalt mõjuda. Nimelt sel juhul, kui mehelik või naiselik iseloomujoon näitub heas valguses. Nii näit. mõjub mehe rüütellikkus ja julgus erutavalt, argus aga pärssivalt naise lähenemistungile. Tütarlapse häbelikkus ja hea kasvatus tõmbab meest ligi, kuna vastupidine käitumine harilikult eemale tõukab. Kuid ka mitmesugused vaimsed omadused ja teoviisid võivad sugulises mõttes meeldivad olla. Lugupidamine, mida tuntakse teatud teist sugu isiku vastu, muutub tihti armastuse aluseks. Imestlemine mõjustab tugevamalt ja isegi kahes suunas: imestleja meeldib, kuid meeldib ka imesteldav — sellest selgub, millist osa armuelus mängib upsakus.

* *
*

Hingeliste muljete kõrval, mis sugupooli ligi tõmbavad, pole tähtsusetud m e e l t e k a u d u s a a d u d ä r r i t u s e d. Ja lähenemistungi arenemine armastuseks toimub selliselt, et valitakse see teisest soost isik, kellest saabuvad soodsaimad muljed ja ärritused („soo valik" mõnede autorite nimetuse järgi).

Ka sellise arenemise puhul ei vähene mõeldud ärrituste tähtsus. On ju need tingimata vajalikud armastuse säilimiseks, sest et alati korduv ja ikka korratav armumäng ainult nende kaudu toimub.

„Armastada tähendab leida selles lõbu, kui saadakse armastusväärset ja armastatavat isikut näha, puudutada, kõikide meeltega võimalikult lähemalt tunda." Vaatleme siis üksikute meelte mõju armutundeile.

* *
*

Kaheldakse, kas m a i t s e võiks omada sellist mõju. Möönan, et see mõju igatahes mitte suur pole. Pealegi on üldiselt raske, kui mitte päris võimatu, maitsetunnet kindlasti kaasaskäivast haistmistundest eraldada (eriti sellistel juhtudel, kui maitstav aine suu kaudu ninaõõne tagumisse ossa satub). Ja see raskus on eriti suur neil tingimusil, millega siinkohal tegemist. Ka seda möönan samuti.

Vaatamata sellele ma ei arva, et maitsemeele mõju armastusele põrmugi tähtis ei oleks. Enesestmõistetavalt ei lähtu ma tuntud kõnekäänust, et „mehed kõhu kaudu armastavad", ja sama vähe lähtun asjaolust, et üheskoos söödud hea õhtusöök, ka siis, kui ta „kuiv" (mõtlen alkoholita) on, asjaosaliste lähenemistungi tublisti mõjustab. Sest sellistel juhtudel pole maitsemeelel mingit o t s e s t mõju sugutundeile.

Mõtlen nimelt kogemusile, mis näitavad, kuidas teatud sügavalt armastatud olendi eritised — näit. sülg — partnerit ärritavalt mõjustavad. Mõnikord võib seeläbi tekitatud ärritus õige suur olla —

siiski oleneb ses mõttes palju, kui mitte öelda kõik — rohkem veel kui maitset tekitava aine omadusist, maitseja tundlikkusest, mis (ja seda igasugu ärrituste puhul) igaühel mitte vördne ei ole ei mitmel isikul, kui ka ühel ja samal isikul mitmesugusel ajal ja mitmesugustes elutingimustes.

* *
*

Ülaltooduga ühenduses toonitan, et ma siin, nagu igal pool selles raamatus, ainult selliseid tundeid arvestan, mis väga laiaulatuslikes, täitsa normaalpiires asuvad. Haiglased ja ebaloomulikud nähud — kui tähtsad, mitmekujulised ja sagedad nad suguelus ka oleksid — ei kuulu „Abielu füsioloogiasse". Ja üliabielu peab tingimata neist puhas olema. „Armastuse patoloogia on põrgu, mille väravad peavad avamatuks jääma." Hoolitseme piinlikult selle eest, et nad suletuks jääksid.

* *
*

Mulle näib, et kuulmismeele osa paljude autorite poolt sugutunnetesse suhtumises alahinnatakse.

Heliilm annab inimesile, kes on nii muusikale kui ka armutundeile vastuvõtlikud, esmajärgulisi sugulisi ärritusi. Ükski inimene ei suuda Wagneri „Tristan ja Isolde" teise vaatuse orkestritõusu enda üle müriseda lasta, ilma et ta ei tunneks oma sugutundeid sügavaimalt puudutatud olevat; kellegi seksuaalsuse põhiheli ei jää kaasa kõlamata, kes palju haruldasemat, ülimat mõnu tunneb Johann Strauss'i „Lookesist Viini metsast", kui seda esmajärguline orkester suurepärase hooga mängiks.

Shakespeare nimetab muusikat „armutoiduks". Paremini ei saaks väljendada muusika erotiseerivat mõju.

Seejuures on oluline, mõnikord võib-olla isegi tähtsaim tegur rütm, mis igal kujul (eriti toonitatud psühhoanalüütilise kooli poolt) omab esmalist tähtsust suguelus.

Ent siiski pole see üksnes muusika, mis mainitud mõju võib avaldada. Tugevamini, tihti palju tugevamini ärritavad lähenemistungi sellised kõlalised muljed, mis salgamata isiklikku laadi on — inimese hääl.

Hääletämbr, üksiku sõna hääldamine — sõna ei tarvitse sugugi tähtis olla — võib uskumatul määral armuärritusena mõjuda. Isikupärane viis, kuidas naine „sina" oskab öelda, võib meest kirglikkude armuavaldusteni viia või tema iha väljakannatamatuseni tõsta.

Peaks keegi mulle ütlema: siin pole üldse tegemist heliliste muljetega; ka armastatu käitumine, näoilme, vaade mõjustavad tugevasti, siis vastan temale: Muidugi, see on võimalik — see on harilikult kindlasti nii. Mõjuv võib aga ainuüksi ka heliline mulje olla.

Tõendusena võin tuua näiteks, et selline hääl samaselt mõjub, kui seda telefoni läbi kuuldakse; ja pööran tähelepanu sellele, kuidas sellised muljed mällu jäävad — nende tugeva ja püsiva mõju tunnus. Tõeliselt teangi juhte, kus telefonis kuuldud häälekõla surnud armastust mällu kutsub.

* *
*

Haistmismeele suhtes sugutunnetega on suure tähtsusega isiklikud omadused. — Kahes suunas, nimelt, mis puutub haistmisvõimesse kui ka lõhnavate ainete produtseerimisse, kusjuures võib tähele panna, et üldiselt naisel mõlemad mainitud omadused on arvatavasti paremini välja arenenud kui mehel ja et rassid suuresti erinevad.

Lõhnade haistmisvõime üksikuil isikuil kõigub laiades piirides. Üksikute inimeste haistmisvõime lõhnade suhtes on väga väike. On palju neidki, kel aimugi ei ole haistmismeele tähtsusest suguelus ja vastavaid lõhnaaistinguid enese teadmata aistivad. Seeläbi läheb neil armastuse alal mõnus ärritus kaotsi. Seepärast soovitaksin neile oma tähelepanu sinnapoole pöörata, et nad sellest mõnust teadlikud oleksid, mida võivad tekitada armastatu keha õrnad lõhnad.

On siiski inimesi, kes märksa paremat haistmismeelt omavad. Skeemi armastavad õpetlased liigitavad neid nn. „offaktoorse tüübi" alla; selles suhtes seisavad need lähemal primitiivinimesele ja selle ürgesivanemaile, kelle juures sugulises mõttes haistmismeel tähtsam oli nägemismeelest.

* *
*

Nagu inimesed erinevad lõhnade haistmisvõimes, nii erinevad nad ka lõhnavate ainete tekitamises.

On enesestmõistetav, et selle all ei või mõista igasuguseid kaaslõhnu, mis tekivad keha või riiete ebapuhtusest, hingeõhu rikkumisest mõningate toitude söömisel (sibul!) ja mis kõik vastikust äratavad ja seega sugulist lähenemistungi vastupidiselt mõjustavad.

Veel tähtsamad, sest et nad mõjuvad veel eemaletõukavamalt, on halvad lõhnad, mis seotud teatud haiglaste seisukordadega. Kõige halvemini mõjuvad need, mis hingeõhule lisandunud, sest neid ei saa varjata. Halb seedimine, vigased hambad, ninahaigused jne. võivad saatuslikuks muutuda lõhnade suhtes.

Sugulise eemaletõukavuse ulatusest selliseil juhtudel annab näite Islam. Üheks põhjuseks neljast, mille tõttu muhamedi naine abielulahutust võib nõuda, on: „Kui mees on akhbar, s. o. kelle hingeõhk haiseb, või ozaena (haisunina) all kannatab."

* *
*

Et igaühel on oma isiklik, temale omane lõhn, seda võime iga hea koera käitumisest tähele panna. Ta eraldab oma isandat lõhna järgi kõigist teisist ja jälgib teda viibimatult, eksimatult ka siis, kui ühtegi nähtavat märki ega jälge järele jäänud ei ole.

Ka inimestel on võime neid isiklikke lõhnu haista. Meil õhtumaalasil on see võime küll märksa väiksem kui idamaalasil ja lõunamaalasil. Ent siiski — eks ole armastatud olendi nahalt, juustelt tõusev lõhn mõnu läte? Armastaja püüab ikka ja jälle sisse hingata armastatu täitsa omapärast, joovastavat hingeõhu lõhna? „Mis on suudlus?“ küsis üks armastuses kogenud. „Kas pole see kuum iha enesesse hingata üht osa olendist, keda armastatakse?“ (Casanova.)

* *
*

Et mainitud lõhnad väga õrnad ja nõrgad on, pääsevad nad mõjule alles siis, kui juba üksteisele üsna lähedal ollakse. Higi lõhn, mida tihti juba esimestel lähenemiskatsetel haista võimalik, omab otsustavat mõju nende katsete tagajärgedele.

Ka higi lõhnab üsna isikupäraselt. Pealegi lõhnab ta tugevamini kui eelmainitud lõhnad. Ja et eriti kaenlaaukudes palju higi eritub, — nimelt kergesti rõivastatud naistel ja eriti tantsimisel ja lähemal kokkupuutumisel on eriti soodustatud higi eritamine ja selle aurumine lähemasse ümbrusse — siis on kergesti mõistetav, millist tähtsust see omada võib. Seda enam, et just siin on tegemist muljega, mis vastaval juhul sugulist antipaatiat võib tekitada.

Nii mõnegi naise ja neiu kaenlaalune higi ei lõhna just ligitõmbavalt. Tihti on seejuures saatuslik, et nad ise seda ei tea, sest nad ise pole teadlikud selles. „The Strand Magazine'is“ ilmus ses mõttes tähelepanuväärv kuulutus: „Igaüks märkab seda, teie aga mitte — see on kehalõhnade ja aurude kahetsusväärseim omadus: ainult teised panevad neid tähele. Teie ei tea, et teie isegi oma parimaid sõpru seega eemale tõukate, ja viisakus keelab neid teie tähelepanu sellele pööramast.“ (Järgneb reklaam ühele higivastasele arstimile.)

Võrdlemisi harva on higi isikupärane lõhn selline, et ta otsekohe meeldivalt mõjuks. Enamasti mõjub higilõhn alul pisut ebameeldivalt või ükskõikselt, kui aga lähenemistung teiste vahendite tõttu on teatud ärritusläve ületanud, siis mõjub ka higilõhn kindlasti ärritavalt.

* *
*

Kui palju siinjuures mitte ainult higistaja isikupärasusest, vaid ka higilõhna haistjast oleneb, selgus mulle veel kord, kui mind kaks noort sõpra hiljuti külastasid. Kõneldi kellestki neiust. Seejuures ütles üks noormees — ta oli alles 22-aastane — muu seas ja teadmata oma aistingu tõelist tähendust: „Ah ei, hea meelega

ma temaga ei tantsi; ta on küll kena, kuid ta haiseb nii vastikult.“ Sellele vastas teine, sama vana ja sama naiivne kui sôbergi: „Arvad sa tôesti nii? Seda ma ei môista. Ma leian, et just lôhn, mis temast lähtub, on kena.“

Juhus tahtis, et ma nädal hiljem sama juttu — sama juhuslikult kôneldult — kuulsin kahe 18-aastase tütarlapse kôneldes ühest tantsupartnerist.

Näiteks mône inimese haistmismeele peenuse, niisama ühest ja samast isikust lähtuvate lôhnavate ainete muutlikkuse kohta olgu järgmine. Ravisin 17-aastast tütarlast, kel olid tihti kerged palavikud. Iga kord kui tal need palavikud tekkisid, tundis tema ema „palavikku“ lôhna järgi, mida ta juba tütrest teatud kaugusel olles haistis. Ja kuigi keegi teine muutunud lôhna ei märganud, vôis „diagnoosi“ iga kord kraadiklaasiga tôestada.

Ka järgmine näide on nii tähelepanuväärt, et ma seda lugejaile avaldamata ei taha jätta. Üks mulle tuntud noor naine haistab oma abikaasa nahaaurude lôhna kaudu mehe tujusid (mehe hingeôhk on suitsetamisega rikutud). Ta täheldab mehe lôhna hea tuju puhul värske ja magusana, väsimuse puhul teravana, rahulolematuse ja suuremate erutuste puhul väga teravana, üldiselt seda intensiivsemalt tunneb ta vastavat lôhna, mida enam mehe hingeline tasakaal rikutud.

Veel teine tähtis lôhn, vastandina ülalkäsiteldule absoluutselt suguspetsiifiline, esineb ainult naistel ja seda teatud kindlal ajal. Môtlen menstruatsiooni ajal tekkivat lôhna. See lôhn on esijoones igakuiste eritustega suguosadest seotud ja omab iseloomulisi omadusi, mis küll esineb kôigil naistel, on aga siiski nii väga muutlik nüansis, tugevuses ja isikupäraseis iseärasusis, et kindlasti isiklik joon on vôi vôib olla tunduv — siinjuures ei tule arvesse suguosade erituse äärmiselt vastik kaaslôhn, mis tekib lagunemisest ja ebapuhtusest.

Enesestmôistetavalt väheneb mainitud lôhn sageda rôivaste ja pesu vahetuse tôttu. Vaatamata sellele on see lôhn haistitav, eriti olfaktoorset tüüpi inimesele, ja mitte ainult suguosadest erituvate ainete lôhnana, vaid paljude naiste juures teistes ülalmainitud eritustes, nimelt higis ja hingeôhus, kus tal just eriti isikupärane iseloom tundub.

Ka menstruatsiooniaegset lôhna, nagu higilôhnagi, vôime lähenemistungile môjumise järgi jaotada eemaletôukavaks, meeldivaks ja tingimisi meeldivaks (s. t. ilma ettevalmistuseta kergelt eemaletôukavalt, kuid meeldivalt, isegi hästi meeldivalt, kui juba teatud ärrituskraad olemas, see peab aga siiski kaunis tugev ärritus olema). Teine rühm on küll väga väike, kolmas suurem kui arvata vôiks, esimene hästi suur. — „Kogenud mees on kahe eest,“ ütleb väga ôieti vanasôna. Vôiks juurde lisada: „Kogenud naine — — kolme eest!“

* *
*

Nii naise kui mehe suguosade lôhn on omane ainult vastavale soole. Ka sel lôhnal on omad erilised omadused nüansis ja tugevuses. Ainult eeldades seda, et see lôhn mitte liiga tugev ei ole — mis harilikult seda ka ei ole — võib öelda, normaalne suguosade lôhn mõjustab suguliselt ärritavalt normaalselt haistvat teisest soost isikut. See mõju võib aga meie elukommete juures alles siis esile tulla, kui kahe armastaja vahel suguline intiimsus küllalt hästi on välja arenenud.

Nii pea aga kui loomulikule lôhnale mõningal määral lisandub ebapuhtuse või ebanormaalsete eritiste halba lôhna, mõjub ta otsekohe vastupidiselt ja tekitab kindlasti sugulist antipaatiat.

Suguosade lôhn on tunduvam naistel kui meestel. Eriti suurenenud valmisolekul suguliseks kooselamiseks, mis end tunda annab suurenenud eritusega välistes suguelundites leiduvaist näärmeist, suureneb lôhn — niisama nagu teatud hulga naiste üldlôhn, isiklik lôhn, seda näib olevat — ja võib iseloomustava suguspetsiifilise ärritus- ja meelitusvahendi iseloomu omada.

* *
*

Sugulisel kooselamisel kuulub arusaadaval viisil sugulôhnade juurde mehe seemne lôhn.

Ka sellel on teatud erinevused omased. Eeskätt teeme siin vahet üksikute rasside juures: hommikumaalase sperma näit. lôhnab tugevamini ja teravamini kui eurooplasel. Terve ôhtueuroopa noormehe sperma lôhn on värske, mehe oma lôhnab pisut tugevamalt. Karakteerne spermalôhn oma iseloomult ja tugevuselt on silmatorkavalt sarnane kultiveeritud kastanite (maronipuu) ôite lôhnaga, mis puu iseloomu ja kliimaolude kohaselt kord värskelt, ôietaoliselt, kord aga väga ninnatungivalt teravalt, peaaegu pööritama panevalt lehkab.

Ühe ja sama mehe sperma lôhn olevat, nagu seda ustavate juttude järgi kuulnud olen, oludekohaselt muutlik. Hingeliste ärrituste järel lôhnab sperma nagu söövalt, kehaliste pingutuste järel nagu vürtsist, lühikese vaheaja järel korratud sugulise kooselamise puhul muutub lôhn nõrgemaks, kuid vastikumaks. Kuulsin seda kirjeldatavat üldjoontes üldise kehalôhnaga varieeruvat, kusjuures nüansside kirjeldusel mitme naise jutud üksteist kinnitasid.

Ülalöeldu järgi võime arvatavasti oletada, et spermalôhn tunduvaid isikupäraseid vônkumisi näitab. Tähelepanuväärivalt leiab arst laboratoorsetel seemneuurimistel selle eelduse vähesel määral ja pea alati, mis puutub lôhna tugevusse, ôige olevat. See võiks oleneda sellest, et ta sel puhul oma haistmisorganit võimaluse järgi ei tarvita, sest et see aisting enam-vähem vastik on. Teiseks ôhu mõjul ja üldse pikema aja möödumisel sugulisest kooselamisest saadik muutub karakteerne spermalôhn tugevamaks (seni kaua kui sperma

suguorganites asetseb, ei lôhna ta pea sugugi vôi väga vähe), nii et individuaalsed omadused kaotsi lähevad.

Vaatamata sellele ei kahtle kogenud naised silmapilkugi selliste erinevuste olemasolus. Niisama vähe selle tähenduses. Tunnen väga andekat ja peent naist, kes järsult ühele armuvahekorrale lôpu tegi, kui temale esimese sugulise kooselamise järel selgus, et ta selle mehe sperma erilôhna välja kannatada ei vôi.

Mis üldiselt puutub spermalôhna môjusse sugutunnete suhtes, siis vôib öelda, et see naistele ärritavalt, meestele vastikult môjub. Seejuures on aga môtete assotsiatsioonid äärmiselt tähtsad, nii et nad algmulje täitsa varju jätavad. Nii ei tundu enamikul meestest oma sperma lôhn sugugi vastikuna, vôôra oma seevastu kindlasti vastikuna.

Naisele valmistab armastatud mehe sperma lôhn lôbu ja (uut) ärritust, kuna vastumeelse abielupoole sperma lôhn vastikust tekitab.

* *
*

Tuppe lastud spermast jookseb suur osa uuesti välja. Tuppe jääv osa kaotab lühikese aja kestel oma tüüpilise alglôhna. Seevastu omab tupes tekkinud mehe ja naise sekreetide segu (nôrgemat) erilist lôhna, mida kogenud isik hôlpsasti sellisena eristada vôib ja olfaktoorset tüüpi vaatleja tunneb seda lôhna isegi riiete ja pesu küljest.

See lôhn môjustab môlemaid sugupooli ärritavalt vastuväitega, et ka siin môtete assotsiatsioonid, mis aistinguga liituvad, algmuljet otsustavalt môjustada vôivad.

* *
*

Lôpuks jääb veel mainida sugupooltele mitteiseloomustavat lôhna, mida küll harva selgesti tunda saab, selle eest aga mitmes suhtes tähelepanuväärsem on, pealegi kui ta minu teades seni veel kirjeldatud ei ole. Tegemist on kolme naisterahvaga, kes mulle — igaüks omaette — jutustasid, et nende hingeôhk môninga aja vältel ($^1/_4$ kuni 1 tund) peale sugulist kooselamist hakkas nôrgalt spermast lôhnama, mida üks kuni kaks tundi tunda oli. Nemad ise ei tundnud seda lôhna, vaid nende meestele oli see nii tundunud. Kahel juhul andis see lôhn pôhjust sugulise kooselamise kordamiseks. Üks meestest seletas seda nähtust nii, et temast sôltuva kerge lôhna segunemine naise hingeôhuga ja sellest tunduv armastatud olendi küllastamine oma armutegevuse produktiga koos äsja läbielatud ôndsuse meeldetuletamisega teda niivôrt vaimustas ja ônnelikuks tegi, et ta uuesti ekstaasi sattus.

Selline seletus, mille järgi ärrituseffekt tekkis môtete ja hingeliste tunnete kombinatsioonist, kusjuures lôhn ainult nende assotsiatsi-

oonide lahendajaks oli, näib mulle veenev ja tõenäolisem olevat kui oletus, et ühe mehe sugutunded kõigele vaatamata isikupärase spermalõhna läbi otseselt ärrituda võisid.

* *
*

Öeldule tagasi vaadates näeme, et ka kultuurinimeste juures haistmismeele suhted sugutundeisse on küllalt tähtsad. Üldiselt mõjustavad seksuaalsed ja tugevamad isikupärased lõhnad esimestel lähenemiskatsetel haritud inimest ennemini eitavas mõttes — tekitavad või suurendavad sugulist antipaatiat. On aga sugulisel lähenemisel teatud piirest üle saadud, siis aitavad lõhnad kaasa, kui aga suguline ärritus juba olemas on, siis mõjuvad nad väga tugevasti kaasa.

* *
*

Sellistel asjaoludel on kergesti mõistetav, et inimene juba vanul aegadel isiklikkude lõhnade katmiseks või toonitamiseks loomulikke või kunstlikke lõhnaaineid tarvitama hakkas.

Parfümeeria ja sugutunded.

Teema on küllalt lai ja tähtis, et seda eraldi käsitella. Mulle meeldiks sellest kirjutada. Küsimus pole aga veel küps; mõningais asjus ei jõuaks meie ikkagi üldistest asjadest kaugemale. Ja nii sünniks raamat, nagu neid on juba loendamatuid, mis alati armastuse ja selle alade üle on kirjutatud niisuguses vaimus, millises mina mitte ei tahaks küsimust käsitella.

Kui minul, nagu peagi näeme, juba nüüd võimalik on mõningaid tõsiasju ja tähelepanekuid mainida, mis on põhjapaneva tähtsusega arendatavas otstarbekohase sugulise parfümeerimise õpetuses, puuduks siiski veel paljugi sellise õpetuse laiemaks aluspõhjaks. Selle väljatöötamine võib ainult seksuaalfüsioloogide ja lõhnaainete vabrikantide koostegevuse asi olla. Selles seisab uurimatuna laialdane tööväli. Selle läbitöötamine oleks igas suhtes väärikas.

Ometi pean õigeks siinkohal lähemalt asjasse süüvida, sest selles sisalduvad tähtsad tegurid armuühenduste tekkimisel ja eriti alalhoidmisel. Nii siis tuleb neid abielu tehnikas tõeliselt tähtsaina vaadelda. Ja et sellest, mida esitan, juba mõningaid praktilisi näpunäiteid võib saada, näib mulle teema sellekohane laiendamine põhjendatuna.

Lõhnavate ainete tarvitamisega, füsioloogilises mõttes, tahetakse saavutada mitmesuguseid eesmärke, mis viide rühma jaotan. Kaks neist (mis kokku esimese pearühma moodustavad) on üldilmega, kolm järgmist (teine pearühm) on sugulise põhijoonega.

Esimene pearühm, mis üldisi eesmärke taotleb, püüab ümbruse vastikuid lõhnu katta, teiseks kogu ergukavale värskendavalt mõjuda, sest et aroomid mõõdukalt tarvitatuna mitte ainult meeldivat lõhnaaistingut ei tekita, vaid ka keskergukavale ärritavalt mõjuvad, mis muude muljete vastuvõtuvõimet ergutab ja reageerimisvõimet suurendab. Selles mõttes ei puudu ka siin suguelu mõjustamine.

Teise pearühma eesmärgid on rohkemal määral otse seksuaalset laadi; eemaletõukavate lõhnade katmine, isikupäraste lõhnade tugevamaks tegemine või nende asendamine. Ja nende mõlema, peaasjalikult teise lähenemistungi suurendamiseks tarvitatavate kõrval on veel üks grupp, mille esindaja sugutunnet ärritab. Mulle näib, et just naised on need, kes, ilma et nad selles teadlikud oleksid, teatud parfüüme tarvitavad just selle eesmärgiga.

Otstarbekohase seksuaalse lõhnastamise jaoks on olemas mehelikud ja naiselikud lõhnad (mis taotlevad äsjamainitud teise pearühma eesmärke), s. o. niisugused, mis sarnanevad mehelikkude erilõhnadega, neid rõhutavad, kinnitavad, täiendavad ja seeläbi naiselikku seksuaalsfääri ärritavad, ja seesugused, mis naiselikkude lõhnadega harmoneerides suudavad mehelikke tundeid erutada. Nende kõrval tuleb ka seesuguseid tarvitada, millised „eitav-mehelikkudena" ja „eitav-naiselikkudena" vastikuid mehelikke või naiselikke erilõhnu neutraliseerida suudaksid.

Enne kui neid eriküsimusi lähemalt käsitlema hakkan, pean mainitud lõhnade kinnitamise ja neutraliseerimise mõistete kohta ütlema, et on olemas lõhnavaid aineid, mis vähesel hulgal tarvitatuna väga hajuvaid lõhnu, mis muidu täitsa kaoksid, teatud määral fikseerida võivad, misläbi need lõhnad mõjule pääseda võivad. Seevastu on tuntud mõningad ained, millel on omadus teatud lõhnu kaotada. Peale selle on teada mõned keemilised ja füüsikalised tegurid, mis lõhnu kaotada või suurendada võivad. Lihtsaks näiteks olgu: mõned lõhnavad ained ei lõhna, kui nad on kuivad; kui neid niisutada, siis hakkavad nad jälle lõhnama.

Mis puutub ülalmainitud lõhnade harmooniasse, siis tuleb arvesse võtta, et parfümeeria suurt rõhku pöörab kohaste lõhnade koosmõjule. Prantsuse lõhnastaja Piesse konstrueeris klaveriklahvidele vastava heliredeli lõhnade jaoks. Tema järgi võivad tekkida haistmisakordid ja haistmisharmooniad, niisama ka haistmisdissonantsid. Paistkugi Piesse'i katse rohkem vaimukas kui teaduslikult põhjendatud olevat, on ta siiski mitmesuguste lõhnade õieti valitud kombinatsioonide tähtsuse suhtes tähelepanuväärt.

Tagasi tulles seksuaalse lõhnastamise kunsti ülesehituse küsimusele, pean möönma: Siin tuleb enam-vähem kõik veel täielikult käsitella.

Mehelise lõhnaaine tüüpilise näitena tunneme muskust, mis eranditult täiskasvanud isase muskushärja erilistest suguelundite lähedu-

ses asetsevaist näärmeist eritub, ja nimelt suuremal määral kevadel, s. o. jooksuajal.

Muskust kasutatakse lõhnaainete vabrikutes palju laialdasemal määral kui seda muidu arvata võib. Seda peab aga (sest et ta on üks tugevaimaid lõhnaaineid, mida üldse tuntakse) väga lahjendatult ja teiste lõhnadega harmoneerivalt tarvitama, sest et paljud inimesed, eriti mehed (mida iseenesest täitsa loomulikuks ja mehe iseloomule vastavaks tuleb pidada) teatud vastikust tunnevad selle lõhna vastu, kui see on selgesti tunduv. Selle aine kasutamise vastu parfümeeride poolt paremate ja peenemate seepide, lõhnapulbri, pesuvee ja lõhnaõlide valmistamisel ei saa midagi öelda, kui seda ainet otstarbekohasemalt valmistataks ja asjatundlikult tarvitataks — mida iga kord siiski mitte ei tehta.

Toon veel näitena ühe teise lõhnaaine, ja nimelt seesuguse, mis eitav-naiselikult mõjub. Mõtlen lavendlit. Juba kuueteistkümnenda sajandi araablased tundsid seda lõhna „tupe halva lõhna“ vastu. Ja laialdane lavendli tarvitamine meie vanaemade poolt, kui nad armsaid siniseid õisi kuivatatult pesukappidesse ja panipaikadesse pesu vahele panid (siinjuures arvestame nende aegade vähest vannitubade arvu), annab mõelda. Lavendlilõhn mõjub tõesti lõhna kaotavalt, eeldusega, et „hais“ mitte liiga tugev ei ole, ja seejuures silmatorkavast ebapuhtusest või haiglastest eritistest pole tekkinud. Teiste sõnadega: lavendlilõhn mõjub neutraliseerivalt naiste suguelundite erilõhnale; tõenäoliselt ka teistele naiselikele lõhnadele, millega seletada võib paljude naiste poolehoidu lavendel-pesusoolale ja lavendel-tualettvedelikele. Kui see parfüüm tõesti soovitud mõju peab avaldama, peab ta teatud otstarbeks asjatundlikult valmistatud olema ja teda tuleb õieti tarvitada. Lavendel olgu näitena veel selles mõttes: selle lõhnaainega valmistatud „Vinaigre de Toilette“ võib oma hapu reaktsiooniga lõhnakaotavat (eriti just suguosade juures) mõju suurendada, kuna leeliseses preparaadis (seep!) soovitud lavendlimõju ei avaldu, sest et leelised suguosade erilõhnu teravamaks muudavad.

Kaheldav on lavendli mõju, kui lõhnaainete vabrikant „Lawender water'i“ muskuse lisandusega valmistab, nagu ma ühe inglise vedeliku valmistamiseeskirjas leidsin. Ma ei kahtle mitte muskuse lõhna „mehelikkuse“ pärast, vaid sellepärast, et muskus teisi lõhnu, eriti erilõhnu kinnitab ja teravamalt esile tõstab.

Juba sellest siin lühidalt öeldust on näha, kui mitmekülgsed on vastastikused mõjustamised ja kui paljusid tegureid mõistlik suguline lõhnastamine peab arvestama.

Et mitte selle köitva küsimuse käsitlemisel liiga kaugele minna, piirdun mõningate, osalt juba mainitud tähelepanekute esitamisega, sest need on põhjapaneva tähtsusega ja annavad suuna, milles edasi tuleb liikuda.

Sugulised lôhnad hapete môjul vähenevad, leeliste môjul aga suurenevad.

Kamper, amügdaliin (kibemandlid), lavendel neutraliseerivad nii neid kui ka teisi erilôhnu.

Muskus (ja arvatavasti ka teised loomariigist pärit lôhnaained) kinnitab, kui teda minimaalsel hulgal tarvitatakse, erilôhnu, nii genitaalseid kui ka muid, ja tôstab neid esile. Pisut tugevamas kontsentratsioonis tarvitatuna ületab ta täiesti lôhnaaineid, kusjuures tema „mehine" iseloom môjuvalt esiplaanile tungib. Teistest, vähem spetsiifilisist, esiplaanile tungivaist lôhnaaineist nimetan piparmünti.

Vôôraste lôhnade tarvitamisel tuleb silmas pidada, et need mitte ainult omavahel, vaid ka tarvitaja keha lôhnadega harmoneeriksid, et preparaadid sisaldaksid neid aineid, mis kôlblikud vastavaks otstarbeks, ja ühtegi niisugust ainet, mis preparaadi môju kaotaksid vôi vastupidises suunas môjuksid.

* *
*

N ä g e m i s m e e l t ei tarvitse nii pôhjalikult käsitella kui haistmismeelt tema suhetes sugutunnetega. Kui mul lôhnade tähtsusest môndagi öelda oli, mis senini tundmata vôi igatahes tähele panemata jäetud, siis ei ole mul selle kohta, mis puutub suguliste ärrituste edasiandmisse silmade kaudu, midagi uut öelda.

Kui suur nägemismeele tähtsus on lähenemistungi suhtes, seda ei tarvitse seletadagi. Ta toob (välja arvatud erandid) e s i m e s i sugudevahelisi muljeid esile. Ja need vôivad otsustavad olla. Õnne kombel ei olene nägemismuljetest mitte k ô i k — sest siis oleksid väljavaated armastuse tekkimiseks ja eriti väljavaated armastuse kestuseks mitte just soodsad.

Vastandina haistmis- ja kompimismeelele, mille tähtsus lähenemise eduga kasvab, kaotab nägemismeel kord-korralt enam ja enam oma tähtsust. See tähendab: kuigi ta pärast soodsaid muljeid edasi annab, jääb ta siiski môjurikaste ärrituste edasikandjaks. Kui pole midagi meeldivat tähele panna, siis laseb end just s e e meel imestamisväärselt harjumuse, tahte, môtete môjul välja lülitada ja teiste meelte aistingutest ja eriti hingelistest muljetest ületada.

* *
*

Esmased sugulised iseloomujooned, nii siis suguelundid, ärritavad oma välimusega täiskasvanud inimest kaunis vähe. Alles siis, kui juba teatud suguline ärritus olemas, vôib suguelundite vaatlemine sellele tunduvalt kaasa môjuda.

Seevastu vôivad teised sootunnused lähenemistungi suurel määral ärritada.

Seejuures môjuvad kôige pealt need kehalised omadused, mis

sugulise kooselamise juures tähtsad on ja seda, mis loomulikult sellele järgneb, tunda või aimata lasevad.

Seepärast meeldib naine mehele ilusakujuliste rindade tõttu, naisele mehe tugev kehaehitus.

Et nende väärtuste hindamisel ilutunne end tunda annab, seda ei saa keegi eitada. Siiski on aga mõõtuandvad teised aistingud, mis korrapäraselt elunõuetele sihivad, olgu siis need aistingud teadvusse tunginud (nagu harilikult) või ainult alateadlikud.

Kehaliste liigutuste vaatlemine pole mitte väiksema mõjuga kui kehaehituse vaatlemine. Kas need kehalised liigutused toimuvad enam-vähem erootiliste tagamõtetega, nagu näit. osaliselt tantsul, või väljenduvad ettekavatsematus joontemängus, nagu sageli eriti meeldivas, veidi hõljuvas naise kõnnakus — selle suur tähtsus lähenemistungi suhtes ei lase endas kahelda.

Kui tahetakse ette kujutada, kuidas naine — teadmatult — end ses suhtes tunneb, siis tarvitseb ainult mõelda Gretcheni sõnadele: „Tema tore kõnnak, tema suursugune kuju."

Lõpuks on kehaliigutuste vaatlemisega lugu niisama nagu heliliste muljetega, mille rütm sugutunnetele eriti erutavalt mõjub.

* *
*

Rõivastise omasoojuse säilitamise otstarve nähtub ainult külmemais mais. Soojemais mais pole tal alul muud eesmärki olnudki kui ainult kehailustamine, keha ligitõmbavamaks muutmine ja tähelepanu teatud kehaosadele pööramine. Mitmete autorite põhjalikud uurimused tõestavad seda.

Kultuurmaade meesterõivastis on alati peaasjalikult põhjamaade rahvaste otstarvetele vastanud tõelisele rõivastusprintsiibile (külmakaitsele) vastavalt. Ainult vahete-vahel leiame ajaloos mõne moe, mis arvatavasti taotles otstarvet, mehele omaseid tunnuseid välja paista lasta, nagu see vististi silmatorkavaimal viisil toimus, kui suguelundeid sellekohastes kotikestes väljaspool trikoopükse kanti, nii et nad otsekohe silma torkama pidid.

Moodne meeste rõivastis üldiselt ei mõju suguliselt pealetükkivalt.

Teisiti on lugu naisterõivastisega, mis eriti viimaseil aastail lõunamaade rahvaste põhimõtteile vastavad. See ei taotle riietusega mitte katet, vaid ainuüksi ärrituste suurendamist.

Muide on naisterõivastis alati, ka seal, kus ta külma vastu kaitsema peab, näiliselt tunda andnud kalduvust eeskätt teiste sugutunnuste demonstreerimiseks kehakatete abil. Mainime näit. dekolteed, korsetti, mis tõesti mõni aeg väga hästi otstarvet täitis rindade välja paista laskmises; mainime vaapsikutaljet, mis rindu ja puusi tugevamatena näidata tahtsid, kui need seda olla võisid. Tuletame meelde kaheksakümnendate aastate „turnüüri", mis alul ainult tahtis tähelepanu pöörata naise istmiku tüsedusele (mis naise tüüpiliste teiseste

sugutunnuste sekka kuuludes tingimata tähtsaks ärrituseks on), kuid lõpuks mõõdutult liialdatuna euroopa parema seltskonna daamidele suure sarnasuse andsid hotentoti naistega.

Sugulises mõttes näib eriti raffineerituna mood, mis nii direktooriumi ajal ja ka nüüd mitte ainult kehast palju katmata jätab, vaid väga kergete ja ligi keha seisvate riiete tarvitamisega kaetud kuju kui ka liigutusi näha ja aimata laskis, nii et keha tugevamini erotiseerivalt mõjub kui täitsa alasti — teadmine, mida naine tänulikult kasutab igivanust aegadest peale looritamise, looritantsude jne. kujul.

* *
*

Tähtsaimad sugulised muljed, mida silmad aista võivad, lähtuvad silmist.

„Armulugudes on silmavaadet niipalju kurjasti tarvitatud, et lõpuks seda sugugi arvestada ei võidud. Vaevalt julgetaks praegu öelda, et kaks olendit teineteist armastaksid esimesest silmapilgust. Ent siiski tekib armastus ainult nii ja üksnes nii. Ülejäänu on nimelt ülejäänu ja tuleb hiljemini. Midagi pole nii tõelist nagu on vägevad vapustused, mida kaks hinge teineteisele jutustavad, kui nad seda sädet omavahel vahetavad." K u i d a s — s. o. millise vähima lihastetegevuse kombinatsiooniga — pilke vahetatakse, kuidas vaadatakse armupilkudega, kuidas „silmi tehakse", seda on niisama raske analüüsida, kui kerge on nende liigutuskombinatsioonide tähendust ja otstarvet mõista.

Vana ütlus „Süda asub silmis, silmist pead sa lugema" on küll armulugudes kõige paremini sobiv. Ja muljed, mida silm silmast on saanud, ei kao ja mängivad oma osa edasi, alates lähenevate argadest pilkudest kuni rahuldatute tänulik-õnnelikkude pilkudeni.

* *
*

Sugutunnete suhtes on isikliku päritoluga muljed märksa tähtsamad kui mitteisiklikust välisilmast saadud. — Enesestmõistetavalt ei tohi siia juurde lugeda isiklikku laadi muljeid, mida saame kirjutatust, trükitust, joonistatust, maalitust, vormitust; see kõik mõjub ainult isiku kujutluste vahelelülitamise kaudu.

Ent siiski võib täitsa mitteisiklik ometigi ka kindlasti suguliselt mõjuda. End tervetena tundvate inimeste arv, kes suguliselt ärrituvad mõnda ilusat maastikku vaadeldes, pole mitte väike. Vähem leidub niisuguseid normaalseid inimesi, kes sääraselt ärrituvad värvidest, joontest. Kahtlemata on neid olemas, ja kes lähemalt asjaga tutvub, leiab selliseid mehi ja naisi.

* *
*

Sugutunnetele on küll kompimismeel meeltest kõige tähtsam. Kompimine toimub kogu nahaga ja naha lähedal asetsevate limanahaosadega. Seejuures ei ole aga kõik nahaosad selles mõttes ühesugused.

Meie käsitluse juures on soovitatav, kui eraldame üksteisest paarimiselundite närvilõpp-kehakeste kaudu saadud ärritused tegeliku kompimismeele kaudu saadutest. Alles järgnevates osades asume selle käsitusele ja eraldame aktiivse ja passiivse kompimistunde.

Aktiivseks nimetame seda tundemeelt, mis muljeid vastu võtab, mis eseme kompimisel kompivates kehaosades tekivad. Sellistena tulevad ainult arvesse käed, eriti sõrmed, ja neist nimelt sõrmeotsad, niisama ka keeleots, kuna jalapõhjaalused ja varbad, ka palja jalu kõndijail, selles suhtes ainult kõrvalist tähtsust omavad.

Huuled asetsevad enam-vähem vahepeal, sest et neil tuleb aktiivset ja passiivset kompimistunnet ühesuuruseks pidada ja et huulte tähtsas osas sugulises tegevuses (välja arvatud nende kaastoime kõnelemisel) mõlemat liiki tunded koos ja ühemääraselt mõjule pääsevad. Sellest tegevusest, suudlemisest, kõneleme edaspidi pikemalt.

Passiivne kompimistunne, tunne, mida edasi annavad kombitavad kehaosad, asetseb kõigis ülejäänud nahaosades ja neid piiravates limanahaosades. Peale selle võivad tekkida sügavamais naha all asetsevais kihtides ja elundites vastaval kompimise tugevusel tundemuljed, mis on siin käsitéldutega sarnased ja nendega seotud.

* *
*

Mis puutub passiivse kompimistunde suhtesse sugusfääriga, siis võib öelda, et — eeldades soodsat psüühilist seisukorda — ärritused, mida kombitavad osad vastu võtavad, suguliselt ärritavalt mõjuda võivad. See on seda suurem, mida sobivamas, kohalikumas kohas, osavamalt, küllaldase vaheldusega, ärritatakse ja mida suurem on kehaline ja hingeline vastuvõtlikkus (mis suureneb vilumuse ja harjumusega).

Ka neist ärritusist kõneleme veel, kui armumängu küsimust käsitleme (vt. VIII peatükk). Siinkohal jätkub, kui sellele osutame, et nimelt kogu kehapind on vastuvõtlik sugulisile kompimisärritusile, et aga peale selle teatud predilektsioonikohad olemas on, mida võime e r o g e e n s e i k s võõtmeiks nimetada.

Selliste kohtade iseärasusena võib mainida, et need peamiselt kehaavade läheduses asetsevad. Kuigi ma nendega ei saa nõus olla, kes, nagu H a v e l o c k E l l i s, arvavad, et need paigad seotud on naha ja limanaha piirdejoonega (ainult huulte äär omab erilist tähendust), on siiski silmatorkav, et selliseid kohti leidub mitte ainult suguosade ümbruses, vaid ka päraku, suu ja nina läheduses. Sama lugu on, kuigi väiksemal määral, silmakoopa külgmiste piirkondadega ja kuuldeavade ümbrusega. Tõepoolest asetseb mõnel inimesel

erogeenne vööde kôrvakaanel, kôrvalehe serval, samuti ka kôrvaripatsil. Sellised kohad vajavad aga tugevamat ärritust, eelistatav ärritus kerge imemisega, suguliselt ärritava effekti saavutamiseks. See effekt võib aga siis väga suurgi olla.

Mainitute kôrval on veel teisigi eelistatud kohti passiivsele kompimistundele, millel kehaavadega mingit sidet pole.

Kui veel tôendada võiks, et volt, milline mõlemal pool istmikku reie tagumisest pinnast eraldab (ôrnal puudutamisel on sealne nahk äärmiselt seksuaal-tundlik) ja reite seesmine pind genitaal- ja anaalvöötmega ühenduses on — ei või erogeensete vöötmete kohta, mis asetsevad mõlemapoolselt välisroiete läheduses, alumise lôualuu pära taga ja juuste tagumisel piirdel, seda mitte öelda.

Peale nende on veel mõned nahaosad, mis eriti ärritatavad on. Kuid selles nähtuvad suured individuaalsed erinevused.

* *
*

Eri seisukohal on rindade tundlikkus ja seda eriti nisanibudel. Rinna kerge pigistamine ja muljumine kogu peoga asetab naise algavasse sugulisse ärevusse.

Nisanibu ärritamisel sõrmega või veel enam keele või huultega ei reageeri mitte ainult rinnanääre (kusjuures vere juurdevool suureneb, pinevus tôuseb, vastaval korral sekretsioon suureneb) ja nisanibu, isegi osa nisanibu ümbrusest, mis kokku tômbub ja kôvemaks muutub —, vaid see avaldab järjekindlalt ka reflektoorset mõju suguelundeile, mis muu seas nähtub emaka kokkutômbumises.

Nisanibude ärritamise mõju sugutundeile on seejuures eriti tugev. Isegi imiku imemine näib vahete-vahel mittekaheldavaid sugulisi lôbuihasid tekitavat. Seda igatahes arvavad mõned autorid. On see ôige, kui tegemist on tervete naistega? Ma ei julge ses küsimuses seisukohta võtta. Füsioloogilised kaalutlused räägiksid sellise effekti tôelikkuse poolt, psühholoogilised kaalutlused vastu. Siin võib otsustada ainult kogemus, aga seda pole nii lihtne omada. — Isiklikult võin ainult öelda, et võrdlemisi vähesed naised, kellele seda küsimust esitada julgesin, eranditult vastasid, et nad seesuguseid lôbuihasid lapse imedes kunagi pole tundnud — ka siis, kui neil kindlasti mitte tundmatu polnud suguline erutus nisanibude ärritamisega armumängul.

Et selline erutus armumängul tähtsat osa võib etendada, seda näeme veel edaspidigi.

Aktiivne kompimistunne võib tekitada selgeid, vahel isegi tugevaid sugulisi erutusi, kui inimkeha kompimine toimub erootiliste tagamôtetega, või vähemalt siis, kui selleks soodus alateadvuse seisukord olemas.

Kui hing on vastavas meeleolus, võib kôige ôrnem ja juhuslikum puudutus armujuga tekitada.

Kui aga seevastu ollakse ükskõikne vastava isiku suhtes, või kui erootilist laadi assotsiatsioone, kas tahtlikult või kõrvalmõtete tõttu, takistatakse või tagasi tõrjutakse, siis ei suuda aktiivne kompimistunne ka sel puhul erootilisi tundeid esile kutsuda, kui suguelundeid pikemat aega kombitakse.

Keskmisel hingelisel valmisolekul on eeldusi, et aktiivse kompimistunde kaudu seda tugevamaid suguliselt erutavaid muljeid saadakse, mida selgemalt kombitava kehaosa suguline iseloom esile tuleb.

Nii näeme öeldust, et kompimismeel (nagu alul toonitasime) on sugutunnete suhtes tähtsamaid meeli, — et aga eriti kompimismeel mõjule pääsemiseks soodsat hingelist valmisolekut vajab, mispärast ta ka alles siis mõjule pääseda võib, kui teatud lähenemine juba olemas on.

Intermezzo I.

I.

Pole ônne armastusest mujal kui abielus.

Mme de Staël.

II.

Mis on abielu? Abielupoolte ühine tahe, tegevus ja kannatus. Kôige halvem, mis abielus juhtuda vôib, pole mitte see, et naine kannatab, vaid et ta igatsust, igavust tunneb, et üksi elab nagu lesk. Pole siis ime, kui naine mehest vôôrdub. Oh! Kui mees tema esimesist päevist peale, esimesist raskusist peale omaks oleks teinud, oma kavade, erutuste ja rahutuste kaasteadjaks oleks teinud, — kui nad koos valvanud oleksid, samastest môtetest piinatud, siis oleks mees ta südame endal alal hoidnud. Valu on heaks sideaineks neile, kes üksteist armastavad. Ühiselt kannatada tähendab: armastada.

Jules Michelet.

III.

Abielu peab alati vôitlema kôikeôgiva eluka — igapäevsuse vastu.

Honoré de Balzac.

IV.

Oleks jumal naise mehe valitsejaks määranud, siis oleks ta naise Aadama peast vôtnud; oleks ta naist orjaks tahtnud luua — jalust; aga ta lôi naise küljeluust, sest et ta naise mehele endataoliseks seltsiliseks määras.

St. Augustinus.

V.

Mida suurem mees, seda sügavam tema armastus.

Leonardo da Vinci.

VI.

Naine on nôrk olend, kes abielludes oma tahte mehele ohverdama peab. Mees peab vastutasuks naisele ohverdama oma egoismi.

Balzac.
Kahe kihlatu mälestised.

VII.

Mees tômbab naise vastupanuta oma ringi määratud teele.

Goethe.
Loomulik tütar.

VIII.

Naine on oma mehele see, mida mees temast teinud.

Balzac.

IX.

Mis naist piinab, pole mitte mehe türannia, vaid mehe ükskôiksus.

Michelet.

X.

Armastuses pole midagi poolikut, midagi keskpärast. Kes naist tugevalt ja vägevalt ei sülele, seda ei armasta ega austa naine. Mees on naisele igav ja igavus pole naise juures mitte kaugel pôlgusest.

Michelet.

XI.

Külm naine on see naine, kes pole kohanud seda, keda ta armastama peab.

Stendhal.
Henry Beyle.

XII.

Teie auks olgu, ikka rohkem armastada kui teid armastatakse, ja kunagi ärge olge teine!

Nietzsche.
Nônda ütles Zarathustra.

XIII.

Kui armastatakse, pole midagi paremat, kui anda, ikka anda, kôik, kôik, elu, môtted, keha, kôik, mida omatakse; ja tunda, et antakse, ja kôik mängu panna, et ikka rohkem anda.

Guy de Maupassant.

XIV.

Aroomid on inimesele sama tähtsad, kui palve, tervishoid, vesi ja kehaharjutus.

Omer Haleb.
El Ktab.

XV.

Buduaari magus lôhn on silmus, millest nii kerge pole mööda minna nagu arvatakse, ja ma ei tea, kas tark mees, keda värisema paneb armsaima rinnal kantava lille lôhn, väärib kadestamist vôi kahetsemist.

J. J. Rousseau.

XVI.

Pilk sellele, mis looduses ja kunstis silmatorkavalt ilus, kutsub välkkiiresti mällu naise, keda armastatakse.

Stendhal.
Armastusest.

Teine osa.

Eri sugufüsioloogia ja anatoomia.

IV peatükk.

Täiskasvanud naise sugufüsioloogiast.

Esimene jagu.

Sissejuhatus ja aine piiritlemine.

Välised suguelundid.

Lugeja, kes küllaldaselt tähele paneb seda pealkirja, jõuab otsekohe selgusele, et pealkiri ei tõota mitte naise sugufüsioloogia täielikku käsitlemist, vaid piirdub tunduvalt vähemaga.

Tegelikult tuleb meil käesoleva raamatu piirides tegemist teha ainult abielunaisega, mille tõttu ära jääb arenemata keha ja puberteediaja käsitlus. Ka rasedus ja lapsevoodi ei kuulu siia. Ainult muu seas on juttu sellest.

Pealegi poleks mõtet siin anda võimalikult täielikku pilti täiskasvanud naise seksuaalsest füsioloogiast. See võtaks liiga palju ruumi, jääks võhikule suurelt jaolt arusaamatuks ja oleks arstile üleliigne, sest ta võib kõike seda, mida ta vajab, leida paljudes käsi- ja õpperaamatuis, eriti aga äsjailmunud Ludwig Fraenkel'i (Breslau)[1] monograafias, kaasa arvates täielikku literatuurinimistut, milles ka uuemad tööd loendatud on. Siinkohal tarvitan ma ise mõndagi Fraenkel'i tööst.

Nii siis piirdun sellega, et oma lugejaile anda tarvilikku ülevaadet täiskasvanud naise neist normaalsete spetsiifilis-seksuaalsete eluavaldiste õpetuse aladest, mis eelduseks on abielu füsioloogia ja tehnika mõistmiseks. Pealegi on mul siiski mitmes suhtes rohkem pakkuda, kui leida võidaks füsioloogia ja günekoloogia käsiraamatuis.

Et siin, nagu igal pool teaduses, on mõnigi vaieldav punkt ja

[1] Halban ja Seitz'i Biologie und Pathologie des Weibes I (Urban & Schwarzenberg, Wien).

mõnigi selgitust nõudev küsimus, seda toonitan alati. Vastuväidete esiletoomine tekitaks ainult segadust. Seepärast seletan küsimusse tulevate nähtuste seost nii, nagu seda näen meie teadmiste praeguse taseme ja isiklikkude uurimuste ja kogemuste põhjal. Kahtlemata peavad meie arusaamised tulevikus enam-vähem muutuma. Ma ei usu aga mitte, et seeläbi minu praeguste seisukohtade praktilised tulemused palju kannataksid.

* *
*

Kes midagi aru tahab saada teatud elundite füsioloogiast, peab teatud kujutlust omama nende anatoomilisist vahekorrist. Ma usun seda kergeimini võimaldada võivat minu mittearstidest lugejaile, kui neile neid vahekordi püüan selgeks teha skemaatiliste jooniste abil, kusjuures ma kohe seletan ka mitmesuguste elundite funktsioone ja rõhutan üksikute kohtade tähtsust elupraksises.

Jooniste juures leiduvad eestikeelsed ja (*kursiivis)* ladinakeelsed nimetused. Kui on harilikult tarvitatavad poolladinakeelsed nimetused, siis on tarvitatud neid. Tekstis kasutame mitmesuguseid nimetusi läbisegi, sageli aga eelistades ladinakeelseid väljendusi, sest need on arstlikus keeles tarvitatavamad ja mõningate asjade käsitlemisel kõige vähem tundeid mõjustavad.

* *
*

Naise suguelundeid liigitame välisteks ja sisemisteks.

Välised suguelundid on need, mida näha võime, kui lamaval naisel on reied laiali ja suured mokad avatud.

Seda näeme I joonisel. Siinjuures pean otsekohe tähendama, et see joonis ei ole mitte ainult parema arusaadavuse tõttu skematiseeritud, vaid esmajoones seepärast, et siin esinevad võrdlemisi suured individuaalsed erinevused. Nii näit. erinevad väikesed häbedusmokad palju suuruselt kui ka ulatuselt, neitsinaha kuju jne.

Kui avada sõrmedega enam-vähem mõikalisi, väljastpoolt karvadega kaetud *labia majora* (suured häbedusmokad), mis naistel, kes mitte sünnitanud ei ole, harilikult üksteise vastas asetsevad, ja avatakse seega *vulva* (häbe), siis on võimalik näha peaasjalikult mitmesuguseid muid väliste suguelundite osi.

Seejuures satub meie pilk kõige pealt *labia minora*'dele, väikestele häbedusmokkadele, mis on sageli tõesti võrdlemisi väikesed. (Joonisel on nad märgitud nr. 10, et neid eraldada suurte häbedusmokkade (nr. 7) seesmisest pinnast.) Väikeste häbedusmokkade keskmine pikkus on 25—35 mm, kõrgus 8—15 mm ja paksus [1] 3—5 mm. Nemad kaovad tagapool või moodustavad enam-vähem tähelepandava palistuse, mis neid üksteisega ühendab tupeava

[1] *Waldeyer*'i järgi, „Topographisch-chirurgische Anatomie." (Coben, Bonn.)

taga. Harilikult kaob see palistus, *frenulum labiorum* (häbedusmokkade paelake, nr. 17), sageda sugulise läbikäimise tõttu. Eespool muutuvad *labia minora* kitsamaks ja ühinevad *clitoris*'e (kõdisti) aluse juures *frenulum clitoridis*'eks (kõdisti paelake, nr. 6).

* *
*

Clitoris (kõdisti, nr. 5), mis elund asetseb häbeduspilus kõige eespool, omab tipul lukki *(glans clitoridis)*, mis asetseb enamasti vabalt suurte mokkade ülemiste osade vahel. Elundi pide asetseb veel eespool, on kaetud nahataolise koevoldiga, *praeputium clitoridis*'ega (kõdisti eesnahk, nr. 4, märgitud viie musta kaarjoonega), nii et ta silma paistab ainult kerge mõikana. Kompimisel on võimalik teda alloleva häbedusluu vastu surudes hästi kombelda. Eesnahka, mis mõningail juhtudel, eriti mittetäielikult välja arenenud isikutel, katab ka *glans clitoridis*'t, on hõlpsasti võimalik tagasi tõmmata, nii et lukk nähtavale tuleb.

Kõdisti pidemel *praeputium* liigub küll, kuid teda tagasi tõmmata ei saa.

Clitoris, mis, nagu näha II joonisel (nr. 27), moodustab allapoole kõverja keha, mis kinnitub *symhysis*'el (häbedusluude liitekohal), on täielikult lõbutunde jaoks määratud elund. Sellele vastavalt on ta rikkalikult varustatud närvidega, mille väga arvurikkad lõpud asetsevad otse kõdisti pideme pinna all; närvilõpud on tähelepandavaimal viisil kohandatud ärrituste vastuvõtuks. Tundlikem on alumine külg, seal, kuhu kinnitub kõdisti paelake *(frenulum clitoridis)*, niisama ka selle paelakese vastav osa. Juba selle koha kergeim puudutamine — ja eriti k e r g e puudutamine — tekitab lõbutundeid.

Ka muus on *clitoris*'e ehitus kohandatud elundi otstarbeks, sest ta, nagu mehe suguliigegi, millele on ta homoloogiks, koosneb veresoonkoest, mille iseärasuseks on suurenemine ja kõvaksminemine suurenenud vere juurdevoolu ja vähenenud vere äravoolu tõttu. See nähtus, mida nimetatakse erektsiooniks, mis tekib kehaliste või psüühiliste seksuaalärrituste järeldusel, võimaldab *clitoris*'el suureneda umbes poolteist korda suuremaks, kui ta on mittepaisunud seisundis. Seejuures tõmbub eesnahk tagasi ja lukk paljastub veidi enam, niiviisi hõlbustades mehaaniliste ärrituste paremat ligipääsu. Samal ajal suureneb ka veidi II joonisel nähtav nurk ja elund tõuseb pisut kõrgemale ja sirutub ettepoole, mille läbi ärritusvõimalused veelgi suurenevad. Niisugune tõusmine aga, mida vastavalt näeme *penis*'e erektsioonil, ei ole võimalik *clitoris*'e juures. Üldse omab mehe elund ka relatiivselt suuremat paisumisvõimet, see-eest on aga kõdisti veel rikkalikumalt varustatud närvilõppudega ja on seetõttu veel kergemini ärritatav kui *penis*.

Tähtis on, et (nagu muudki naise suguelundid) *clitoris* oma lõpliku suuruse ja täieliku arengu saavutab alles kestvama korra-

pärase sugulise läbikäimise järel. Siiski võib kõdisti ka neitsil täieliku suuruseni areneda, kui ta ise elundit ärritab sagedate hõõrumiste ja muuga, teiste sõnadega, kui ta tegeleb alaliselt masturbatsiooniga (eneserahuldamisega).

* *
*

Kõdisti luki ja tema eesnaha vahel asetseb mõlemal pool *frenulum*'i *saccus praeputinulis*, eesnaha-kotike. Sellesse kotikesse, eesnaha voltide vahele, koguneb *smegma clitoridis*, seal asetsevatest rasunäärmetest nõristuv määre, mis, kui teda mitte ei kõrvaldata, paksuks läheb ja pikapeale muutub peaaegu muredaks. Sellel rasul on vördlemisi suur tähtsus, millele liiga vähe tähelepanu pööratakse. See on tähtis rasvhappe-ühendite, muu seas balderjanhappe, kapriinhappe ja eriti kaprüülhappegrupi ($C_8 H_{16} O_2$) sisalduse tõttu.

Mida see tähendab, selgub ka võhikule, kui ta teab, et sellised ühendid omavad ühest küljest meeldivat spetsiifilist lõhna (näit. ananaselõhna), teisest küljest aga süüdi on mädaneva juustu ja jalgade higi lõhna tekkimises, ja et nad hõlpsasti lagunevad, kusjuures esialgne meeldiv lõhn võib muutuda väga vastikuks [1]. See tähendaks *smegma clitoridis*'e kohta: temast oleneb [2] suurel määral spetsiifiline naiselik genitaallõhn, kaasa arvatud ka isiklik lõhnavarjund. Nii siis ei saa eitada tema teataval määral tähtsat, kasulikku funktsiooni, sest see lõhn, eeldades, et ta on mõõdukas ja et ta õnnetul kombel ei oma ebameeldivat isiklikku varjundit, mõjustab naisele soodsas suunas mehe sugutundeid. Kui aga rasu koguneb (ja sellest on juba liiga palju, kui seda üldse näha võidakse!), muutub normaalne lõhn liiga tugevaks või — mis veel hullem — kui tekib (isegi kaunis kiiresti) lagunemise puhul ebanormaalne, selgesti vastik lõhn, siis mõjustab see mehe tundeid tunduvalt vastupidises suunas: ta tunneb oma iha eemaletõukavalt mõjustatud olevat.

Lagunemine muutub ilmsesti veel rohkem ebasoovitavaks, kui mustuse tõttu esile tuleb segunemine kuse, vere või isegi väljaheidete jäänustega, mis puhul kaasa mõjumata ei jää selles amalgaamis lopsakamalt kasvavad mädanemisbakterid.

Lagunev rasu ei mõju ebasoodsalt mitte ainult selle eemaletõukava lõhnaga. Mainitud keemilise ümbermuutumise produktid võivad tekitada koes, millega nad kokku puutuvad, põletikulist ärritust, ja esile kutsuda punetust, paisumist ja vesist eritist. Et viimatimaini-

---

[1] Minu aias on ühe *Viburnum*'i liigi põõsas, mille värsketel õitel on selgestitunduv naiste suguelundite lõhn. Kui õied vananevad, siis muutub ka see lõhn (mis silmatorkavalt meestele — ka täitsa kogemusteta meestele — meeldivana tundub, kuna enamik naisi seda vastikuks peab) ikka ja ikka vastikumaks, halbterav-soolakaks — mis meile, günekoloogele, liialt tuttav on kõnetundidest.

[2] Ka higi, naharasu ja muude eritiste erilõhna juures on kaasamõjuvad kaprüülgrupi rasvhappe ühendid.

tud nähtus põhjustab uut ja edaspidist lagunemist, kutsub koe põletik esile kipitamist ja valu kõigi oma halbade järeldustega ka sugulise läbikäimise mõttes.

Nii siis on tingimata tarvilik *clitoris*'e rasu korrapärane peatsene kõrvaldamine. Selle määruse vastu patustatakse palju. Mitte ainult ebapuhtad naised, vaid ka need, kes muidu palju rõhku panevad puhtusele ja tualetile. Ei ustaks, mida näha saab sel alal naistearst. Vabandusena võib ette tuua, et sellised lohakuspatud sageli põhinevad mitteteadmisel ja teatud laadi kombelisusel; häbenetakse puudutada suguelundeid ja eriti *clitoris*'t rohkem kui pealiskaudselt. Peale selle leidub seal kohal sageli väikesi õnarusi, mis asetsevad niivõrt peidetult, et isegi eriarstile raskusi tekitab täielikult eemaldada kaunis kõvasti kleepuvat smegmat. Vaatamata sellele on see siiski tingimata tarvilik mitte ainult nimetatud põhjusil, vaid sellepärast, et see rasu ja selles asuvad bakterid võivad operatsioonide ja sünnituste käigu aseptiliseks muuta.

Kõnes-olev määre asetseb eesnaha siseküljel. Ka tema välistel külgedel, mõlemapoolsetes vaokestes suurte häbedusmokkade ja eesnaha vahel nõristavad rasunäärmed smegmat. Samuti võib seda leida väikeste ja suurte häbedusmokkade vaheliste voltide põhjas. Seal ei ole ta n i i spetsiifilise iseloomuga kui eespool kirjeldatu, kuid omab siiski igas suhtes samasugust tähtsust. Õnneks on seda võimalik hõlpsamini eemaldada, nii et peab juba tegemist olema äärmise ebapuhtusega, kui seda seal leidub. Sellele vaatamata — arst ei imestle enam *millegi* üle!

* *
*

Jätkates *vulva* vaatlemist, tuleb mainida, et seda osa, mis asetseb avatud väikeste häbedusmokkade kinnituskohtade vahel, tagantpoolt piiratud on *frenulum labiorum*'iga (häbedusmokkade paelake, nr. 17), nimetatakse *vestibulum vaginae* (tupeesik). Ta on joonisel ära märgitud nr. 11-ga. Temas asetseb päris suguava, see on *introitus vaginae* (tupesissekäik, joonisel nr. 13), mis neitsidel osalt suletud *hymen*'iga (neitsinahake, joonisel jooneline, nr. 15), ja pisut eespool märksa väiksem ava, mis moodustab kusiti suudme, *ostium urethrae* (märgitud nr. 8-ga), samuti mõlemapoolsed v ä i k e s t e j a s u u r t e e s i k u l i m a n ä ä r m e t e juhad.

* *
*

Kõneleme esiteks neist limanäärmeist, mille tähtsust ainult vähesed inimesed kujutlevad.

Mõlemal pool kusitiava, pisut tagapool, asetseb umbes nööpnõelapeasuurune ava, mille kaudu pääseb harilikult 1—2 sm pikkusse, S k e n e järgi nimetatud limanäärme juhasse; limanääret kut-

sutakse *glandulae vestibularis minor* (väike esikunääre, nr. 9, mõlemapoolne).

Suurte esikunäärmete, *glandulae vestibulares maiores* või sagedamini nende avastaja järgi *glandulae Bartholini* (Bartholini näärmed), juhad on samuti vaevalt-nähtavad. Nende suudmed leiduvad tillukeste avade näol pisut tagapool, tupesissekäigu kõrval mõlemal pool, just *hymen*'i välispinnast ja väikeste häbedusmokkade seesmisest pinnast moodustatud voldis. Kui *labia minora* ei ulatu nii kaugele tahapoole, nagu näit. joonisel märgitud, siis suubuvad juhad kitsale palistusele, mis siis asetseb *hymen*'i serva ja suurte häbedusmokkade aluse vahel. Kui *hymen* on rebenenud, siis asetseb ava sageli selle nahakese tükikeses. Muide on üldse raske leida suubumiskohti. Näärmed ise — nende pikkus on maksimaalselt 1—1,5 sm — asetsevad sügavamal, esikust ligikaudu 1—1,5 sm kaugusel.

Suured ja väikesed limanäärmed nõristavad üheskoos täiesti selget, vedelat, väga libedat lima, mis eritub harilikult ainult seksuaalsete (eriti ka psüühiliste) ärrituste mõjul. Normaalsetel juhtudel on sellest sekretsioonist küllalt asetleidvaks valmisolekuks suguliseks ühtumiseks, et selle limaga, üheskoos sellega, mis samadel olukorril eritub mehe *urethra*'st (kusiti, penisekanal), saavutatakse tupesissekäigu küllaldane libedus, et võimaldada õiget *coitus*'t.

On selge, et nende näärmete puuduliku töötamise puhul võib tekkida sugulisel ühtumisel raskusi, millest üle peab saama kunstlikul teel. Vähem tuntud on juhud, kus raskused just liiga rikkalikus nõristamises peituvad, mille tõttu *coitus*'el ei saavutata küllaldast hõõrdumisärritust. Siiski teavad eriarstid paljusid selliseidki juhte.

* *
*

Et meil *ostium urethrae* (kusiti ava) kohta õelda ei ole rohkem kui seda, et ta asetseb harilikult väikesel kõrgendikul ja et ta näitab kaunis suuri individuaalseid erinevusi kujult ja suuruselt, siis väärib *introitus vaginae*, tupesissekäik, täpsamat vaatlemist.

Seejuures tuleb arvesse esijoones tema osaline sulg: neitsinahake ehk *hymen*, moodustis, mis harilikult puudub abielu puhul, kuid aga suure tähtsusega osa mängib või igatahes mängida võib abielu kehalisel läbiviimisel, s. o. esimesel *coitus*'el.

Hymen'il esinevad väga paljud individuaalsed erinevused kujus ja ulatuses. Harilikult kujutab ta enesest poolkuujat, volditaolist, tagumise tupeseina ettepoole ulatuvat õhenenud jätku, mis suurelt jaolt suleb tupe sissekäiku tagantpoolt. Siiski esinevad küllalt sageli teised vormid: sõõrjas neitsinahake, kahe avaga, ka sõelataoliselt auguline.

Harilikel olukorril rebeneb *hymen* esimesel suguühtel, igatahes tekivad rebendid, enamasti kahes kohas, vasakule ja paremale taha, kusjuures harilikult tekib kerge, vahel ka suurem verejooks. See

rebenemine, mis pea alati seotud on enam-vähem suurte valudega, toimub mônel kergemini kui teistel. See oleneb (välja arvatud mehe tehnilised vead ja naise liiga suur kartlikkus) nahakese ulatusest, paksusest ja tugevusest. Mis puutub tugevusse, siis tuleb tähele panna, et *hymen*'i rebenemine vanadel neitsidel on sageli seotud teatud raskustega koe üldise sitkuse tôttu. Selle moodustise paksuse kohta tahan ainult tähendada, et ka see näitab teatud individuaalseid kôikumisi, et ta on harilikult oma alusel (s. o. seal, kus *hymen* on ühendatud tagumise tupeseinaga) paari millimeetri paksune ja äärte poolt veidi ôhem; kunagi pole *hymen* nii ôhuke nagu paber, nagu seda sageli juurde luuletab rahvausk.

Üldse: rahva- ja ebausk neitsinahakese kohta! Millist loba sellest räägitakse, mitte ainult loodusrahvaste juures, vaid ka meie haritud ringides, see on otse naeruväärt. Veel halvem, see on sageli hädaohtlik. Ka vôivad sellest sôltuda valed otsused oleva vôi puuduva neitsilikkuse üle. Seepärast tuleb siin mainida, et esineb nn. *hymen fimbriatus*, mille äär on sakiline ja ainult kogenud günekoloogid suudavad sakke eristada neitsusekaotusel tekkinud rebendeist.

Valejäreldustele vôib viia olnud vôi mitteolnud sugulise läbikäimise kohta, seekord vastupidises suunas, eriti puudulikult arenenud *hymen* vôi selline, mis on küll ligikaudu normaalse kujuga, kuid on niivôrt lôtv ja painduv, et teda ei suuda vigastada mitte ainult suguline läbikäimine (see polegi nii haruldane), vaid et isegi vôib toimuda sünnitus, ilma et temas rebendeid tekiks. Muide oleme sellega jôudnud „haruldaste juhtude" alale.

Vähem haruldane on teine äärmus, neitsinahake nii väikese avaga vôi nii paks, lihav, et tema läbimine loomulikul teel sama vähe toimuda vôib, kui mainitud eriti sitke *hymen*'i läbiminegi, nii et tuleb arsti abi tarvitada.

Kui peale defloratsiooni, neitsusekaotust, *hymen*'it ära vôime tunda, vaatamata rebenditele, — sünnitusel hävib ta harilikult täielikult; järele jäävad ainult väikesed, lamedad vôi käsnataolised jäänused tupesissekäigu juures.

* *
*

Introitus vaginae (tupe sissekäik) on joonisel kujutatud selguse tôttu auguna. Tôeliselt ei näe teda aga kunagi sellisena, olgu siis, kui asetame naise erilisse poosi, näit. pôlvili-küünarnukkidel asendisse (kusjuures siseelundid tagasi vajuvad ja alumises kôhuôône osas tekib negatiivne rôhumine) ja tagumise tupeseina tahapoole tômbame. Siis vôib ôhk tupesse pääseda ja see avaneb.

Muidu avaneb *introitus vaginae* ainult siis, kui môni ese, üksteise vastas asetsevaid seinu laiali surudes, läbi tahab tungida, olgu siis, et see ese, nagu sôrm, mehe suguliige vôi môni instrument,

väljastpoolt sissepoole tungib, vôi jälle, et ta lapse kujul vôi mône ebanormaalse tupesisaldisena vastassuunas läbi tahab minna.

Harilikult on siis ava suletud, niihästi äärte elastsuse ja sealasuvate lihaskimpude tegevuse kui ka tupeseinte alumiste osade ligilitsumise tôttu.

Üldiselt on seejuures asi niisugune, et neitsidel ja naistel, kes kuigi kaua ei ole suguliselt läbi käinud, jätkub täielikuks sulgemiseks môlemast ülalmainitud tegurist, koos neitsinaha vôi selle jäänustega, nii et sulgemisest äärmisel juhul ainult ôige väike osa eesmisest tupeseinast osa vôtab ja nähtavale ilmub (joonisel nr. 12). Kauemat aega abielus olnud naistel tuleb nähtavale veidi suurem osa eesmisest tupeseinast, esimese sünnituse järel tuleb see selgemini esile, ja korduvate sünnituste järel vôtab sulgemisest osa ka tagumise tupeseina alumine osa, mis ühest küljest oleneb vulvovaginaalsôôri elastsuse kadumisest ja arvesse tulevatest lihaskimpudest, teisest küljest tupeseinte kalduvusest allapoole asuda.

Nende muutuste pôhjusteks tuleb pidada rohkeid väikesi, mônikord ka suuremaid rebendeid, mis esinevad ka normaalsetel sünnitusjuhtudel; nähtamatud rebendid vaginaalseinu ümbritsevates kudedes, nähtavad (s. o. harilikult ainult esimestel päevadel peale sünnitust nähtavad) igas suunas, kuid siiski enamikus tahapoole ulatuvad, mis lôhuvad vulvovaginaalsôôri.

* *
*

Sünnitajatel on küllalt tuttav, et üks neist viimasena-mainitud rebendeist, ligikaudu keskkohal tahapoole ulatuv, sageli rohkem rebestub kui ainult *frenulum labiorum*'i (häbedusmokkade paelake, nr. 17), nii et ta ka lahklihasse (nr. 18) tungib.

Sellest aimavad nad vähem vôi ei aima üldse, et lahkliha rebend alati tupe-lahkliha rebend on, s. o. et seejuures alati kannatab ka tupp. Neile jääb täielikult teadmata, kui suure tähtsusega vôib olla selline rebend nende tulevikule. Nemad ja nende mehed teavad, et lahkliha rebendi konstateerimine tähendab ômbluse tarvidust ja sellega uut piina. Nad püüavad veenda arsti, et ta seda teeks vôimalikult kiiresti ja silmatorkamatult vôi selle pigemini täitsa ära jätaks, „sest et doktor ometi ise ütleb, et on ainult vähe rebenenud ja et see ka niisama ilma ômbluseta paraneb". Ja arst annab ikka veel sageli järele pealekäimistele, vähemalt selles môttes, et ta ômbluse teeb vôimalikult silmatorkamatult, külili asendis, ilma erilise tupeômbluseta ja finessideta, kuna see naist ja omakseid vähem segab ja temale ka igas suhtes mônusam on.

Pean möönma, et ma ise toimisin niisamutigi pikemat aega, kui ma oma ôpetaja jälgedes käies ja järele aimates seda, mida sellal

nägin mitmete maade suurtes kliinikutes [1], teadlik ei olnud selles, et lahkliha rebendit parandades r o h k e m saavutama pidi kui seda oli korraliku välimusega lahkliha uuesti valmistamine, mida enamasti ka saavutatakse, toimides selle lihtsa viisi järele.

Pärast nägin, et nii saavutatud tulemused e i o l e rahuldavad funktsionaalses ja kosmeetilises mõttes; sageli jäävad püsima väikesed sügavikud, millised enam-vähem moonutavad tupeesikut eriti tagumises osas. Tupe sissekäik on laienenud ja vähem elastiline, kuna allolev kude ei ole täielikult kokku kasvanud, ja lihased (mis olid samutigi rebenenud ja täpsalt kokku ei kasvanud) ei suuda nii tugevasti töötada kui varemini. Eriti jõudsin selgusele, k u i s u u r t ä h t s u s v õ i b o l l a n e i l m u u t u s t e l s u g u e l u — j a s e e g a a b i e l u ô n n e s u h t e s: *coitus* on kaotanud palju ärritust mõlemal poolel. Sellest sõltub nõue, millist pärastpoole ka täitsin, iga tupe-lahkliha rebendit täitsa täpsalt kinni õmmelda, s. o. sügavamal üksteisega ühendada rebenenud kude, eriti lihased ja võimalikult nii nagu nad peavad koos olema, ja mitte vähem hoolt osutama tupeseina ja lahkliha õmblusel kui seda tehakse õmblustega näo ja kaela lõikusil. Teiste sõnadega: tupe-lahkliha rebendi õmblusele ei tohi vaadata kui kõrvalisele asjale, vaid teda tuleb võtta tõelise operatsioonina, mille vajalisiks eeltingimusiks on hea tehnika, mitte liiga puudulik riistade kogu, vilunud abijõud, küllaldane valgustus ja rahuldav kohalik tuimendus. Arstidelt peab nõudma, et nad vastaksid neile nõuetele, naistelt (ja nende abikaasadelt), et nad ennemini paluksid arsti sellist ravi ette võtta, selle asemel et temale raskusi valmistada ravi „tülikuse" pärast [2].

* *
*

Enne kui üle läheme sisemiste suguelundite juurde, vaatleme üht paaris moodustist, mis asetseb umbes 1—1,5 sm sügavusel mõlemal pool *vulva*'t ja *introitus vaginae*'t, *vagina* seina lähedal. Mõtlen e s i k u s i b u l a i d. Need *bulbi vestibuli* koosnevad laiadest, õhukeseseinalisist, käsnjaist veresoonteruumest, mis samal kombel kui juba kirjeldatud *clitoris*'e kudegi, pinguli täituvad sugulist laadi ärrituste (olgu need psüühilist laadi või olenevad kohalikust puudutamisest) puhul. *Bulbus*'te eesmised osad muutuvad tublisti kitsa-

[1] Hiljemini on see märksa paranenud; ülikooli kliinikutes tehakse eranditult k o r r a l i k lahkliha õmblus ja õpetatakse seda tulevastele arstidele, õpperaamatuis kirjeldatakse seda. — See hea õpetus hukkub veel ikka liiga sageli tegeliku elu raskustes.

[2] Võin ainult soovitada katset, unustatud või ebaõnnestunud normaalse tupesissekäigu kordaseadmise korral seda heaks teha uue sünnituse juures. Selleks ei vaja naine erilist voodislamamist ja hea ravitulemuse eeltingimused on, eeldades head hoolitsemist (vaatamata haava määrdumisele *uterus*'e sekreetidega), suurepärased, kuna lapsevoodi-aegne koe taandareng seda parimini soodustab.

maks ja konvergeeruvad *clitoris*'e nurga kõrgusel. Tagapool on nende läbimõõt suurem, nii et *bulbus*'e (paisumatus seisundis) paksus on umbes 0,5—1 sm ja laius 1—1,5 sm (pikkus on 3—5 sm). Tagumine ots on ümmar; ta katab külje poolt ja ülalt *glandula Bartholini*'t, ulatub nii siis ligikaudu tagumise tupeseinani. Tema alumine äär asetseb suurte häbedusmokkade aluses, tema seesmine äär ulatub väikeste häbedusmokkade juurde ja tagapool külgmise tupeseina juurde. Nii siis moodustavad mõlemad korgaskehad tupeesikut ja tupesissekäiku ümbritseva hobuseraua, mille ava on tahapoole suunatud.

Esikusibulate paisumise puhul lähevad suured häbedusmokad pingule ja paksemaks, ja nende seesmine külg pöördub pisut väljapoole, kusjuures nad samal ajal üksteisest eemalduvad, nii et *vulva* veidi avaneb; on näha, et elundid otse pakatavad verega täitumisest, ja nende nähtude kaudu võime ka kohalikult silmatorkavalt kindlaks teha valmisolekut *coitus*'eks. Hobuseraud moodustab vähem nähtava kui kombeldava *introitus vaginae* polstritaolise kitsenemise, milline *coitus*'el hõõrdumist suurendab ja mõlema asjaosalise ärritusi rohkendab.

V peatükk.

Täiskasvanud naise sugufüsioloogiast.

Teine jagu.

Sisemised suguelundid.

Naise sisemiste suguelundite käsitlemisel lähtume II joonise vaatlemisest. Sellel näeme skemaatilist keha alumise osa otseläbilôiget keskjoonel, s. o. läbilôiget, mis läbib eest tahapoole sihis keskselja. All läheb niisugune otselôige otse häbeduspilu pidi, suurte (nr. 34) ja väikeste (nr. 33) häbedusmokkade vahelt läbi, tagapool pragu pidi, milline eraldab tuharaid (nr. 28). Ta poolitab ühesuurusteks osadeks *clitoris*'e (kôdisti, nr. 27), *ostium urethrae* (kusiti suue, nr. 30), *introitus vaginae* (tupesissekäik, nr. 31) ja *hymen*'i (neitsinahake, nr. 32), lôpuks ka *anus*'e (pärak, nr. 29), niisama ka vaagnaluud, mis eespool häbedusluude ühenduskohal (nr. 22) ja taga ristluu (nr. 12) ja sabaluu (nr. 24) kohal pikuti läbi lôigatud. Ülalpool läbib lôige lülisamba (nr. 7). Lülisambasse ja ristluusse joonistatud kanali pikilôige (nr. 6) näitab lülisamba kanalit, mida ristluu osas sakraalkanaliks kutsutakse. Sellega pole meil edaspidi enam tegemist.

Mis meid vaagna juures veel huvitada võib, on etteulatuv kühmake (nr. 8), *promontorium* (tôlkes eelmäestik), koht, kus lülisamba niudeosa ristluuga kokku puutub. Kui ühendada seda punkti häbedusluude ühenduskoha (nr. 22) ülemise seesmise serva keskkohaga, siis moodustab see ühendus môttelise risti läbi keha mineva ettepoole kallakuga pinna keskjoone. Selle pinna piirjoon on luukere vaagnal selgesti nähtav, on vaagnasissekäigu piiriks, tähtis on ta peamiselt sünnitusabi juures. Ruumi, mis asetseb allpool vaagnasissekäiku ja piiratud on vaagnaluude seesmiste pindadega, nimetatakse väikeseks vaagnaks. Selles asetsevad *genitalia interna*, sisemised suguelundid, nagu näha, hästi kaitstult välismôju eest. Niisamuti kui *vulva*'t, poolitab meie kesklôige ka kusepôit (nr. 20, 21, 23) ühes kusitiga (nr. 30) ja pärasoole (nr. 25) alumist osa. Tupp (nr. 26) ja emakas (nr. 14, 16, 18, 19) poolituvad täpsalt ühesuguselt paremaks ja vasakuks pooleks.

Teisiti on lugu „seesmisimate“ elunditega, munajuha (nr. 11) ja munasarjaga (nr. 10). Need osad on paaris ja asetsevad ligikaudu sümmeetriliselt mõlemal pool emakat. Kus meie joonisel näeme parema kehapoole läbilõikepinda ja kehaõõnte parempoolseid osi, seal on ka edasi antud parema munasarja kujutus ühes juurdekuuluva *tuba*'ga (munajuha), mis aga ei asetse läbilõikepinnas, vaid pinna t a g a, paremas vaagnapooles, ja ise selle läbilõikega läbi lõigatud ei ole.

Joonisel pole edasi antud läbilõigatud lihas- ja sidekoekihte, mis asetsevad valgeksjäetud osades, sest et nad meid käesoleval silmapilgul ei huvita, ja et elundite asetus kui ka nende vastastikused suhted selgemini esile tulevad, mida lihtsamini neid joonistatakse.

* *
*

II joonisel tõmbavad meie tähelepanu enesele neli õõnt: kõhuõõs (joonisel nr. 5); tupp (nr. 26) ühes temaga ühenduses oleva *uterus*'e õõne ja edasi munajuha kanaliga (nr. 11); kusepõis (nr. 21) ühes väljaviiva teega (nr. 30); pärasool (nr. 25) ühes pärakuga (nr. 29).

Käsitleme esiti sisemisi *genitalia*'id eest- ja tagantpoolt piiravaid elundeid, mis meile selle naabruse tõttu tähtsad on.

Rectum (pärasool) on jämesoole kõige alumine osa, mis ülalt vasakult laskudes saabub keha keskjoonele, veidi ettepoole paindub ja selle paindumiskoha sügavamas punktis ettepoole laienenud on *(Ampulla recti)*. Välisilmaga on ta ühenduses märksa kitsama tugeva sulgurlihasega ümbritsetud lõpposa, lühikese pärakukanali kaudu. Pärasool on võrdlemisi lai ja seejuures omab painduvat seina, nii et ta mahutada võib suurt roojahulka, mis eriti nimetatud laiendisse koguneb. Kui seda massi välja ei suruta, siis muutub ta kordkorralt paksemaks ja kõvade roojatükkidega täidetud *ampulla recti* rõhub tagumisele tupeseinale, mille järelduseks on valulikkus ja takistatud tupe läbimine.

Veel teises suhtes on tähtis pärasoole ja *anus*'e suguelundite läheduses asetsemine: see ähvardab alati viimaste määrdumist mädanemisainetest ja infektsioonipisikuist ülirikka soolesisaldisega. On arusaadav, kuivõrra tungivalt tarvilik on võimalikult piinliku puhtuse nõue.

* *
*

Meie joonisel on k u s e p õ i s, niisamuti kui *rectum*'gi, kujutatud poolenisti täidetud seisundis. Kui kusepõis tühjeneb, siis tõmbub tema lihaseline sein kokku, nii et kogu elund väiksemaks muutub. Samal ajal asetub ülal ja tagapool asetsev seinaosa alla- ja ettepoole. Kui aga põis täitub ikka rohkem ja rohkem, siis võtab ta ligikaudu

kera kuju, tôuseb oma tipuga sümfüüsi tagant eesmise kôhuseina alla, suguelundid surub ta aga tahapoole.

Kui see toimub suuremal määral kui harilikult ja liialt sageli, siis ei ole see tahapoole surumine sugugi tühine asi. See võib põhjustada seisumuutusi või nende tekkimist soodustada ja seega haiglaste nähtuste põhjuseks saada. Ka elundi enese edaspidisele tegevusele mõjub ülitäitumine (niihästi ühekordne tugev, kuid eriti aga korduv, kuigi väiksema tugevusega) väga kahjulikult, sest ülepingutatud põiesein ei tõmbu enam hästi kokku, elundi tühjenemine muutub mitte ainult aeglasemaks, vaid see on ka niivõrra raskendatud, et täielik tühjenemine üldse on võimatu. Seetõttu jääb igakordsel urineerimisel teatud hulk jääk-kust põide, — ideaalne sööde baktereile, kes väga mõnusasti sinna asuda võivad. Sellest võib väga kergesti tekkida kuse lagunemine ja äge või pikaldane põiepõletik, kõikide suurte hädaohtudega (rääkimata vaevast ja valust), mis omased neile haigusseisundeile.

Öeldust juba järgneb, et urineerimine on väga tähtis toiming ja kaugeltki mitte tähtsusetu funktsioon, nagu harilikult arvatakse. Seepärast pean veel selle käsitlemisel peatuma ja mainima, et kuse jäämine põide on kaunis sage nähtus juba paljude naiste ja tütarlaste halva harjumuse tõttu, sest et nad aega ei raatsi anda, kuni see funktsioon rahulikult lõpule on jõudnud. Esialgu kaua viivitada, kuni kord otsustatakse urineerida, siis veel kiiresti-kiiresti: nii soodustatakse kahel viisil kuse jäämist põide.

Kõige hullem on lugu, kui urineerida tuleb lamades, sest paljud naised *seda lihtsalt ei oska*. Mitte ainult, et siis eriti sageli kust järele jääb, mõnikord ei saada sellega üldse toime. Kui aga seejuures mõni muu asend lubatud ei ole (näit. teatud juhtudel lapsevoodis või peale operatsioone), siis peab seda kunstlikult tegema, siis alati sisaldab halbuste võimalust.

Nii ei tohi kõikidele naistele ja tütarlastele nõu andmata jätta: tühjendage põis järjekindlalt, kaua viivitamata; andke endale aega täielikuks tühjendamiseks ja m õ e l g e sellele; õppige juba noorena ja tervena urineerima lamades.

* *
*

Lõpuks on veel mainimisväärt, et põis otseselt ühenduses ei seisa välisilmaga, vaid 4—5 sm pikkuse, veidi ettepoole kõvera kanali, *urethra* (kusiti) kaudu. Selle kanali sulgur asetseb ülal, s. o. põie sisaldis pääseb ainult siis *urethra*'sse, kui põiekaelas asetsev sulgelihas järele annab. Kanali väljavooluava, mida tundma õppisime *ostium urethrae* (kusitisuue) nime all ja asetseb *vulva*'s, ei oma sulgumisseadist.

Suguava *(introitus vaginae)* ja kuseelundite väljavooluava asend, nii ligistikku tupeesikus, võib mõlemale arvesse tulevale elund-

konnale väga halbade tagajärgedega olla, sest näit. ühe infektsiooni korral on teine suures nakkushädaohus. Ka sellest sõltub jällegi tungiv puhtusenõue.

* *
*

Pöörame siis pilgu keskmisele ôônele, *vagina*'le (tupp).

See on naise p a a r i t u s e l u n d ja tema kaudu läheb läbi emaka sisu, peaasjalikult menstruatsiooni, sünnituse ja lapsevoodi ajal.

Tupp moodustab 7,5—10 sm pikkuse toru, mis asetseb ligikaudu väikese vaagna teljel; s. t. ta pole sirge, vaid veidi ettepoole kôver. Ainult kôige alumises osas (vigastamata elundil) on teatud kôverus vastassihis. See tekib toru kitsenemise tôttu otse sissekäigu peal lihaskoe ja elastiliste kiudude môjul, mis teda sealkohal ümbritsevad ja midagi sulgurlihase (igatahes vôrdlemisi nôrga) taolist moodustavad, mis eriti eesmise seina tahapoole surub [1]. Peale selle teise, palju tugevama lihase môjul, mis, alates häbedusluukaare seesmiselt küljelt, haarab tagumist tupeseina pisut kôrgemalt ja teda ette- ja ülespoole tômbab. Et need lihased sugutamisaktil ja ka muidu suurt osa mängivad, siis esitame need erijoonisel (III joon.). See joonis on II joonise koopia, milles on esitatud need lihased kui ka päraku sulgurlihas (ka siin kôik skemaatiliselt). Nende lihaste asetuse ja môju ôigeks môistmiseks tuleb nimetada, et esimene neist, pinnalisimalt asetsev *sphincter vaginae* (tupe sulgurlihas) ehk hariliku nimetusega *constrictor cunni* (tôlkes: häbeme kokkutômbaja), vaagnapôhja välist kihti moodustava lihasgrupi anatoomilisel prepareerimisel raskesti piiriteldava osa moodustab. Teine, sügavamal asetsev, *vagina*'t häbedusluu poolt haarav lihastesalk moodustub rohkem ühtlasema, palju tugevama lihase seesmistest kimpudest, mille välised osad (lihtsuse pärast joonisel kujutamata) samal kombel nagu *vagina*'tki tagantpoolt haaravad *rectum*'i. See sügaval asetsev lihaskiht, mille kuju teatud määral (allapoole kumerdatud) lehtrit meelde tuletab, moodustab kitsamas môttes vaagnapôhja sügava kihi. Kui see lihas kokku tômbub, siis puutub tema tegevusest kôige rohkem silma, et ta tôstab pärasoole alumist osa. Sellest tema nimetuski: *musculus levator ani*. Aga ka tema eesmise osa (nii siis selle osa, mis ümber haarab *vagina* ja on joonisel kujutatud) tegevust võib selgesti konstateerida, kui näit. günekoloogilisel uurimisel *vagina*'sse viiakse kaks sôrme ja lastakse naist „pigistada". Siis võib selgesti tunda seda osa, kus lihastesalgad tuppe tagantpoolt ja külgedelt ümber haaravad ja sümfüüsi poole tômbavad. Muu seas *vagina* kohaline kitsenemine pole sugugi nii väike. Arstile, kes põhimôtteliselt tähelepanu pöörab paljude naiste vaginaalsel ja rektaalsel järelekatsumisel vaagnapôhja lihaste võimetele, torkab

[1] Tupe tagumine osa on *anus*'e külge kinnitatud.

Joonis I.

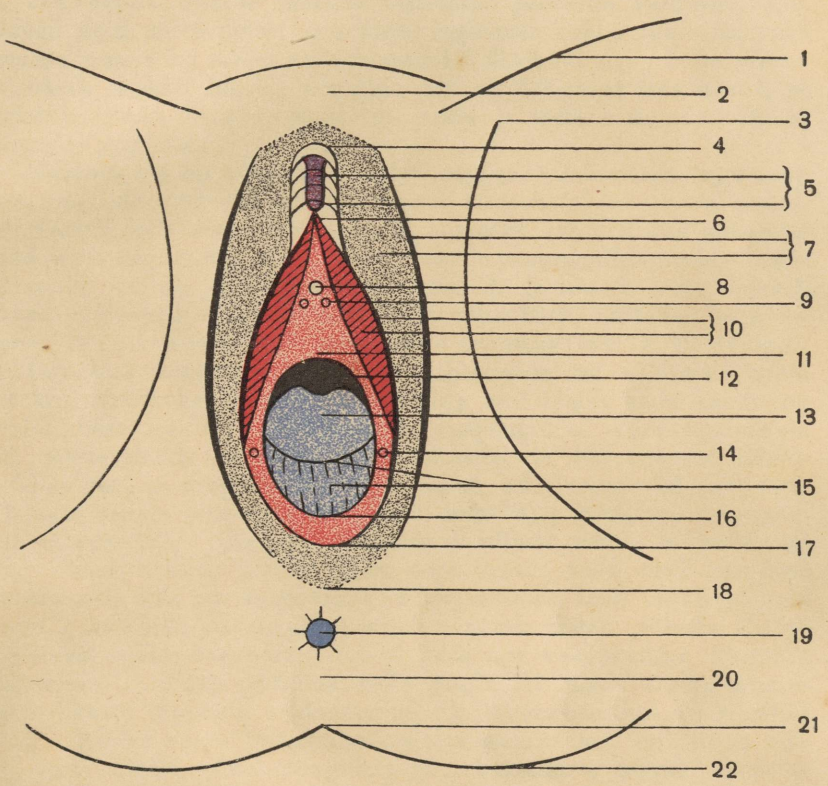

NAISE VÄLISED SUGUELUNDID, *vulva* (skemaatiliselt).

1 — Kubemevagu (mõlemal pool). 2 — Häbeduskühm, *mons Veneris*. 3 — Reievagu (mõlemal pool). 4 — Kõdisti eesnahk, *praeputium clitoridis*. 5 — Kõdisti pea ja tüvi, *glans et corpus clitoridis*, koos kutsutud *clitoris*. 6 — Kõdisti kida, *frenulum clitoris*. *Praeputium*'i ja *glans*'i vahel mõlemal pool *frenulum*'i on *saccus praeputialis*. 7 — Suurte häbedusmokkade väline serv ja sisepind (mõlemal pool), *labium maius* (mitmus: *labia maiora*). 8 — Kusiti ava, *ostium urethrae*. 9 — Väikeste esiku-limanäärmete ava (Skene'i näärmed, mõlemal pool), *glandula vestibularis minor* (mitmus: *glandulae vestibulares minores*). 10 — Väikeste häbedusmokkade väline serv ja sisepind (mõlemal pool), *labium minus* (mitmus: *labia minora*). 11 — Tupeesik, *vestibulum vaginae*, see on kogu ruum väikeste häbedusmokkade vahel. 12 — Eesmine tupesein. 13 — Tupe suue, *introitus vaginae*. 14 — Esiku suurte limanäärmete ava, *glandula vestibularis maior* (mitm.: *glandulae vestibulares maiores* = *glandula Bartholini*). 15 — Neitsinaha eesäär ja välispind, *hymen* (šraffeeritud). 16 — Tagumine tupesein (nähtav neitsinaha rebenemise järel). 17 — Häbedusmokkade kida, *frenulum labiorum*. 18 — Lahkliha, *perineum*. 19 — Pärak, *anus*. 20 — Tagumine lahkliha, *perineum posterius*. 21 — Sabaluu ots, *os coccygis*. 22 — Tuharanahk.

silma, et need võimed väga erinevad. Enamik naistest ja tütarlastest võivad kogu vaagnapõhja lihastikku ühe korraga kokku tõmmata, ja seda harilikult kaunis nõrgalt. (Ainult soole sulgurlihas, *sphincter ani*, võib sel juhul tugevasti tegevusse astuda.) Seevastu on aga naisi, kes nende lihaste tahtelist aktsiooni paremini valdavad, kes suudavad neid mitte ainult „en bloc" tugevasti kokku tõmmata, vaid tegevusse panna ka eraldi selle kompleksi üksikuid osi. Selle võime tõttu omab eeskätt lihaste tahteline osa niivõrt suurt iseseisvust, et õigustatuks pean temale erinimetust anda ja teda nimetada *musculus levator vaginae*.

Niisama kui on võimalik *levator vaginae*'t tahteliselt tegevusse panna, on seda võimalik tähele panna ka *constrictor cunni* puhul. Siiski esineb seda veel harvemini, ja enamasti astuvad siis mõlemad lihased koos tegevusse, kuid ikkagi muude vaagnapõhja lihaste kontraktsioonist eraldi. Ainult vähesed naised, ja nimelt eriti vilunud, oskavad mõlemaid lihaseid eraldi või üheskoos töötada lasta, — omadus, mis omab suurt väärtust *coitus*'e tehnikas (vrd. IX peatükiga).

Tahteline vaagnapõhja lihaste valitsemine on vähemalt sama tähtis kui muu kehalihastiku valitsemine; sest ainult selle kaudu on võimalik kaasa aidata täievõimelise vaagnapõhja kordaseadmisele peale nende osade määratut väljavenitamist ja lõdvenemist sünnituse järeldusel ja seega hoiduda kestvaist, edasiarenevaist pahedest. Vaatamata sellele jätavad naised pea eranditult hooletusse vaagnapõhja gümnastika. On aga võimalik kindlasti väita, et sellel on mõju. Need naised, kellele olen soovitanud seda eriti raseduse ja lapsevoodi ajal, on saavutanud silmapaistvalt häid tagajärgi neid lihaseid kaks korda päevas järjekindlalt teotseda lastes. Nende lihaste täielise valitsemise saavutamiseks ei piisa aga vaagnapõhja lihastiku harjutamisest[1]. Peab tüürima selle poole, et naine õpiks mitmesuguste lihaste tegevust valitsema nii üksiktegevuse kui ka koostöö mõttes. Selleks vajab ta enamasti alul sissejuhatust, millist on võimalik anda ainult günekoloogiliste järelekatsumiste puhul. Naistearstid peaksid järelekatsumiste aegu juhust kasutama, et oma abitarvitajatele ka selles suunas kasu tuua[2].

* *
*

[1] Näit. lapsevoodis olevatele naistele K. Reifferscheid'i poolt Stockeli sünnitusabi õpperaamatus (Jena, Gustav Fischer 1920) soovitatud väga kasulikud „vastupanuliigutused vaagnalihaste tugevamaks tegemiseks" „põlvejaotuse" ja „põlvede kokkusurumise" näol. Ka siis, kui toimitakse tema nõuande järgi samal ajal ristluud tõsta ja soole sulgurlihast võimalikult kokku tõmmata lasta, ei saavutata kunagi rohkem kui üldist tööd.

[2] Kui gümnastika tagajärgi ei anna, võib ravida lõtva ja nõrka vaagnapõhja tagajärjekalt vibratsioonmassaažiga. Soovitan haigete erootilisist kõrvalmõtetest hoidumiseks seda massaaži sooritada mitte *per vaginam*, vaid *per rectum*; pean enesestmõistetavaks, et seda teha võivad ainult vilunud arstid, ja et seda ei sooritata raseduse ja esimestel lapsevoodi nädalatel.

Ülalmainitud meie tahtele alluvate (või tahtele allutatavate) lihaste kõrval, mis koosnevad kiududest, mis teaduses tuntud „vöödiliste“ lihaskiududena, kohtame edaspidisel naise suguelundite käsitlemisel veel teissugust lihaskudet, mis koosneb nn. „siledaist“ kiududest ja nimetatakse „mittetahteliseks“, sest selle tegevus ei allu tahte mõjule. Selline lihaskoe kokkutõmbumine toimub väga mitmesuguste närvikoe kaudu edasiantavate ärrituste, mehaaniliste ja keemiliste, otseste ja kaudsete, mõjul. Muidugi võib tema kontraktsioone mõjustada ka psüühiliselt, kuid seda ainult kaudselt. Võimatu on aga teda tõeliselt mõjustada kõrgemate psüühiliste keskmete kaudu, tahteimpulsi aktsioonina. Sellest ei olene veel, et selle lihaskoe funktsioon oleks väiksema tähtsusega; kes seda mõtleks, saaks vägagi valesti aru tõelisest olukorrast. Nimelt on temal kõige tähtsam osa naise sisemistes suguelundeis. Leiame kogu genitaalkanali seinad varustatud olevat silelihaskoega, ka tupeseinad, mis igatahes suure hulga elastilisi sidekoekiude sisaldavad.

* *
*

Selle möödapäästamatu kõrvalhüppe järel lihastiku alale asjade paremaks arusaamiseks *vagina* kirjelduse juurde tagasi tulles peab mainima, et see lihaseline, seest roosavärvilise, kaunis tugeva ja vastupidava limanahaga kaetud toru omab 4 mm paksusi seinu. Nii siis tuleb seda seina kaunis õhukeseks pidada; õnneks on ta seejuures väga elastiline. See omadus on temale eriti kohane, sest temale on asetatud suured nõuded, mis puutub paindumisvõimesse. Sellele vaatamata ei ole võimalik ära hoida, et liiga suure väljavenituse korral, näit. sünnitusel, tupeseinad harilikult oma elastsust ei kaotaks ja et toru endisest laiemaks ei jääks.

Eesmiste ja tagumiste tupeseinte alumised kaks kolmandikku omavad ristivoltide reast koosnevat mõigast. Paremini välja kujunenud neist on eesmine, mille alumine osa tugevamaks muutub ja just tupe-sissekäigust ülalpool paksenduse moodustab, mis osalt sellest avast välja tungib (I joon., nr. 12, must; ka II joonisel on ta mustana joonistatud). Selle mõikataolise paksenemise tõttu näib tupe alumine osa olevat veidi tahapoole kõverdunud. Selle mõika ülemäärane areng, nagu seda näit. sageli juhtub raseduse ajal, võib näida eesmise tupeseina väljalangemisena. Kogu mõigaste ja ristivoldikeste aparaadil (koos *hymen*'i säilinud osadega), mis tugevamaks tehtud mõlemate ülal põhjalikult kirjeldatud lihaste mõjuga ja tupesissekäigu kitsenemisega (paisunud *bulbus vestibuli*'tega), võime vaadata kui ümberhaaramis- ja hõõrumisseadisele, mis on kohane ärritama mehe suguliiget selle tupesse viimisel ja viimise järel ja seega mõjustama seemneväljavoolu, kuna ta ise samal ajal niivõrt ärritub hõõrdumisest, et samuti naisel orgasm (lõbu ja rahuldumise tipp) tekib.

* *
*

Vagina pole mitte lahtine ôôs, nagu ta selguse tôttu on kujutatud II joonisel. Ta avaneb ainult siis, kui môni ese, mônikord ka ôhk, tema sisse tungib, nagu seda eespool põhjalikult selgitasime *introitus vaginae* käsitlemisel. Harilikult asetsevad eesmine ja tagumine tupesein üksteise vastas, ôigemini öeldult, eesmine asetseb tagumise peal, nii et elundi ristilôige omab)—(kuju.

Ülemisse tupeossa on kaardunud emaka alumine, käbitaoliselt ette ulatuv osa. See emaka tupeosa, *portio vaginalis (uteri)* moodustab nii siis tupe kaane. Tupe ülemine laiendunud osa ümbritseb *portio vaginalis*'t ja läheb temasse üle; ta moodustab sôôrja tupevôlvi, *fornix vaginae.* Et emaka telg asetseb kallakuti tupe suunaga, mille läbi *portio vaginalis* on suunatud tagumise tupeseina vastu, ja et seejuures see tagumine sein on esimesest märksa pikem, siis on vôimalik tupevôlvil selgesti eristada lamedat, *portio vaginalis*'e ees asetsevat osa, eesmist tupevôlvi *(fornix vaginae anterior, laquear anterius)* ja palju sügavamat, *portio* taga asetsevat tagumist tupevôlvi *(fornix posterior, laquear posterius,* II joonisel nr. 17). Selili lamava naise tupe sügavamaks osaks on tagumine tupevôlv; temasse deponeeritakse vôi vähemalt koguneb mehe seeme. Sellest ka nimetus: *receptaculum seminis.*

Nagu II joonisest näha, piirdub see *vagina* sopp tagant- ja ülaltpoolt sügava, taskukujulise kôhuôône sopiga (nr. 5). Seda taskut nimetatakse autori nime järgi, kes seda kôige enne kirjeldanud, *cavum Douglasii* (Douglase ruum, nr. 15). See ulatub enam-vähem sügavale alla (oleneb individuaalseist erinevusist) pärasoole eesmise seina ja tagumise tupevôlvi vahele. Asjaolu, et môlemaid soppe lahutab ainult väga ôhuke koekiht, et kôhukelme *(peritoneum)* moodustub väga ôhukesest nahakesest ja et sel kohal *vagina* sein ôhem on kui kuski mujal, ei ole mitte praktilise tähtsuseta. Selle asjaolu tõttu on vôimalik selle koha rebenemine vôi läbitorkamine paaritumisel, kui käitutakse metsikult *penis*'e ja *vagina* pikkuse ebanormaalse suhte puhul, ja see on hädaohtlik kôhukelme hôlpsa infitseerimise vôimaluse tôttu (tupp sisaldab harilikult palju baktereid, mis vôivad infitseerida *peritoneum*'i).

* *
*

Kuigi *vagina*'s näärmeid ei ole, siiski nôristab ta teatud hulka piimhapet sisaldavat vedelikku. Piimhappe hulk näitab järjekindlaid kôikumisi, mis ühenduses on kindlate ajaväldete järel korduvate munavalmimise ja menstruatsiooni protsessidega — sellest pärastpoole pikemalt. Vaginaalsekreedi piimhappe sisaldis on väikesim, s. o. ligikaudu 0,05 %, umbes kahe menstruatsiooni vahelise aja keskpaigas, ajal, mis ühte satub ovulatsiooniga (muna eraldumine munasarjast), sel on oma eriline tähtsus, arvestades asjaolu, et mehe seemneniidikesed püsivad paremini ja kauemini eluvärsketena nôrgas piim-

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

happelahuses (0,05—0,1 %), kuna nad kaunis kiiresti hukkuvad kangemas lahuses[1].

Tupenõre piimhappesisaldusel on veel teine kaitsev tähtsus: ta soetab *vagina*'s häid elamistingimusi mõnedele kahjututele või isegi kasulikele baktereile, ja teisest küljest moodustab ta sissetunginud kahjulikkude idude edasielamiseks ja edasiarenemiseks kahjuliku miljöö. Zweifel'i õpetuse järgi tuleb sellist enesekaitseviisi eriti tähtsaks pidada lapsevoodi infektsioonest hoidumisel.

Tupeseintest nõristunud vedelikku segunevad äralangenud epiteelrakud ja mõned leukotsüüdid (vere valgelibled), nii et tupes leiame täitsa tervete suguelundite puhul vähese hulga piimvalget vedelikku. Mis kvantiteedilt ja kvaliteedilt (välja arvatud menstruatsioon) üle selle, mis tugevasti limajas, ja eriti mis mädane, ei saa enam normaalseks pidada; rohkele, kollasele voolule tuleb vaadata kui kindlasti haiglasele nähtusele.

* *
*

Nõristamisvõime kõrval omavad *vagina* seinad imamisvõimet, s. o. tupesein võib imada keemilisi aineid, mis temaga kokku puutuvad, ja neid edasi juhtida kehamahladesse. Nii tsirkuleerivad need veres ja nad eemaldatakse kehast lühema või pikema aja järel, olenedes selle aine omadusist, näit. kopsude, süljenäärmete, neerude kaudu.

Ainult harva hinnatakse seda *vagina* imamisomadust täiel määral. Eespool (III peatükis) puudutasin juba selle tähtsust teatud suhtes *(sperma)*, kuid siinkohal ei saa jätta tähelepanu juhtimata sellele, et *vagina* sein resorbeerib kergesti mõningaid kangeid mürke, nagu näit. sublimaati, mida tarvitatakse lahustena tupeloputusvedelikuks[2].

Raseduse ajal on imamisvõime suurenenud tupeseinte tugevama vereläbivoolu ja läbiniisutuse tõttu. Samul põhjusil on sellal need seinad paisunud, pehmed ja kergesti vigastatavad ja neist võib juba väikese vigastuse puhul tublisti verd tulla. Nende värv muutub kord-korralt roosast tumelillaks. Säärased muutused esinevad ka välistel suguelunditel, kusjuures koe paisumise tõttu *labia majora* üksteisest harilikult veidi eemalduvad, nii et *vulva* on enam-vähem avatud.

* *
*

---

[1] E. Grafenberg'i põhjalikud uurimused, Berliin: „Die züklischen Schwankungen des Säuretiters im Scheidensekret". Archiv für Gynäkologie, 108. köide, 2. ja 3. vihk.

[2] Kirjutades sattusin ühele referaadile ajakirjas „Zentralblatt für Gynäkologie" 1924, nr. 18. See mainib 25-aastase neiu surmaga lõppenud iseloomulise sublimaadimürgistuse-juhtu, kes eostumisest hoidumiseks tupesse viis 0,5 g sublimaadipastilli; see tuletab meelde samalaadilist juhtumust sublimaadiloputuse järel (Zentralbl. 1923, nr. 6).

Tupp ei muutu raseduse aegu mitte ainult venivamaks, vaid ka laiemaks ning pikemaks, s. t. tema sein suureneb. Sellest võtab osa kogu tupekude. Looduse eesmärk on selge: peab ruumi muretsema lapse läbiminekuks, ilma et seejuures, vähemalt nii palju kui võimalik, tekiks koevigastust sünnitustrauma tõttu. (Vt.: Henkel, Zentralblatt für Gynäkologie, 1926, nr. 13.)

Lõpuks peame mõtlema veel neile *vagina* ja *vulva* muutusile, mis tekivad vanaduses. Enamasti ilmnevad nad (eriti ikka veel suguliselt aktiivsetel naistel) alles hilja, peale seda kui on hakanud avalduma igatahes korduvate sünnituste tõttu juba teatud kulumisnähtused. Need seisavad tupemõigaste lamestumises ja toru laienemises ning lõdvenemises, millele aga vastu võib tagajärjekalt töötada eespool-mainitud hoolitsustega (isegi väikeste rebendite täppis kinniõmblemine, samuti ka vaagnalihaste tubli kõvendamine).

Tüüpilised vanadusmuutused seisavad elastsuse vähenemises, tupevõlvi lamestumises, lõpuks tupeseinte kortsumises ja taandarengus, mis võivad muutuda täitsa siledaks ja väga õhukeseks, mõnikord ka väga pudedaks, kuna *vagina* aga jälle tublisti kitseneb.

Vulva ja tupe-sissekäik näitab vastavaid taandarengu nähtusi, millega kaasas käib korgaskehade kidumise (kortsuvad ka esikulimanäärmed) ja rasvkoe kadumise järeldusel lõtvumine, eriti suurte mokkade lõtvumine, nii et välised suguelundid saavad närtsinud, kortsulise välimuse.

Peab pidama enesestmõistetavaks, et seesuguseid muutusi, nii rasedusaegseid kui ka seniilseid, peab arvestama sugulises läbikäimises.

* *
*

Uterus'el, emakal, kui elundil on täita märksa tähtsam ülesanne kui välistel suguelunditel ja tupel. Siiski ei tarvitse meil tema juures nii pikalt peatuda, kui juba käsiteldud osadel. Peaasjalikult on tema ülesandeks vastu võtta munajuhast sugutatud muna, seda sisestada oma limanahasse, teda toita ja kaitseda ja lõpuks ilmale tuua rasedusproduktina. Nii siis on ta haudumis- ja sünnituselund, ja tema kirjeldus ei kuulu selle raamatu piiresse.

Emakas moodustab lamestunud pirnikujuliste õõslihase, mis koosneb arvukate elastiliste kiududega läbi põimitud (mittetahtelisest) silelihaskoest, on seestpoolt kaetud limanahaga ja väljastpoolt suurelt jaolt kõhukelmega. Tema ülemist, laiemat osa nimetatakse *corpus uteri* (emakakeha, II joon. nr. 14, all), alumine kitsenenud lõige on *cervix (uteri)* (emakakael, nr. 16).

* *
*

Cervix'i alumist kolmandikku õppisime tundma kui *portio vaginalis (uteri)*, mis käbikujuliselt *vagina*'sse ulatub ja viimase ülalt-

poolt katab. Siinkohal peame teda veel lähemalt vaatlema, eriti veel sellepärast, et ta suguaktil tähtsat osa mängib. Pilt annab parema kujutluse kui paljud sõnad *portio vaginalis*'est, nii nagu teda näha saab tupeseinu laiali hoides mingi sellekohase riistaga, ka sõrmedega. Joonisel vasakul on *nullipara*, s. o. naise *portio*, kes kunagi sünnitanud ei ole, paremal mitu last ilmale toonud naise, nii siis *multipara*, oma kujutatud loomulikus suuruses. Erinevus on selge: *nullipara portio* on sale, emakasuue *(ostium uteri)* ümmarik, kuna *multipara portio* on suurem, lihavam ja *ostium* kujutab enam-

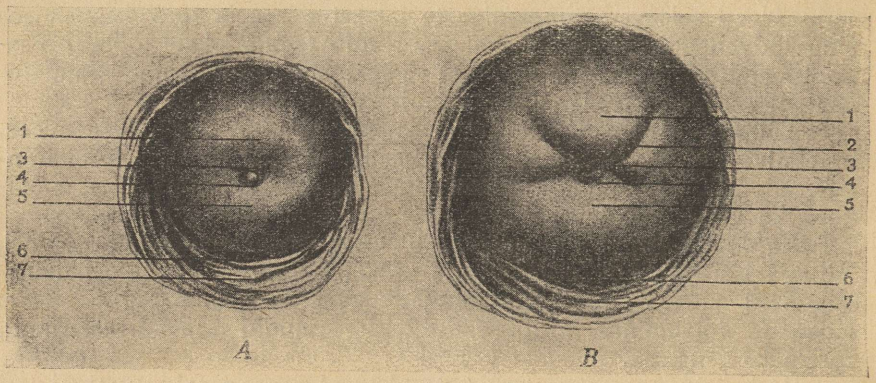

Emaka tupesisene osa, *portio vaginalis uteri.* (Loomulik suurus.)
A. *Nullipara* (naine, kes pole sünnitanud).
B. *Multipara* (naine, kes on korduvalt sünnitanud).
1. Eesmine emakasuudme mokk. — 2. Rebendid emakasuudmes sünnituste tõttu. — 3. Väline emakasuudme mokk *(ostium uteri externum)*. — 4. Limapunn. — 5. Tagumine emasuudme mokk. — 6. Tagumine tupevõlv. — 7. Tagumine tupesein.

vähem laia, pisut avanenud ristipidi pilu, mille juurest harilikult mõlemale poole lähtuvad armilised rebendid. Nii siis omab *ostium* ainult viimasel juhul kuju, mis tõepoolest veidi sarnaneb suuga. Ja õietiõelda võiksime ainult siin teatud õigusega juttu teha emakasuudme mokkadest. Seda tehakse aga alati ja nimetatakse *ostium*'ist eespool asetsevat *portio* osa eesmiseks, tema taga asetsevat tagumiseks emakasuudme mokaks.

Enamasti on *ostium*'is näha läbipaistvat limapunni, mis koosneb sitkest, leelisese reaktsiooniga limast, mida nõristavad *cervix*'i limanaha näärmed. Oma kirjeldaja järgi nimetatakse seda Kristeller'i limapunniks, arstlikus keeles lühidalt kristeller. Tema ülesandeks on teataval määral sulgeda emakaõõnt. Teisest küljest on tema ülesandeks kergendada seemneniidikeste ülesminekut emakasse kopulatsiooni (suguühte) ajal või otse peale seda; kuidas, seda näeme pärastpoole. Limapunn on enamasti nii tugevasti ja sitkelt emaka-

suudme äärte ja kaelakanali küljes kinni, et teda eemaldada on väga raske või võimatu. Nagu öeldud, on ta normaalolukorras läbipaistev; ta võib äärmisel juhul paista veidi hägune-valkjas. Kollane värv laseb oletada midagi ebanormaalset, ja emakasuudmel rippuv mädatilk limapunni asemel on haiglaste muutuste tunnuseks *uterus*'es.

Pöördume jälle II joonise juurde, et emaka suhtumisi paremini näha, peale seda kui oleme vaadelnud joonisel lk. 54 veel seda, mis näha on tagumisest emakasuudme mokast allpool, sügavamat *laquear poterius*'t (tagumine tupevõlv) ja eespool (joonisel ülal) madalamat *laquear anterius*'t (eesmine tupevõlv).

* *
*

Seejuures pean kõige pealt tähendama, et joonisel kujutatud elundi asend ei vasta täpsalt harilikule olukorrale. Joonisel asetseb *uterus* veidi kõrgel kehas, tema ülemine osa ulatub üle vaagnasissekäigu, kuna ta harilikult *in natura* jääb väikesesse vaagnasse, nii siis allapoole vaagnasissekäigu taset. See joonise ebatäpsus oleneb osalt, kuid mitte ainult sellest, olukordade selgemaks tegemisest, see oleneb peamiselt sellest, et siin on kujutatud emakas ja tupp ligikaudu selles seisangus ja ulatuses, millesse neid viib sisseviidud erigeeritud *penis*: *vagina* on pikemaks venitatud, ta seinad on laiali; *portio vaginalis*, ja temaga ühes kogu *uterus*, on üles surutud.

Samuti lamaks *corpus uteri* (emakakeha) tõelises olukorras antud põietäitumuse ja tühja tupe puhul ettepoolepaindunult kusepõie peal, emakakeha ja -kaela vahel olev nurk oleks teravam ja *anteflexio*, nagu nimetatakse seda normaalset emakaasendit, oleks selgemini nähtav. Ja lõpuks võtaks *portio*, nii pea kui teda enam ülespoole ei suruta ja eesmine tupesein teda ettepoole ei kisu, s. t. nii pea kui *penis* tupest väljunud, jälle tugevamini tahapoole suunatud seisangu, emakasuue vaataks rohkem tahapoole ja oleks lähemal tagumisele tupevõlvile *(receptaculum seminis)*. Enam mitte väljavenitatud tupp kalduks seejuures ka veidi tahapoole ja tema eesmine sein asetseks jälle tagumise peal.

Need on tähelepandavamad erinevused *uterus*'e ja *vagina* asendi suhtes tühjalt ja *coitus*'el. Olen kujutanud elundeid ligikaudu *coitus*'e seisukorras, mitte ainult sellepärast, et see positsioon enesestmõistetavalt eriti huvitama peab „abielu füsioloogias", vaid ka sellepärast, et niiviisi saame ülevaatlikuma ja selgema pildi ja et see kergendab arusaadavust.

Öeldust näeme, et *uterus* (ja koos temaga ka teised sisemised suguelundid) on kaunis liikumisvõimeline. Seda võivad harilikust seisust välja viia mitmesugused mõjustused. Õppisime juba tundma mõjustust, mis teda ülespoole lükkab. On ka niisuguseid, mis teda allapoole suruvad (kõhurõhk, mille inimene tekitab harilikul „pressimisel"), niisuguseid, mis teda ettepoole rõhuvad (näit. tugevasti

täidetud sool), ja teisi, mis teda nihutavad tahapoole (kõige pealt tugevasti täidetud põis). Ka raskustung mõjustab emakat mitmeti naise mitmesugustes asendites. Ja kõige selle juures ei ole meil tegemist ainuüksi elundi kui terviku liikuvusega, vaid ka pööretega tema mitmesuguste telgede ümber ja *corpus*'e ja *cervix*'i suhete muutumisega. Nüüd lisame veel juurde, et peale nende mitmesuguste normaalsete emaka paigutusmuutuste põhjuste kõrval on veel palju ja väga sageli veel selliseid, mis baseeruvad enam-vähem haiglasel alusel, siis peaks küll selge olema, kuivõrra labiilses tasakaalus viibib sisemiste suguelundite asetus.

Ja sellele vaatamata võtavad elundid ikka jälle normaalasendi. Kuidas see toimub?

* *
*

See toimub sideme- ja kinnitusaparaadi mõjul koos tema elastsete ja (siledate, mittetahteliste) lihaseliste elementidega.

Sidemeaparaat moodustub: 1) kahest ümmarikust „emasidemest" *(ligamenta rotunda)*, mis algavad *uterus*'e mõlemalt küljelt tema ülemise külgmise nurga juurest, kõhukelmega kaetult siirduvad kaares kubemekanalini ja, läbides selle, suurte häbedusmokkade aluseni ja häbemeluuni; 2) *ligamenta sacrouterina*'dest (nende suure lihaskiudude sisalduse tõttu nimetatud ka *musculi refractores uteri*, emaka tadasitõmbavad lihased), mis lähtuvad üheskoos *uterus*'e tagaküljelt, *corpus*'e ja *cervix*'i ühenduskohalt, üksteisest eemalduvad külgede suunas, piiravad *cavum Douglasii*'d ja pärasoolt kõhukelme katte all ja mõlemapoolselt kinnituvad tagumise vaagnaseina külge.

Viimasena-mainitud lihaselise sideme tähtsus on suur ka sugulise tegevuse suhtes. Seepärast olen teda kujutanud ka III joonisel. On näha, et ta tõmbab *uterus*'e alumist osa taha ja üles, mis eriti kaaluv on ettepoole kallutunud normaalasendi alalhoidmisel ja sellesse uuestiasumisel, kui see näit. kõhurõhu survel liiga sügavale alla oli surutud.

Kolmas emakat kinnitav sidemetepaar algab mõlema külgmise pinna kogu ulatuselt ja siirdub väikese vaagna sisemiste külgmiste pindade juurde. Need sidemed, *ligamenta lata* (laiad sidemed), koosnevad peamiselt kahekordistunud kõhukelmevoldist, milles asetsevad sidekoesse sisestatud mõlema külje poolt *uterus*'e juurde siirduvad veresooned ja närvid.

Neist mitmesugustest sidemetest aga ei jätkuks *uterus*'e kinnitamiseks. Mis sellele kõige enam kaasa aitab, on oma elastsuse tõttu vetruv kinnitusaparaat, mis asetseb laiade sidemete aluses emaka kaelaosas ja mis kiirjalt laiali läheb taha, ette, külje poole ja alla.

Nagu Ed. Martin (Elberfeld) näidanud täpsate uurimiste põhjal, võimaldab see kinnitusaparaat järele anda vaagnaelunditel, eriti *uterus*'el ja *vagina*'l, kõhurõhu suurenemisel, tõstmise, pressimise,

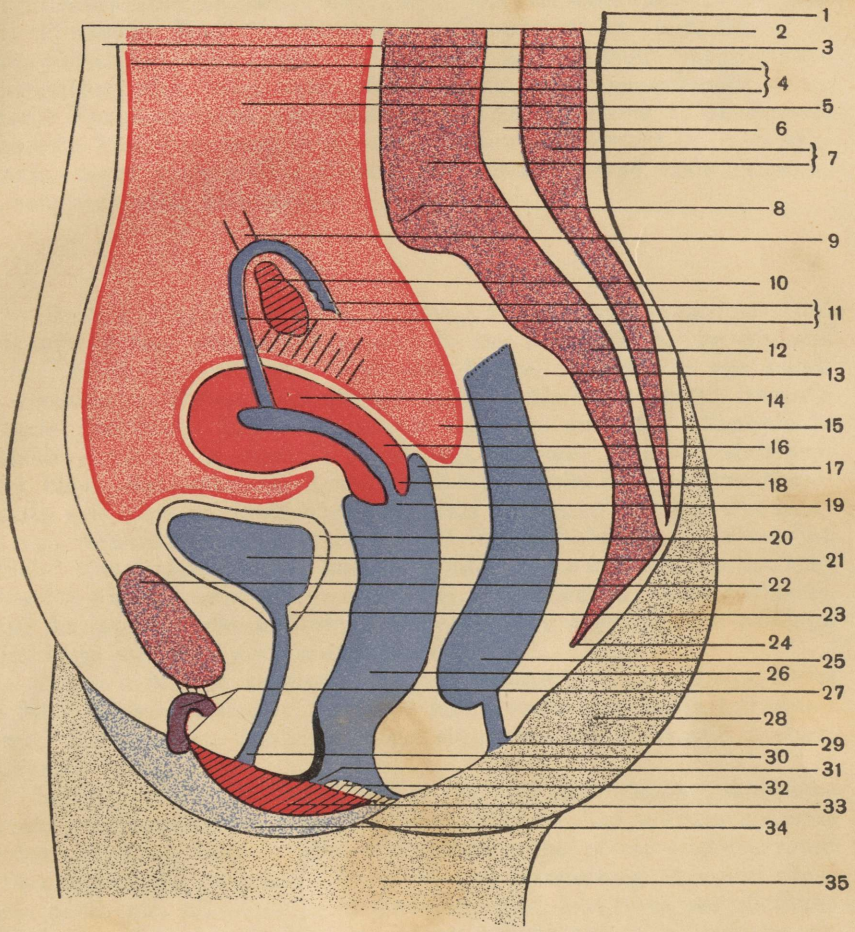

NAISE SISEMISED SUGUELUNDID PIKILÄBILÕIKES (skemaatiliselt).

1 — Seljanahk. 2 — Kõhunahk. 3 — Kõhusein. 4 — Kõhukelme, *peritoneum*. 5 — Kõhukoobas, *cavum peritonei*. 6 — Lülisamba kanal. 7 — Lülisammas. 8 — *Promontorium*. 9 — Munasarja köidis, *ligamentum suspensorium ovarii*. 10 — Munasari, *ovarium*. 11 — Munajuha, *tuba*. 12 — Ristluud, *os sacrum*. 13 — Ristluukumerus. 14 — Emaka keha, *corpus uteri*. 15 — Douglas'i ruum, *cavum Douglasii, Excavatio recto-uterina*. 16 — Emaka kael, *cervix uteri*. 17 — Tupe tagumine võlv, *laquear posterius, Fornix vagina*. 18 — Emaka tupesisene osa, *portio vaginalis uteri*. 19 — Väline emakasuue, *ostium uteri externum*. 20 — Põie tagumine sein. 21 — Kusepõis. *vesica urinaria*. 22 — Häbedusluude ühendus, *symphysis ossium pubis*. 23 — Põlekael sulgurlihasega. 24 — Sahkluu, *os coccygis*. 25 — Pärasool, *rectum*. 26 — Tupp, *vagina*. 27 — Kõdisti ja kõdisti pea, *clitoris et glans clitoridis*. 28 — Tuhara sisepind. 29 — Pärak, *anus*. 30 — Kusitisuue, *ostium urethrae*. 31 — Tupesuue, *introitus vaginae*. 32 — Neitsinahk, *hymen*. 33 — Väike häbedusmokk, *labium minus*. 34 — Suur häbedusmokk, *labium maius*. 35 — Reie sisepind.

köhimise jne. puhul ilma et karta oleks jäädavat paigaltnihkumist. Nad vetruvad alati tagasi vanasse asendisse, kuni selle hôljumismehhanismi elastsus veel terve on.

Elastsus võib hõlpsasti kannatada, kui ülivenitatakse elastsuse piiri ületamise järel riputusaparaat. Seepärast on eriti tähtis, et vastu töötatakse selle piiri ületamisele. See toimub vaagnapõhja padisüsteemi abil, mille vastu rõhu suurenemisel vaagnaelundid surutakse. Vaagnaelundite paigalhoidmiseks on siis tarvis 1) elastsuselt häirimata kinnitusaparaat ja 2) terve, tugev tugiaparaat (s. o. vigastamata, tugev vaagnapõhja lihastik). Mõlemad peavad koos töötama, et vaagnaelundite kinnitamine ei kannataks [1].

* *
*

Uterus'e ôôs *(cavum uteri,* II joon.*)*, mille pikkus on *nullipara*'del ligikaudu 7 sm, sünnitanud naistel 8 sm otsemõõdus, on (nii siis meie läbilõikele vastavalt) võrdlemisi õhuke. Ristilõikes aga omab ta emakakeha ulatusel kolmnurga kuju, mille alus vastab *uterus*'e põhjale *(fundus)*. Selle kolmnurga tipp on suunatud allapoole ja asetseb *corpus*'e ja *cervix*'i paindnurga kõrgusel ja moodustab seal väga kitsa (maksimaalselt 3 mm) läbikäigu kaelakanalisse (tservikaalkanal), mis tupesse suubub *ostium uteri externum*'i (väline emakasuue, lühidalt emakasuue või *ostium*) kaudu. Vastandina sellele nimetatakse seda kitsast kohta sisemiseks emakasuudmeks *(ostium uteri internum)*. Kolmnurga aluse nurkades, neid kutsutakse *tuba*-nurkadeks, on emakaõõs õige kitsaste avadega ühenduses mõlemal pool munajuhadega.

Uterus'e ôôs on seestpoolt kaetud näärmerikka limanahaga, millel on täita suured ülesanded eostatud muna vastuvõtmisel ja toitmisel; nende ülesannetega saab ta toime ainult vastava struktuuri ümbermuutmise kaudu.

Selleks ülesandeks valmistub ta iga kuu (neli nädalat), misjuures struktuuri muutused on juba kõrgekraadilised. Kui see ettevalmistus osutub asjatuks, sest et ühtegi eostatud muna ei ole registreerinud elama asumiseks, siis tekib kiires korras taandareng, vohanud limanahk hävib pea täielikult ja tõugatakse välja, kusjuures see sündmus väliselt avaldub verejooksu ja verise eritamisega, s. o. menstruaalverejooksuna.

Järele jääb limanahast ainult kõige alumine kiht. Ta jääb mõneks ajaks rahustaadiumi, kuni uus tõuge teda jälle vohama paneb ettevalmistuseks muna vastuvõtule. Kui see jälle asjatuks osutub, sest et eostumist ei olnud, siis tekib uus limanaha äraheitmine ja menstruaalverejooks. Nii korduvad need nähtused, kuni nende rida katkeb

[1] Need viimased, vabalt G. Hoehne ja V. Stoeckelsi sünnitusabi õpperaamatust (Fischer, Jena 1920) tsiteeritud laused kinnitavad veel kord ettevaatusabinõude tarvet, mida toonitasin juba eespool.

rasedusega, kogu suguküpse ea ajal korrapäraste neljanädalaste vahedega menstruatsioonitsükli moodustades.

Järgmises peatükis tuleme veel selle juurde tagasi, kui meil käsitlusele tulevad menstruatsioon ühes temaga ühenduses olevate muude naise eluprotsessides esinevate, järjekindlalt korduvate kõikumistega ja nende olenevus munasarjade tegevusest.

* *
*

Uterus'e lihasseina paksus on umbes 1—1,5 sm, *corpus*'e osas on see kõige suurem.

Emakalihas on tugevajõuline, mis end tunda annab kõige selgemini siis, kui tal ees on määratu suur sünnitustöö.

Igatahes on ta tublisti ette valmistunud selleks, sest raseduse kestel on lihaselemendid sellisel määral paljunenud ja suurenenud, et emaka raskus on tõusnud 50—70 grammilt (50 *nullipara*'del, 60—70 *multipara*'del) 900—1200 grammile, arvestades emaka kaalu otse peale sünnitust.

Aga ka mitterase *uterus* võib arendada suurt jõudu, mis ilmneb juhuslikult mõnesuguse sisaldise väljatõukamises (näit. verehüübed).

Elundi lihaskiudude suund on väga mitmesugune, siiski on nad nii paigutatud, et jõusuund on *tuba*-nurkadest suunatud *uterus*'e väljakäiku.

Jõud asub otsekohe tegevusse, kui midagi, välja arvatud elus muna, leidub emakaõõnes, olgu see siis kõva keha või nii suur vedelikuhulk, et seetõttu ruumi sein pinge alla satub; *uterus* püüab vabaneda igast sisaldisest, mis ei koosne elusast, veel küpsemata rasedusproduktist. Peale selle tõmbub lihas kokku ärrituste puhul, millised temasse saabuvad vere- või närviteede kaudu.

Suguelundite ja kõhukelme vahelised lähedad suhted on erilise tähtsusega, sest suguelundid oma elava ühendusega välisilmaga ja tugeva kasutamise tõttu võivad hõlpsasti vahetalitajaiks olla põletikku tekitavate tegurite kõhuõõnde pääsemisel.

* *
*

Munajuhad (*tuba*'d, II joon., nr. 11) ühinevad mõlemapoolselt *uterus*'e nurkadega. Nemad moodustavad 10—15 sm pikkusi aasalisi torusid, mis on suunatud külgmiste vaagnaseinte sihis. *Tuba*'d on oma algosis, mis algavad emakaõõne *tuba*-nurkadest ja *uterus*-seina läbivad, väga kitsad; veidi eemal laienevad nad kord-korralt. Kuid ikkagi jääb munajuha kaunis kitsaks, õhukeseks, õrnaks, painduvaks toruks.

Elund asetseb *ligamentum latum*'i ülemise vaba ääre sees. Tema külgmine, tahapoole kõverdunud, lehtritaoliselt laienenud osa

asetseb vabalt kõhuõõnes. Oma paljude tumepunaste narmaste ja õrnade pikilimavahavoltidega näeb ta välja kui täidetud nelk.

Nagu varemõeldust selgub ja ka joonisel kujutatud, on olemas otseühendus välise suguelundite ava ja kõhuõõne vahel. Selle asjaolu tähtsus on suur. Siiski ei pea enesestmõistetavalt asja nii kujutlema, et tegemist oleks tõesti vaba läbikäiguga; teatud määral on see suletud üksteise vastas olevate seintega, Kristelleri limapunniga, kitsastes *tuba*-osades asetseva vähese vedelikuhulgaga. Kui aga näit. emakaõõnde süstime vedelikku, siis võib see *tuba*'desse tungida ja nende kaudu vabalt kõhuõõnde sattuda, mis võib põhjustada mürgistusi (*peritoneum*'i väga suure imamisvõime tõttu) või ka kohalisi ja isegi üldist kõhukelmepõletikku.

Tuba'de seesmisel pinnal asetsevad arvurikkad pikivoldid ja kurrud ja nad on kaetud rakukihiga, mis kannab mikroskoopiliselt väikesi, õrnu karvakesi, mis on alalises liikuvuses ja virvendavad kindlas suunas. Virvendus toimub *uterus*'e suunas ja et virvendusepiteel lakkamatult töötab kogu eluea kestel, tekitab ta kestva kapillaarse vedelikuvoolu kõhuõõnest emaka poole. See vool aitab munajuhal tema ülesannete täitmisel palju kaasa. Need ülesanded seisavad mehe ja naise idurakkude kokkuviimises ja eostatud muna transpordis emakasse. Seejuures on *tuba* virvendusepiteeli poolt tekitatud vedelikuvool kahes suhtes tähtis, munasarjast eraldunud munakest voolu imemisvõime läbi enesesse tõmmata, abdominaalsesse *tuba*-avasse ujutada ja teda (peale seda kui vahepeal on toimunud sugutamine) emaka poole edasi saata. Teisest küljest ergutab emaka poole suunatud vool seemneniidikesi, mis just vastusihis, nii siis vastuvoolu ujuma peavad, et munakeseni jõuda, tugevamale liikumisele; sest nende tugeva omaliikumisega idurakkude iseärasuseks on, et nad peamiselt ujuvad vastuvoolu. Nii viib see vool üksteist otsivad erinevalt ehitatud rakud kokku, et need ühtesulamisel täieneksid. Harilikult toimub see munajuhade külgmistes osades, kus siis aset leiab ka muna sugutamine, millele otsekohe järgneb esimene areng. Selle arengu aegu kantakse muna *tuba*'t pidi edasi, kuni ta saabub emakaõõnde, kuhu ta asub. Meie ei jäta siin mainimata, et munajuha lihaskiht oma peristaltiliste siia-sinna, aga oluliselt *uterus*'e poole suunatud liigutustega sellest transpordist, niisamuti ka ülalmainitud imemismõju tekkimisest (S. Sobotta, Anat. vihud IV köide) eriti osa võtab. (Lähemalt vt. Mickulicz-Radecki kirjut., Zentralbl. f. Gynäkologie, 1925, nr. 30 ja 42.)

* *
*

Munasari (*ovarium*), paariselund nagu munajuhagi, on piklikümmar keha, mille üks pikiserv on sirgjooneline. Ta on 3—5 sm pikk, 1,5—3 sm lai, 0,5—1,5 sm paks, kõva-elastilise konsistentsiga,

ja ta pind on ebamäärane arenevate ja lôhkenud munamullikeste tôttu.

Ovarium'i kôver serv ja môlemad pinnad asetsevad vabalt kôhuôônes. Sirge pikiserv on kinnitatud laia sidemega tagaseinale. Peale selle on ta kinnitatud erilise sidemega *uterus*'e külgmise seina külge ja teisega (munasarja ülesriputamisside, II joonis, nr. 9) vaagnaseina külge, millest oleneb tema asend (olgugi muutuv). *Tuba*-lehter asetseb otse munasarja vaba tagumise serva ja keskmise pinna läheduses.

Ovarium'id sisaldavad loendamatu hulga munade algeid. Seal toimub alaliselt areng ja ka taandareng. Arengul tekivad vedelikuga täidetud mullikesed, mille ühes seinaosas munake asetseb. Neljanädalaste vaheaegade järel küpseb üks säärane mullike (folliikel) kord ühes ja kord teises munasarjas (seejuures ei ole võimalik nentida kindlat järjekorda). Ta areneb oma lôppjärguni küpseks lôhkemisvalmis folliikliks, mida nimetatakse tema avastaja Reinier de Graaf'i († 1674 Delftis) nime järgi de Graafi mullikeseks ehk de Graafi folliikliks. Selline lôhkemisvalmis folliikel, mis on saavutanud väikese kirsimarja suuruse, jôuab oma kasvamisel alati munasarja pinnale, nii et see kühmjalt välja ulatub, kusjuures lôpuks mullikese sein oma tipul niivôrt ôheneb, et folliikel lôhkeb. Väljavoolav vedelik veab muna (mis nüüd 0,2 mm läbimôôduga) enesega kaasa. Seega jôuab ta vabasse kôhuôônde *tuba*-lehtri läheduses ja ta toimetatakse ülalkirjeldatud viisil munajuhasse.

* *
*

Sellega ei ole lôhkenud folliikel veel mitte oma ülesandega lôpule jôudnud. Tema seinas tekivad tugevad vohamisnähtused ja ta moondub kiiresti näärmetaoliseks kehaks, mida tema kollase värvi tôttu kutsutakse „kollaseks kehaks", *corpus luteum*.

Corpus luteum nôristab aineid, mis verre sattudes suurt môju avaldavad kogu organismile kui ka emaka-limanahale. Kui on tekkinud rasedus, siis jätkub kollase keha kasvamine; tema jääb mône kuu kestel tegevusse. Kui aga seevastu sugutamist ei toimu, siis areneb *corpus luteum* lühikese ôitseaja järel tagasi ja munasarja pinnale jääb ainult väike arm.

Et iga nelja nädala järel valmib üks folliikel, ei suuda suur enamik neist arvurikkaist moodustisist, mis juba läbi on teinud ühe osa oma arengust, täit arenemist saavutada. Nad langevad taandarenemisele, kusjuures järgneb rakkude ümberehitus näärmetaolisiks elemendeks. Ka need elemendid nôristavad — võib-olla aitavad selles kaasa ülesehitusel olevad moodustised ja isegi vahel asetsevad rakud — aineid, mis verre sattunult igasugu elutegevusi môjustavad.

Seega moodustavad munasarjad elundeid, mis toimetavad välist ja sisemist nõristust.

Väline nõristus on vahelduv. Sisemine on seda osalt ka; osalt aga tuleb temale vaadata kui alalisele.

II peatükis juba on käsiteldud *ovarium*'i tegevuse mõju sugutundeile. Järgmises peatükis jääb meil käsitella selle suhteid menstruatsiooniga ja tema mõju suguküpse naise kogu organismile.

VI peatükk.

Täiskasvanud naise sugufüsioloogiast.

Kolmas jagu.

Munasarjade tegevus, elunähtuste laineline liikumine naise organismis ja menstruatsioon.

Need küsimused, mille käsitlemisele nüüd asume, on äärmiselt rasked mitte ainult sellepärast, et nad on väga suurel määral komplitseeritud, vaid kõige pealt sellepärast, et nad sisaldavad paljugi, mida on väga raske mõista, ja mõndagi väga tähtsat, mis veel tundmata.

Sellele vaatamata püüame võimaluse piires neis selgusele jõuda, sest nad mitte ainult ei puuduta, vaid juhivad olulist osa naise kehalises ja suurel määral ka hingelises elus.

„*Propter solum ovarium mulier est, quod est*", see tähendab: Ainult oma munasarjade tõttu naine on see, mis ta on.

Vaatame, kui palju tõde sisaldab see vana aforism.

Mis on siis nende tähtsate elundite ülesandeks?

Neil on kahekordne ülesanne: produtseerida muna, naise idurakku, ja kaitseda teda tema edaspidisel arenemisel.

Teame juba paljugi laadist ja viisist, kuidas *ovarium* täidab esimest ülesannet, mille juures palju kaasa aidanud on eriti mikroskoobilised uurimised.

Kuid sellele vaatamata algavad juba siin raskused. Kunas eraldub muna? Toimub see kindlate vaheaegadega? Missugusel ajal toimub muna eraldumine (ovulatsioon) iga nelja nädala järel korduva *uterus*'e verejooksu ajaga võrreldes?

Et meie oma käsitlusse võtame eelistavalt ja kindlasti seda verejooksu, siis tema mõtte, tema järjekindla ilmumise ja tähenduse tõttu kui mitteoleva raseduse tunnust. Igal pool ja alati on menstruatsioon naistel ja arstidel kontrollaparaadiks olnud, mis ära märgib tähtsaimaid sündmusi suguelundeis. Ka meie tahame kasutada seda aparaati ajamõõtjana ja tema abil määritella suguelundite tegevuse mitmesuguste järkude ajalist järjestust ja muu keha paljusid toiminguid. Nii jaotame ka meie need neljanädalased perioodid, milles möödub

normaalse, mitteraseda naise elu, nii, et üheks perioodiks arvame ajavälte esimesest menstruatsiooni päevast 28. päevani, millele järgneb verejooksu algus.

* *
*

Mitmendal päeval siis toimub ovulatsioon? Nii kôlab lühidalt küsimus, mille ülalpool püstitasime. Selle vastus ei oma mitte ainult teoreetilist tähtsust. Et selleks ajaks loodetavasti oleks aeg (veidi peale muna vabanemist) kôige kohasem sugutavaks *coitus*'eks, siis on alati suurt rôhku pandud tema väljaarvamisele — kuid ilma kindlate resultaatideta. Siiski on viimastel aastatel ônnestunud arvurikaste tähelepanekute kaudu operatsioonidel (mida toimetatud teatud, neid nähtusi mittepuudutavate, häirete korral, ja mis mitte nii tungivad ei olnud, et neid ei oleks saadud lükata säärase aja peale, mis kohane ei oleks olnud nende tähelepanekute sooritamiseks) ja nende naiste täpsal jälgimisel, kelle juures folliikli lôhkemine avaldus selgesti muul viisil, niipalju valgust neisse küsimustesse tuua, et ennast ôigustataks pean asjaolusid järgmiselt kujutama:

Uue de Graaf'i folliikli arenemine algab otsekohe peale seda, kui umbes kaks päeva enne menstruatsiooni muna, mis sugutamata jäi, hukkunud on. Areng kestab lakkamatult senikaua, kuni mullike küps. Minu oma tähelepanekute järgi, mis kokkukôlas on teiste omadega, toimub see 11., 12. vôi 13. päeval. Kui ka möönma peab, et vôimalik on varajasem vôi hilisem küpsemine, ja et eriti *coitus*'e môjul lôhkemine veidi varem vôib aset leida, siiski jôuame tôele kôige lähemale, kui meie folliikli lôhkemise ja seega uue muna vabanemise nii absoluutseks (s. o. sagedaimini esinevaks) kui ka keskmiseks päevaks peame kaheteistkümnendat.

Muna rändab *tuba*'sse, elab ligikaudu 15 päeva ja sureb, kui ta sugutamata jääb. Otsekohe alustab kasvamist uus de Graaf'i folliikel, millega on alanud uus tsükl.

* *
*

Munasarjades valitseb väikeste, teatava suuruseni arenevate folliiklite alalise kasvamise järeldusel teatud pinevus. Nii pea kui môni de Graaf'i pôieke hakkab edasi arenema, tôuseb see rôhk folliiklivedeliku hulga suurenedes. Ta tôuseb ikka rohkem ja rohkem, saavutab oma haripunkti enne folliikli lôhkemist ja langeb selle järel järsult alla. Kaunis suure vedelikuhulga äkilise väljavoolamise tôttu langeb isegi üldrôhk arvatavasti allapoole kui äsjalôhkenud folliikli kasvamise alguses. Siis tôuseb ta jälle aegapidi väikeste folliiklite järelekasvamise tôttu, kui môni uus neist alustab edasiarenemist ja kuni ka see sôôr sulgub, teisiti öeldult, kuni läheneb rôhulaine.

Rôhk tekitab rôhust vabanemise tungi. Teatud arvu naiste juures annab see rôhust vabanemise tung end selgesti tunda suure-

nenud *coitus*-iha kujul folliikli lõhkemise eelsetel päevadel. Sellele viitasin juba II peatükis. Kui kujutleme ühenduses sellega juba varemini puudutatud võimalust, et sel ajal toimuv suguline ühtumine (kongestiooni ja sellega koos esineva järsu, aeg-ajalise pingetõusu ja mõnikord ka mehaanilise mõjustamise tõttu) otseselt põhjustada võib folliikli lõhkemist; edasi, kui mõtleme eelmises lõikes käsiteldud, nimelt siis olemasolevatele, seemneniidikestele soodsatele elutingimustele tupes (vähene happehulk, mis täitsa vastav on seemnerakkude elutegevusele); ja kui arvesse võetakse, kuidas ovulatsiooniga otsekohe kaasas käivad need muutused suguelundeis kui ka kogu organismis, mis taotlevad sugutatud munale anda võimalikult paremaid eeltingimusi tema häirimata arenemiseks; — siis on selge, kuivõrra täiuslikult laseb loodus neid nähtusi koos töötada, et saavutada oma eesmärki — sigimist, ja seega tõu alalhoidu.

Niipalju sellest, kuidas *ovarium* lahendab oma esimese ülesande, ja selle üle, mis sellega otseselt seotud.

Folliikli küpsemise ja ovariaalrõhu laineline liikumine on IV joonisel kujutatud alumise musta joonega.

* *
*

Pöördume nüüd munasarjade teise ülesande juurde.

Kuidas kaitseb *ovarium*'i tegevus muna selle vabanedes?

Vastus kõlab: sellega, et ta loob kehas võimalikult parimad tingimused muna alalhoiuks, asumiseks, arenemiseks ja toitmiseks.

Selleks on *corpus-luteum*-nääre. Ta on, nagu juba toonitasime, nn. sisenõrega nääre, sest tal puudub väljaviiv tee ja ta peab juhtima oma nõristusproduktid otse verre, mis neid sinna viivad, kus nad mõjuma peavad. Ka ei ole kollakeha lakkamatult olemasolev nääre. Vastupidi, iga *corpus luteum* püsib ainult seni kaua kui elab muna, mille juurde ta kuulub ja mille heaks töötab (ja peale seda veel kaheksa päeva, mille jooksul ta tagasi areneb). Jääb muna ellu, sest et ta sugutati, siis püsib ka *corpus luteum*, ta saavutab isegi suurema suuruse kui naise mitterasestumise juhul. Sureb aga muna, siis algab otsekohe kollakeha taandareng ja seega ka tema tegevuse tugev langus. Kuid peagi moodustub uus *corpus luteum*, ettevalmistus selleks algab viivitamata, sest uus folliikel alustab kasvamist.

Teame, et lõhkenud folliikli moondumine kollaseks kehaks algab otsekohe ja näitab kiiret edu. Käsikäes sellega paneb end maksma selle näärme sisenõristus. Kui kiiresti toimub arenemine, kui palju see edeneb, seda ei saa täpsalt ja kindlasti teada.

Siiski annavad L. Fraenkel'i, R. Schröder'i, R. Meyer'i ja paljude teiste publikatsioonid küllaldasi haardepunkte väitmiseks, et protsessi kiirus on suurima tõenäosusega esimesel neljal päeval kiire, järgmisel neljal aeglasem, nii et kaheksa pevaga on *corpus*

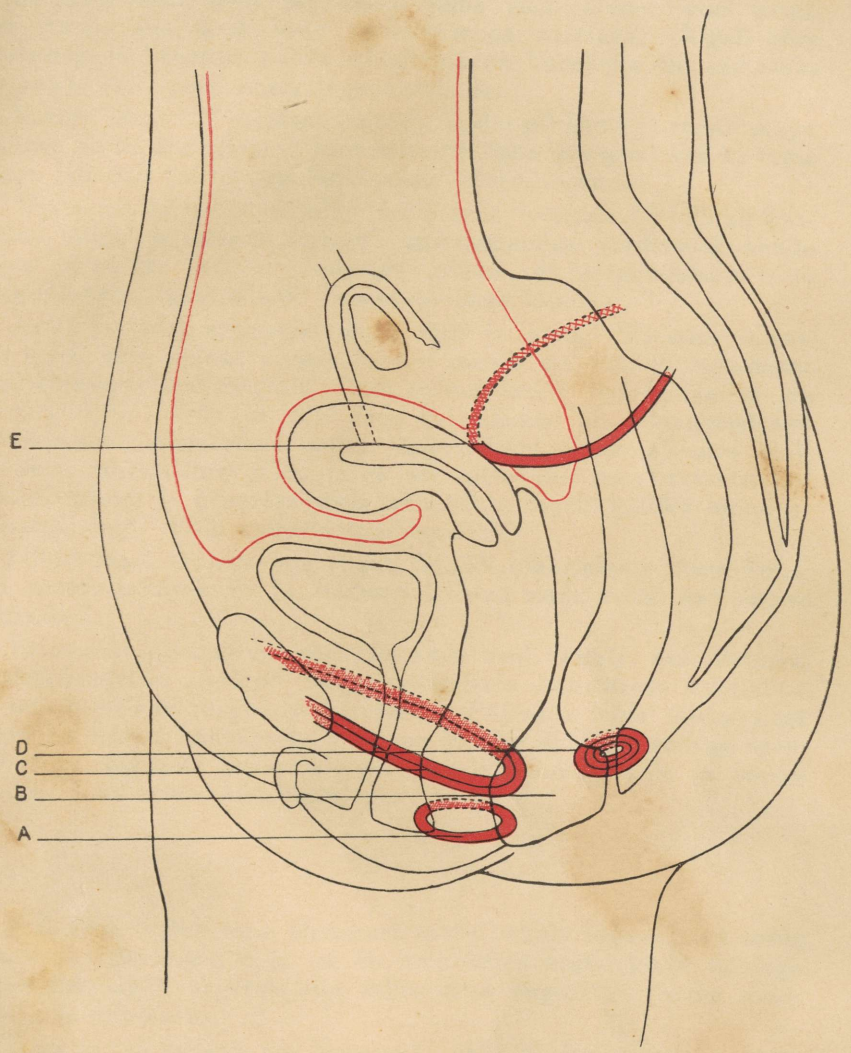

NAISE SUGUELUNDITE TÄHTSAMAD LIHASED (skemaatiliselt).

A. — Tupe sissekäigu ringlihas *(M. constrictor cunni)*.
B. — A-d ja D-d ühendav ristlev lihas.
C. — Tuppe ümber haaravad lihaskiud *(M. levator vaginae)*.
D. — Päraku sulgurlihas *(M. sphincter ani)*.
E. — Lihas, mis tõmbab emaka alumist osa taha ja üles.

luteum'i ôitseaeg saavutatud. Järgneval kuuel, ennemini seitsmel päeval püsib nääre täies tegevuses, tema isegi areneb veel pisut, kuna temale siis järsk lôpp valmib muna surmaga. Algab kiire taandareng ja kaheksa päeva möödudes on kollakeha nii väikeseks muutunud, et ta pole enam tegevusvôimne.

Vastav kôver IV joonisel kujutab öeldut piltlikult ja annab seega kujutluse nii *corpus luteum*'i kasvamisest ja taandarengust kui ka tema sellega lähedalt ühendatud funktsiooni intensiivsusest.

Vastavate kôverate vôrdlev vaatlemine vôimaldab folliikli kasvamise käigu ja *corpus luteum*'i moodustumise vôrdlemist nende ajalise olenevuse suhtes. Seejuures näeme, et *corpus-luteum*-laine algab otsekohe, kui folliikli kasvamise laine lôpeb.

Laine harjadel asetsevad muna sünd ja surm. Sisemise olenevuse kohta vôib öelda: *corpus luteum* pärsib uut folliikli moodustumist (teleoloogiliselt räägitult: sest et uue muna moodustumine on mittetarvilik ja soovimatu, seni kaua kui käimas on ettevalmistused äsjavabanenud, sugutatava muna vastuvôtuks). Muna surm teeb otsa peale *corpus luteum*'ile, ja et see otsekohe oma sekretsiooni tunduvalt piirab ja progressiivselt vähendab, lôpeb folliikli moodustumise pärsing. Vôib valmida uus muna.

Millist laadi môjuga aga annab folliikli lôhkemine ärrituse kollakeha moodustumiseks? Ja kuidas valmistab muna surm otsa *corpus luteum*'ile?

Esimesele küsimusele vôib-olla saab veel vastata, kui oletame, et folliiklivedeliku „vôôra" valgu sattumisele kôhuôônde vahetalitavalt môjub sellele reageeriv vereleem. Püütakse leida analoogilist vastust ka teisele küsimusele, kuid ma kardan siiski, et sellega satutakse liiga sügavale teaduslikkude spekulatsioonide alale ja panen pigemini sinna suure küsimusmärgi.

* *
*

Kollakeha täidab oma ülesannet mitte vähem tugevalt, et mitte öelda veel tugevamalt, sest et ta oma nôristusproduktide toimega *uterus*'e limanahka ergutab ette valmistama sugutatava muna sisestamiseks ja toitmiseks.

Tema môjul hakkab see limanahk, välja jôudes väikese suuruse ja vähese tegevuse staadiumist, arenema, mis moodustab raseduse *uterus*'e limanaha esimese astme ja üheväärne on ôige vohamisega. Peale seda kui Hitschmann ja Adler (Viin) 1907. a. kirjeldasid selle vohamise järke ja selle tähtsust väärikalt hindasid, on F. Driessensil (Amsterdam) korda läinud arvurikaste ja täpsate mikroskoobiliste uurimiste varal ka siia täielikku selgust tuua. Olen arvudesse ümber arvanud tema „Nederlandsch Tijdschrift voor Ver-

loskunde en Gynaecologie's" (1915) avaldatud andmed[1] ja neid kujutanud kôveraga IV joonisel. Näeme, kuidas rahu, indifferentsi järgust alates kollakeha toime teisel päeval peale algust tôusma hakkab ja järjekindlalt (s. o. veidi maha jäädes, sest et limanaha rakud vajavad ju môningat aega kasvuks) *corpus luteum*'i tegevusega koos tôuseb. Selle ôitseajal on môlema kôvera käik isegi silmatorkavalt paralleelne ja nad saavutavad oma haripunkti ühel ja samal päeval. Otsekohe, kui kollakehast lähtuv kasvuärritus kaob, langeb ka limanahakôver ja jôuab mône päeva järel tagasi indifferentsesse, rahu staadiumi.

Veidi aega peale languse algust, ühe, kahe, kolme, nelja, enamasti (ja ka keskmiselt) kahe päeva pärast algab menstruatsioon.

Kohalikult avaldub see suure osa vohanud limanaha hävimise ja eraldumisega ja verise vedeliku eritamisega, mis vôib minna peaaegu puhta vere jooksuni. Kogu organismile tähendab see enam, — nagu temale ka vaadata tuleb kui keha üldise reaktsiooni ühele osale. Seda vaatleme tagapool lähemalt.

* *
*

Nüüd alles vaatleme kôverat, mis samutigi kujutab Driessens'i limanaha uurimisi, mis esitan arvudes ja kôveratena. Ta näitab glükogeeni kogunemist *uterus*'e limanahas, aine, mis süsivesikute ja suhkru vaheastmena tähtis on tagavara-toitematerjalina, nii et tema kogunemisele pinnasse, mis määratud eostatud muna vastuvôtjaks ja toitjaks, vôib vaadata kui selle ülesande täitmise ettevalmistusele. Ka see kôver[2] on üldjoontes paralleelne limanaha joonega, tôuseb kaks päeva peale kollakeha moodustumise algust, käib edaspidi *corpus luteum*'i tegevuskôvera järel ja langeb järsult nii pea kui viimane on tagasi arenema hakanud.

* *
*

[1] Driessens märgib limanaha arenemisjärgud a, b, c ja d-ga. Mina vôtan nende tähtede asemel 1—4, arvestades seda, et limanahk kunagi täiesti ära ei kao, nii siis vähemalt säilib staadium 1. Paljudest uurimistulemusist, mida Driessens iga päeva kohta märkis, arvutasin keskmise päeva arvu. Ja niiviisi saadud arvudest saadi Bloxam'i meetodi järgi päevane keskmine, kusjuures eelmise päeva, arvesse tuleva päeva ja järgmise päeva arvud kokku arvati ja 3-ga jagati. Sel teel kôrvaldatakse vôimaluse järgi juhuslikud kôikumised.

[2] Selle koostamisel toimisin samuti kui limanaha joone juureski (vt. eelmine märkus). Et aga limanahk vahepeal mitte täielikult ei kao, küll aga glükogeen, siis on viimases kôveras Driessens'i täht a asendatud 0-ga; mistôttu d kokku langeb 3-ga (teise kôvera 1—4 asemel). Seega asetseb kogu kôver madalamal. Môlema joone kohta tuleb öelda, et Driessens'i uurimised 1.—28. päevani käivad. Selguse môttes pikendasin joont, samu arve tarvitades, môlemas suunas. Nii siis on osad 25.—6. päevani samade arvude järgi kujutatud.

Eemal asetsevad suguelundid, rinnad, teevad samuti kahtlemata kaasa lainelisi liikumisi; ka nemad järgnevad *corpus-luteum*-laine kolmele staadiumile, selle tõusule, harjale ja lõpule. A. Rosenburg on seda tõestanud[1] oma mitmesugustest menstruatsiooni tsüklite osade kohta tehtud rindade mikroskoobilis-anatoomiliste uurimiste kaudu. Ta ise on koostanud neist tsüklilistest rindade muutusist kõvera, mille muutmatult IV joonisel edasi annan. Asetan ta oma joonisel üles, sest et rinnad alati siiski ainult osaliselt tagasi arenevad ja nii siis ka nulljoonest kaunis kaugel asetsevad. Nagu emakalimanaha muutustele, mis kaasuvad *corpus luteum*'i tegevusele, tuleb vaadata kui raseduse muutuste algstaadiumile, niisama on seda ka Rosenburg'i poolt kirjeldatud rinnanäärme-elementide suurenemine.

Nii siis ootab loodus iga munasarjast lahkuva muna eostamist. Iga kord valmistub ta kõigeks selleks, mis järgneks sellele eostamisele. Kui ta näeb end oma ootusis petetud olevat, siis hävitab ta alati kõik ettevalmistused.

On üldiselt tuntud nähtus, et rinnad menstruatsiooni eel üles paisuvad, pingul tunduvad olevat ja endid omanikule isegi ebameeldivalt tunda võivad anda. Hoidutage aga seda paisumist identseks pidamast Rosenburgi poolt kirjeldatud eelmenstruaalse kasvamisega. Seda see kindlasti ei ole. Esiteks ei lange need mõlemad nähtused ajaliselt ühte. Ja tunduv paisumine võib tekkida liiga kiiresti, et seda kasvamisega seletada võidaks.

Kas Rosenburgi kasvamine tunduv on, selle jätaksin lahtiseks. Võib-olla mõnedel naistel küll, teistel aga mitte. Harilikult kombitav rindade paisumine aga võiks seletatav olla rohkema verega täitumisega, mis enamasti tingitud on väikeste veresoonte laienemisest. See aga võib toimuda mitte ainult keemilistel (näit. sisesekretoorsetel) toimetel, vaid samuti ka reflektoorsel teel tekkida.

Hea näite annab selleks ja ühtlasi ka huvitava lisanduse käsiteldavate küsimuste vastamiseks rindade kiiresti mööduv paisumine, mida mõningatel naistel tähele võib panna just kahe menstruatsiooni vahelisel ajal, täpsamalt väljendudes, veidi enne folliikli lõhkemist.

Neil juhtudel on näärmekoe kasv kindlasti võimatu. Sellele vaatamata näeme paisumist. See on tekitatud reflektoorsest vere juurdevoolust, mis lähtub sel ajal olemas olevast kõrgenenud munasarjapingest (tuletame meelde folliikli kõverat, alumine), kongestioonist, mis end tunda annab mitte just harva ka *uterus*'es. Seda seletust tõendas katseliselt P. Strassmann, kui ta näitas, et želatiini süstimine munasarjasse, mis ainuüksi pingekõrgenemisega mõjub, esile kutsub sarnanevaid kongestiooninähtusi.

* *
*

[1] A. Rosenburg, Die menstruellen Mammaveränderungen.-Zentralblatt für Gynäkologie 1923, nr. 3.

Ovarium'i tegevus avaldab suguelundeile tugevat ja tähtsat mõju. Seda nägime alles nüüd.

Niisama tähtis ja tugev on see mõju naise kogu organismile. Seda näeme nüüd.

On teada juba Marx Putman Jacobi (1875) tähelepanekuist ja Goodman'i[1] uuringuist saadik, mida pärastpoole kinnitas ja laiendas suur hulk uurijaid, et normaalse naise tähtsaimad eluavaldused näitavad suguküpses eas korrapäraseid kõikumisi intensiivsuse suhtes. Suurema tugevusega premenstruaalaega langevale järgule järgneb väiksema intensiivsusega järk, mis vastab menstruatsiooni vaheajale. See läheb omakorda üle tõusvaks liigutuseks, mis on sissejuhatuseks haristaadiumile. Ja nii kestab see, kui rasedust ei teki, lakkamatult edasi, harilikult suure järjekindlusega nelja nädala kestusega perioodides.

Seda lainelist liikumist on märgitud kehasoojuse, südametegevuse, vererõhu, lihastejõu, kuseeritamise, ainetevahetuse ja (nagu ülal nägime) just viimaseil aastail suguelundite eneste tähtsa ala suhtes. Ja ikka veel suureneb nähtuste arv, et naise elutegevuses kindlaks võib teha samu intensiivsuse muutusi (mida võrrelda võib ka tõusu ja mõõna vaheldumisega) ka mõnel muulgi alal.

Olen tähelepanu juhtinud oma 1904. a. ilmunud monograafias „Über den Zusammenhang zwischen Ovarialfunktion, Wellenbewegung und Menstrualblutung“[2] sellele, et kõnealust perioodilisust kõige lihtsam on tähele panna kehasoojuse käigu juures, mille kõver meile selget keelt kõneleb ja mis läheb rööbiti teistega, millised kujutavad muid elutegevusi, nii et teda heade tulemustega võib tarvitada teiste esindajana.

Edasi näitasin seal, et kehasoojuse käiku hõlpsaimini ja parimini ära tunda võime hommikutemperatuuri kõvera järgi, sest selle temperatuuri mõõtmisel, mida iga kord ühel ja samal ajal otsekohe peale ärkamist tehakse, saame suurima tõenäosusega „puhtaid“ temperatuure, ilma et need mõjustatud oleksid kõrvalmõjudest, söömisest, liikumisest jne. Kui neist mõõtmisist saadud kõverat ümber töötada Bloxam'i meetodi järgi, s. o. ühe päeva arvuks (temperatuur) võetakse arv, mis on saadud eelmise, vastava päeva ja sellele järgneva päeva keskmisest arvust, siis väheneb veelgi igasugune mõju, mida juhuslikud olukorrad kõverale võivad avaldada. Olen mainitud töös avaldanud selliseid kõveraid ja peale selle olen saanud hulga teisigi tähelepanekuid naiste ja tütarlaste hommikutemperatuurest.

Igaüks võib kergе vaevaga selliseid tähelepanekuid teha, kui ta palub usaldatavaid, korralikult elavaid, terveid, suguküpsi naisi igal hommikul üles ärgates hea termomeetriga mõõta oma kehasoojust ja seda otsekohe üles märkida. Katseisikuile tuleb siin vaadata kui

[1] American Journal of Obstetrics, 1878.
[2] Haarlem, de Erven F. Bohn.

epitheta ornantia'tele. Vastupidi, mainitud omadusi tuleb võtta kui absoluutselt vajalikke eeltingimusi kõlblikkude tulemuste saavutamiseks. Seda toonitasin juba tookordses publikatsioonis, pean seda aga kindlasti kordama, sest peale seda on leidunud uurijaid, kes jätsid sellele tähelepanu pööramata ja kes seetõttu ei saanud tähele panna lainelisi liikumisi.

Pean isegi ülalmainitud tingimusi selles mõttes täiendama, et katseisikud peavad omama teatud haridust ja et nad teatud määral varanduslikult kindlustatud oleksid, sest mul on, vaatamata täpsatele näpunäidetele (mis aga kunagi nii kaugele ei tohi minna, et katseisik teaks, millist temperatuurikäiku oodatakse) ainult harva õnnestunud alamaist klassest päritoluga naistelt saada tarvitatavaid andmeid. Kliiniliste haigete temperatuurid sel põhjusel, ja ka sellepärast, et hommikuse ärkamise ja hommikutemperatuuri mõõtmise vaheaeg on kogu päeva rahutuim aeg, on täitsa väärtusetud uurimisotstarbeiks. Peale selle ei ole seal tegemist täitsa tervetega.

* *
*

Tookord esitasin niisuguseid vaateid temperatuurikõveraga väljendatud naise organismi elunähtuste, menstruatsiooni ja ovariaalfunktsiooni suhete kohta, mis osalt praegu vajavad revideerimist, sest meie teadmised möödunud kahe aastakümne jooksul on rikastunud kahe põhjapaneva teadmisega: *corpus luteum*'i ja tema sisesekretsiooni tähtsuse kohta, mille eest esijoones tänu võlgneme L. Fraenkel'i ja Born'i uurimistele, ja menstruatsiooniga kaasaskäivate sarjaliste *uterus*'e limanaha muutuste üle, mis teadumust omame peale Hitschmann'i ja Adler'i ja kõige värskemalt Driessens'i tööde ilmumisest saadik. Oleme juba neid teadmeid nende vastastikustes suhetes vastavate kõverate kaudu väärikalt hinnanud IV joonisel.

Vaatame nüüd, kuidas need suhtuvad joonesse, mis kujutab Bloxam'i järgi arvestatud hommikutemperatuuri kõverat kui „üldiste" (vastandina „kohalistele", suguelundeis enestes toimuvatele) elunähtuste esindajat. Valisin meie joonise jaoks nimelt selle teiste sellekohaste kõverate seast, sest see on saadud naiselt, kelle juures oli võimalik folliikli lõhkemise päeva täpsalt kindlaks määrata[1].

[1] See tuli sellest, et üks munasari asetses sügaval *cavum Douglasii*'s ja tema paisumine andis end selgesti (ja ebamõnusalt) tunda folliikli küpsemisel seetõttu, et selles kitsas asukohas suurenev elund kokku litsuti. Selget survest vabanemist folliikli lõhkemise järel tundis see naine suure kergendusena. Nii võis ta täpsalt öelda mitte ainult ovulatsiooni päeva, vaid mõnikord isegi tundi. Günekoloogiliste järelekatsumiste tulemused kinnitasid alati seda enesevaatlust. Elundi pingulipaisumine ja suurenemine (mida ma täpsalt tundsin sagedate järelekatsumistega selle kergesti kättesaadava asendi juures mitme aasta jooksul) enne, ja selge paisumise kadu peale ovulatsiooni ei lasknud kahtlust tekkida. Mõnikord oli võimalik sedastada neid objektiivseid leide selgete subjektiivsete nähtuste olemasoluta,

Piisab pilgust kôverale: üldise elutegevuse joon ei lähe mitte ainult rööbiti *uterus*'e limanaha muutuste joonega, vaid järgneb silmatorkaval kombel *corpus luteum*'i funktsiooni joonele. Seejuures tuleb võtta kurvi tôusul sôna „järgneb" sôna otsesemas môttes, mis veel selgemini oleks välja paistnud, kui ma Bloxam'i järgi kombineeritud kôvera asemel oleks vôtnud esialgse, lihtsa. Folliikli lôhkemise päev on alati seal, kus on olemas kôvera suurim langus, suure tôenäosusega märgib teda ära see punkt. See oli eespool-mainitud juhtudel (märkuses) alati väga selge, ja alati olid temperatuurkôvera tôus päeval peale ovulatsiooni ja edaspidine tôus silmatorkavad. Kuigi mul neist juhtudest puudub täielik kôver, siiski oli hôlpsamini vôimalik saada andmeid kehasoojusest môni päev enne ja pärast folliikli lôhkemist.

Selles olen kindel: temperatuuri tôusu eel ei käi mitte ainult *corpus luteum*'i algav funktsioon, vaid see tôus on ka pôhjustatud sellest funktsioonist; niisamuti allub temperatuurikôrguse aeg ja langus kollakeha tegevusele, ôitseajale ja kadumisele. Kuigi minu endine menstruatsiooniteooria sellega kokkukôlas ei ole ja ma teda varemini väljendatud kujul ülal hoida ei saa, siiski ei vôi ega taha ma silmi sulgeda neist kôveratest nii selgesti kônelevate sôltuvuste ees.

Nii siis: kollakeha virgutab oma sisesekretsiooniga üldisi eluavaldusi ja ärritab emakalimanaha vohamisele, kuna tema vähenemine ja tegevuse seismajäämine pôhjustab nii nende üldiste avalduste tagasiminekut kui ka *uterus*'e limanaha taandarengut ja menstruatsiooni algust.

Tôenduseks, et kôik see toimub sisesekretsiooni ja mitte kôrvalmôjude tôttu, vôiksin tsiteerida arvukaid argumente — elundi ümberistutamise tulemused, kastratsioon jne. — mida leidub günekoloogilises kirjanduses. See viiks meid aga liiga kaugele.

Piirdun seepärast kahe uue tôenduse esitamisega, mis näitavad, et temperatuuri (= üldised elutegevused) kôver tôepoolest allub *corpus luteum*'i tegevusele.

Esimene on: Kui mônikord operatsioonil eemaldatakse *corpus luteum*, siis ei alga mitte ainult menstruatsioon (mida juba Fraenkel on näidanud), vaid ka temperatuurikôver langeb otsekohe; laine katkeb enneaegu. (Otsustamise raskus seisab juhuslikus temperatuuritôusus operatsiooni tagajärjel.)

Teise tôenduse toomine käib vastupidises sihis: kui *corpus*

mis siis pôhineda vôis eriti soodsail tingimusil (folliikli asukoht, soole vähene täitumus jne.). Mul on vôimalus olnud vaadelda mônd muudki analoogilist juhtu ja arvan, et need eriti kohased on ovulatsiooniaja kindlaksmääramiseks ilma operatsioonita ja seda vôrdlemisi kindlalt. Ühel neist juhtudest oli mul vôimalus äsja toimunud folliikli lôhkemise diagnoosi kinnitada operatsioonil.

luteum alale jääb, selle asemel et tagasi areneda munasurma järeldusel, siis tõuseb temperatuurikõver edasi; ta ei lange. See on nii rasestumise juhul.

On ammugi teada, et kollakeha raseduse ajal püsima jääb, esimeste kuude kestel isegi edasi areneb. Igaüks teab, et menstruatsioonid ära jäävad. *Uterus*'e limanaha edasikestvat vohamist on ikka paremini tundma õpitud tema laadis ja tähenduses. Driessens'i läbi teame esimeste raseduskuude aegsest limanaha rohkest glükogeeniproduktsioonist. Rindade edasipaisumine on meile tuntud, ja et see põhjustatud on näärmekoe edasiminevast vohamisest, seda oleme õppinud anatoomiast.

Nii siis teame, et eelmenstruaalsed harjad *corpus luteum*'i arengus ja funktsioonis, rindades ja *uterus*'e limanahas teada olevad nähud püsima jäävad saabunud eostamise puhul.

* *
*

Olen kulutanud nende nähtuste kirjeldamiseks nii palju vaeva ja ruumi sellepärast, et nad suurimat tähtsust omavad naise igapäevses elus ja seepärast ka kaasinimeste elus, esijoones abikaasa suhtes.

Nende mitmesuguste protsesside vahelduvus intensiteedis ja viisis on kaugel sellest, et toimuda nii, et naine sellest midagi ei aimakski. Vastupidi, see mõjustab tugevasti tema kehalist ja vaimset heaolu, vastupanujõudu mõlemal alal. Kõrgenenud tujuga ajad, täis tegevustungi ja jõudu, vahelduvad tujukehvadega.

Esimesed näitavad endid laine tõusul ja kõrgeseisul[1], viimased eelistavalt siis, kui laine kiiresti langeb, nii eriti ühel või kahel menstruatsioonieelsel päeval ja menstruaalverejooksu alguse aegu; peale selle mitte just harva laineoru päevadel, eriti siis, kui see on hästi sügav.

Mis puutub kehasse, siis on sel ajal teovõime vähenenud, tundub kerget väsimust ja üldist norutunnet; peale selle on siis kalduvus olemasolevate, kuid muidu vähe tunda andvate haiguste esilekerkimiseks või suuremate haiguste halvenemiseks, niisamuti on siis tundlikkus kahjulikkude mõjude, näit. infektsiooni, suhtes suurenenud. Veel tugevamini annab ennast tunda psüühilisel alal mõningatel naistel neile päevile omane depressioon. Paljud, kes on muidu vaimselt ja kehaliselt täitsa terved ja elavad, on nüüd rõhutud ja norus, teised närvilised ja ärritatud. Ärritatavus, tundlikkus, tujukus, halb tuju ja kiire tujumuutus, riidlemise ja võimatuks muutumise kalduvus

[1] Huvitav on ülalöelduga ühenduses märkida, et enamik naisi just raseduse alul endid eriti hästi tunnevad. Lühema või pikema aja järel võib see heatunne tublisti segatud saada häiretega, mis kaasuvad rasedusele muusuguste mõjustuste tõttu.

on nähtused, mis esinevad mainitud aegadel mõnelgi naisel[1], kes harilikult selle all ei kannata. Kuigi neile nähtustele harilikult vaatama peab kui normaalseisse piiridesse jäävaile, siiski on nad sageli kardetavalt lähedal haigusele või ületavad selle piiri.

On enesestmõistetav, et neid kehalisi ja vaimseid depressioone peavad arvestama naine, abikaasa ja arst, kusjuures nad peavad tarvitusele võtma kogu oma takti, enesevalitsemise ja abikaasa kogu oma armastuse.

Eriti naine peab võitluses iseendaga, mida ta neil päevil läbi tegema peab, silmas pidama põhilauset, et tal end küll kehaliselt teatud määral hoida tuleb ja asjatult ei pingutaks, et ta aga hästi teeb kindla tahtega vastu töötades kalduvusele minna lasta nii kuidas läheb, sest et sellega teda suured eluraskused ähvardavad.

Ja edasi talitab ta õieti, kui ta igal raskemal silmapilgul teadlik on selles, et nende päevade hingeline tujuhalbus on tingitud kehalisist põhjusist. Kui ta suudab siis, kui tal maailm hirmsana, elu väljakannatamatuna, kaasinimesed vastikutena tunduvad — või kui ta end tunneb raskesti alandatud olevat ja valmis on riidu minema muidu armsate inimestega — vaimusilma ette manada oma lainekõvera seda järku, siis tõrjub ta vaikse seesmise naeratusega kurvad või ärevad mõtted tagasi ja ütleb enesele: „Peagi näen jälle kõike hoopis teissuguselt."

Neil päevil pole naisel kindlasti mitte kerge, sest ta tunneb oma tuju rikutud olevat „ei millegi" läbi. Kuid nimelt neil päevil võib enesevalitsemise kaudu oma väärikust näidata.

Ja mees? — On kaks aega (välja arvatud rasedusaeg ja ebanormaalsed tingimused), kus ta end näitama peab taktitundega ja enesevalitsusega, targa abikaasana ja hea juhina: esimestel abielupäevadel ja lainelanguse esimestel päevadel. Teine on märksa raskem — ka seetõttu, et ta alati kordub — kuid mitte vähem hädavajalik kui esimene.

* *
*

Menstruatsioon annab end tunda tervel, suguküpsel naisel korrapärase vaheaja järele korduva vereeritamise näol tupest, mis lakkab ainult raseduse ajal. Ligikaudu pooled naistest ei menstrueeri ka imetamise ajal.

Harilik vaheaeg kahe menstruatsiooni (kuuriided, kuupuhastus, kuukord) vahel on neli nädalat, arvates algusest alguseni. On aga ka naisi, kelle menstruatsioon korrapäraselt kordub iga 26—27 päeva järel (esineb ka kolmenädalasi perioode), või selliseid, kellel nad korduvad 29 kuni 31 päeva järel. Ka võib ajavahe ühel ja sel-

[1] Tobler'i järgi. Singer'i poolt Monatschrift für Geburtshilfe und Gynäkologie, I köide, lk. 70.-lt tsiteeritud, 51 %-l naistest.

Joonis IV.

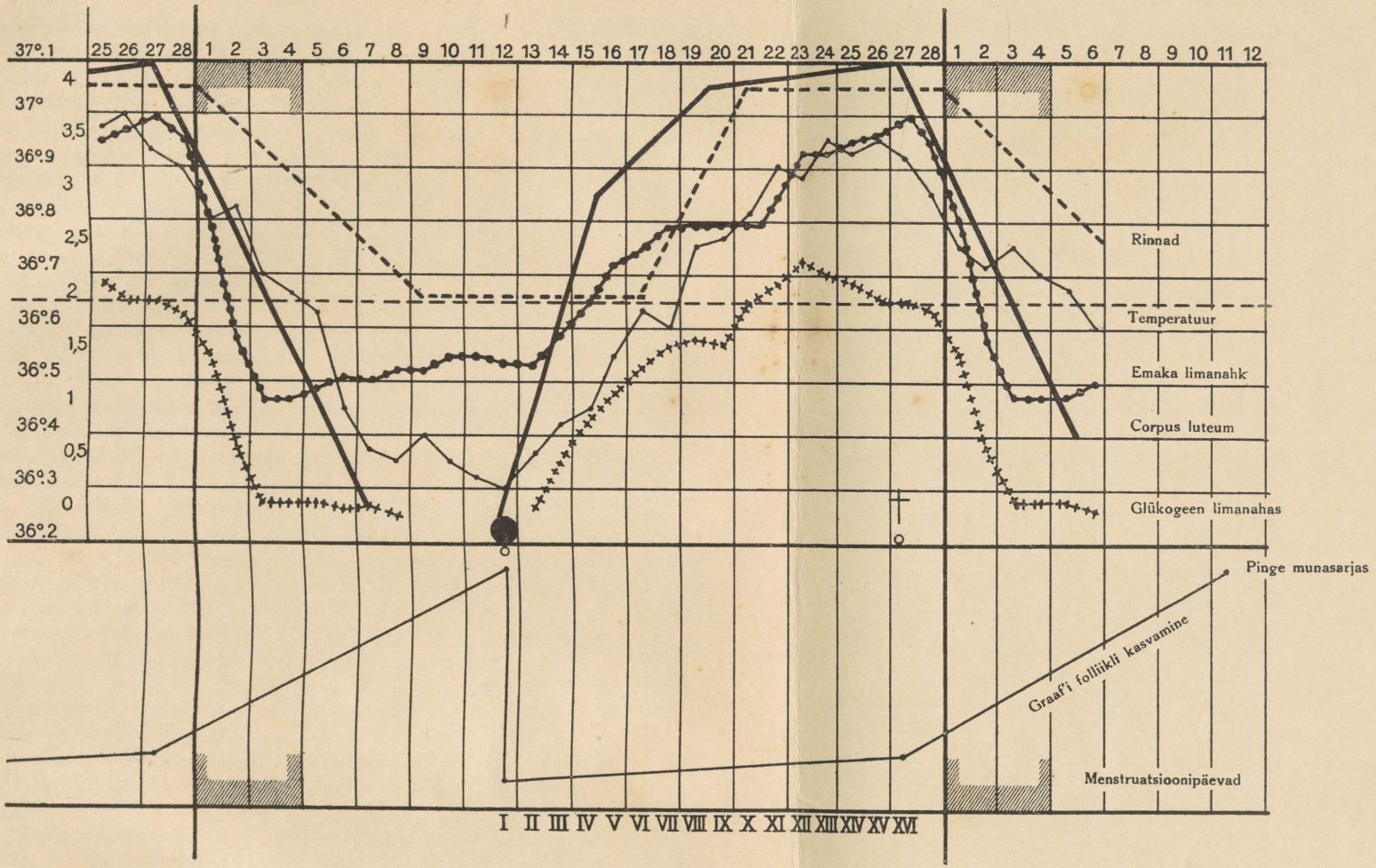

MUNASARJA FUNKTSIOON, MENSTRUATSIOON.

Joonis kujutab munasarja funktsiooni lainjat liikumist ja teisi kehalisi nähtusi ja nende suhet menstruatsiooniga.

Ülal päevad kuupuhastuse esimesest päevast järgmise kuupuhastuseni.

All rooma numbritega päevad folliikli lõhkemisest (muna eraldumine munasarjast) arvates.

Vasakul esimene püstrida numbreid märgib temperatuuri, teine — intensiivsusastet.

Katkeline joon 36,65° juurest vasakult paremale kujutab keskmist kehatemperatuuri.

Paremal pool kurvid ülalt alla:

1) Neljanädalased rindade (piimanäärmete) muutused.
2) Kehatemperatuur.
3) Emaka limanaha neljanädalased arenemisfaasid.
4) *Corpus luteum*'i funktsioon.
5) Glükogeeni kujunemine emaka limanahas.

Alumine must joon: pingevaheldus munasarjas ja Graaf'i folliikli kasvamine.

OVULATSIOON.

Graaf'i folliikli rebenemine; järsk pinge vähenemine munasarjas (alumine must joon); muna sünd ja *corpus luteum*'i arenemine ja funktsiooni algus.

Muna surm: Uue munasarja pinge arenemise algus (alumine must joon). Kiire *corpus luteum*'i taandarenemine ja funktsiooni vähenemine.

Kolmes siin antud kurvis on esitatud Bloxam'i meetodi järgi arvutatud keskmised suurused.

samal naisel mõne päeva võrra kõikuda. Selles mõttes esinevad üsna suured individuaalsed erinevused; on naisi, kes alati „täpsast ajast" kinni peavad, ja teisi, kes vähem kindlad on oma kuukorra alguse suhtes. Siin avaldavad oma mõju, peale konstitutsiooni iseärasuste ja pärilikkude omaduste, eluviis, kliimalised mõjustused jne.

Kuigi, nagu eespool selgitatud, menstruatsioon allub munasarjade tegevusele, siiski võib menstruaalverejooksu, välja arvates muutusi selles funktsioonis, mõjustada igasuguste mõjuritega varanemise või hilinemise mõttes, isegi ärajäämise näol. Näitena sellisest mõjustamisest võiks tuua kliimavahetust ja mõjustust psüühe poolt, mis küll eriti kohane on igakuiste verejooksude reguleeritud käigu katkestamiseks. Nii võib hirm — või ka ootamatu rõõmus sündmus — esile kutsuda kuukorra varanemise või ennemini selle ilmumist takistada; ta võib isegi olemasoleva menstruatsiooni järsku täielikult katkestada. Mis kombel ja viisil toimuvad sellised muutused, see ei ole kaugeltki mitte igas mõttes teada. Enamasti võib seal tegemist olla keeruliste sündmustega. Siiski võivad ka kirjeldatud tagajärjed olla lihtsal, otseselt närvi kaudu juhitud ärritusel, mis viib genitaalpiirkonna pisemaid veresooni maksimaalsele kokkutõmbele või vastupidiselt halvatusele. Meil on ju väga tuttavad sellised psüühiliste ärrituste mõjud muudele soontepiirkondadele; tuletan meelde punastumist ja teisest küljest hirmu järeldusel tekkivat äärmist kahvatust järsu soontekontraktsiooni tõttu. Et ka kestvamad psüühilised mõjud menstruatsiooni mõjustada võivad takistavalt, seda näeme tema ärajäämisest rasestumise kartusel või rasestumise lootuse tõttu. Mainime veel lõpuks varanevaid kuuriideid pulmapäeval, mis on nii tuttav, et targad emad, et võimalikult hoiduda sellest iseäranis ebameeldivast sündmusest, oma tütarde abiellumise lükkavad säärasele ajale, mis eelmisest menstruatsioonist mitte väga kaugel ei ole.

Keskmine menstruaalverejooksu kestus on 3—5 päeva. Siin esinevad tunduvad füsioloogilised kõikumised, mitte ainult mitmete naiste suhtes, vaid ka samal isikul. Mõnikord oleneb eritamisekestus ja hulk osalt menstrueeriva käitumisest, selles mõttes, et siis harilikult suured kehalised pingutused pikendavad kestust ja suurendavad eritiste hulka. Igatahes kinnitab rida naisi, ka naisarste, et nende verejooks on väsitaval kutsetegevusel, isegi sportimisel väiksem kui rahulikus olekus. Üldiselt võib öelda, et menstruatsioone kestusega üks kuni kaks päeva peab ebanormaalselt lühikesiks, kestusega seitse päeva ja rohkem — haiglaselt pikenenuks lugema, ja et need pikenenud menstruatsioonid, eriti kui nad esinevad rohkem kui üks kord, peaksid naistele põhjust andma arsti poole pöördumiseks.

Harilikult algab menstruatsioon suurenenud limaeritamisega, mis peagi vesisemaks muutub ja esiteks nõrgalt, peagi aga ikka verisemaks värvub. Verejooks on harilikult esimesel kahel päeval kõige suurem, siis väheneb ta pikkamööda ja muutub lõpuks jälle rohkem verine-vesiseks eritiseks, mis pikkamööda kaob. Mitte harva katkeb

menstruatsioon lôpu poole, näit. kolmanda päeva järel, pooleks vôi terveks päevaks.

Mis puutub eritatud verehulgasse, siis peab ütlema, et seda harilikult tugevasti ülehinnatakse. Varemini ülehindasid seda ka arstid, kes arvasid selle üldhulga olevat 90—250, isegi 600 grammi. Hoppe-Seiler'i ja teiste täpsate uurimiste pôhjal teame, et vere hulk normaalselt pole mitte üle 30—50 grammi ja et päevane hulk mitte üle 12—20 grammi ei tôuse. Enamik naisi, kuivôrt tegemist pole vôrdlemisi vähese menstruatsiooniga naistega, kaldub alati kaotatud verehulka märksa suuremaks pidama kui see vastab tôelikkusele. Seda vôib küll peaasjalikult sellega seletada, et juba väike verehulk tugevasti värvib teisi vedelikke, näit. pesuvett ja eriti kust, ja pesus, lappides jne. tublisti laiali valgub, mille tôttu kergesti esinevad eksihinnangud „poole kruusi vere" ja muu sellesarnase kohta.

Heaks tunnuseks „liiga suure" verehulga kohta on „tükkide", s. o. verehüüvete olemasolu eritises, eriti kui on olemas suured kämbud. Menstruaalse eritise iseärasuseks on, et veri nimelt lima ja *uterus*'e sekreedi [1] hüübimist takistavate ainete lisandite tôttu vedelaks jääb. Kui aga verejooks on liiga tugev, siis ei piisa neist aineist vere vedelana hoidmiseks, ja tekib hüübimine, kämpude moodustumine jne.

Menstruaalne eritis omab karakteerset lôhna, mille tugevust veel toetavad sel ajal suurenenud määral eritatavad mitmesugused *vulva*'sse suubuvate näärmete produktid. On arusaadav, et vähimgi patustamine puhtuse vastu menstruaalsekreedi suure bakteritesisalduse tôttu kätte tasub selle lagunemisel tekkiva tôeliselt halva haisuga. Ka soodustatakse siis pôletikunähtude tekkimist *vulva*'s ja selle ümbruses, mis seda kahetsemisväärsem on, sest nende kohtade kestev niisutamine väljavoolavate sekreetidega niikuinii tekitab kohalikke ärritusi ja et välised suguelundid oma koe suurenenud verekülluse tôttu juba niigi kalduvad pôletikkude tekkimisele.

Seda kuuriieteaegset elundite suurenenud vereküllust vôime silmagagi näha. *Vulva* on punasem, suured häbedusmokad näitavad paisumist ja on rohkem väljapoole pöördunud, kôik nii nagu see sugulise ärevuse teatud kraadidelgi on. Tupp on sageli kergesti sinakas. Emakas tundub suuremana, pehmemana. Välised kui ka sisemised suguelundid on kergesti vigastatavad.

Ka emaka lisandid, samuti sidemed ja ümbritsev kude on täisveresed, mistôttu allkôhus tundub raskuse ja täisoleku tunnet, pôies ja sooles tungi, puusades tômmet. Need on enam-vähem normaalsed nähtused.

Seda vôib samuti ka öelda kergete valude kohta, mis on seotud *uterus*'e kokkutômmetega. Nad tekivad enamasti hooti algstaa-

[1] Birnbaum-Osten'i järgi on menstruatsiooni ajal ka ringiva vere hüübimisvôime väiksem.

diumi ajal ja annavad tagasi, kui ohtrasti verd tuleb ja eriti kui välja tôugatakse emakasuuet sulgevad limanahatükikesed ja verekämbukesed. Naised, kes tunnevad sünnitusvalusid, peavad neid sarnaseiks sünnituseaegsete ristluu- ja kôhuvaludega. Niisuguste valude tugevus on mitmesugustel isikutel erinev ja pealegi sageli ühel ja samal naisel mitmesuguses elueas suurel määral muutuv, nullist kuni selliste valudeni, et neid peab haiglasiks nimetama.

Muide on kôik need nähtused kokku, kui nad ka täitsa „normaalseks" jäävad, küllalt ebamônusad, et meid aru saada lasta, miks naised menstruatsiooni ajal ütlevad endid „haige olevat". On ka nii mônigi naine, kes end ôieti ebatervena ei tunne, sest et neil kuuriiete aegu mingisugust häda ei ole ja nad alles verejooksu tekkides märkavad, et neil on kuupuhastus,

Pealegi ei ole see halb tunne mitte ainult kohaline aisting, vaid ka üldine, olgugi et mônda üldaistingut vôib lihtsalt käsitada kui kohalikkude heaolutunde häirete laialikiirgamisi ja nende reaktsioone.

Oleme juba môelnud psüühilistele nähtustele enne ja pärast menstruatsiooni. Halb tunne ja väsimustunne on väga laialdane. Peavalu ja migreen annavad end tunda peaasjalikult sel ajal säärase kalduvusega isikutel. Süljenôristamine on sageli suurenenud; maks on suurenenud ja verega ülitäitunud (sapikivivoolmed!); tekib nälja-tunne, isutus, maohäired jne.; kalduvus oksendamisele, halb hais suust, suuremal hulgal sooltegaase. Kaunis sagedad on kalduvus sagedaks ja rohkeks väljaskäimiseks ja kôhulahtisuseks, mis aga kuupuhastuse lôpul vastupidiseks muutuvad. Verejaotuses ja vereringeaparaadis nähtuvad häired; korrapäratu pulss, südamekloppimine, suurenenud higinôristamine, tômbsoonte paisumine, külmad jalad, liigeste paisumine, ninalimanaha kongestioon. Kilpnääre paisub sageli silmanähtavalt, samuti ka häälepaelad. Häälepilu sulgumisvôime on vähenenud soone- ja näärmerikka kôrisôlme tagumise seina paisumise tôttu, ja neil naistel, kes oma häält rohkem tarvitavad, näit. ôpetajannad, väsivad kiiremini häälepilukitsendajad, nii et hääl, kôige tunduvamalt laulmisel, on kuuldavalt muutunud; sellest detoneerimine laulmisel, vähenenud kôlarohkus, rinnahääle ulatus kôrgemale on vähenenud. Silmades tekivad kergesti pôletikulised nähtused, samuti ka funktsionaalsed häired: värisemine, selge vaatevälja kitsenemine, ka häired värvide suhtes. Samuti ei puudu ka kuulmishäired[1].

Kehakudedes paneme tähele, kuivôrt see ei maskeeru verega täitumise pingega, üldist lôdvenemist. Sageli täiendavad pilti silmatorkav näo kahvatus (kusjuures punastumise kalduvus on suurenenud) ja sinised silmaalused.

[1] Nende üldnähtuste mainimisel olen järginud peaasjalikult H. Schröder'i loendit Menge-Opitz'i Handbuch der Frauenheilkunde'st. (J. F. Bergmann, München.)

Selle pildi põhjaliku kirjeldamisega tahtsin veel kord näidata, kuidas naine neil päevil asub ühe jalaga haiguses. Õnneks ei pea üks naine mitte kõikide nende ebamugavuste all kannatama: ühel on üks, teisel teine viga. Ja õnneks on ka — kordan seda — mõnigi niisugune, kellel üht ega teist viga ei ole.

* *
*

Eespool selgitasin põhjalikult, et menstruatsiooniaegsed üldised häired (vastandina kohalikele, vaagnaelundeisse enestesse puutuvaile) ei olene menstruatsioonist, vaid koos ühisest põhjusest olenevad. Küsitav on ainult, kas kõik heaolutunde häired — täh. normaalse tasakaaluseisundi — seletatavad võivad olla järsku algava ja kiiresti edasi mineva eluprotsesside vähenemisega, mida kõveral nii selgesti näeme lainelangusena. See on küll kindel, et üks osa sellest oleneb. Teine osa kaudselt. Sest võrdlemisi suur nähtuste grupp põhineb mitte ainult vaagnaelundeis, vaid kogu kehas tekkival (jällegi lainelanguse juurde kuuluval) väikeste veresoonte lõdvenemisel ja nende esiplaanile asuval muutlikkusel, teiste sõnadega, mitmesuguste elundite verega ülitäitumise seisunditel (kongestioon) ja kongestiooni vaheldumisel vähenenud vere-juurdevoolul, kohalikul kehv-veresusel.

* *
*

Ikkagi jääb üle nähtusi, mida ainult vägisi siia gruppi paigutada ja nimetatud viisil seletada saab. Ennemini annavad nad ka mürgistusnähtuste mulje ja seepärast liigitavad neid ka mõned autorid (füsioloogilise) enesemürgistuse olla, mille laad ja olemus on veel väga küsitav.

Seepärast on mul täitsa selge, et siin niisugusele alale astuksime, kus on palju lõkse ja püüniseid, ega taha seekord katsudagi sinna tungida. Ma arvan aga, et sellest siiski täielikult mööda minna ei või.

Ei saa salata tähelepanuväärivat asjaolu, et uusima aja niisugused tõsised uurijad, nagu Aschner[1], menstruatsioonis näevad verdpuhastavat toimet ja seega uuesti ausse tõstavad igivana mõtte (millest naised kunagi loobuda pole tahtnud) „kuupuhastusest", seda enam, et praegu üldse kaheldav ei ole, et menstruaalvedelik on tõeline emakalimanaha eritamisprodukt, mis *uterus*'est välja tuleb verega segatult.

* *
*

[1] B. Aschner, *Uterus*'e ja menstruatsiooni ekskretoorsest (verd puhastavast) tähtsusest ja selle praktilised järeldused. Verhandlungen der Deutsche Gesellschaft für Gynäkologie, Innsbruck, 1922.

Kas on võimalik kinnitada vaadet menstrueerivate „mittepuhtuse“ kohta täpsa teadusliku katsetamisega? Annab mõelda, et seda leiame nii paljudel rahvastel, nii paljudes uskudes, vanimaist aegadest praegusajani. Ja et naiste maailm kunagi täielikult ei ole suutnud vabaneda arvamusest, menstrueeriva küpsetatud kook ei kerkivat, tema tehtud kompott minevat rikki, niisama kui tema valmistatud konservid, see peaks ka ettevaatusele manitsema otsuse langetamisel. Aga meie arstid, kes meie skeptilised p e a m e olema, ja seepärast veidi palju kalduvusi omame sellele, mida me selgitada ei suuda, vaadata kui mitteolemasolevale, oleme sellised vaated juhtinud täiesti muinasjuturiiki.

Uuemal ajal kuuldub ka selliseid hääli, mis süstemaatiliste uurimiste põhjal tõendavad, et see rahvalik vaade siiski täitsa põhjendamata ei ole, sest et menstruaalsekreetidega eritatavad mürgid mitte ainult sel teel kehast ei lahku, vaid ka muul viisil, näit. higinäärmete kaudu. Küsimus seisab lahendusest veel kaugel ja on väga raske seda võib-olla olemasolevat tõetera välja koorida enam-vähem fantastilisest rahvausu ja ebausu loorist, sest seesugustel katsetel on veategemise võimalused arvukad, nii et ka senini saavutatud tulemustele ei saa vaadata kui päris õigeile[1]. Siin võivad selgust tuua alles edaspidised ja mitmel viisil varieeruvad ja süstemaatiliselt kontrollitud katsed. Sellele vaatamata näib mulle siiski lubamata selle mõtte absoluutne kõrvaleheitmine asjasthuvitumatute arstide poolt.

* *
*

Ühe naise suguküpsuse aeg vältab kauem kui teisel, keskmiselt umbes 30—35 aastat. Tema lõpp satub 40 %-l naistest 46—50 aasta vanusele, ligikaudu 26 %-l 41—45 vahele ja 15 %-l 51—55 aasta vahele. Ülejäänud juhtudel jääb kuukord ära veel hiljemini või, mis sagedamini juhtub, veel varemini, s. t. enne 40. eluaasta täissaamist. Seda aga ei saa enam normaalseks pidada, kuigi ta ei tarvitse olla kindlasti haiglane. Siiski liiga varane ärajäämine tähendab ometi sisemiste suguelundite teatud funktsiooni ebatublidust.

Üldiselt lõpeb suguküpsuse aeg neil naistel varemini, kel kunagi lapsi pole olnud; teisest küljest lükkab võrdlemisi kõrges eas, näit. pärast 40. eluaastat, toimunud sünnitus suguküpse aja lõpu kaugemale kui muidu. Kui suguküpsuse algus hiline on olnud, siis on tema lõpp harilikult varem. Naine, kes tütarlapsepõlves hilja menstrueerima hakkas, lakkab seda varemini menstrueerimast. Vastupidiselt on see ainult parasvöötme ja põhjamaade naistel, seal ennus-

[1] B. S c h i c k kirjeldab oma artiklis „Über Mentoxin“ (s. o. menstruatsioonimürgi üle) Wiener klinische Wochenschrift'is 1920, nr. 19, seesuguseid tähelepanekuid ja katseid, mis selgesti positiivselt välja tulid. Tema tulemuste juures aga kahtleb ja loeb neid uurimisvigade tõttu saavutatuteks H. S a e n g e r, kes toimetas kontrollkatseid. Zentralblatt für Gynäkologie 1921, lk. 819.

tab varajane kuuriiete algus suure tõenäosusega nende hilist lõppemist. Lõunamaa naistel on varajane suguküpsuse lõpp sama sage kui sellesse tähtsaimasse eluikka astuminegi.

Ei ole seega võimalik eitada kliima ja rassi suurt mõju. Ka pärilikkus annab end sageli selgesti tunda; tütardel läheb niisama kui emadelgi selles suhtes kui ka suguliste funktsioonide teistel aladel (näit. sigivus, sünnitusvõime, kalduvus verejooksudele sünnituse puhul[1]).

Eluviis ja elutingimused avaldavad samuti oma mõju: paremate elutingimustega seltskonnakihtidest naised jäävad kauemaks ajaks küpseks kui lihtrahvakihtidest naised. Siiski ei tohi unustada, et seejuures esimeses kategoorias ilmsiks tuleb vanade, tõuliselt kasvatatud perekondade mõju.

* *
*

Kui sisemistes suguelundites korrapäraselt toimuvad nähtused lakkama hakkavad, algab naisel pöördeaeg (klimakteerium, ka klimakteeriline iga), mille kestus on ühtedel lühike, teistel pikem, ja võib venida isegi ühest kuni kolme aastani, kuni lõpuks saabub menopaus, lõplik kuuriiete ärajäämine, ja naine on muutunud matroonaks.

Ka siin näeme jälle, nagu muudegi menstruatsiooniga ühenduses olevate nähtuste puhul, et rõhku pannakse verise eritise ilmumisele või mitteilmumisele suguelundeist. Teame aga eelolevatest seletustest ja peame seda alati meeles, et nende nähtuste puhul menstruatsioon ei ole mitte esmane, vaid teisene, olenev munasarjade tegevusest. Nii on ka menstruatsioonide lakkamine klimakteeriumis ovariaalfunktsiooni seismajäämise järeldus, põhireegli järgi, mille loodus on püstitanud nende suhete jaoks: ovariaalfunktsioonita ei ole menstruatsiooni[2].

Menstruatsiooni seismajäämine ei ole alati ühesugune. Mõnikord on verekaotus ajuti suurem ja kestab kauemini. Ka võivad verejooksud kord-korralt väheneda, lõpuks korraks kaduda ja siis uuesti ilmuda. Paljudel naistel tekib menopaus järsku. Teistel tekib pikema vaheaja järele jälle verejooks[3]. Lühidalt, pöördeaastad võivad väga mitmesuguse käiguga olla.

Et teame, kuivõrt ovariaaltegevus mõjustab naise üldist seisundit, tema ainetevahetust ja tema psüühet, siis ei pane me kindlasti mitte imeks, kui näeme, et selle tegevuse seismajäämine ei toimu

---

[1] Ja nii mõneski muus suhtes: „Nagu ema, nõnda tütar."

[2] Ovariaalfunktsioon menstruatsioonita on aga küll võimalik, kuigi ta ka selle all kannatab.

[3] Pean aga selle mainimisel kohe tähelepanu juhtima sellele, et selliste juhtude otsustamisel oldagu alati ettevaatlik. Sest see, mida peetakse menstruatsiooni uuestiilmumiseks, võib olla verejooks mõne tõsise haiguse järeldusel. Sellistel juhtudel pöördutagu pigemini otsekohe naistearsti poole.

ilma et ta end tunda ei annaks kõikidel aladel. Eluprotsesside laineline liikumine kaob, nad püsivad ligikaudu ühesugusel kõrgusel, mis asetseb allpool varemast keskmisest väärtusest.

Vähenenud ainetevahetuse nähtusena näeme mõnikord rasvumise kalduvust. Lainelanguse ja menstruatsiooni alguse päevilt tuntud üldnähtused esinevad kroonilisemal kujul ja on seletatavad samal viisil kui sealgi.

Väga tülikad on enamasti need häired, mis põhinevad väikeste veresoonte muutlikkusel: hooti esinevad kuumad tusad ja hood, kusjuures selgesti näha võib, kuidas nägu korraga punaseks muutub; suurenenud higistamine ja ka järsk higinemine, südamekloppimine, pööritus, kahin kõrvades, virvendamine silmade ees jne.

Aga ka nähtused psüühe poolt võivad heaolule väga häirivalt mõjuda, sest nende põhjus on võib-olla püsivam ja intensiivsem kui sedalaadi kiiresti mööduvad häired enne ja pärast menstruatsiooni. Tujukus, ärritatavus, suurenenud alluvus tungidele koos vähenenud järelemõtlemisvõimega, rõhutud olek koos kalduvusega raskemeelsusse on sageli esinevad nähtused, need jäävad aga enamasti väljakannatatavaiks. Naistel aga, kes juba enne seda pole hingelises tasakaalus, kes on „närvlikud", hüsteerilised, pärilikult koormatud, võivad need niisuguse kraadini tõusta, mida peab nimetama mitmes suhtes kardetavaks.

Eriti tugevailmelistena näivad ilmuvat klimakteerilised häired, väljalangenähtused, nagu neid ka nimetatakse, siis, kui ovariaalfunktsioon ja menstruatsioon kaovad järsku. Kui aga klimakteeriumi käik on niisugune, et menstruatsioonid pikkamisi nõrgemaks muutuvad ja nende vaheaeg ikka pikemaks (mis nii siis näitab pikaldast munasarja tegevuse lõppu), siis ei väljendu väljalangenähtused, eriti ka psüühe poolt, nii teravailmeliselt ja neist saadakse kergesti üle. Selliste juhtude hulka kuuluvad ka enamasti need naised, kes näitavad klimakteeriumi ajal laitmatut hingelist tasakaalu ja täitsa rahulikku, rahulolevat ja rõõmsat meeleolu.

* * *

Kui ollakse pöördeaastaist õnnelikult üle, kui menopaus on lõplikult saabunud, siis algab ka neil naistel, kellel küllalt ohtrasti oli sel ajal mittearmsaid nähtusi, hingelise heaolu aeg, mis koos kehalise tervise vankumatu seisundiga — mis üldiselt iseloomulik matroonale — moodustab looduse ärateenitud kahjutasu väga kõrgete pingutuste eest, mida ta nõudis naiselt suguküpsuse ajal. See kehaline ja vaimne heaolu laseb naisel, abikaasal, emal, rohkem kui kunagi olla puhkavaks pooleks, nähtuste varjupaigaks, targana, armastavana, heana, elutargana, kes tunneb elu, sest ta on tundnud selle raskusi, — matroonana sõna ilusaimas mõttes.

Ta teab, mis lastega juhtub ja mis neil ees on, ta võib neid

mõista ja neile nõu anda, sest tal on noorusmälestusi ja küpsuse kogemusi. Aga ta tunneb ka meest küllaldaselt, et abikaasat täielikult mõista, temale toeks olla raskuste puhul, temale andestada nõrkusi ja vastu tulla tema soovidele. Nii tasub ta rikkalikult hoole, mida see targa mehena üles näidanud, ja abi, mida mees temale pakkunud mõlemale mitte kergete pöördeaastate päevil.

Vastutulek mehe seksuaalsetele soovidele klimakteeriumi ajal ja menstruatsiooni täieliku kadumise järel ei tarvitse pealegi naisele raskena tunduda. Vastupidi, naise soovid vastavad mehe omile. Sest viiekümneaastane naine, kes on harjunud korrapärase sugulise läbikäimisega ja oma meest armastab, ei ihka kindlasti mitte vähem — kiuste oma funktsionaalsele ovariaalsurmale [1] — sugulist ühtumist kui mees vastavais aastais, iha, mis on veel suurenenud, sest tal ei tarvitse nüüd enam arvestada rasestumisvõimalust [2].

Muide on klimakteerilise aja eel (pöördeaasta eel) nõue suguliseks läbikäimiseks ja nauding akti puhul suurem. Sageli jääb see nii ka pöördeaastatel ja harvemail juhtudel jääb püsima pikemat aega peale seda aega seksuaaltunnete tõus. Enamasti on aga see tõus ajutine ja tunded alanevad jälle normini. Kui nendega edaspidigi tegeldakse, siis püsivad nad kaua ja *coitus*'el tegevad elundid jäävad teovõimsaks, kuigi vananemine neist tähelepandamatult ei möödu (tupevoltide kadu, suurte häbedusmokkade lõtvumine). Jäävad aga seksuaalsed ärritused ära, siis muutuvad menopausi ajal sugutunded nõrgemaks ja kaovad peagi täiesti. Sel juhul kõhetuvad genitaalid (kortsumine).

* *
*

[1] Kuigi, nagu selgus esimeses lõikes, sugutung oma mõlemas komponendis sõltub sugunäärmete tegevusest, võib ta siiski — eriti naisel, kel läbikäimisvõime pole seotud nende näärmete produktide väljaheitmisega (ejakulatsioon) nagu mehe juures — vähenematult edasi püsida nimetatud tegevuse lõppedeski, sest psüühe on küllaldaselt harjunud seda laadi ärritustega, ja lõbutunded, mis on seotud sugulise tegevusega, on omandanud nii tähtsa koha, et nendeta enam läbi ei saa.

[2] Rasestumiskartus on nimelt pöördeaastatel mõnel naisel, kes varemini rõõmuga lapsi ilmale tõi, suur. See tekib aga harilikult häbi tõttu, mida ema tunneb mõtte juures, tema peaaegu täiskasvanud lapsed võiksid märgata, et vanemad veel sugulist läbikäimist harrastavad. See häbenemine on mõistetav, sest see sarnaneb piinlikkustundega, mis tekib lastel ses eas, kui nad arvesse võtavad selle läbikäimise võimalust vanematel. (On psühholoogiliselt tähelepandav, kuigi kergesti seletatav, kuidas noored inimesed, kui nad ka ise juba tegelevad aktiivselt suguelus ja selle ulatusest aru hakkavad saama, lihtsalt ei tule mõttelegi, et nende vanemad sedasama tunnevad, mis nemadki. Alles hiljemini, kui nende elu on juba kaugele jõudnud, jõuavad nad selles täielikule selgusele.)

Rasestumiskartus võib tekitada sellel ajal esineva labiilse hingelise tasakaalu ja kuuriiete korduva ärajäämise juures tõsiseid järeldusi, milles iga naiste- ja närviarst oma kogemuste põhjal kaasa võib rääkida.

Vastandiks sellele pildile on need naised, kes hilja abielludes nägid oma lastesaamise soovi mitte täide minevat, ja nüüd menstruatsiooni ärajäämisel ühtaegu loodavad ja samal ajal kardavad saatuslikku „liiga hilja't". Kui see hingeline haavumine mõned korrad kordub, siis tekib ka draama.

Kordame lühidalt, mis oleme õelnud selles peatükis asjade sõltuvuse üle:

Suguküpse naise olemus iseloomustub peamiselt tema eluprotsesside lainelise liikumisega.

Laineline liikumine, üldine kui ka kohalik, mis toimub suguelundeis, oleneb munasarjas asetseva kollakeha vahelduvast tegevusest.

Corpus luteum'i kasvamine, õitsemine ja äraõitsemine oleneb muna sünnist (de Graaf'i folliiklist väljatõukamine), elust ja surmast.

Nii võiks kalduda veelgi kitsendama lõike alul tsiteeritud lause mõtet „*Propter solum ovarium mulier est, quod est*" lauses „*Propter solum ovulum mulier est, quod est*" (ainult munakese tõttu on naine see, mis ta on).

Arvan, et paljugi räägib selle kitsendatud mõtte poolt, sest et ta kõike seda kujutab võimalikult lihtsalt võhikuile, kes neist asjust aru tahavad saada, ja sententsi kujutab, meie seletuse mõttes mõistetavalt, hea „tööhüpotees" elu praktilisile vajadusile, naisele enesele kui ka mehele, kellel temaga elu jagada tuleb.

Meie, arstid, ei pea unustama, et nende toimuste üksteisesse haardumine on palju keerulisem, kuigi ka ülalmainitud toimused on tähtsaimad ja selgeimalt esile tulevad. Nii juhtisin juba alul tähelepanu sellele, et *ovarium* omab *corpus luteum*'i sisesekretsiooni kõrval ka kuitervik ligikaudu samalaadilise iseloomuga sisenõristust, mis vastandina kollakeha omale on alalise mõjuga.

Mida ma veel õelnud ei ole, vaid mida põhjalikult kirjeldasin ja tõendustega varustasin oma varemini-mainitud monograafias, on see, et jätkuval ovariaalsubstantsi tekkimisel, enam mitte funktsioneerivate munasarjade sekretsiooni asendamise mõttes, ei teki mitte ainult lainetõus, vaid ka lainelangus ja (veel mitte kortsunud emaka puhul) menstruatsioon, nii siis korrapärane laineline liikumine. Peab küll möönma, et see laineline liikumine, mis saavutatakse alalisel ovariaalsubstantsi toimel, ei ole nii selge kui see, mis nähtub tsükliliselt töötava *corpus luteum*'i mõjul, kuid ta on siiski olemas, ja see kinnitab, kuidas lainelanguse põhjuseks on peaasjalikult kollakeha funktsiooni alanemine, siiski aga on nähtus, mida tuleb võtta kui suguküpse naise organismi iseärasust — iseärasus, mida ma tookord kirjeldasin kui organismi aperioodiliselt korduvat väsimist.

Sellega ei ole asi veel lõpul. Senini vaatlesime munasarja iseseisva elundina. Seda ta ka on suures ulatuses. Igatahes kindlasti mitte täielikult. Ja nii mõjustab ka teiste elundite tegevus munasarja funktsiooni, kusjuures arvesse tulevad peale kilpnäärme (vt. refer. Zentralblatt für Gynäkologie's 1924, nr. 21) esijoones hüpofüüs [1]

[1] Hüpofüüs (ajumanus) on ajupõhja küljes asetsev sisenõrega nääre, mille produktidel on suur toime, eriti naise sisemistele suguelunditele.

ja vahemine aju[1]. Jääb veel meelde tuletada munasarja pinge tähtsust (millest juba kõnelesin), mille selgituseks omal ajal Strassmann huvitavaid katseid tegi.

Ja siis lõpuks: Miks kestab tsükl 28 päeva? Miks lakkab munasari teatud aja järel teotsemast? Nii küsitakse edasi — ja teadus ei suuda kunagi vastust anda kõigile küsimustele.

Ignoramus. Ignorabimus[2].

Seda enam on meil põhjust kasutada seda, mida kindlasti teame. Seda võib abielurahvas teha kõige sellega, mida ma siin seletanud olen.

Seepärast peavad nad — peab igatahes abielu juht, mees — vaevaks võtma sellest aru saada.

---

[1] Kuivõrt keeruline on juba ainuüksi see küsimus, seda võib spetsialist lugeda J. Hofbaur'i artiklist Zentralblatt für Gynäkologie's 1924, nr. 3, „Der hypophysare Faktor beim Zustandekommen menstrueller Vorgänge und seine Beziehung zum Corpus luteum".

[2] Meie ei tea. Meie ei saa teadma. (Dubois-Reymond.)

VII peatükk.

Mehe suguelundite anatoomia ja füsioloogia.

Niisama kui naise genitaalide füsioloogiat käsitlesin koos anatoomiaga, nii teen ka mehe suguelunditega.

Mehe käsitlemine võtab palju vähem ruumi kui naise oma, sest mehe elus sugulised funktsioonid ei mängi kõikevalitsevat osa, mis omane naise genitaalelundite tegevusele.

„Man's love is from man's life a thing apart,
It's woman's whole existence." (Byron.)

Loodus on määranud naise ülesandeks täielikult elada soo alalhoidmiseks. Mehe mureks on seevastu erijoones hoolitseda tema hoole alla usaldatud isikute alalhoidmise eest. Soo alalhoidmisel piirdub tema ülesanne sellega, et naisele anda sugutavat elementi. Seepärast on naine ainult suguolend, mees ka suguolend.

See väljendub ka sümboolselt suguelundites; naisel asetsevad nad keha keskuses, mehel ei kujuta nad midagi muud kui manust. Olgu siin kõrvalmärkusena tähendatud, et see manus tundub esteetilises mõttes isegi ebailusana, nii et kujutavad kunstnikud teda alati väiksemana kujutavad kui ta tegelikult on.

* *
*

Mehe puhul ei saa kõnelda sisemistest suguelunditest nagu naise puhul. Vaagnaõõnes leiduvad küll mõned väiksemad, kindlasti mitte tähtsusetud moodustised. Nad ei ole siiski mitte rohkem kui teisese tähtsusega ja seetõttu käsitleme neid pigemini koos väliste suguelunditega. Nii jääks ära peatükk, mis vastaks V-le, naise sisemisi suguelundeid käsitlevale peatükile. Mehe kohta ei ole mul kirjutada ka VI peatükiga analoogilist peatükki, sest temal puuduvad täielikult menstruatsioonile vastavad nähtused kui ka elutegevuse laineline liikumine.

Seevastu tuleb meil käsitella tema sugunäärmete produkte, seemneniite, põhjalikumalt kui muna.

* *
*

V joonisel on kujutatud otselõikes skemaatiliselt genitaaliad ühes naabruses asetsevate elunditega. Paariselundid on kujutatud läbilõikamatult[1]. Muud elundid ja koed on muud värvi või valgega täheldatud ja kujutatud keskelt läbilõigatult.

Paaris on munandid *(testes,* testiiklid, nr. 18) ühes munandi manustega, mille juures eristada võib pead (nr. 17) ja saba (nr. 22); seemnejuhad (nr. 15), mille üksikuist osist meil veel juttu on, seemnepõiekesed (nr. 8); *Cowper*'i näärmed (nr. 12) ühes väljaviivate teedega. Mittepaaris elundid on *penis* (mehe suguliige), munandikott *(scrotum,* nr. 23) ja eesnääre (*prostata,* nr. 9). Me ei võta arvesse väikesi, tegelikus elus tähtsusetuid moodustisi, niisama kui tegime seda naise elundite puhul.

Mittesugulistest osadest on läbilõikes näha häbedusluude ühinemiskohta *(symphysis)* ja kusepõit.

Viimasena-mainitud elund (nr. 3) läheb põiekaela (nr. 7) juures, kus ta niisamuti kui naise põiski tugevat sulgurlihast omab (joonisel kujutamata), üle kusitiks *(urethra,* nr. 11). Põieõõs kui ainuke arvesse tulev kehaõõs on ühes väljaviiva teega kujutatud helepunasena. Olgu otsekohe teatavaks tehtud, et mehe kusiti on märksa pikem kui naisel ja ta on teeks nii kuse kui ka seemne väljaviimisel.

* * *

Penis, mille eesmine, 9—10 sm pikkune osa vabalt esile ulatub, teisiti öeldult, ripub, omab peale selle nähtava tagumise osa juurt, mis nähtamatult, kuid sõrmega komplemisel selgesti tunduvalt lahkliha ja munandikoti alguskoha naha all asetseb. *Penis*'e pideme selle osa ülemine külg asetseb allpool *symphysis*'t häbedusluukaares ja on tugevasti ja laias ulatuses kinnitatud vaagnaluude külge, millega elund oma toe saab.

Penis'e mass koosneb peaaegu täielikult kavernooskoest[2], s. t. käsnjatest veresoonemoodustisist, mis tugeva vere-juurdevoolu puhul laiaks venivad ja pingule täituvad. Neid nimetatakse korgaskehadeks *(corpora cavernosa).*

Oleme juba tundma õppinud selliseid moodustisi, olgugi märksa väiksemates mõõtudes, naise elundite käsitlemisel *clitoris*'e kehamassina.

Mehe liige koosneb ühest kusiti korgaskehast ja kahest *penis*'e korgaskehast. Viimased on paaris, kuid niivõrt tihedalt üksteise külge liitunud, et neile vaadata võib kui tervikule, mis moodustab suure osa vabaltrippuvast *penis*'est, ja nimelt selle dorsaalosa (selgmine osa, s. o. rippuva *penis*'e eespoolne, munandikotist eemal

[1] Parema kehapoole moodustisi tuleb ette kujutada eespool läbilõikepinda.
[2] *Caverna* = koobas.

asetsev osa). Joonisel on *penis*'e korgaskeha kujutatud joonelisena (nr. 20). Tagumine osa on häbedusluukaare külge kinnitamiseks.

Kusiti korgaskeha on oma pikimas, keskmises osas vôrdlemisi ôhuke pide, mis ümbritseb kusitit. Ta moodustab selle osa, mis liikme rippudes *scrotum*'i (munandikott) vastas asetseb (nr. 16). Tagapool muutub ta palju jämedamaks ja moodustab seal *scrotum*'i aluse all tunduva *penis*'e osa, mida tuntakse kusiti sibulana *(bulbus urethrae)*. *Penis*'e otsa juures muutub *corpus cavernosum urethale* äkki laiemaks ja moodustab suguti luki *(glans penis,* nr. 26), mis *penis*'e korgaskehast üle ulatub ja seega enda alla vôtab kogu elundi otsa. Luki korgaskeha omab erinimetust: *corpus cavernosum glandis.* Kusiti korgaskeha ühes luki korgaskehaga ja *penis*'e korgaskeha on tugevasti üksteise külge liitunud, nii et nad tegelikult terviku moodustavad [1], mis ka tervikuna reageerib ärritustele.

Kas siis ärritused lähtuvad keskeerkkonnast vôi kohalikult môjuvad — tulemus on samane: erektsioon, liikme suurenemine, kôvaks minemine ja tôusmine tema korgaskeha komplekti suurenenud ja lôppeks maksimaalselt verega täitumise tôttu.

Corpora cavernosa'sid ümbritsevad tugevad kiudkestad, mis omavad niisugust elastsust ja venimisvôimet, et vôimalik on tähelepandav suurenemine ja pinge, teisest küljest aga on koemassile toeks ja kindlustuseks ning ära hoiavad ülivenimise.

* *
*

Penis'e nahk on peaaegu karvadeta, ôhuke, ôrn, elastne ja veniv. Tema asetseb otsekohe tema poolt kaetavate osade peal nimetamisväärse rasvkihita, kuid on neist lahus, nii et teda hôlpsasti paigalt vôib lükata. Elundi otsa ümber moodustab ta kahekordse voldi niiviisi, et see kinnitatud ei ole suguti luki tipu külge, vaid 2—3 mm tema äärest tagapool *penis*'e keha ülemise eelmise serva külge. Sel teel moodustatud nahaduplikatuur ongi eesnahk, *praeputium* (nr. 28). Poisikeseeas ulatub see lontjalt üle *glans penis*'e. Täiskasvanutel tuleb harilikult sugutilukk, eesnaha avast veidi välja ulatudes, nähtavale. Harilikult on eesnaha ava küllaldaselt avar ja *praeputium* ise nii elastne ja liikuv, et teda hôlpsasti tahapoole üle saame tômmata. Alles siis saame selgesti näha *glans penis*'e kuju, mis varemini ainult veidi tundus katte all, tômpkoonilise keha näol, mis *penis*'e seljaküljel on suurem ja pikem kui elundi skrotaalküljel. Seetôttu ei ole ka luki kôrgem tagumine serv, *corona glandis*, mitte sôôrikujuline, vaid ovaalne ja ovaali tasapind asetseb längus *penis*'e telje suhtes.

Seepärast on eesnahakott, ka preputiaalkotiks nimetatud (nii

[1] Seejuures pole sel mingit tähtsust, et *penis*'e korgaskeha ja teiste vahel puuduvad veresoonte ühendused.

siis on see ruum, mis asetseb luki ja seesmise eesnaha lehe vahel), *penis*'e tagaküljel märksa sügavam ja ruumikam kui vastasküljel. Sellel kohal keskjoonel on luki ja eesnaha vahel paelakesetaoline liitekoht, mis eesnaha tagasitõmbamisel pingule tõmbub ja takistab eesnaha liiga kaugele tagasitõmbamist. Seda sidemekest nimetatakse eesnahapaelakeseks, *frenulum praeputii* (nr. 24). Analoogiline moodustis on kõdistipaelake, mida tundma õppisime naiste elundite juures. Niisama on ka muud *clitoris*'e juurde kuuluvad moodustised samased (lukk, pide, korgaskeha, eesnahk, eesnahakott) kui *penis*'e juureski. *Clitoris*'ele tuleb siis ka vaadata, nii arenemislooliselt kui ka tema ehituse suhtes, kui väiksemat liiki *penis*'ele (teda ei läbi kusiti).

Et me *clitoris*'e preputiaalruumi käsitlemisel põhjalikult arvesse võtsime rasunäärmete eritamisprodukte ja selle rasu hoolika eemaldamise tarvidust, siis ei tarvitse meil seda siin enam korrata. Harilikult ei ole küll rasuproduktsioon ja kogunemine *corona glandis*'e (lukiserv) taguses vaokeses nii rikkalik kui mõningatel naistel ja lõhnaainete eritamine ei ole ka nii esiletulev kui naistel ja nagu mõne loomaliigi isastel loomadel jooksuajal, — aga üldjoonis maksab siiski selles suhtes mehe kohta kõik seesama mis naise kohtagi. Pean siis ka — juba arvestades põletikkudest hoidumist — toonitama tungivat eesnahakoti korrapärase puhastamise nõuet, eriti mainitud vaokeses.

Üldiselt pooldatud vaate järgi põhineb Hommikumaa rahvaste (juudid, muhameedlased jne.) ümberlõikamise religioosne ettekirjutus suurelt osalt selle tervishoiulise nõude täitmise taotlemisel. Eesnaha äralõikamine, mida sageli ette võtavad ka moodsad kirurgid selle ava kitsuse puhul, takistab eesnahavõide *(smegma praeputii)* kogunemist, samuti takistab nende ainete korjumist, mis *coitus*'el sinna ruumi sattuda võivad, ja kergendab puhastamist.

* *
*

Glans penis on kaetud eesnaha seesmise lehe osaga, nii siis nahataolise kattega, mis aga naha välimust ei oma. Kusitisuudme serval läheb see üle *urethra* limanahaks. Luki nahk omab arvukaid mitmet liiki närvilõppe, mis üksteisega ühenduses paljude närviniidikestega, nii et siin on tihe peenimate erguliste aparaatide võrk, mis eriti kohane on vastu võtma kõiki, ka kõige nõrgemaid, mehhaanilisi ärritusi ja neid edasi saatma ajju teiste närviteede kaudu, mida see — kuivõrra tegemist ei ole liiga tugevate, suurt valu tekitavate ärritustega — aistib lõbutunnetena.

Tundlikumaks kohaks nende tunnete tekitamisel on, suuremal määral kui lukiserv, luki alumine külg, eriti eesnahapaelakese piirkond. Nii siis leiame ka siin sarnasust *clitoris*'ega, mille juures

meie lõbuärrituste suhtes kõige tundlikuma kohana tundma õppisime *clitoris*'e paelakest ja kõdisti alumist külge, kus on tema kinnituskoht.

Samuti on eesnahas palju närvilõppe, millel on sama ülesanne, ja niisama on ka ülejäänud osa *penis*'e nahast, kuigi vähem rikkalikult, varustatud tajumiselunditega, mille ärritamine esile kutsub samalaadilist, kuigi väiksema intensiivsusega effekti.

Nende närvilõppude mehaanilise ärrituse järelduseks on, nagu juba nägime, reflektoorsel teel toimuv vere juurdevool *corpora cavernosa*'desse ja seega liikme erektsioon, mis ka tekkida võib otseselt aju kaudu psüühiliste kujutluste mõjul. Erektsiooni tekkimine seksuaalsfäärist pärit kujutluste mõjul on küll kõige harilikum viis; mehaanilised ärritused astuvad enamasti alles hiljemini tegevusse.

Peale nende ärrituste võivad veel erektsiooni tekitada need, mis lähtuvad vaagnaelundeist; tuletan meelde hommikust suguliikme kõvaks minemist, mida sageli tähele võib panna unest virgumisel ja mis tekitatud reflektoorsel teel kusepõie liigtäitumisest une ajal. Haigusjuhtudel võib mõnikord väga valus ja kestev reaktsioon tekkida otseselt seljaaju kaudu.

Võhikute armastatud arvamus, et erektsiooni kese asetsevat seljaajus, ei saa püsima jääda uuemate uurimiste valgusel. Erektsiooni refleksikeset tuleb ennemini otsida, kuigi refleksi tee peab läbima seljaaju alumise osa, vaagna „sümpaatilisest erkkonnast".

* *
*

Erektsiooni tõttu muutub lõtv ja suguakti jaoks täiesti kõlbmatu *penis* elastilis-kõvaks elundiks, mis eriti kohane on tema kaudu väljavoolava seemne viimiseks sügavale tuppe, kuna ta, mehe kõhu poole tõustes, võtab seesuguse sihi ja kergelt tahapoole kõverdatud kuju, mis täpsalt vastab tupe sihile ja tupe kõverdusele ettepoole. Ka on, eeldades normaalseid mõõte, erigeeritud liikme suurus (seejuures olgu arvestatud, et ta mitte just juureni *vagina*'sse ei tungi ja et viimane omab tähelepanuväärivat venimisvõimet ka pikisihis) ligikaudu vastab tupe mõõtudele. Siiski on suuri individuaalseid erinevusi, millel hiljemini, sugulise läbikäimise käsitlemisel, peatume. Waldeyer'i järgi on *penis*'e vaba osa pikkus erigeeritud seisundis 14—16, tema ümbermõõt keskkohalt mõõdetult 12 sm.

Erektsioon lõpeb, peale seda kui teda tekitanud ärritused oma mõju avaldanud, *corpora cavernosa*'de lõtvudes vähenenud vere juurdevoolu tõttu.

* *
*

Kusitiks *(urethra)* nimetatakse pikka, kõverat, põiest välja viivat kanalit, mis läbib *penis*'e ekstsentriliselt. Tema kõige kõrgemal, s. t. kusepõiele kõige lähemal asetsev osa on ainult kuse ära-

jooksu tarvis. Sellest kohast peale, kus temasse suubuvad seemnejuhad (joonisel on see koht märgitud nr. 11-ga), on tema peale selle veel väljaviivaks teeks seemnevedelikule.

Urethra't võime jaotada tema poolt läbitavate kehapiirkondade järgi kolme ossa. Esimene, vaagna sisemuses olev osa, on püstiseisval mehel loodjoones allapoole suunatud (mis joonisel on õieti kujutatud). Ta on suuremalt osalt ümber haaratud eesnäärmest (nr. 9). Põiest on ta eraldatud tugeva põielihasega.

Häbedusluukaarest allpool (selles osas, mis joonisel valgeks jäetud), eesnäärme ja korgaskeha vahel läbib kusiti, suunda muutes, lihaselise vaagnapõhja ja läheb üle oma lahkliha ossa. Nii siis lahklihast allpool asetseva osa käik läheb läbi *penis*'e juure ja omab selle peaaegu horisontaalset, kuid ka veidi ülespoole tõusvat suunda. Teise, seekord allapoole suunatud kõveruse juures, nii siis seal, kus algab vabaltrippuv *penis*, algab sõna kitsamas mõttes kusiti *penis*'e osa.

Nagu jooniselt näha, läheb teine ja kolmas osa läbi korgaskeha. Neid osi nimetatakse praktilises arstiteaduses „esimeseks kusitiks", kuna lühike, loodjoones vaagnaosa on „tagumine kusiti". Eesmise kusiti pikkus on lõdva *penis*'e puhul umbes 15 sm. Tema allapoole suunatud kõverus võib liikme tõusmisel kõhuseinte poole pisut lamedamaks muutuda. Erektsiooni korral tõuseb ta iseenesest üles. Kui *penis* on erigeeritud, siis (ühes korgaskehadega pikenenud) eesmise kusiti suund on kerges kaares järsult ülespoole. Suguti lukis laieneb kusiti, kitseneb uuesti oma suudmes *glans penis*'e otsal ja on seal vertikaalse pilu kujul üldse kitsaimaks kohaks kogu käigul.

* *
*

Eesmises kusitis leidub kaunis suurel hulgal väikesi limanäärmeid, mis ühes mõlema herneterasuuruse *Cowper*'i näärmega, mille asukohta ja väljaviivaid teid näeme joonisel (nr. 12), eritavad seksuaalsete ärrituste mõjul vähesel hulgal leelisest, selget, vedelat, väga libedat lima. Sel nõristamisel, mida võime kõrvutada naise esikulimanäärmete sekretsiooniga, ei puudu praktiline tähtsus. Tema ülesandeks on *glans penis*'t libedaks teha ja seega kergendada suguliikme tupesse viimist. Ja edasi võib ta *urethra*'t — mis võrdlemisi hapult reageeriva kuse läbiminemise tõttu kaetud on vedelikuga, mille reaktsioon on ebasoodne seemnerakkudele — kohasemaks muuta seemne läbiminemiseks, kusjuures ta miljöö ümber muudab oma leelisese reaktsiooniga. Pean aga tähtsamaks selle limasekretsiooni ülalmainitud toimet seepärast, et sel väikesel uriinihulgal, mis kusitisse jääda võib, suurt tähtsust ei ole, võrreldes pärast läbimineva (ja seejuures väga kiiresti läbimineva) suhteliselt palju suurema seemnehulgaga.

Limaeritamine, millest siin räägime, võib järgneda *penis*'e erektsioonile ja tema kohalikule ärritamisele, võib nii siis olla seksuaalse ärrituse teiseks kohalikuks faasiks. Sagedamini on ta aga selle ärri-

tuse esimeseks kohalikuks faasiks ja tuleb nähtavale juba siis, kui liige on veel lõtv, igatahes mitte täielikult erigeeritud.

Seda juhtub eriti siis, kui suguline ärritus tekib puht psüühiliste kujutluste tõttu, olgu siis, et need kujutlused on esile kutsutud mõtete, lugemise, piltide läbi, nii siis naise o t s e s e osavõtuta, või siis, et need tekivad psüühilise kontakti tõttu ihaldatava naisolendiga, nagu sugulise ühtumise eelmängu juures.

Seda eritamist peavad (ja peetakse veel edasigi) kartlikud ja kogemusteta, oma hingerahu või tervise eest liialt muretsevad noormehed seemnevooluks. Sellega ei ole tal rohkem tegemist, kui et ta on selle voolu ettevalmistuseks ja et ta avaldab psüühe soovi-seisundit selles sihis.

Vanad moraalteoloogid (näit. S a n c h e z , S. A l p h o n s u s d e L i g u o r i) teadsid seda hästi, hindasid õieti selle laadi ja tähtsust hingeliste elamuste suhtes ja eristasid seda kui *„destillatio*'t" *„pollutio*'st", seemnevoolust.

Lõpuks tuleb veel limaeritamise kohta tähendada, et ta, eriti juhtudel, kus erektsioon tekib peaasjalikult mehaanilise ärritamise teel ja kus psüühiline osavõtt on ainult tingitud, sageli puudub. Kui siis puudub ka naise esikunäärmete limanõristamine puuduliku psüühilise ettevalmistuse tõttu suguaktiks, siis võib viimane raskendatud olla ja mõlemale poolele valusaks muutuda.

* *
*

M u n a n d i d (*testes*, testiiklid) asetsevad munakujuliste kehadena m u n a n d i k o t i s (*scrotum*). Enamasti ripub vasak veidi allpool, mille tõttu *scrotum* omab veidi asümmeetrilist välimust. Suuruste vahekord on normaalne, kui *scrotum*'i keskpaik veidi allapoole ulatub rippuva *penis*'e otsast. Munandikoti nahk on tumedat värvi; ta on kaetud hulga karvadega; puudub täielikult rasukiht. Naha all asetsevad tihedad (mittetahteliste) silelihaskiudude salgad, mis mitmesuguste ärrituste (näit. külma) mõjul kokku tõmbuvad ja lõdva koti kortsuliseks pungaks muudavad, mis pinguli ümbritseb oma sisaldist. Et see kuju ilusamana (või vähem ebailusana) tundub, siis on kujutavad kunstnikud, eriti antiikaja kunstnikud, teda n i i kujutanud oma marmoris, — ja seega mõndagi elavat meest asetanud tema suhtes vähe soodsalt kujunevasse võrdlemisse.

Scrotum on jaotatud vaheseinaga, mille peale lihaskiud üle lähevad, kahte lahtrisse, millest kumbki sisaldab ühe munandi ühes munandimanusega. Väljaspool vastab vaheseinale üle koti minev õmblus, mis üle läheb tagapool lahkliha peale ja eespool *penis*'e alumise külje peale.

Munandid ja *penis* asetsevad üksteisele õige lähestikku. Esimeses tekivad seemnerakud, teise kaudu lahkuvad nad kehast. Et aga ühest kohast teise sattuda, peavad nad suure ringi tegema läbi

keha sisemuse. See on seletatav arenemislooliselt asjaoluga, et *testes* asetsesid esialgu kõhuõõnes ja alles sekundaarselt laskusid alla munandikotti. Mõnesuguste loomaliikide juures toimub see veel ikka vahelduvalt, kusjuures munandid harilikult asetsevad kõhuõõnes ja jooksuajal *scrotum*'i satuvad. Ka mehe teatud haiglased seisundid, näit. songa tekkimine, tuletavad meelde seda arengut.

Ka näeme seda teed, mille kaudu munand laskus kõhuõõnest *scrotum*'i, seemneväädi käigus. Viimane koosneb seemnejuhast kui ka veresoontest ja närvidest, ja läheb läbi häbedusluust ülalpool asetseva kubemekanali alla munandi tagumise serva juurde.

Munand, munandimanus ja seemneväät (kummalgi pool eraldi) on ümbritsetud katetega, mis vastavad mitmesugustele kõhuseina kihtidele. Nendega ühes lähevad lihaskimbukesed, mis võivad munandit veidi ülespoole tõsta. See ülestõmbamine toimub koos munandikoti lihaste kontraktsiooniga. Sama toimub tüüpilise refleksmõju kujul, mille tõttu ühe poole munand nähtavalt ülespoole kerkib, kui ärritatakse samapoolset reie sisepinda tugevate, kiirete hõõrumistega.

* *
*

Täisarenenud munandi pikkus on 4 kuni 4,5 sm, kõige rohkem 5 sm, laius ja paksus 2—2,8 sm. Ta on 15—26 grammi raske. Suurem on vasak munand. Asend on niisugune, et seistes võib eristada munandi ülemist ja alumist poolust. Veresooned ja närvid lähevad elundisse tagumisel küljel. Peale veresoonte asetseb munandimanus munandi küljes ja haarab teda tagantpoolt pikliku mõikana. Munandimanuse pea (nr. 17) asetseb munandi ülemise otsa peal (nr. 18). Seal on mõlemad lähimas ühenduses, sest seal munandikanalid lähevad munandimanusesse. Munandimanuse saba (nr. 22) läheb munandi alumise otsa juures üle otsekohe tagantpoolt ringi keeravaks seemnejuhaks.

Munand jaguneb hulga korrapäraselt asetsevate vaheseintega püramiidikujulisiks sagarikeks. Igas sagarikus asetseb peente, tugevasti kääruliste, üksteist tihedalt läbipõimivate kanalikeste kera, milles toimub seemneniidikeste moodustumine.

Need kanalikesed on nii peenikesed, et neist ainult jäme juuksekarv läbi mahuks. Seal kohal, kus sagarikkude tipud kokku tulevad, muutuvad käärulised kanalikesed sirgeks, lähevad üksteisesse üle, ja lõpuks lähtub igast munandisagarikust ainult üks kanalike.

Need suubuvad peenikeste torukeste võrgustikku, mis veel suunandis eneses asetseb, siiski aga, nagu juba tähendatud, üle läheb munandimanuse pea-torusüsteemi. Selle süsteemi torukesed on jällegi õige käärulised. Ülal ühinevad nad üheks kanaliks, mis tugevalt aasu tehes moodustab munandimanuse pea, laskub selle sappa ja seal üle läheb seemnejuhasse, mis ka alul aasaline on, kuid mitte

nii suurel määral. Nende suhete skemaatiline kujutus leidub joonisel lk. 92.

* *
*

Seemnevalmistamine toimub mehel alaliselt, alates suguküpsuse ajast kuni kõrge raugaeani. Käärulistes munandikanalikestes leidub üksteise kõrval seemnerakkude mitmesuguseid arenemisastmeid. Nende tekkimine näib pikaldane olevat. Minu seisukohale, üldiselt mitte kirjeldada selles raamatus mikroskoopilisi asju, kindlaks jäädes, jätame kõnelemata sellest viisist, kuidas tekivad seemnerakud nende kanalikeste rakkudest. Seevastu on tähtis lähemalt kõnelda mehe valmis sugurakkudest, kuigi ka nemad on mikroskoopiliselt väikesed.

Need rakud, seemneniidikesteks ehk spermatozoideks kutsutud, kuuluvad väikeste spermiavormide hulka, s. t. paljude (ka väiksemate) loomade spermiad on suuremad kui inimese omad, mille pikkus on 50 kuni 60 tuhandendikku millimeetrit. Nemad koosnevad peast, kaelaosast ja sabast (B, joon. lk. 92). Pea on lameda pirni kujuline ja ta on vabul ääril servadena õhenenud. Ta moodustab raku peaosa, tõelise sugutava elemendi, millega seotud on liigi ja indiviidi omadused. Tema mõõdud on: 4,2 tuhandendikku millimeetrit pikk; 3,1 lai; 2 paks (serva poolt ainult 0,2 paksune). Kaelaosa on ühendavaks osaks pea ja saba vahel. Viimane on võrdlemisi pikk ja on liikumisaparaadiks. Temaga teevad spermiad elavaid vingerdavaid liigutusi, mis väga meelde tuletavad angerja ujumisliigutusi, mõnikord ka viburilööke. Liikuvus algab aga alles siis, kui seemneniidid kokku puutuvad seemnepõie ja eesnäärme nõristusproduktidega. Senikaua kui nad asetsevad munandis ja munandimanuse peas, on seemneniidid täitsa liikumatud ja mitte täitsa küpsed. Alles edasitungimisel munandi ja munandimanuse väljaviivaisse teedesse valmivad nad täielikult. Munandimanuse käigu arvukais käärudes, millele võib vaadata kui ruumikale spermiate panipaigale, seguneb arvatavasti nendega seinte vedel eritusprodukt, mistõttu tekib juba rohkem spermataoline vedelik. (Seda peab küll oletama, sest munandimanuse sabast võetud sekreedis ei leidu seemneniite enam tihedate kämpudena, nagu nad seda alul on, vaid vabalt hõljuvatena.)

Kui nii siis arvesse ei tule spermiate eneseliigutused nende edasitoimetamisel mehe suguelundeis, tuleb tõenäoliseks pidada, et see edasitoimetamine munandis eneses toimub lihtsalt kord-korralise sekreedi tagant peale voolamisega, kusjuures kaasaaitavalt mõjub lihaselise lisaaparaadi vahelduv rõhk. Munandimanuses võib see tagant peale voolamine ka oma mõju avaldada. Seal aga toetab seda edasiliikumist virveepiteeli katkematu tegevus, mis katab seestpoolt munandimanuse kanalite seinu ja alal hoiab kapillaarvoolu seemnejuha sihis.

Seemnejuhas hoolitseb siis transpordi eest tema oma seinalihastik, eriti tugev sôôrlihaskiht, kuna ta kanali sisaldist ikka edasi ülespoole surub oma seina ülespoole minevate kontraktsioonidega.

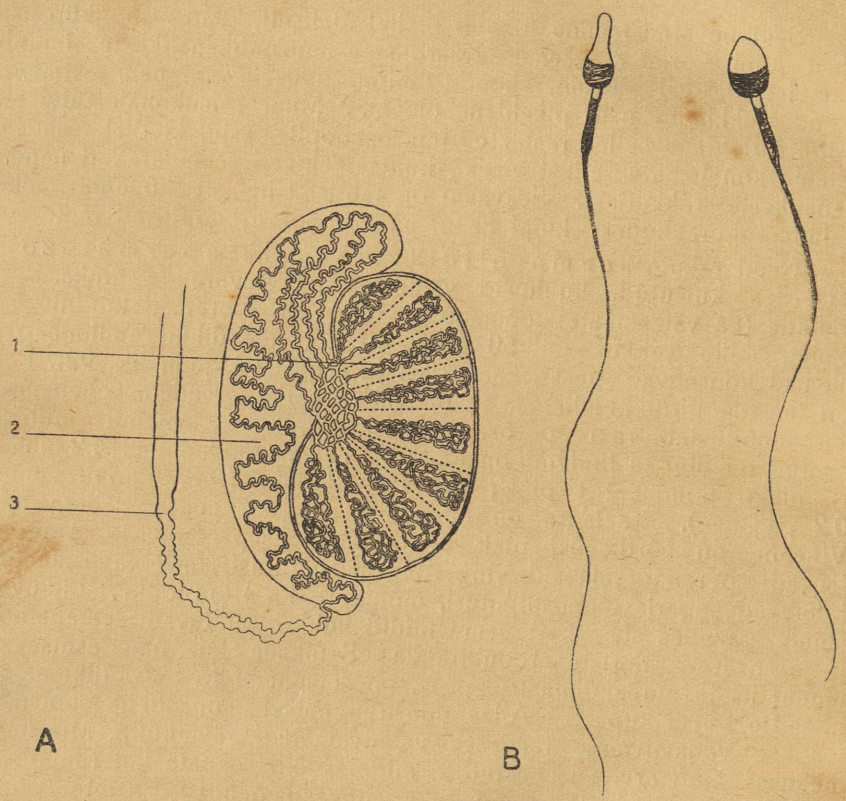

A. Mehe sugunääre.
Skemaatiline sugunäärme ehitis, pikilôige, loomulik suurus. Munadilisand on joonistatud suurendatult selguse môttes.
1 — munand; 2 — munandilisand; 3 — seemnejuha.
B. Mehe seeme (tugevasti suurendatud).
Vasemel: küljevaade.
Paremal: pinnavaade.

Tôenäoliselt avaldab seejuures kontraktsioonilainele järgnev seemnejuha uuesti laialiminemine imevat toimet tagumistele osadele, mis munandimanuse kanalisüsteemini ulatub.

Viimase tee, tee läbi *urethra*, käib sperma ejakulatsioonil suurima kiirusega.

Siin puudutatud küsimused ei oma mitte ainult teaduslikku ähtsust. Nad on isegi suure praktilise tähtsusega, sest nende õige vastamine hoiab ära ekslikke mõttekäike. Nii näit. selgub ülalõeldust, mispärast kiiresti üksteisele järgnevate ejakulatsioonide korral, ütleme sageli lühikeste vaheaegade järele korratud *coitus*'te puhul, mitte ainult ei vähene sperma hulk, vaid et ta ikka väiksemal hulgal sisaldab normaalselt liikuvaid ja rohkem ebanormaalseid ja liikumatuid seemneniidikesi [1].

Seemneniidikeste liikumine toimub spermavedelikus ja naise suguelundite normaalsetes sekreetides automaatselt. Lahtine on küsimus, kas nad naise elundites elades alalõpmata liiguvad või vahetevahel puhkavad, ja kas nad võivad võtta naise nõristusproduktidest, mille sees nad asuvad, või spermavedelikust enesest aineid, mis asendaksid võrdlemisi väga suurte liikumispingutustega kaotsi läinud jõude. Ei saa eitada sellise ümbruse kaudu toitmise võimalust. Ja ei saa ka võimatuks pidada ajutist liikumise lakkamist, nii siis puhkeaega, sest meie nägime, kuidas liikumine algas alles teatud ainete juurdesegunemisel, sellal kui liikumisvõime juba enne olemas oli. Teame, et loomadel, näit. nahkhiirtel, kel sugutamine toimub sügisel, spermiad võivad kogu talve kestel liikumatult *uterus*'sse jääda ja alles kevadel sugutada valminud mune. Kui aga näeme, kuidas spermiad spermas, mida alal hoiame haudumiskapis kehasoojuses, üle kaheksa päeva ellu jäävad ja sellel ajal alati liiguvad, siis ei ole ometi mitte võimatu, et nad algusest lõpuni liikumisse jäävad, kui nad naisest pärit aines asetsevad.

Spermiate elukestust naise elundites hinnatakse väga erinevalt. Ühed arvavad selle olevat 24—36 tundi, teised 8 või isegi 14 päeva. Mina usun, arvesse võttes analoogiat paljude loomade juures ja praktilisi kogemusi, vastandlikult katselistele uurimustele, ennemini võrdlemisi pikka eluiga.

Liikumiskiirus on mikroskoobi all umbes 3 mm minutis, mida arvutada võime sellest, et spermia ühe sekundi jooksul ligikaudu oma pikkuse võrra edasi jõuab. Liikumine toimub alati vastuvoolu, võrdlemisi suure jõuga, nii et takistused kõrvale lükatakse. Et aga, nagu juba varemini mainitud, naise elundites on virvendusjuukseist tekitatud väljapoole sihitud vool, peavad spermiad alati ülespoole, s. o. munasarjade sihis, ujuma. On tõenäoline, et seejuures kapillaar-

[1] Noore arstina elasin üle üllatuse sellise sperma uurimisel, mis pärit oli „tugevasti elavalt" härralt, kes varemini oli läbi põdenud munandimanuse põletiku; üllatus tegi minule (ja temale!) iseäralise tuju. Minule saadetud seemnevedelik oli ebanormaalselt vedel ja vesine, hulgalt liiga vähene ega sisaldanud liikuvaid spermiaid, vaid ainult selliseid mittevalmis vorme, mida tookord pidasime surnud ja väärarenenud rakkudeks. Seletasin, et selline sperma on vähekohane sugutamiseks. Ta võttis seda sõna absoluutses mõttes, kuna temale mõnusam oli uskuda, et ta küll sugutusvõimne on, kuid mitte sigitusvõimne, — ja ligemal juhul rasestas ta oma naispartneri.

vool siiski vähendab edasiliikumise kiirust. Igatahes arvatakse, et spermiad *uterus*'es edasi jõuavad 1—1,5 mm igas kolmes minutis, nii et nad, spermamassist välise emakasuudme kaudu sisse tungides, emakakeha õõnde võivad jõudnud olla 1,5—3 tunni jooksul. Mõni tund hiljem võivad nad siis munajuhas olla, kus nad selle elundi külgmises pooles kohtavad muna. Üks seemneniidikesist puurdub munasse, ja tema pea sulab ühte munatuumaga, millega toimubki tõeline eostamine. See võib nii siis toimuda, nagu arvata võime nimetatud arvutuse põhjal, kõige varem umbes 8 tundi peale *coitus*'t.

Ja kui kaua aja järel kõige hiljem (enesestmõistetavalt siis, kui vahepeal pole olnud uut *coitus*'t)? Seda on raske kindlaks teha. Aga olen juba öelnud, et ma teatud kogemuste tõttu aega võrdlemisi pikaks pean. Kui tahetakse seda arvamust täpsamalt kuulda: pean tõenäoliseks, et muna eostamist võib teostada veel kaheksa kuni kümme päeva peale *coitus*'t sellest pärit seemneniidike. Seevastu ei usu ma (vastandina teistele), et spermiatel, mis pärit on sugulisest ühtumisest e n n e menstruatsiooni, suuri väljavaateid oleks, seda, *tuba*'des varjul olles, üle elada ja võimeliseks jääda j ä r g m i s t muna sugutama; siiski ei taha ma ära jätta v õ i m a l u s t, eriti sel juhul, kui järgmine ovulatsioon toimub enneaegselt.

* *
*

Meil jääb veel selgusele jõuda, mis toimub seemneniidikesega siis, kui temal ei õnnestu munaga ühte sulada. Need oleksid k õ i k, peale ühe, sugutava, sest muna võtab sugutamiseks ainult ühe vastu, selle järel sulgub ta kõikidele teistele. Ja et iga *coitus*'e puhul (kuivõrt see liiga kiiresti eelmisele ei järgne) tuppe viiakse umbes 200—500 miljonit spermiat, peab iga kord hävima lõpmatu suur hulk.

Kuhu nad jäävad?

Suur osa lahkub tupest uuesti välja voolava spermaga. Teine, samuti väga suur osa hävib kaunis ruttu *vagina*'s, kuna spermiad välja ei kannata tupesisaldise[1] haput reaktsiooni. Neile kõlbab ainult kergelt happeline reaktsioon, mida vaginaalsekreet omab teatud aja kestel, niisama kui kergelt leelisene spermavedeliku enese, samasuguselt reageeriva *uterus*'e lima ja *tuba*-vedeliku miljöö.

Surnud seemneniidikesed lagunevad. Nende jäänused kõrvaldatakse osalt väljavoolu või pesemise jne. teel. Osalt imenduvad neist saadud ained ühes teiste spermas sisalduvate ainetega vaginaalseina läbi ja lähevad kehamahladesse üle.

Väike osa spermiaist satub *uterus*'esse. Teel *tuba*'de poole hävib neist suur enamik. Ainult *uterus*'e limanaha imamisvõime seemneniidikeste dekompositsiooniainete suhtes on suurem kui tupe-

[1] Eriti on neile väga kahjulik rasedate tugevasti happeline tupesekreet.

seinal. Ja peale selle tungivad mõned spermiad korrapäraselt *uterus*'e limanahasse. Neid on leitud kõikides lagunemisjärkudes rakkude sees ja rakkude vahel. Et nende substants seetõttu veel paremini imendub ja seejuures ühes kehamahladega kogu naise keha läbib, on selge.

Lõppeks jõuab ainult võrdlemisi väga vähe ejakuleeritud seemneniidikesi munajuhasse. Seal ootab neid (välja arvatud parimal juhul üht — mis määratud elu jätkama) sama saatus, mis tabanud kõiki teisi. Ainult ei ole tähele pandud nende viibimist limanahas nagu *uterus*'es. Tõenäoliselt uhetakse surnud spermiate jäänused virvendusliigutuste abil tagasi *uterus*'esse.

Õige vähesed, mis kõige kauem vastu pidanud ja tugevaimini edasi liikunud, jõuavad lõppeks vabasse kõhuõõnde. Seal tungivad neile kallale, nagu seda õpetanud on Hoehne katsed sperma süstimisega peritoneaalruumi [1], vere valgelibled, mis kehas puhastustööd sooritavad, ja õgivad nad 20 tunni jooksul ära ja toimetavad minema.

* *
*

Eesnääre *(prostata)* on kastanikujuline elund, milline selliselt tagumise kusiti ümber haarab, et tema suurem osa asetseb tagapool, palju pisem osa aga kanali ees. Näärme eesmine külg läheneb sümfüüsi alumisele äärele; tema ülemises pinnas asetseb põiekael. Tagumine sein, mis, nagu näha V joonisel (nr. 9), vaatab ka allapoole, asetseb pärasoole eesmise laiendi läheduses (seda laiendit kirjeldasime ja kujutasime naise suguelundite anatoomia käsitlusel) ja on selle kaudu sisse viidud sõrmega kergesti kombeldav. *Prostata* alumine ots lõppeks asetseb lihaselise vaagnapõhja peal, just ülalpool *urethra* sisseminekut *penis*'e korgaskeha ossa.

Elund koosneb suurest üksiknäärmete hulgast, mis on üksteisest sidekoega eraldatud, mis sisaldab palju siledaid lihaselemente, kuna kogu näärmekompleksi ümbritseb selline sein. Selle ehituse tõttu võib lihaskiudude kokkutõmbumine, mis reflektoorselt (nii siis mittetahteliselt) tekib suguakti haripunktis, näärmesekreeti väljaviivaist teist välja suruda. Väljaviivad käigud, arvult umbes 30, suubuvad tihedalt üksteise kõrval tagumise kusitiseina sellel kohal, kus suubuvad ka mõlemad seemnejuhad, ja nimelt seemnekünkakesel (nr. 10).

See seemneküngas tõuseb piklik-sõõrja, umbes 3 mm kõrguse ja 3 mm laiuse kõrgendina kusiti *prostata*-osa keskpaigas, selle tagumisel seinal kanali avasse. Tema pikkust on raske täpsalt mõõta, sest ta läheb üle kusitilimanaha pikivoldikeseks; teda võib aga arvata 7—8 mm peale. Ta koosneb peamiselt korgaskoest, nagu

[1] Zentralblatt für Gynäkologie, 1914, nr. 1.

seda tundma õppinud oleme mitmesuguste korgaskehade vaatlemisel, ja on läbitud rikkalikult elastse ja sileda lihaskoega.

Prostata-näärme nõristusproduktid moodustavad vedela, piimjalt häguse, leelisese vedeliku, mis sisaldab spermiiniks nimetatud keemilist ainet[1]. Viimane annab *prostata* sekreedile ja seega ka spermale selle karakteerse lõhna.

Sekreet surutakse suguaktil ühtaegu seemnevedelikuga *urethra*'sse ja seguneb seal täiesti seemnevedelikuga. Ta moodustab suure osa väljatõugatud spermamassist. Nagu juba nägime, ärritab ta seemneniidikesi liikuma.

* *
*

Seemnejuhadest olen juba maininud mõndagi ja tähtsat. Teda tuleb nüüd veel edasi käsitella, eriti ühenduses seemneampullide ja seemnepõitega.

Seemnejuhad on õige pikad (umbes 45 sm), mis seotud on munandi laskumisega kõhuõõnest munandikotti. Nad tõusevad, mõlemapoolselt veresoonte ja närvidega seemneväädiks ühinedes, nahaalusi välise kubemesõõri juurde. Sel teel on hõlpus kombelda seemnejuha. Kui *scrotum*'i sisaldist, s. t. selle vasemat või paremat poolt, poolel maal munandi ja kubemesõõri vahel, lasta läbi sõrmede libiseda, tuntakse seemnejuha kui kõva, ümmargust, peenikese pliiatsi jämedust vääti. Peale selle kui ta on läbinud kubemekanali, laskub ta, kõhukelmega kaetult[2], väikesse vaagnasse põiepõhja juurde, nagu näha V joonisel (nr. 6). Seal läheb ta üle poolikujuliseks laiendiks, seemneampulliks.

Seemnejuha pikkus on praktiliselt vähemalt sama suure tähtusega kui arenemisloolisest. Sest tema toime rõhuv- ja imevpumbana võib olla palju suurem munandisaaduste edasitoimetamisel, kui ta enesest pikka toru kujutab. Tema pikkus suurendab ühtlasi ka tema mahtu ja teeb ta seega kohaseks ka ise olla reservuaariks (ja nii siis mitte ainult juhtmeks).

* *
*

Reservuaarideks on aga kõige pealt mõlemad seemneampullid, mis asetsevad põiepõhja juures. Neil on mügarjas välimus ja lehvikuline ehitus, nii et tema siseruum näitab võrgukujuliselt ettetungivate limanaha kurdude tõttu, mille vahel asetsevad vaolised sügavikud, ebakorrapäraseid soppe. Ampullid on 3—4 sm pikkused ja peaaegu 1 sm laiused. Siia koguneb munandimanustest tulev seemnevedelik. Nende anumate lihasseina (reflektoorselt toimuvate) kontraktsioonidega surutakse sisaldis peenikeste väljaviivate

[1] Seda käsitellakse põhjalikult lk. 101.
[2] Ta ei lähe nii siis mitte kõhuõõnde.

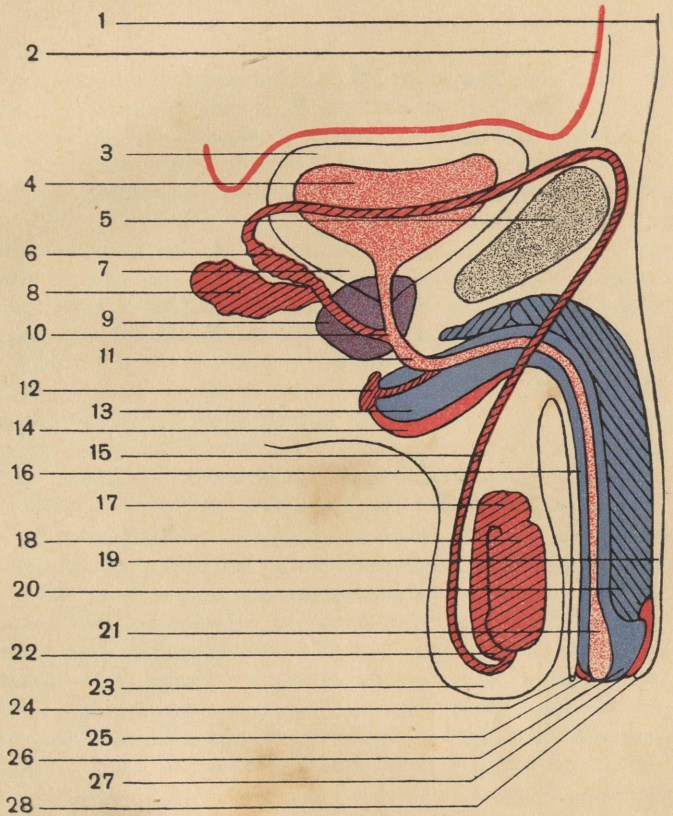

MEHE SUGUELUNDID (skemaatiliselt).

1 — Kõhusein. 2 — Kõhukile, *peritoneum*. 3 — Kusepõis. 4 — Kusepõie õõs 5 — Häbeduse-luude ühendus, *symphysis*. 6 — Seemnepõie ampull. 7 — Kusepõie kael. 8 — Seemnepõis. 9 — Eesnääre, *prostata*. 10 — Seemnejuhade avanemiskoht. 11 — Kusiti, *urethra*. 12 — Cowper'i nääre. 13 — Kusitisibul *(bulbus urethrae)*. 14 — *Musculus bulbocavernosus*. 15 — Seemnejuha. 16 — *Corpus cavernosus urethrae*. 17 — Munandimanuse pea. 18 — Munand, *testis*. 19 — Sugutinahk. 20 — *Corpus cavernosum penis*. 21 — Kusiti laiend. 22 — Munandimanuse saba. 23 — Munandikott, *scrotum*. 24 — Eesnaha köidis, *frenulum praeputii*. 25 — Kusiti ava, *ostium urethrae*. 26 — Suguti lukk, *glans penis*. 27 — Eesnaha kott. 28 — Eesnahk, *praeputium*.

käikude läbi, mis moodustavad munajuha viimaseid osasid, *urethra*'sse [1]. Nende väljaviivate käikude kaudu satub samal ajal mõlema seemnepõie, mis kontraheeruvad koos seemneampullidega, sisaldis *urethra*'sse.

* *
*

Seemnepõied (joonisel nr. 8) moodustavad kaks piklikku lamestunud 4—5 sm pikkust, 2 sm laiust ja 1 sm paksust keha, mis asetsevad põie ja pärasoole vahel. Ampullide sisemise ehituse kirjeldus sobib ka neile, lisandusega, et iga seemnepõis koosneb mitmekordselt põimunud peakanalist ühes arvurikaste kõrvalkanalitega, mis kõik pimedalt lõpevad. Kõrvalkanalid suubuvad peakanalisse ja see ampulli kitsenenud alumisse otsa, nii et seemnepõiele võib vaadata kui enam-vähem iseseisvaks saanud seemneampulli divertiiklile (pikaks-venitatud sopp). Kaua aega arvati seemnepõit seda ülesannet täitvat, mille ülalpool ampullile andsime, mis on seemnevedeliku hoiukohaks. Kindel on, et suguküpse mehe seemnepõies leidub peaaegu alati spermiaid ja et vedelik, mille süstime seemnejuhasse, mitte ainult ampulli ei täida, vaid ka seemnepõide tungib, enne kui ta kitsast käiku pidi *urethra*'sse läheb. Siiski on tegemist kõikide nende tulemuste puhul leidudega surnutel, nii et ei ole mitte kindel, kas sellest võime teha järeldusi elavate kohta.

Näib tõenäolisimana, et harilikeks hoiukohiks on seemneampullid, et suure täitumuse puhul osa tema sisaldisest üle minna võib seemnepõitesse ja et need seega võivad muutuda abihoiukohiks.

Seemnepõite peamiseks ülesandeks tuleb meil siiski pidada sperma lisaainete sekretsiooni. Tema sekreet on sitke, kollakas, kleepuv mass, mida värskes spermas võime tunda terade kujul ja mis meenutavad konnamune (tuumata), ja annab ejakulaadile tema esialgse sitkevedeluse. Et aga need kämbud õige pea lahustuvad, siis säilitab sperma oma hilisema, rohkem vedela omaduse.

Juba varemini mõtlesime seemnepõie sekreedi soodsaist omadusist seemneniidikeste aktiivsuse suhtes. Edasi mõjub ta soodsalt seemnevedeliku massi suurendamisega, mille tõttu spermiad on jaotatud. Pole teada, kas nende eritamisproduktide isepärased konsistentsiomadused omavad erilist tähtsust seemneniidikeste suhtes.

* *
*

Seemnejuhalõpposad, mis juhivad mõlema seemneampulli ja seemnepõite sisaldist kusitisse, on ainult 2—2,5 sm pikkused; nad läbivad

[1] On huvitav, et hästiarenenud seemneampullidega loomad (veised, lambad ja hobused) vajavad nagu inimenegi lühikest aega *coitus*'eks, kuna näit. koer, kass jne., kes ei oma ampulle ja nii siis alles suguakti kestel oma seemnevedeliku seemnejuhade kaudu üles peavad toimetama, võrdlemisi kaua tegevuses on suguakti puhul.

prostata põigiti, konvergeeruvas sihis; nad suubuvad üksteise lähedal seemnekühma tipul.

Alul on nende läbimõõt veel 2 mm, see väheneb aga 0,5 mm-ni [1], nii et läbisurutud seemnemass pritsitakse *urethra*'sse väga tugevate peenikeste joakestena, mis on suure tähtsusega edaspidisele sündmuskäigule.

* *
*

E j a k u l a t s i o o n i g a (väljapritsimine) toimetatakse lõppeks mehe seeme täiesti välja. See on eesmärk, tipp, ja sugulise ühtumise tegelik lõpp. Sellisena kirjeldame teda veel põhjalikult järgmises lõikes, eriti ka mis puutub temaga seotud tunnetesse.

Et aga kogunenud seeme mehel tühjenduda võib ka sugulise läbikäimiseta ja igasuguse erootilise ärritumiseta, isegi mõjustamata seksuaalseist mõtteist, mittetahteliselt, täitsa füsioloogilisel teel, siis vaatleme ka siin seda nähtust.

Kui ärrituste kuhjumise tõttu (olgu need siis mehaanilist laadi ja perifeeriast tulevad või puht-psüühilise ilmega, või aga tekivad üksnes seemneampullide ja seemnepõite pinge tõttu, nagu ülalmainitud juhul) ületatakse teatud lävi, siis tõmbub nende nelja astja silelihastik reflektoorselt kokku ja surub sisaldise peenimate, tugevate jugadena vastu *urethra* eesmist seina. Samal ajal kontraheeruvad *prostata* lihaskiud ja litsuvad selle näärmegrupi eritamisprodukti *urethra*'sse. Nii satuvad mitmesugused sekreedid kokku, mille täielik segunemine toimub jugade peensuse ja tugevuse tõttu ja tagasipõrkamisega eesmisest *urethra* seinast, kusjuures nii jaotatud vedelik kohtub p a l j u d e s t avaustest välja litsutud *prostata* sekreediga.

Alles s e l l e s paigas tekib nii komplitseeritud viisil näärmesekreetide segu, mida spermana tunneme.

See otstarbekohane seadeldis täieneb veel sellega, et nende reflekside [2] eel käib tervetel isikutel alati (samuti reflektoorsel teel tekkinud) erektsioon, kusjuures ka seemnekühm paisub. Seetõttu lõpposade ettepoole längu suunatud siht muutub veel teravamaks, nii et mahlade segunemine võib veel täielikumalt toimuda ja neid rohkem s i n n a p o o l e juhitakse, kus nad edasi peavad minema. Samal ajal tekib selle paisumise läbi tagapool sulg, mis on seda kindlam, et üks osa *prostata* muskulatuurist, mis asetseb sõõrlihaskihina kusiti ülemise osa ümber, koos teiste *prostata* lihaskiududega kontraheerub.

Sel teel on võimatuks muudetud *urethra*'sse sattunud sperma voo-

[1] Võrdluseks: keskmise suurusega automootori karboraatori avaus on umbes kaks korda nii lai!

[2] Refleks on mittetahteline ühele närvile avaldatud ärrituste tagasimõju teistele närvidele ja seega effekti esilekutsumine ajukesete vahetalituseta. — See on meelespidamiseks.

lamine pôie poole. Ainuke vabaks jääv suund on väljakäigu poole. Peale selle on takistatud kuse läbiminemine ühtaegu spermaga. Senikaua kuni püsib täieline erektsioon, on kusemine täitsa võimatu seemnekühmade kaaspaisumise tõttu.

* *
*

Vedelikud, mis lõplikult segunevad *urethra prostata*-osas spermaga, visatakse otsekohe välja. Ka see toimub puht-reflekstoimega. Seepärast on ka võimatu ejakulatsiooni, kui ta juba käimas on, tagasi hoida psüühilise mõjustusega. Ta toimub täiesti automaatselt, kuigi siin ka tahtelist, vöödilist tüüpi lihaseid on (mis muide täielikult alluvad tahtele), mis täide viivad selle aktsiooni. Refleks algab seemnevedeliku pritsumisel vastu *urethra* seina — mille tõttu samal ajal tekib ülima lõbu tunne (isegi öiste seemnevoolude puhul) — ja koosneb *penis*'e juurt ümbritseva lihastegrupi, kaasa arvatud vaagnapõhja lihastik, tugevate, rütmiliste kontraktsioonide reast. Eriti tegev on seejuures kusitisibulat ümbritsev, otse lahkliha naha all asetsev lihas, mille kontraktsioone tema peale asetatud sõrmega tunda võime. Ta on kujutatud V joonisel nr. 14.

Nende rütmiliste kontraktsioonidega visatakse sperma välise kusitisuudme kaudu välja niisuguse jõuga, mille suurust võime otsustada selle järgi, kui kaugele ta vabalt pritsub. Kuigi see kaugus enamasti mitte üle 15—20 sm ei ole, kõneldakse siiski ka kaugusest üle 1 m.

On tõenäoline, et sel ajal kui esimene ejakulatsiooni tõuge välja viib esimese *urethra*'sse jõudnud vedelikuhulga, *urethra* tagumisse ossa tagavara moodustub. Veel tõenäolisemalt toetab ejakulatsiooni-kontraktsiooni lakkamine seda varustamist, nii et ka siin jällegi lihase kokkutõmbumise ja lõtvumise vaheldumine ei toimi mitte ainult rõhuvpumbana ettepoole, vaid ka imevpumbana tahapoole.

Nii ejakuleeritakse mõninga tõukega kõik sperma; järgnevad mõned väiksemad, rohkem ja rohkem kustuvad kokkutõmbed, mis suurema jõuta tühjendavad *urethra* kanalisse jäävaid jääke, ja sellega on refleks lõpetatud. Peagi kaob ka erektsioon, — olgu siis, et ta ärrituste edasikestmise juhul edasi võib jääda.

* *
*

On raske otsustada, kas ühes ejakulatsiooniga täielikult tühjenevad seemneampullid ja seemnepõied. Kus aga võimalus on suguakti otsekohe korrata, peab küll oletama mittetäielikku tühjenemist, kuigi mõõnma peab, et arvatavasti ejakulatsiooni enese ajal kui ka järgmise ärritamisega uuesti algav, lainjalt edasiminev seemnejuhade kontraktsioon lühikese aja kestel võib täiendada spermiate tagavara. Võib ka olla, et täielik või mittetäielik tühjenemine (on

autoreid, kes oletavad ühepoolse tühjenemise võimalust) on seotud individuaalsete iseärasustega. Sellega on ka seletatav, miks üks mees ainult ühe *coitus*'e võib sooritada, sellal kui teine seda lühikese aja jooksul teha suudab mitu korda. Muide on kindel, et sellejuures vähem tähtis on munandi produktide ajaline täiendamine, kui lisavedelikke nõristavate näärmete suurenenud tegevus. Kiiresti üksteisele järgnevatel ejakulatsioonidel tuleb ainult veel vedelat, peamiselt eesnäärmest nõristatud vedelikku, mis peaaegu või üldse ei sisalda spermiaid.

* *
*

Pollutsioonid, mittetahtelised seemnevoolud, mis eriti noorevõitu meestel sugulise hoidumise juhul esinevad seemne kogunemise tõttu, tekivad iga kahe kuni kolme nädala järel, mõnikord ka iga kaheksa päeva järel, vanemas eas harvemini. Nad esinevad harilikult ainult magamisel, koos erootiliste unenägudega, ja ejakulatsioon tekitab selgeid lõbu- ja rahuldumistundeid. Side seejuures suguelundeis toimuvate nähtuste ja psüühiliste protsesside vahel võib sellistel juhtudel sama hästi see olla, et seemneampullide (ja seemnepõite?) pinge tekitab erektsiooni- ja ejakulatsioonirefleksе ja et nende tõttu unenägu tekib, kui seegi, et pinge põhjustab psüühilisi protsesse (unenägemist), mis omakord ejakulatsioonile viivad.

Igatahes näeme selles une ajal toimuvas sündmuses „pingest vabanemise tungi" toimet tema selgeimal, lihtsaimal, puht-kehalisel kujul, nii et siin ka rääkida võiks „tühjendumistungist".

* *
*

Kuivõrt keeruliselt siiski reageerib psüühe ärkvelolekus seemneampullide pingele! Kuigi hinge pinge võiks olla kehaliku pinge järelduseks, pingest vabanemise tung on suunatud kindlasti rohkem ülalnimetatu lahendamisele kui teise lõpetamisele, ja kindlasti ei ole siin puht „tühjendumistungi" mitte olemas[1].

Milline ärritamise ja pärssimise mäng! Eriti ka pärssimisest. Sest ejakulatsioonirefleks, mis lähtub seemneampullide pingest ja põhjustab mittetahtelist spermavoolu, ei toimu kunagi muud viisi kui ainult unes, mis tõendab, et tema on ärkvel olekus suuraju koore poolt, nii siis psüühe mõjul, pärsitud.

Sellised erektsiooni- ja ejakulatsioonirefleksside pärsingud kõrgemate kesete läbi võivad ilmsiks tulla ka mõningate muude olukor-

[1] Pingest vabanemise tungil (sugulise rahuldumise tungil) pole tühjendumistungiga mingit tegemist neil paljudel juhtudel, kus pole mingit kohalikku pinget (kogunenud seemne tõttu), vaid on ainult psüühiline pinge.

dade puhul, mille teadasaamine paljudele meestele kasuks ja kainestuseks, mitte vähestele aga ka kahjuks ja häbiks on [1].

* *
*

Veel mõned sõnad s p e r m a üle, millest juba igatahes tähtsaima oleme ära rääkinud.

Inimese seemet tuleb korraga välja viis kuni kümme kuupsentimeetrit, millest igaüks sisaldab umbes 60 miljonit spermiat. Kiiresti üksteisele järgnevate ejakulatsioonide korral väheneb kvantiteet ja langeb kvaliteet.

Õhu juurde pääsedes näeb sperma välja sültja, väikesi kämpe sisaldava valkja, kerge kollase tooniga massina, on leelisese reaktsiooniga ja tüüpilise lõhnaga, mis tugevamaks muutub (näit. pesemisel sooja veega) soojendamisel. Õige pea kaovad kämbukesed ja sperma muutub täitsa vedelaks, jääb aga selgesti venivaks. Kuivamisel muutub ta esiteks kleepuvaks, moodustab siis rõivastel valgeid, kõvu plekke, mida külma veega hõlpsam, soojaga raskem välja pesta. Pesuvees on veel võimalik seemneniidikesi ära tunda (kohtulikkudel uurimistel tähtis).

Mikroskoobilisel vaatlemisel näeme spermas peale paljude elavalt liikuvate, normaalsete spermiate ja väheste ebanormaalsete (ka mittevalmite) vormide paljusid muid keharakke ja mitmet sugu moodustisi, millel mingit praktilist tähtsust pole.

Silmatorkavad on jahtumisel või vee äraaurumisel spermas tekkivad kristallid, mis on peaaegu spermia pikkused. Vaatamata mitmesugustele vormidele, milles neid näeme, koosnevad need B ö t t c h e r'i (1865) avastatud spermakristallid kõik samast ainest, ja nimelt ühest spermiiniühendist.

* *
*

Spermiini kohta korraldas möödunud sajandi viimasel aastakümnel A. v o n P o e h l Peterburis põhjalikke keemilisi ja füsioloogilisi uurimisi, mis temal seda kergem oli, et tal õnnestus seda ainet keemiliselt valmistada.

Ta võis muu seas nende uurimiste najal kinnitada, et seemne karakteerne lõhn ainuüksi spermiinisisaldusest oleneb. Seega ei ole see lõhn m i t t e pärit munandi sekreedilt [2], mis spermiini sisaldab vähe või mitte sugugi, vaid *prostata* omalt.

---

[1] Vt. S c h n i t z l e r i „R i n g m ä n g u" neljas pilt.

[2] Seemneteedest võetud produkt ei lõhna siis ka mitte spermast, olgugi et ta on ainsaks o l u l i s e k s sperma osaks.

Ka keemiliselt puhtad spermiiniühendid[1] võivad isegi äärmiselt lahjendatud lahustes esile kutsuda tuttavat lõhnaaistingut, mis kergemini arusaadavaks teeb minu poolt varemini mainitud hingeõhu spermalõhna mõnedel naistel peale *coitus*'t.

Edasi leidis A. von Poehl, et spermiin kehasse viidult tõstab ainetevahetust ja avaldab üldiselt elustavat toimet. See selgitab kindlakstehtud spermaimendumise juures pikema jututa *coitus*'e toniseerivat mõju naisesse. Möönan otsekohe, et seda toimet mitte üksnes spermiini arvele ei saa kirjutada, vaid et seda ka teised, spermast imendunud, samaviisi mõjuvad ained toetada võivad. Samuti tunnustan seda võimalust — isegi tõenäolisust — et suguline ühtumine võib veel teisel viisil (näit. naise enese sisesekretsiooni tõusmisel ja psüühiliste toimuste kaudu) soodsalt mõjuda naisesse.

* *
*

Mehe sugunäärmete sisesekretsioonil on kindlasti tähtis osa, millele juba mõelnud oleme raamatu esimeses osas. Täiskasvanud mehel avaldab ta soodsat mõju kehajõule, vaimsetele võimetele ja seksuaaltunnetele, eriti aga lähenemistungile.

Vastandina sellele, mida nägime naisel, toimub vastavate elundite sisesekretsioon mehel ühetasaselt. Ka ei vajuta ta niisugusel määral pitsatit kogu elule, nagu naisel. Mees ei allu füsioloogilistele elunähtuste üles- ja allaminekutele, nagu seda naise puhul kirjeldasime.

Teatud eas jääb munandi sisemine nõristamine kord-korralt vähemaks. See on üldise vananemise osanähtus. Nende näärmete vananemine on aga tervikule tähtsam kui mõnede muude elundite vananemine. Munandi sisesekretsiooni vähenemisega langeb ka nende soodus mõju, nende elustav toime kogu organismile ja teiste elundite funktsioonidele, ja nii mõjustab sugunäärmete vananemine tugevasti kogu keha ja mõnikord ka vaimu vananemist. Nii siis on olemas *circulus vitiosus*, ebasoodsate toimete suletud kett, mille tähtsamaks lüliks tuleb pidada testiiklite vähenenud sisesekretsiooni.

Kahel viisil on uuem teaduslik uurimine, toetudes vanematele kogemustele, toonud tõendusi selle arvamuse kasuks. Steinach'i katsed on näidanud, et seemnejuhade kinnisidumine mitte ainult vananemist seisma ei pane testiiklite sisesekretsiooni tõstmisega, vaid olemasolevaid vanadusnähtusi teatud määral jälle kaduda laseb[2]. Ja Voronoffi katsed, kes vananenud inimese munandi puuduva sise-

[1] Ma räägin lihtsuse mõttes alati spermiinist. Tegemist on siiski selle aine mitmesuguste ühenditega, nii näit. spermakristallide puhul fosforhappe ühendiga ja Poehli katsetel sageli soolhappe omaga. Poehli lahus ise ei lõhna. Lõhn tuleb esile alles teatud keemiliste ümberasetuste tõttu.

[2] Lähemalt nende toimuste sõltuvusse tungida viiks siin liiga kaugele.

nôristamise asendab ahvide ümberistutatud munandikoe sisesekretsiooniga, on samasuguse tagajärjega.

On arusaadav, et püütakse selliste võtete soodsat mõju kasutada meestel, kellel ilmsiks tulevad enneaegsed vanadusnähtused. Selle sihiga ette võetud katsete praktiliste tulemuste üle pole veel võimalik otsustada[1].

Edaspidiseni näib mulle mõistlikuna soovitada vanemaks muutuvale tervele mehele ära hoida võimaluse järele oma sugunäärmete vananemist seega, et ta neid (võtan seejuures arvesse, et ta neid alati hoolikalt on hoidnud haiguse — infektsiooni! — eest) mõõdukas, s. t. tema ea kohta mitte liialdatud, kuid ka mitte liiga väikeses, järjekindlas tegevuses hoiab.

Iga elund jääb kängu liiga väikese tegevusega või täitsa tegevuseta olles. Meie, arstid, kohtame igal sammul „tegevusetuseatroofiat", ja meie hoiatame alati selle eest. Mispärast ei peaks mitte tähelepanu juhtima sellele, et munandite tegevusetus soodustab nende enneaegset vananemist ja seega kogu indiviidi mõjustab ebasoodsalt, vanakstegevalt, kuna nende elundite mõõdukas tegevus — mille võimelised nad on, nagu teame, kõrge eani — neid ja nende omanikku võimalikult noorena hoiab. Muidugi võivad selles omad mitmesugused hädaohud peituda, see võib rauku sugulisele läbikäimisele õhutada. Selles mõttes ei pea ka keegi minu seletusi mõistma.

Annan siiski nõu abielulist läbikäimist korrapäraselt jätkata vananemisel (senikaua kui kindlad haigusnähtused arsti seda keelama peavad sundima). Ka selles mõttes võib abielu, üliabieluna võetult, toimida õnnistusrikkalt kehale ja hingele.

---

[1] Thorek (Chicago) on oma raamatus „The human testis" (J. B. Lippincotte Co., Philadelphia ja London 1924) pühendanud testiiklite ümberistutamisele mõned põhjalikud peatükid. Ta ise on teinud suure hulga seesuguseid operatsioone, mille juures tarvitati nii inimese kui ka ahvi sugunäärmeid. Transplantatsioon võeti ette kas oma elundite vananemise puhul või kui need mõnel teisel põhjusel kõlbmatuiks osutusid sisesekretsiooniks. Istutati kõhukelme ja eesmise kõhuseina vahele või neerupiirkonda. Autori andmete järgi selgub, et operatsiooni tulemused olid ühel kolmandikul tema 97 juhust väga head, ja ühel kolmandikul rahuldavad. Seesuguste resultaatide hindamisel ei tohi aga unustada, et ka õnnestunud ümberistutamise korral sissekasvanud näärmekude suuremalt osalt siiski võrdlemisi pea jälle kaob.

Kolmas osa.

Suguline läbikäimine.

Selle füsioloogia ja tehnika.

Igat loomulikku võimet, nagu seda on iga kehaline funktsioon, võib harjutuse, arendamise ja pärandamise teel kunstini arendada.

H. Vaihinger.
Kui-siis filosoofia.

VIII peatükk.

Definitsioon, eelmäng ja armumäng.

Sugulise läbikäimise all mõistame siinkohal igasugust läbikäimist, mis sugulistel otstarvetel inimeste vahel toimub. Siinkohal tahame otsekohe selgusele jõuda, et meie sugulise läbikäimise all ilma teiste omadussõnade lisanduseta ainult normaalset sellelaadilist läbikäimist mõistame. Kui meie täieliselt ei saa hoiduda mõnda ebanormaalset sugulist tegevust mainimast, siis rõhutame seda kindlasti sellisena. Seda on tarvis aga väga harva teha, sest et meie, nagu varemini toonitatud, kindlasti loobume avamast põrgu väravaid, mille taga kannatavad suguliselt ebanormaalsed. Anname võimaluse füsioloogilisele sugulisele tegevusele üliabielus — hoidudes igasuguseist kõlbmatusist, olgugi tõsise tagasihoidlikkusega — avalduda igas suunas võimalikult laialt. Heidame kõrvale kõik, mis haiglane ja loomuvastane.

Et me siinjuures arusaamatusisse ei satuks, peame esiteks kindlaks määrama, mida mõistame normaalse sugulise läbikäimise all. See pole kerge, sest igal definitsioonil on igal alal omad raskused. Ma loodan igasugu nõuetele, mis siin esile kerkivad, vastav olla, kui ma normaalse sugulise läbikäimise all igasugust läbikäimist mõistan, mis aset leiab kahe eri soost suguküpse inimese vahel toorusteta ja mõnutekitavate abinõude tarvitamiseta otsese või kaudse sugulise rahuldamise eesmärgiga, ja teatud ärritusläve ületades seemnevooluga tuppe

asjaosaliste umbkaudu üheaegse rahuldumisega oma tipu saavutab.

* *
*

Suguline läbikäimine koosneb eelmängust, armumängust, sugulisest ühtumisest ja järelmängust. Oma tippjärgu ja otstarbe saavutab ta kolmandas faasis, sugulises ühtumises.

Seda, harilikult *coitus*'eks nimetatut, nimetan mina sugutumiseks. Sõna „sugutamine" ei tarvita ma seetõttu, et see rõhutab mehe aktiivsust ja naise passiivsust suguakti puhul, kuna üliabielus sellisest vahekorrast isegi väljendusis hoiduda tuleb. Sugutumine ja sellest tuletatav „sugutuma" väljendavad seevastu selgesti üheväärsust ja üheõiguslust sugulise ühtumise puhul.

Sugutumine (mida ka kitsamas mõttes suguliseks läbikäimiseks nimetada võib, kusjuures igatahes arusaamatuste võimalust arvestada tuleks) algab suguti tuppe viimisega, saavutab oma tippjärgu mõlemapoolse rahuldumise ja oma otstarbe seemne voolu ja vastuvõtuga. Ta lõpeb, kui suguti tupest väljub. Tema eesmärk saavutatakse alles sigitamisega, mis aga pole otseselt seotud sugulise ühtumisega, kui tähtis see ka sigitamisel oleks.

Sugutumise lõppedes algab sugulise läbikäimise järelmäng, mis aga paljudel inimpaaridel, kus armastus ainult piiratud osa etendab, täitsa ära jääb, sest et mõlemad asjaosalised, nii pea kui nende rahuldumistung on rahuldatud, teineteisest ära pöörduvad — vähemalt ajutiselt.

Kus aga väljaarenenud armastustunded olemas, seal moodustab järelmäng tähtsa faasi sugulisel läbikäimisel, mis küll harilikes abieludes liiga tagaplaanile jääb, üliabielus aga võimalikult rõhutatud peab olema.

Järelmängu lõppu pole võimalik määrata. Ta lõpeb, peab aga edasi kestma ja järel kõlama, kuni ta haihtub uue eelmängu algeis.

Nii tekib sugulise läbikäimise lõpmatus, mida ma üliabielu ilusaimaks saavutiseks ja ühtlasi tema tähtsaimaks alustoeks loen.

* *
*

Kui lähenemistungi esimesed alged endid tunda annavad, algab sugulise läbikäimise eelmäng. Tema käik on *sempre crescendo*, kord aeglasem, teisel juhul kiirem, erandlikult peaaegu välkkiire tõusuga.

Kus ta lõpeb? — Seal, kus algab armumäng.

Pole tarvis põhjalikke seletusi, et selgusele jõuda, et seega ei ole teravalt piiriteldud ajaga tegemist, et harilikult mõlemad järgud kord-korralt üksteisesse üle lähevad, et kord nähtused ja teod, mis

teise faasi kuuluvad, juba esimese ajal väljenduvad, ja et teisest küljest mõnikord, eriti naise poolt, alles häbelikku eelmängu märgata võib, kui armumäng on juba täies hoos.

Sellele vaatamata näib mulle tarvilikuna mõlemat faasi piiritella, mis ka raske ei ole.

Piiriks loen ma armusuudluse, mida erootiliste puudutamiste algkujuks võib pidada — lisandusega, et ma selle juba armumängu juurde kuuluvaks loen.

* *
*

Nii siis kestab armumäng suudlusest sugutumise alguseni. Ta on ettevalmistuseks sugutumisele ja on sellisena vajalik, et meest ja naist hingeliselt ja kehaliselt võimeliseks teha sugutumist õieti läbi viima.

See sugulise läbikäimise staadium on eriti tähtis sugulises mõttes mitte küllaldaselt kogenud ja harjunud naisele, sest et ta harilikult korralikku armumängu vajab, et oma erootilisi tundeid küllaldasel määral äratada ja järgneva sugutumise ärritusiks tundlikuks muutuda.

Vilunutel, ja nimelt paaril, kes teineteisele vastavad, võib armumäng ühes eelmänguga enam-vähem lühendatult „toimuda", vahel isegi täitsa ära jääda. Ühest pilgust, ühest sõnast kutseks võib küllalt olla, eeskätt peale pikemat hoidumist, et eeltingimusi sugutumiseks täita ja sellega otsekohe algust teha.

Peenetundelisil inimesil — ja ainult sellised on kõlblikud üliabieluks — esineb selline toimimine ainult erandiliselt ja siis ka alati stiliseeritud läbiviimise kujul. Muidu oleks see toorus, mis hingelise ala mõjustamisega raskesti kätte maksaks.

Kui mees armumängu ära jätab, siis võib see rohkem olla kui toorus; see võib juba vägivaldsuse kujundada, mis naisele peale suurte hingeliste rikete ka kehalisi vigu tekitab.

Peale selle on see ärajätmine lollus.

Sest armumängust saab, kui seda kunstina käsitella, lõpmatuid mõnusid, mis neist, mida saadakse sugutumisest, mitte maha ei jää. Üliabielus peab seda sugulise läbikäimise teist järku sama tähtsana võtma ja samavõrt harrastama kui kolmandatki.

* *
*

Vaatleme nüüd sugulise läbikäimise igat järku eraldi, siis ei tarvitse eelmängu tehnikal liiga kaua peatuda. See nähtub üldise seksuaalfüsioloogia kolmandast peatükist pikema jututa.

Pilkudel ja sõnadel on selles mängus tähtsam osa etendada, sest just need on, mis hingelistele — selles järgus tähtsaimaile — liigutusile väljenduse annavad.

Kuid ka kõrvalosad on küllalt tähtsad. Tuletan meelde kõike, mida olen öelnud haistmise suhetest sugutundeisse, ja Rousseau väljendust „doux parfum d'un cabinet de toilette" mõju üle.

Ka juhin tähelepanu tantsule, mis küll tsiviliseeritud inimesil osa oma algtähendusest, mida ta loodusrahvastel meelitusabinõuna omas, on kaotanud, kuid mis sellele vaatamata ka praegusel ajal ja meie seltskonnas tugevat erootilist jõudu omab. Seejuures mõtlen eriti mõningaid rahvatantse, nagu vene, sitsiilia ja tirooli tantse, mille iseloom igapidi välja paistab. Nad mõjuvad, välja arvatud miimika sisu, liigutuste muljetega, mida saame silmade kaudu, ja harilikult ka muusikaliste muljetega, mida vastu võtame kõrvadega, kusjuures mõlema kombinatsiooni suurim tähtsus seisab rütmis.

Üldse kasutab lähenemistung armastuse eelmängus peamiselt järgmist kolme meeleorganit: nägemist, kuulmist ja haistmist. Ülejäänud, tunne ja maitse, tulevad arvesse alles tegeliku armumängu teises järgus, kusjuures igatahes kompimine, nii pea kui ta tegevusse astub, otsekohe ülekaalu omandab.

* *
*

Edaspidist tähelepanu väärivad veel kaks eelmängu motiivi: koketeerimine ja flirt.

Kui esimesena nimetatut, prantsuse päritoluga sõna eestikeelse meeldimishimuga asendada ja sellest kõnelda, siis ei väljendaks see kindlasti mitte seda, mida siin on mõeldud.

Mis ma abielulise armueelmängu suhtes tähendan sõnaga „koketeerimine" — mis ka, kui ma ei eksi, moodustab selle sõna tõelise ja esialgse keelelise tähenduse —, on ligitõmbamise ja eemaletõukamise vahelduvus, mis sellest oleneva ärrituste koguhulgaga tugevaimaks hingeliseks meelitamisabinõuks osutub.

Koketeerimine, kui teda peenetundeline naine parajal mõõdul ja eriti tema eemaletõrjuvas osas ettevaatusega tarvitab ja meeldivalt käsitleb, võib olla ilusaimaks osaks armastuse eelmängus, sest et tagasihoidlikkuses, millele järgneb tõus, sisaldub tugev ärritus. Seda võime tähele panna ka muusikas, kus mõned komponistid oskavad vahete-vahelist tagasihoidlikkust väga mõjuval viisil tarvitada; — draamas, kus lühiajaline tegevuse katkestamine sellest tekkinud põneva ootamisega mõjub tujutõstvalt; — seda tunneme ka armueelmängus koketeerimise kunsti tõttu. Ja me leiame ajutist, sihilikku tagasihoidlikkust armumängus eneses, ja isegi sugulise läbikäimise haripunktis, sugutumisel peenelt arvestatud ärrituse tõusuna.

Ärgem aga unustagem: iga ärritusvahend mõjub ülirohkelt tarvitatuna mürgina samuti kui mürgid parajates pisiannustes on ärritusvahendeiks.

Teisiti pole see kunstis, nii „kauneis kunstes" kui ka mitte vähem kaunis armukunstis, ja „l'Arte dell' Amore't", mis puutub

ärritustôusu sihiliku tagasihoidlikkusega, tuleb käsitella sama ettevaatlikult kui „l'Amore dell' Arte't".

Kes seda vahendit ei oska ôiget viisi ja ôigel ajal käsitella, loobugu parem sellest. Vôi igal juhul ta (ja mitte vähem *temakene*) hoidugu liialdamast. Liiga väikese koketeerimise tarvitamise puhul vôib soovitud môju saavutamata jäädа — liiga suured annused sellest headtegevast mürgist tekitavad ärrituse asemel halvatust —, siin osavôtu halvatus, seal suguliste tunnete halvatus.

Koketeerimise magus mürk ei môju vahel tarvitamisel mitte ainult halvavalt. Ta omab ka môru maitset, tekitab vastikust — ja teda ei tarvitata enam! — Cavete!

* *
*

Mida *flirdi* all môistame, selles peame enne selgusele jôudma. Sônaraamatuist otsides leiame tôlkeid ja seletusi, mis keskpunkti asetavad mängleva armatsemise ja edvistamise.

Selles môttes ei tarvita meie ei môistet ega ka sôna, sest me saame läbi teiste selgemate sônadega.

Sama vähe vajame sôna flirti laiemas môttes, mida môningad autorid seksoloogilisel alal temale külge poogivad, kes teda tarvitavad „meelitamise" (sugulises môttes ja laiemas ulatuses tarvitatult) asemel.

Ja lôpuks pole tal mingit otstarvet (olgu siis kaunistavaks loorituseks) suguliste vahekordade tähendamiseks väljaspool abielu, milles enam-vähem kaugele — harilikult igatahes väga kaugele — minnakse. Pidagu teatud moodsad mondäänsed ringkonnad praktiliseks ja mônusaks „flirdi" all seda môista, mida vôiks väljendada lausega: „Kôik, välja arvatud üks", ja muu seas armumängu tema täies ulatuses paigutada „flirdi" môistesse. Meil pole tarvilik seda sôna tarvitada selles, pealegi keeleliselt ebaôiges, môttes, sest meil on nende asjade tähendamiseks paremaid väljendusi ja meie ei vaja oma otstarbeiks kaunistavat katet.

Vôime oma käsitlustes flirdi môistet siiski tarvitada, kui teda nii môistame, nagu teda (minu arvamuse järgi) alul on käsitatud: armueelmängu läbiviimine kôikide vôimalikkude hingeliste peenendamisabinôude tarvitamisel, kindla kavatsusega mitte kaugemale minna *eelmängust*.

Sellel kujul vôib flirt vahel ka abielupaari vahel, ütleme juba, *nimelt* abielupaari vahel, häid tagajärgi anda armutunnete uuendamisega ja värskendamisega.

Nii ei tohi teda, nagu ôigel ajal tarvitatud koketeerimistki, unustada üliabielu tehnikas.

* *
*

Sugulise läbikäimise eelmängus on tähtsaimaks pilliks kõne. Tema tähtsaimaks aineks on — armastus.

Tema mõju seisab autosugestioonis ja vastastikuses sugestioonis.

* *
*

Mida tähendab sugulisel läbikäimisel eelmäng, seda näeme kõige paremini tema kehalistest mõjudest. Praegu jätan ma üldmõju, mis avaldub suurendatud südametegevuses jne., kõrvale. Kohalikud nähtused näitavad aga selgesti, m i s on eelmäng: see on ettevalmistus.

Kui ta toimub *lege artis*, kunstireeglitele vastavalt, annab ta oma puhthingelise ärrituse tõttu mehel ja naisel (kogenud, vähemalt normaalsel naisel) ühe ja sama tagajärje, destillatsiooni, mis väljendab valmisolekut edaspidiseks suguliseks läbikäimiseks ja moodustab eeltingimuse selleks läbikäimiseks (igatahes harmooniliselt toimuvaks sugutumiseks).

* *
*

A r m u m ä n g oleneb täiel määral sugulisest rahuldumistungist. Meie käsitluses arvesse tulevatel rahvastel algab ta eranditult suudlusega, — armusuudlusega.

On suudlusi, millel pole sugutungiga midagi tegemist. Oleks kentsakas, i g a l e suudlusele seksuaalseid põhjusi otsida, sest et kahtlemata suudeldakse ja saadakse suudlusi, mis pole midagi muud kui sisutu kombe täitmine, ja et kindlasti mõned suudlused ei põhine sugulisel poolehoiul, vaid millelgi muul. See suudluste liik on aga märksa väiksem kui seda naiivsed inimesed usuvad, uskuda tahaksid või ütlevad uskuvat, sest sugutunded põimuvad eluga märksa rohkem, kui seda mõelda või igatahes öelda julgetakse.

Igatahes on „aus musukene" palju vähem „süütu" (selle sõnaga tahetakse aseksuaalset mõistet väljendada!) kui seda moraliteedi mõnususte tõttu või ka teistel põhjustel arvatakse.

Jah, mõnelgi küpsel inimesel, kes muidu püüab laitmatu olla, on ühe austava või kaastundliku otsaesise- või isegi käesuudluse „süütus" ilmnenud oma edaspidises arenemises kasuliku või kahjuliku fiktsioonina.

On veel teisi suudlusi, mida, kuigi neil ei puudu seksuaalne maik, siiski kartlikkuse tõttu, millega suudeldakse või end suudelda lastakse, paigutada tuleb ennemini armueelmängu nähtuste sekka kui armumängu enesesse. Sellistena tuleb võtta näit. neid suudlusi, mis esinevad seltskondlikes mängudes, ja neid, mida häbelikult vahetavad poolküpsed noored osalt uudishimu tõttu.

Kõigil neil suudluseliikidel puudub aga üks tunnus: et nad vastastikusel osavõtul suult suule antakse.

Sest see tunnus on iseloomustav armusuudlusele.

* *
*

Armusuudlused on väga mitmesugused. Alates huulte kergest puudutusest huuletippudega, „effleurage'ist" alates, läbib ta puudutamistugevuse kogu skaala kuni „maraichinage'ini", kusjuures partnerid pikema aja vältel (isegi tundideviisi) vastastiku keele ajavad võimalikult sügavalt igale poole suukoopasse.

Et need puudutamised mitte alati ja mitte igale „kõige põhjalikumad" ei ole, mis suurimaid ärritusi annavad, on sama kindel kui et armusuudluse juures meister näitub nüansseerimises enam kui piirdumises.

Keel on siinjuures hädavajalik riist, ja keelesuudlus on üldse suudluse tähtsaimaid variante. Kuigi ehk keelesuudlust saab sooritada veidi jõulisemalt, keelt sügavamalt partneri suhu viies, siiski on tema oma astmelisuse peenendamises põhjalikult erinev jämedast ja seetõttu ainult poolharitutele kõlblikust käitumisest maraichinage'il. Vastupidi, tugevaim ärritus tekib siis, kui keeleots vastasmängija huultel ja keeleotsal tekitab õrna, peent kõdi.

* *
*

Suudluse tunnetamisest võtavad osa kolm meelt: puudutustunne, haistmine, maitse. Neljas, kuulmine, ei peaks pigemini sellest osa võtma.

Selles tegevuses on haistmisel suur tähtsus. Olfaktoorsed muljed, mis lähtuvad suud ümbritsevast nahast, millega nina suudlemisel lähemalt kokku puutub, segunevad suukoopast tulevate ja hingeõhu lõhnadega. Neist haistmismuljeist oleme juba varemini põhjalikult kõnelnud. Tõenäoliselt on esimesel kohal nimetatud — nahast lähtuvad — suurema tähtsusega kui arvata võiks. Igatahes räägib paljugi teooria poolt, millise järgi oletatakse, et suudlus on tekkinud arenemisajalooliselt loomade vastastikusest nuusutamisest. Inimestel, kes meie suudlemise asemel kindlaks on jäänud nuusutamisele ühes selle juurde kuuluva vastastikuse nina hõõrumisega, mõjub arvatavasti esijoones nahalõhn kaasa, kuigi seda liiki toimimisel samuti hingeõhk mõjuda võib.

Ka kompimismeel võib nuusutamisel mõjuvaid muljeid vastu võtta, olgugi et need pole mitte nii peenelt astmestatud ja nii tugevad, kui see suudlemisel on.

Ent siiski puudub nuusutamisel üks suudlemise element täiesti: maitse. Küll ei tunta enamikul suudlustel maitset õieti, ja ainult väga vähesed on sel alal niisugused maiasmokad, et nad määrata

võivad oma armastatu suudluse maitse, nagu näit. vanad roomlased. Aga üks maitse on kindlasti olemas, maitse, mis mitmesugustel inimestel on erisugune ja ühel ja samal isikul muutlik. Arvatavasti oleneb see süljest, millest füsioloogilis-keemiliste uurimistega teame, et tema koostis (täitsa normaalse piirides olevate) kehamuutustega (näit. raseduse aegu) koos muutub, ja et temasse üle lähevad paljud ained, mis kuidagi organismi satuvad.

Neist põhjusist jätkub, et sülje maitsele — vaatamata sellele, et maitsetunnet täiesti eraldada ei saa lõhnadest — omistada salgamatut isiklikku laadi.

Seega omab ka suudluse maitse isiklikku maitset, sest igal armusuudlusel — vähemalt kestvamal, tugevamal suudlusel armastajate vahel, mille omaduseks on, et ta mitte (vastandina kombesuudlusele) „kuiv" ei ole — satub veidi sülge ühe suust teise suhu. Mõned isegi, kui mitte kõik armastajad, eelistavad meelega vähest rohkem teha. Seekord ei fantaseeri poeedid, kes laulavad: „Su suudlusi tahan juua, nagu kunagi sageli", vähemalt niivõrt kui see armastuse tehnikasse puutub, sest armusuudlusi j u u a k s e.

Muljete üle, mida saame suudlusel kompimismeele kaudu huultelt ja keeleotsalt, olen esimeses osas juba paljugi öelnud, mida ma siinkohal korrata ei tarvitse.

Siinkohal tahan vaid täheldada kaht tegurit, mida eespool ei käsitelnud.

Esimene oleks eriline tunne, mis tekib imemise mõjul (harilikult on suudlemisel imemise komponent enam-vähem märgataval tugevusel tähelepandav), tunne, mis jällegi mitmesugune on, selle järgi kas see mõju on aktiivne, passiivne või segatud.

Teiseks teguriks, mida veel mainida võime, on hambad. Hambad ei ole suudlemisel mitte ainult huultele toeks, vaid nad tegelevad mõnel kirglikul suudlusel ka aktiivselt.

Tõepoolest on neis väikesis, peenis, tasaseis, enamasti pisut teravamais, ent iialgi mitte valutavais hammustusis, mida tarvitavad mees ja naine armumängu hoos, eriti kui hammustatakse seeriaviisi, kiiresti üks hammustus teise järele, üks hammustus teise kõrval, hästi tugev erootiline ärritus nii hammustajal kui hammustataval.

* *
*

Kui arvukad ja eriti kui mitmekesised on elemendid, mille ühendusest saabub armusuudluse üldmulje, seda olen püüdnud näidata ülalolevas. On selge, millised võimalused sellest kasvavad vahelduseks, mitmekesistamiseks ja astmestamiseks.

Armastuses kogenu tunneb neid võimalusi ja kasutab neid.

Kogenematu peab seda aga õppima öeldust, seda vajab ta üliabielus tingimata.

„Kui mees ei oska vahet teha kahe üksteisele järgneva öö mônude erinevuses, siis on ta liiga vara abiellunud," kirjutas de Balzac.

Eriti on mees seda teinud siis, kui ta ei tunne armusuudluste erinevusi vôi ei oska nende tundmist kasutada.

* *
*

Suult suule antavate suudluste kôrval tarvitab armumäng meeleldi kehasuudlusi, mida antakse kôikidele vôimalikkudele kehaosadele.

Seda liiki suudlused järjestatakse suudeldavate kehaosade järgi, kusjuures üldiselt vôib öelda, et tundlikkus (välja arvatud suu ja rinnad, mis asetsevad eriseisukohal) suureneb perifeeriast keskpaiga poole, otsaesiselt üle pôskede, sôrmeotstelt üle käte, labajalalt üle säärte suguelundite suunas. Siinjuures juhime tähelepanu, mis puutub erinevustesse, eelistatud kohtadele, mida pôhjalikult kirjeldasime III peatüki lôpul „erogeensete vöötmete" nime all.

Ka siin vôime jälle suudluste liigi ja tugevuse järgi neid järjestada ja ärrituse doseerimisega teisiti liigitada, sest et tuleb eristada päris kergeid, puudutavaid vôi kôditavaid ja tugevasti imevaid vôi hammustavaid suudlusi.

* *
*

Vastandina vahekordadele suult-suule-suudlemisel, kus andmine ja saamine on ühine ja seega segunevad aktiivne ja passiivne kompimistunne, on need tundeliigid praegu-käsiteldavate armuväljenduste puhul täitsa eraldunud. Armastatud keha suudelda ja tunda oma keha suudelduna armastatud suuga tekitab täitsa erinevaid tundeid. Môlemad aga on erootilised mônud, mis vôivad liituda, kui môlemad partnerid ühtaegu osa vôtavad seda liiki armumängust.

Mis puutub nende suudluste analüüsimisse, siis on selge, et suudeldatavuse ärritus tekib ainult kompimismuljeist, kuna aktiivsel toimimisel huulte ja keeleotsa kompimistunde kaudu ajule edasi antud ärritused suureneda vôivad haistmismuljetega.

Seda liiki suudlemisel mängib isegi nuusutamine primitiivse nuuskimisega rohkem sarnanevat osa kui ülalkirjeldatud tüüpilisel armusuudlusel. Viimase puhul ôieti ei leidugi tôelist nuusutamist, siin aga on see oluline osa mitte ainult aktiivsele partnerile, vaid ka passiivsele. Omapäraseid tundemuljeid, mida vastu vôtab nuusutatav nahk (siinjuures on kahtlemata tähtsaimaks teguriks korratult korduv ja seega mingi pneumaatilise massaaži taoline ôhuvool — mis pealegi temperatuurikôikumisi näitab, kusjuures sissehingamine jahedamat, väljahingamine aga soojemat, eriti môjuvat voolu tekitab), tunnetatakse kahtlemata igal juhul, kuigi sageli teadvusetult, tähtsate

ärritustena, ja paljud inimesed, eriti naised, tajuvad neid täitsa tüüpilisi muljeid täie teadvusega.

Et suudleja haistmismuljed suudeldava nahaauramisist olenevad, tugevuselt ja nüansilt suudeldava kehaosaga muutuvad, see on enesestmõistetav.

Sama vähe on vaja seda mainida, et maitse — neil suudlusil harilikult vähese tähtsusega — teatud tingimusil, teatud isikutel, teatud kehaosadel teatud mõju võib avaldada üldmuljele, mida tunneb aktiivne asjaosaline.

* *
*

Mainisin hammaste tähendust armusuudlusel, niisama kui kehale antavatel, ja toonitasin, et väikesed, mingit valu mitte-tekitavad hammustused tuleb lugeda normaalse suudlemise tehnika juurde. See ei tähenda, et igal õigel armusuudlusel hammustatakse. Kaugeltki mitte. Ent armumängu tipul, kus suudlemise tugevus võimaliku piirini on tõusnud, esineb sageli kirjeldatud viisil toimuv hammaste osavõtt suudlusest ja pole muidugi mitte ebaloomulik nähtus.

Kas võib seda öelda ka õige armuhammustuse kohta? Teatud määrani: ja. — Ent ometi on sellel piir, mida ületades haigluse alale, haiglasse seksuaalsusse astutakse.

Kus see lävi asetseb, on raske öelda, sest üleminekud normaalsest haiglusse on siin, nagu pea igal hingeelu alal, nii järk-järgulised, et kindlaid piire ei saa tõmmata. Eks ole iga armunu teatud määral vaimust segane, kelle eesmärgid on ebaloomulikult piiratud, kelle silmaring on reeglivastaselt piiratud? Kuid siiski peame piiri tõmbama! Ja ma pean õigeks tõmmata seda piiri armuhammustusel kui ka igal pool, kus esile kerkib küsimus sugulisest lõbutundest valu tekitamisel ja valu kannatamisel (olgu siis need valud kehalist või hingelist laadi), sinna, kus algavad esimesed julmuse tunnused.

Tõeline armuhammustus toimub mitte ainult tugevas armumänguhoos, vaid ka küllalt sageli sugutumisel, olgu siis mõnutunnete paisumisel või mõnurahuldumise silmapilgul. Eelistatud paikadena võime täheldada mehe kehal õlgu, eriti vasakut õlga või rangluust allpool asetsevat piirkonda, naisel kaela (tähelepanuväärselt jällegi kaela vasakut külge) ja mõlemaid külgi. See võiks kokkukõlas olla suuruse ja asendi suhtega *coitus*'el. Siiski on siin arvatavasti tegevuses ebaselged, atavismil põhinevad tegurid.

Kalduvus armuhammustuseks on naissool silmatorkavalt suurem. Kirglikud naised jätavad tihti mehe õlale mälestusmärgi sugulisest ühtumisest peaaegu põiki asetsevate ovaalsete nahaaluste verevalumite kujul. See toimub pea eranditult sugutumise ajal või otse selle järel, kuna seevastu mehe harilikult kergemad, õrnemad, igatahes väiksemaulatuslikke ja mitte kauakestvaid jälgi jätvad armu-

hammustused enamasti tekivad armumängu ajal, nii siis juba enne *coitus*'t, mõnikord aga järelmängu aegu.

* *
*

Kas peab see tähendama, et mees toimib sugutusakti enese ajal halastavamalt kui naine, või et ta vahetpidamatult ennast valitseb ka suurima vaimustuse silmapilgul?

Kaugeltki mitte! Oleks küll kurb naisele, kes ometigi — selles pole kahelda silmapilkugi — ei saaks uskuda olevat end armastatud, kui ta tunda ei saaks, et mees täielikult tuhinaga asja juures on.

Nii siis, mõni sinine märk, näit. naispartneri käsivarrel, võiks tõendada, k u i suur ta tuhin on.

„Siin näeme selgesti esinemas üht joont loomade armuelust, kus emane vajab, et isane teda väevõimuga omandaks."

„Mehelik kalduvus end tunda valitsejana, naiselik kalduvus alistumisele on ühenduses vana traditsiooniga, kus isane loom taga ajas emast."

„Peame möönma, et mehe teatud rõõm naise alistumisest ja naisele tekitatud valust on primitiivse armuelu jäänus ja seda tuleb vaadelda kui meheliku sugutungi peaaegu või täitsa normaalset kaasnähtust. Peab aga kohe juurde lisama, et neid sugutungi kaasnähtusi terve, tasakaalustatud konstitutsiooniga normaalne mees alati alla surub. Kui normaalne mees füüsilist valu teeb naisele, keda ta armastab, või tunneb tahtmist selleks, siis ei või kinnitada, et teda julmus selleks sunniks. Ta aimab enam-vähem uduselt, et valu, mida ta tekitab või mida ta tahaks tekitada, on osa tema armastusest ja et vastav naisolend seda õieti valuna ei tunnegi. See tunne ei vasta kuidagi tema tõekspidamisele, vaid seda tuleb vaadata kui tema tundeilma olulist osa."

„Kui mees veendub, et ta tõelist valu tekitab, siis kahetseb ta seda. Kui ta seda ei tee, siis peab temale vaatama kui täitsa ebanormaalsele indiviidile või kui niisugusele, kellel kirg tõuseb ajutise vaimusegaduseni[1]".

See on mehe ürgjõud, mis avaldub naise teatud määral vägivaldses absoluutses omamises, millist mees ja naine, mõlemad selgusetust, primitiivsest, kuid sigitamisel tarvilikust tungist suguakti puhul tunda tahavad; sel põhjusel võib mõnikord mõlemale meeldida teatud hulk toorust ja hoolimatust — olgu siis tõeliselt või ainult näiliselt — selle vägivalla teguri tõenduseks.

Sellepärast näpistataksegi tugevasti käsivarsi, külgi ja istmikku.

Seepärast näitubki meheliku armutooruse väljendamine sugutumisakti e n e s e aegu ja mitte eelkäiva armumängu ajal.

* *
*

[1] Tsitaadid Havelock Ellis'e teosest „Sugutunne".

Nagu näha, on see ju vastupidi kui armuhammustuste juures, mis ainult harva toimuvad mehe poolt suguakti enese ajal. Õieti peaks seda imestlema, sest et tal võiks loomadest ürgisadelt päritud kalduvus olla just suguakti aegu hammustada. Võib-olla põhineb see atavismil, et mehe armuhammustused, millised toimuvad (olgugi võrdlemisi harva) *durante coitu*, pea eranditult leiduvad naise (enamasti vasakul pool) kaela külgmistel osadel. Siiski võib see oleneda lihtsalt vastastikusest asendist sugutumisel.

Muide on armuhammustuse päritolu koguni teine kui ülalmainitud armu „kurjasti tarvitamisel".

Ma arvan mitte eksivat, kui mõistan naise kalduvust armuhammustusiks peaasjalikult lihtsalt soovina ekstaasi ühel silmapilgul suudelda ülemäära tugevasti. Seejuures tekib väga tugev imemine ja samuti ülemäärane hammaste tarvitamine, ja mõlemate nende muljete summeerumisel tekib hammustajal rahuldumistunne (sest et tal õnnestub sel viisil soovitud ülemääraselt tugev suudlus), samuti tekib hammustatul tugev lõbutunne.

See koosneb mõnust ja valust.

Mõnust, mis kehaliselt tekitatakse tundenärvide tugeva ärritusega, ja veel rohkem psüühiliselt armastatu soovi tajumisest või võib-olla pooltajumisest, et temale tõendada oma armastust maksimaalse väljendusega.

Valust, — millist tugeval sugulisel ärritusel ainult vähesel määral sellisena tunneme ja millist muide tõelise valuna ei taju, sest et „normaalne" armuhammustus ei „läbista". Ta ei läbi nahka, ei põhjusta nii siis verejooksu (verine vedelik, mida tihti värske hammustuse kohal näha võime, koosneb harilikult süljest, milline hammustaja igeme verega värvunud), ei tekita tõelist haava ja märgib ainult hammustatu mõneks päevaks või kõige kauem paariks nädalaks punakassinise, pärastpoole rohekas-kollase märgiga („plekiga"), mitte kunagi aga armiga. Ja juhud, nagu Edith Schwanenhalsi oma, — kes, H e i n e luuletise järgi, Hastingsi lahinguväljal laipade seas ära tundis kuningas Haroldi oma armi järgi õlal, mis kunagi tekkinud tema armuhammustusest — on võrdlemisi haruldased. Neid ei saa ka „normaalsete" hulka lugeda, millega õeldud ei ole, et iga seesugune hammustus oleks hammustatud vaimselt haiglase inimese poolt.

* *
*

Sellise tugeva armuhammustuse seletamiseks ei näi mulle ülalolevast seletusest piisavat. Võib mõelda, kas siin mitte tegemist ei ole mõlema ürgelutungi, enesealalhoidmise ja soo edasiandmise tungi assotsiatsiooniga, nagu see siin ja seal alamate loomade riigis harilik ja mida tundub ka inimesel teatud vaimusegaduste puhul.

* *
*

See maksab ka kolmanda selgituse kohta, mida veel avaldada tuleb: sugutumishammustus võib tekkida sugulise armastuse asemel soovihkamisest. Asjaolu, et sugude vahekorras primitiivne eemaletõukamine on niisama tugev kui ligitõmbamine, võib tähele panemata jääda ainult pealiskaudsel vaatlejal. Kuigi suguline ligitõmbamine harilikult, igatahes ajuti, võidab, on eemaletõukamine meheliku ja naiseliku vahel oluliselt tugevam ja püsivam. Armastuse all varitseb alati vihkamine. — Selles võib näha inimelu traagika sügavaimaid põhjusi. Ja sellel armuhammustuse komponendil ei puudu traagiline, sügavam tähendus niisama kui hoobil, mida annab või tahaks anda mõni mees peale suguakti lõppu (eelistavalt istmikule). Seda vähem võib nimetatud nähtusi lugeda ebanormaalsete hulka.

Siiski ei peatu meie pikemalt sellel traagilisel nähtusel — üliabielu tähtsaimaks ülesandeks on nimelt hoida armastust ülekaalus sugulise eemaletõukamise suhtes —, peame öeldust meeles vaid, ühenduses peatükiga „Erootika ja valu", mõtet: „. . . ainult valust mõnu tunneme, — oh! kuis tänan ma, et loodus mulle selliseid on andnud valusid!"

* *
*

Armumängus esineb sageli peale mitmesuguselt nüansseeritud suudluste katsumisi igal kujul, kõigis võimalikes astmeis, kergest kõditamisest ja õrnast silitamisest sõrmeotstega kuni täie käega pigistamise ja näpistamiseni, kusjuures üldiselt võetult ka siin mõjuvaimaiks osutuvad õrnad ja kergeimad puudutused.

Ärritused on nii aktiivsele kui passiivsele poolele ligikaudu ühetugevused, kuigi iselaadilised. Tugevaimini näituvad nad ka siis, kui aktiivsus ja passiivsus vahelduvad, ja eriti kui nad summeeruvad.

Enesestmõistetavalt on ka seda laadi ärrituste eeltingimuseks nii aktiivse kui passiivse poole hingeline valmisolek erootilisi ärritusi sellistena aistida või vähemalt neile hingeliselt vastu panna.

Passiivsele poolele pole ükskõik, kust kohalt ärritatakse. Mis puutub sellesse, siis juhin tähelepanu varem-öeldule, eriti kolmandas peatükis leiduvale kompimismeele põhjalikule kirjeldusele. Mainin veel kord erogeensete tsoonide tähtsust; tuletan meelde, et need igaühel mitte samal kohal ei asetse (igatahes pole nad igal pool ühesuguse tähendusega) ja panen abielupooltele südamele innukalt ja hoolega üles otsida oma vastaspoole isiklikke iseärasusi ning sellesse puutuvat aistmisvõimet, ja sel teel saadud k o g e m u s i armumängus tagajärjekalt tarvitada.

Aktiivsele poolele on eeskätt tähtis armastatud keha puudutatud kohta teada, tunda ja näha, et siis ihaldatud ärritust tekitada, ja et seetõttu ärritaja süttimine suureneb ühes tekitatud mõnuga.

Edasi oleneb katsumishimu tugevus ka kombitava kehaosa olemusest.

Ja lõpuks moodustavad enesestmõistetavalt spetsiifilis-seksuaalsed elundid ja nende ümbrus eelistatavaimaid kohti igasuguseile erootilisile puudutamisile

* *
*

Väliste suguelundite (sest ainult välised tulevad harilikult arvesse) puudutamisega saavutab armumäng nii aktiivsel kui passiivsel poolel oma haripunkti.

Meil on seda laadi puudutamiste kohta mõndagi öelda. Enne kui sellega alata, peame mõtlema rindadele ja nisanibudele, mis samuti spetsiifilis-seksuaalsete elunditena erootikas erikohta omavad.

Veel kord olgu toonitatud nisanibude (ja nisanibude ümbruse) tundlikkus ärritusile keeleotsaga või sõrmedega või imemisliigutuste abil.

Erootiliselt eriti mõjuvaina tuntakse neid ärritusi siis, kui juba suguline ärevus teatud mõõdul olemas. See ärritus suureneb pärast nisanibude erektsiooni (pundumist) — omadus, mida need elundid omavad samuti kui kõdisti ja suguti. Nisanibude erektsioon toimub nii otsese mehaanilise ärrituse kui ka kaugemõju (eemalasetsevate kehaosade, eriti suguelundite — kõdisti! — ärritamisel või väga kirglikel naistel erandina ka puht-hingelise mõju) tõttu. Nähtavasti suurendab see nende elundite tundlikkust. Tugevaimini mõjub ärritus, kui samal ajal ärritatakse teisalt, eriti suguosi. Üheaegsel kõdisti ja nisanibude ärritamisel suurendab üks ärritus teist ja paljudel naistel saavutatakse armumängul selle kombinatsiooniga ärrituse ülemmäär.

Mehe nisanibud on samasugused moodustised kui naiselgi, ainult oma arenemises tugevasti maha jäänud. Sellega kokkukõlas ei ole nad seksuaalsete ärrituste suhtes nii tundlikud kui naistel. Ent siiski on nad tundlikud kui ka erektsioonivõimelised.

Nisanibu ärritamine ärritab ka aktiivset poolt, kuigi nõrgemini kui passiivset poolt; see ärritus toimub ainult hinge kaudu, lõbutekitamise teadmise kaudu. Nisanibude ehitus pole niisugune, et nad iseenesest võimelised oleksid nende vaatlemisel või puudutamisel erootiliselt mõjuma.

Teisiti on rindade enestega: juba pilk neile — eeldades seejuures hingelist valmisolekut — ja mees satub teatud seksuaalsesse ärevusse. Nende katsumine, harilikult terve peoga, suurendab seda tugevasti. Ka naine tunneb rindade (mitte liiga tugeval!) muljumisel ja pigistamisel meeldivat sugulist laadi erutust, kui mõlemal poolel on kalduvus selgesti erootiline. Naine himustab ja otsib küllalt sageli enam-vähem selgel viisil seda laadi puudutamisi. Sellele vaatamata jääb üldiselt mulje, et sellel iseäralikul erootilisel kompimisel aktiivne pool erandviisil tugevamini ärritub kui passiivne.

* *
*

Õrnalt ja peenelt toimuval armumängul — ja eriti siis, kui armastajad teineteisega veel vähe harjunud on — liigub käsi, mis abikaasa suguelundeid puudutada püüab, harva otsekohe eesmärgi poole. Ta läheneb tagasihoidlikult ja mitte teatud kartlikkuseta, kombib kõhtu, kõhu alumist osa, reie seesmist külge, puudutab nagu kogemata suguosi, et otsekohe teisele reiele üle minna. Nii kõhkleb ta veel pisut, kuni ta lõpuks suguosadel peatuma jääb.

See on algus sellele, mida nimetan „ärritusmänguks". Kui otsiv paitav käsi oli mehe oma, siis lähevad naise reied puudutamisel nagu iseenesest teineteisest pisut eemale, nii et ligipääs suguosadele oleks hõlpsam. Ja kui naise seksuaalne ärevus mehe õrnuste mõjul teatud piiri on ületanud, siis tekib seks ajaks suurem vereküllus ja seega algav suurte häbedusmokkade tursumine. Nagu eespool nägime, eemalduvad need seetõttu veidi üksteisest, nii et *vulva* enam-vähem avaneb ja temas asetsevad moodustised, iseäranis kõdisti, kättesaadavamaks saavad. Samal ajal on alanud eeskoja limanäärmete kerge nõristamine.

Nii libiseb kobiva käe üks sõrmedest nagu iseenesest *vulva*'sse ja jätkab seal puudutamist. Et ta seejuures kõdisti lukile satub, mis keskkohal välja ulatub, on enesestmõistetav. Elund on puudutusile seda kättesaadavam, mida rohkem on kõdisti erigeeritud, mille tõttu ta mitte ainult suurenenud ei ole, vaid on ka oma luki paljastanud. Seejuures satub sõrm keskkohal kindlasti tundlikemale kohale (sinna, kus algab kõdisti), sest niikuinii erootilistele ärritustele tundlik elund on erektsiooni aegu veel tundlikum.

Et sellest, alul mõnikord peaaegu kogemata puudutamisest naise suguline ärevus tugevasti kasvab, on sama selge kui asjaolu, et mees tunneb oma lõbutunnete suurt suurenemist, kui ta märkab, kuidas tema puudutamised armastatud naist sütitavad.

Üleminek sellest tajumusest nende tundlikemaiks osutunud kohtade ärritamise meelega jätkamiseni toimub kord-korralt ja iseenesest.

Nii astub täiel määral tegevusse ärritusmäng suudluste, muusuguste puudutamiste, ja tihti mitte väiksemal määral vastastikuste ärrituste toetusel. Ja nii läheb see edasi, kuni *immissio penis*'ega, mehe suguti tuppe viimisega armumängule eesmärk antud ning armumängule lõpp tehtud ja algab sugutumine.

* *
*

Äsja kõnelesin ärritusmängu vastastikkusest: kui mehe aktiivne osa otsekohe nagu iseenesest tuleb, ei ole see nii naise õrnuseavaldusega, mehe elundite ärritamisega.

Siiski on ka sellel suur tähtsus. Naine, kes armastuses pikemat aega juba mehele kuulub, püüab armumängu ajal, nii pea kui tema ärevus teatud piirini jõudnud, ja eriti siis, kui mees omalt poolt alatud ärritusmänguga on seda ärevust suurendanud, — võiks öelda —

peaaegu reflektoorselt mehe suguosi käega puudutada. Oma ärevuse — mis selles järgus enamasti avaldub juba olemasolevas täielises erektsioonis, kuid end selgesti tunda annab alles siis, kui elund puudutamiste mõjul ikka rohkem paisub — tajumine moodustab temale esmajärgulise psüühilis-erootilise ärrituse. Et oma mehe lõbutundeid suurendada, et t e m a l e naudingut valmistada kui ka enese ärevust ikka rohkem suurendada, läheb ta lihtsalt kaisutuselt ja juhuslikelt puudutamisilt kord-korralt üle kavakindlale ärritamisele. Seejuures püüab ta leida tundlikemaid kohti. Kui ta, nagu harilikult teatud aja sugulise kooselamise järel, tarvilikke kogemusi omab, siis teab ta vastavat kohta otsekohe. Muide, mehe reageerimine tema ärritamistele, tema ärev jaatamine, kui naine õigele kohale satub, mehe lõbutunnete väljendumine õpetavad naist peagi.

Sellest armumängust osa võttes on naisele siiski soovitatav hästi tagasihoidlik olla. Seda ma ei mõtle nii väga selles mõttes, et teatav „pealetükkivus" seksuaalseis asjus võiks mõjuda mehele eemaletõukavalt. Selle üle on meil võimalik veel pärastpoole kõnelda.

Asi seisab aga selles, et üldiselt naine suguliseks rahuldumiseks, orgasmiks, vajab pikemat aega ja rohkem ärritusi kui mees. Kui mees juba ärritusmängul väga palju ja tugevasti ärritub, siis on vaja veel ainult vähest ärritust, et järgneval *coitus*'el ejakulatsiooni esile kutsuda. On karta, et nii vähestest ärritustest ei jätku naisele tema orgasmi väljakutsumiseks. Nii jääks ta oma armumängu puuduliku tehnika tõttu rahuldamata.

On arusaadav, et ärritusmängu mehe juures ainult siis rohkem tarvitada võib, kui mees mõnesugusel põhjusel on väheärritatav, nagu näit. lühikest aega peale olnud ejakulatsiooni.

* *
*

Ülalöeldust võib kergesti järeldada, et mõnel naisel seisukord, võrreldes mehe omaga, on ümberpöördult, nimelt nii kaua kui need naised armuelus pole veel kogenud. Sellised naised vajavad — kui tahetakse saavutada mõlemapoolset, üheaegset orgasmi — kaunis põhjalikku ettevalmistust *coitus*'eks mitte ainult hea eelmänguga ja hästi koostatud ning õieti toimuva armumänguga, vaid nimelt taktiga ja mehe poolt õrnalt alatud ja oskuse ning kannatusega — oma kirgede taltsutamise ja tagasihoidmisega — jätkatud ärritusmänguga.

Tihtigi ei kujune see nii lihtsalt, nagu ülal loomulikku, libedalt minevat käiku kirjeldades käsitlesin. Mitte alati ei lase naine jalgu nagu iseenesest laiemale, kui mehe käsi nende ühenduskohta katsuda tahab. Mõnikord peab õrnalt sundima, seda õrnade sõnadega julgustavalt toetades. — Kui puudub küllaldane ärevus, puuduvad ka täielikult häbedusmokkade tursumine ning kõdisti paisumine — kui loomulik ja enesestmõistetav see ka juba olemasoleva sugulise ärevuse puhul oleks. Kes seejuures siiski *coitus*'t alustab, toimib

rumalalt ja egoistlikult, sest ta jätab oma naise rahuldamata. Ärritusmäng on ainukeseks pääsuks selles muidu kardetavas seisukorras, sest ta on ainukeseks abinõuks mitte ainult igatsetava, vaid tingimata tarviliku ärevuse tekitamiseks.

„*Praeterea censeo, vulvam Sacratissimae Majestatis ante coitum diutius esse titillandam*". („Peale selle olen arvamusel, et Teie Pühima Majesteedi suguosi" — mõeldud on enesestmõistetavalt kõdistit — „pikemat aega enne sugutumist kõditama peab".) Nii kõlab keisrinna Maria Theresiale antud nõu lõpp ja ühtlasi selle oluline osa, kui ta sigimatuse pärast nõu küsis oma kuulsalt ihuarstilt, hollandlaselt van Swieten'ilt. On teada, milline tagajärg oli sellel nõuandel (16 last!). Meie ei hakka siin pikemalt selgitama suhteid düsparennia (nii nimetatakse teaduslikus keeles seda, kui mehel ja naisel orgasm mitte ühel ajal ei teki) ja steriilsuse vahel, kuigi see küsimus oleks huvitav ja tähtis, vaid toonitame ainult, et paljudest hädadest abielus, mida kirjutatakse naise näilise sugulise külmuse arvele, võiksime hoiduda, kui arstid ebakohase häbi ja tagasihoidlikkuse tõttu ei hoiduks selgitamast abielu suguelu tehnilisi iseärasusi ja teatud kombelikkuse tõttu ei kardaks anda seda nõu oma abiotsijaile, nagu käesoleval juhul (ja neid juhte esineb küllalt sageli!) tark ja inimesetundja kolleeg julges anda oma ülikombelisele keisrinnale.

Et nad seejuures mitte ainult kuulsa Viini klinitsisti heas seltskonnas ei viibi, vaid on ka heas läbisaamises mõõtuandvate kristlikkude komblusteoloogidega, seda katsun pärastpoole tõendada.

* *
*

Ärritusmäng võib tugevasti kannatada puuduliku limaeritamise tõttu (mis oleneb nii siis naise eeskoja limanaha puudulikust reaktsioonist eelnenud hingelist või kehalist laadi seksuaalsetele ärritustele). Sest *vulva*, kõdisti, tupeava hõõrumine, toimugu see siis ärritusmängu kujul, sugutumisel, ja seejuures intensiivsemalt, tekitab puuduliku libeduse tõttu lõbutunnete asemel valutunnet ja sellele lisaks tekib koes põletikuline ärritusseisund, mis jätkataval ärritamisel niivõrt suureneda võib, et lõpuks igasugune suguline tegevus võimatuks osutub liiga suure valutunde pärast. Siin peab õigel ajal — s. o. otsekohe, kui asjaolu selgunud on, — puuduvat lima asendama mõne muu ainega, mis küllaldast libedust tagab, ilma et ta ise ärritust tekitaks.

Selleks otstarbeks tarvitatud rasvained harilikult ei vasta ühele ega teisele nõudele. Et nad põletikku tekitada võivad, tuleb sellest, et nad on vees lahustumatud ja seetõttu pole võimalik nende jäänuseid pesemisega eemaldada. Need jäänused hakkavad hõlpsasti lagunema, hakkavad lõhnama ja tekitavad ärritust. Samad kaalutlused maksavad ka vaseliini kohta. Kuigi see **halvaks** ei muutu, ei lahustu ka see vees, ja seepärast pole seda võimalik kiiresti eemaldada.

Arstide ja rohuteadlaste poolt soovitatud vees lahustuvad võidevahendid järelevaatava sõrme või arstiriistade võidmiseks on harilikult kõlbmatud siin soovitud otstarbeks, sest nad sisaldavad liiga palju seepi või glütseriini, sageli mõlemaid, mõnikord isegi tugevamaid antiseptilisi aineid, ja seetõttu tekitavad neil juhtudel teatud ärritust kestvamal ja tugevamal sissehõõrumisel.

Paremini kõlbavad tarvitada taime liimollustest valmistatud, vees lahustuvad preparaadid, mis ülalnimetatud aineid ei sisalda või vähesel määral sisaldavad. Nad sarnanevad ka kõige enam asendatava loomuliku limaga.

* *
*

Lihtsaimaks võidmisvahendiks ärritusmängul puuduva lima asendamiseks on sülg. Selle kasuks räägib see, et ta on loomulik abivahend (vastandina kunstlikele) ja alati käepärast. Tema puuduseks on mitteküllaldane mõju. Sellepärast on ta kõlbmatu neil juhtudel, kus sugutumist ennast võidmisvahendiga hõlbustama peaks. Kestvamal ärritusmängul, kui ärritustele vaatamata limaeritamine puudub, peab süljega niisutamist (eriti ka seetõttu, et ta ruttu kuivab) tihti kordama.

Sellega seotud ebamõnusused ei tule enesestmõistetavalt siis arvesse, kui sülge tarvitatakse mitte kaudselt, vaid otsekohe, nagu see toimub „ärritussuudlusel", nagu ma nimetada tahan suudlusetaolist puudutamist huulte ja keelega ärritusmängul.

Seda laadi ärritusel ei tundu mitte ainult sekretsiooni puudumist (teatud mõttes võiks öelda: vastupidi), vaid annab ka võimalust ärrituste erakordseks suurendamiseks, eriti mitmekesiseiks vaheldusiks. Samuti annab see võimalust ärritusi nii kasutada, et soovitud mõju kindlasti saavutatakse, teiste sõnadega, küllaldane suguline ärevus tekib, et — kas otsekohe, või ühenduses ärritusmänguga ja mitmesuguste armumängu puudutamistega — tekitada hingelisi ja kehalisi eeldusi mõlemaid asjaosalisi rahuldavaks ja õnnelikult toimuvaks sugutumiseks.

See on eriti kohane ärevuse esilekutsumiseks kogematutel naistel, kellel puudub igasugune võime suguliseks ärevuseks, igasugune harjumus armumängus. — Seda igatahes ühel mõõtuandval tingimusel: mees toimigu suurima peenetundlikkusega. Ülevast naeruväärseni on ainult üks samm, ütleb vanasõna. Armukoodeksis peab see tähendama: Ülim ja põlgusväärne erinevad ainult teatud määral.

* *
*

Armusuudluse tehnika käsitlemisest võin lahti öelda, sest seda võib hõlpsasti järeldada suudlemise ja ärritusmängu tehnikast, mida eespool põhjalikult käsitlesin.

Samuti on lugu selle toimingu analüüsiga, nii et ma piirduda

võin märkusega, et ärritussuudlusel aktiivsel partneril maitse ja haistmine hõlpsasti suurema tähenduse omandada võivad kui suudlemisel. Ja et just selles mõttes äsjamainitud piirest üleastumise hädaoht kaunis suur on, siis olgu passiivsele partnerile soovitatud võimalikult vähem võimalusi anda selliste muljete tekkimiseks. See eeldab vastavate kohtade piinlikku puhtust, käesoleval juhul III peatükis selgitatud mõttes.

Muu kohta olgu siin korratud, et armusuudlusel suudleja lõbutunded on hingelist laadi (mis neid ei takista väga suureks muutumast ja ka kehal — mõtlen suguelundeid — tugevat ärevust, pundumist, erektsiooni jne. tekitamast), kuna suudeldava tunded, kuigi nende hingeline komponent ka küllalt suur võiks olla, on esijoones siiski kehalist laadi.

Et ka siin — nimelt siin — enamasti mees ärrituste tekitajaks on, ei põhine mitte ainult mehe ja naise hingelisel erinevusel, vaid samuti varemini-toonitatud erutatavuse erinevusel, mis igatahes niikaua kestab, kuni naisel veel suuremaid seksuaalseid kogemusi pole.

Kui juhuslikult mees on vähem-erutuv pool, siis võib ka naine — nagu see väga soovitatav võib olla — armumängus aktiivsemat osa etendada, ajuti tagajärjekalt tarvitades ärritussuudlust. Ons veel tarvis sellisel asjaolul rõhku panna sellele, kui ettevaatlikult (hingeliselt) ta seejuures, vähemalt alul, tegelema peab; temale soovitada, et ta hoiduks sellistest katsetest esialgu täielikult ja neid katseid alles hiljemini kobamisi tarvitama hakkaks; temale meelde tuletada, et ülima ja põlgusväärse piirides eksimise hädaoht naisele on veel suurem kui mehele? — Ma ei usu. Naine *tunneb* seda, *teab* seda intuitiivselt.

Teisiti on asi, kui pikemaajalise koos elatud armuelu kestel vastastikku kohastunud ollakse ja ühtlasi kogemusi omatakse armumängu läbiviimisel.

Siis võib naisele soovitatav olla vahest algatada, nii siis vaheldus meelitamisel, nii et meelitajaks alati mitte mees ei ole, vaid mõnikord ka naine — kusjuures ta igatahes ei tarvitse maha suruda teatud argust ja loomulikku häbelikkust — see oleks mehele väga meele järgi, sest ta tunneks sellest, et tema naine armastades mitte ainult vastutulelik ei ole, vaid ka ise nõuab.

Kas selles võrdlemisi kaugele läinud suhete staadiumis ärritusmäng ja ärritussuudlus (ühekülgne või vahelduvate osadega, mõnikord ka üheaegne) armumängus omavad või alal hoiavad väiksemat või suuremat tähtsust, oleneb samavõrt kui armumängu kõikide teiste nüansside suhtes, sugupoolte kalduvusest, temperamendist, iseloomust, võimetest ja harjumusest.

Igas mängus kasutab iga meister kõiki võimalusi, et seda täiendada ja varieerida; ta ei jäta kasutamata suurimaid ega vähimaid võimalusi.

Kuis võiks see teisiti olla peenimas ja sisukaimas mängus?

IX peatükk.

Suguline ühtumine.

Esimene jagu.

Füsioloogia ja tehnika.

Sugulisel ühtumisel saavutavad eelmäng ja armumäng oma otstarbe ja suguline läbikäimine harikôrguse.

Oma ideaalses kujus — ja ônneks pole seekord see ideaal kättesaamatu — vôtavad mees ja naine täitsa üheväärselt sellest osa, saavad tôeliselt kehaliselt ja hingeliselt üheks.

Kuigi mees on andja, naine vastuvôtja ja mees enamasti tegelikult aktiivne, siiski ei ole naine kindlasti mitte passiivne pool, milleks teda kaua peetud ja ikka veel asjatult peetakse. — Ja igatahes ei peaks ta seda olema! Sest suguline ühtumine toimub ainult siis füsioloogiliselt, vastavalt loodusseadustele, ainult siis môistuse kohaselt ja ainult siis otstarbe kohaselt, kui môlemad ühtujad sellest täieliselt osa vôtavad, kui nad tunnevad, et nad — mees ja naine — ühel määral täielisest, piiramatust sugunaudingust ja tingimatust rahuldumisest osa saavad. — Kui kuski vôi kuidagi elus möödapääsetamatu on môlema soo üheôigusluse nôue, siis on see — môlema asjaosalise huvides — üheväärsuse nôue sugulisel ühtumisel.

Nii ei pea üliabielus mees naist sugutama, vaid abielupaar peab sugutuma.

* *
*

Kolmas sugulise läbikäimise järk, sugutumine (paaritumine, *coitus*) algab erigeeritud suguti (*phallos*'e, nagu vanad rahvad seda elundit sellel aktiivsel kujul nimetasid) viimisel naise tuppe. Toiming saavutab oma tipu seemne väljaheitmisega tupe sügavikku ja umbes üheaegselt järgneva môlemapoolse orgasmiga. Ta lôpeb, kui suguti väljub tupest.

Ärrituste hulk, mida nii mehe kui ka naise organism vajab, et saavutada akti haripunkti, mônutunnete tippu, saavutatakse rea hôôruvate liigutuste abil. Phallose hôôrudes eriti vastu tupe eesmist seina, mis kirjeldatud voltide ja kurdude tôttu enam-vähem kare on, ärritu-

vad tema närvide lõpud, eriti sugutilukil, niivõrt, et lõpuks refleksi mõjul sümpaatiko-spinaalsel teel tekib tühjenemine ejakulatsiooni kujul. Samal ajal saabuvad suuraju koorde kuhjunud ja seetõttu ikka rohkem mõjuvad ärritused ja neid tajutakse täispingeliste lõbutunnetena. Need tunded kasvavad nii siis astmeliselt ikka kõrgemaks muutuvate astmete viisi, kuni nad ejakulatsiooni algamise silmapilgul oma lõpliku tõusu omandavad. Sellele järgneb õige pea samuti lõbutundena tajutud rahuldava pingelangu tunne.

Ejakulatsiooni lõppedes on ka orgasm, lõbutunde vabanemine, hingeline tühjenemine, lõppenud, ja vastavad tunded alanevad alul väga kiiresti, siis aeglasemalt, et aset anda rahuldustunde, otstarbe täitmise, mugava lõtvuse, õndsa soovide puudumise tundele.

* *
*

Phallose närvilõppude ärritused võivad osutuda intensiivsuse kui ka nüansside poolest mitmekesiseiks. Ühes sellega muutuvad ka lõbutunded laadilt kui ka tugevuselt. Seejärgi kas suurim ärritus on *frenulum praeputii*'l või *glans*'i tagumisel pinnal, või kas tupp on laiem või kitsam, sile või rohkem voldiline, kas *introitus vaginae* haarab *corpus penis*'e ümbert kinni või jälle on lõtv, kas phallose ots ulatub *portio vaginalis*'eni või mitte, on ka ärritused erinevad. Nii on siis enesestmõistetav, et ideaalse sugutumise eeltingimuseks on asjaosaliste suguelundite vastavus. Ebanormaalselt väike või mitteküllaldaselt erigeeritud phallos ei saa küllaldast ärritust normaalseilt naise suguelundeilt (ja sama vähe võib ta ise ärritada). Samuti on lugu, kui *penis* on normaalne, *vagina* ja *vulva* aga liiga lõdvad ja liiga laiad. Kui sugulise rahuldumise tung on küllalt tugev, siis jätkub ka väiksemast ärritusest, et ejakulatsiooni ja seega relatiivset orgasmi, igatahes teatud rahuldumistunnet esile kutsuda. Ent ei jää aistingut, et oleks ülimat mõnu tuntud, täielise rahuldumise meeldivat tunnet ei ole, ja nii jääb saavutamata soovitud mõju psüühele, mida avaldab täiuslikult toimunud suguakt.

Seepärast on küsimus, kas naine on *coitus*'e aegu passiivne või aktiivne, kas ta „külmaks" jääb või kaasa tunneb, ka mehele puhtegoistlikult, ainult oma sugumõnu silmaspidavalt seisukohalt vaadatuna, kahtlemata tähtis. Ja paljud mehed, kes „sugutamisel" oma naiste tunnetele rõhku ei pane, pole mitte ainult julmad, hoolimatud ja tundmusteta, vaid kindlasti ka r u m a l a d, sest naise suguelundite poolt phallosele avaldatud ärritused suurenevad märksa naise ärrituse tõttu. Vaatamata esikunäärmete limaprodutseerimisele, mis teeb selle libedaks ega lase valu tekkida, tekitab naise suguline ärritus korgaskehade täitumist, tupe limanaha tursumist, lõpuks ka emaka allapoole laskumist, tupe sissekäigu ja kogu tupe teatud elastset kitsenemist, mille läbi naise osad tihedamalt phallosega kokku puutuvad, mehe elundile sametitaolise polstri moodustavad ja soodsai-

maid tingimusi loovad ärrituste suurendamiseks. Juba mainitud kokkupuutumine, õrn, soe ümbritsemine enesest on ärritus. Peale selle võib moodustada väga peene ja omapärase ärrituse mõnede naiste (kaugeltki mitte kõikide) tupe silelihastiku lainetaoliselt edasi liikuvad korduvad kontraktsioonid tugeva ärrituse aegu. Väga tähtsa ärrituse saame veel lõbu suurenemise ja orgasmi ajal tekkivast mittetahtelisest vaagnapõhja lihaste kokkutõmbest ja samuti ka nii oma kui ka mehe lõbutunde suurendamise otstarbel nende lihaste tahtelistest kokkutõmmetest, kusjuures sellest peamiselt *levator vaginae* ja *constrictor cunni* osa võtavad. Tugevaimaid ärritusi saavutatakse, nagu juba mainitud, phallose ja naise suguelundite vastastikuseist hõõruvaist liigutusist. Et muu seas ka need ärritused märksa suurenevad, kui naise elundid sugulise ärrituse tõttu mehe organiga tihedamalt kokku puutuvad, see ei vaja tõendamist.

Muide, mis puutub nende liigutuste väga tähtsasse tehnikasse, siis näeme seda edaspidi, kuidas neid liigutusi mitmekesistatakse.

Enamasti on mees, kes neid liigutusi teeb, kuna naine ka sugutumisest täitsa aktiivselt osa võttes s e s s u h t e s enam-vähem passiivseks jääb. On aga olemas *coitus*'e variatsioone, kus osad on vahetatud.

Teineteisega harjunud paari puhul võib ka naine tagajärjekalt neist liigutusist osa võtta, kusjuures ta õigel silmapilgul oma vaagnat partnerile vastu surub ja tahapoole tõmbab, kui mees väljapoole tõmbab. Elundite vastastikune liikuvus suureneb, ühes sellega hõõrdumine. Siiski võib mõnikord seejuures juhtuda, et liigutus liiga suureks osutub, mille tõttu *penis* tuleb *vagina*'st välja, otsekohe tagasiteed ei leia, ja akti väga soovimatul kombel katkestab. Ka võib vastastikuste liigutuste suurus olla ebaühtlane, nii et soovitud ärrituste suurendamise asemel nende vähenemist saavutatakse. Hädaohte tunda, tähendab nendest hoidumiseks abinõusid otsida.

* *
*

Eespool käsitlesime naise sugulise ärrituse tähtsust suguakti toimumisel mehe juures ja nägime, et — kuigi mehe juures on võimalik füsioloogiline reflekside käik ilma et naine aktiivselt paaritumisest osa võtaks — ärritused, mida saab mees, ning aistingud ja tunded, mis temas tekivad, on ideaalsel sugutumisel võrratult paremad ja erinevad tähelepandavalt neist, mida pakub sugutamine. Seejuures ei tohi unustada mainimast ü h t e, mis omab põhjapanevat tähtsust. See ü k s on — armastus.

Arusaadavalt hingeline armastus. — Olen kaugel luuletsemisse kaldumisest. Ja veel vähem tahan pöörata moraliste. Nii kõnelen ainuüksi kui seksuaalfüsioloog. Pole kaheldav: niisama vähe kui anda võib erinevast soost normaalseile inimesile hingeline armastus kehalise ühinemise komplemendita, niisama vähe annab ka ideaalne sugutumine, kui hinged ei kuulu armastuses teineteisele.

Suguline mõnu — isegi suguakt — allub suurel määral hingelisile funktsioonele. Psüühiline valmisolu on sugulise ühtumise vajalikuks eelduseks. Selleta ei teki mehel isegi erektsiooni. Naine võib vastu tahtmist sugutamist k a n n a t a d a, ent selliseil olukorril ei ole temal võimalik sellest o s a v õ t t a.

Täiuslikult toimuv sugutumine nõuab mõlema asjaosalise sellist psühhoerootilist valmisolu, nagu seda ainult a r m a s t u s e s leidub. Ainult selle eeldusega võib sugulõbu kõrgeim olla, orgasm ekstaatiline, rahuldus täielik, ja soovideta seisund õnnis, millega peab lõppema see ülim ja intiimseim kõigist ühinemisist.

* *
*

Mehele on tarvilik *coitus*'e algamiseks teatud hulk sugulist ärevust, sest *immissio penis* on erektsioonita võimatu. Naine võib häda korral paaritumisest ka ettevalmistumatult osa võtta. Kui ta on „temperamentse põhitooniga" või — mis tähtsam — kogemuste ja harjumuste kaudu kohanenud, siis võib ta esmasese ärevuse puuduse pärastpoole katta (vt. lk. 132, kõver B) ja siiski mehega ühtaegu orgasmi saavutada, seejuures õpitud ärritusi tugevamal määral apertsipeerides (tajumisele võttes); psüühiline protsess, milles teadlik tahe kui ka ala- ja mitteteadlikud kogemuse ja harjumuse tegurid, eeskätt just sümpaatia ja armastuse tegurid tegevusse astuvad.

Mees, kui ta erandlikult ette on jõudnud, võib naisele abiks olla, kusjuures ta alla surub teadliku taju phallose liigutustel tekkivatest phallose ärritusist ja seda võimalikult tugevasti. Seeläbi suurendab ta hõõrumisliigutuste arvu, mida ta vajab ejakulatsioonirefleksi tekitamiseks. Et aga iga liigutus on naisele ärrituseks, annab mees niiviisi temale aega ja võimalust mehega sammu pidamiseks ja ülisuurte pingutusteta mehega ühel ajal eesmärgile jõudmiseks. Olen siin kogemata piltliku ütluseni jõudnud, mis selgesti täheldab mehe ja naise vahekorda *coitus*'el, nagu see olema peaks. See ütlus kuulub E. Kehrer'ile, kes oma teoses „Sigimatuse põhjused ja ravi" seda vahekorda võrdleb kahe jooksja või kahe ratsaniku vahekorraga, „kes ühtaegu stardist lahkuvad ja ühtlase, mitte liiga kiire tempoga üheaegselt eesmärki saavutada tahavad". Võrdlus maksab siiski ainult teineteisega kohanenud, väljaõppinud paari suhtes (mida muu seas ka K e h r e r toonitab „kohanenud paarist" kõneldes).

Kui naine on veel kogenematu — ja tihti kulub seks palju aega, kuni mees vähe-kirgliku naise täielise kehalise küpsuseni on viinud ja teda kogenuks võib lugeda —, siis jääb ta oma mehest kaugele taha ega saavuta üldse eesmärki, sest mees p e a b märksa varemini eesmärgile jõudma, vaatamata sellele, et nad ühtaegu stardist lahkusid.

Kui sellisel asjaosaliste ebaühtlaste võimete puhul ettejõudnu teise huvi toimingu suhtes alal tahab hoida, siis peab ta tegema

samuti nagu võistluse puhul tugevam teeb: ta annab nõrgemale (siin naisele) mõned punktid ette, nagu seda põhjalikult eelmises peatükis käsitlesin (vt. ka lk. 133, kõver C).

Sest muud võimalust ei jää üle normaal-potentsiga mehele seisukorra lahendamiseks. Ta nimelt võib muu seas oma tähelepanu kõrvalejuhtimisega ejakulatsioonirefleksi algust, nagu ülal mainitud, pikendada. See võib aga toimuda väga kitsais piires.

Naine omab ses suhtes suuremat kohastumisvõimet. Ta võib — ikka eeldades harjumust ja kogemusi — suurel määral kohastada oma reaktsioone mitte ainult kiirendamise, vaid ka aeglustamise mõttes mehe sugulisele võimele.

See kohastumine on hõlbustatud seeläbi, et suurimad ärritused, mis orgasmini viivad, on seotud mehe ejakulatsiooni algusega.

* *
*

Enne kui n e i d ärritusi lähemalt vaatleme, peame tagasi pöörduma selle juurde, mis naisel nende eel käib. See on muide käesolevas kui ka eelmisis peatükes peajoonis käsiteldud ja meil tarvitseb ainult korrata. Hingeliste mõjustuste ja kehaliste puudutamiste läbi tekkinud sugulise ärevuse mõjul, ja eriti reaktsioonina taktiilsetele (kompimismeele kaudu tajutavatele) *vulva (clitoris!)* ja *vagina* kui ka *portio vaginalis*'e (emaka tupeosa) ärritustele tekib nende moodustiste suurenenud verekülllus pundumisega ja osalt ka kõvaksminemine, mis neid vastuvõtlikumaks teeb järgnevaile ärritusile ja mille tagajärjeks on, et nad suguelundeisse viidud phallost tihedamalt puudutavad, teda niiöelda polsterdavad ja nii kitsalt kui võimalik elastselt ümbert haaravad. Ka seeläbi suureneb vastastikune ärritamisvõimalus. Nüüd tekib rida ärritusi hõõrdumisega, mis tekib mehe ja naise suguelundite vahel, kusjuures nad teineteise suhtes libisevad mehe (vahel ka naise) *coitus*-liigutuste tõttu, mis oma loomult on sisselükkavad ja väljatõmbavad. Ärritused on mõlemapoolsed; nad saavad lisa mõlema poole suhtes tahtmatuilt, pooltahtlikelt ja tahtlikelt naise ülalmainitud elundite lihaste kontraktsioonelt. Ärritusmõjule, mida avaldab phallos *introitus vaginae* ja *vagina* (samuti ka *portio vaginalis*'e) närvilõppudele, lisandub ärritus, mis teatud olukorril tekib, kui *penis* oma liigutustega ka *clitoris*'t ja tema *frenulum*'i puudutab.

„Teatud olukorril", sest seda laadi ärrituse tekkimine, kui ta tõesti tekib, oleneb mõningaist asjaoludest: *clitoris*'e suurusest, tema paelakese arenemisest, tema asetusest (on nimelt suured individuaalsed erinevused, ka selles mõttes, et mõnikord asetseb see väike elund rohkem ülal ja eespool häbedusluude ühinemiskoha eespinnal või sügavamal, peaaegu sümfüüsi all), vaagna kaldenurgast, phallose ümbermõõdust, abielupoolte asendist ja kehahoiust ja lõpuks nende liigutuste iseloomust.

Ei eksita kunagi, kui oletatakse, et looduse eesmärgiks on olnud ka *clitoris*'t *coitus*'e puhul ärritada lasta. Juba see asjaolu, et see üliärritatav moodustis erektsiooni puhul sügavamale asub ja ühtlasi phallosele vastu surub, lubab seda arvata.

Väga sageli aga, tõenäoliselt isegi enamasti, ei saavuta praegused naised seda eesmärki, peamiselt küll selle elundi piiratud arenemise, tema suhteliselt kõrge asendi ja vaagna väikese kaldenurga tõttu. Need on nähtused, mida sageli ühtaegu leiame ja mida harilikult teatud infantiilsusega seletama peame.

Selline arenemise seisak lapselisis arenemisastmeis ja vähesel määral on nii sage, et seda isegi haiglaseks nimetada ei või. Ka rohkem väljakujunenud vormi puhul võime sageli infantiilsust tähele panna. Siis tuleb aga seda vaadelda haiglase nähtusena, mis põhjustab mitmesuguste eluliste toimingute häireid; näit. naise suguelundite tegevuse alal sigimatust, mille sagedaimaks põhjuseks see igatahes naisel olla võiks. Niivõrt on s i i s k i ülalmainitud kergeimad infantiilsuse astmed juba haiglased, kui nad ühenduses on sugutunnete alanormaalsusega. Mainitud *clitoris*'e puudulik areng ja kõrge asend, mille tõttu ta *coitus*'e puhul ei ärritu, omab siinkohal suurt tähtsust. Kuigi see alanormaalsus ülepääsetamatuid raskusi ei valmista, loob ta siiski — vähemalt esialgu — puuduliku paari ja nõuab mehelt kui suguliselt kasvatajalt ja juhilt kõikide meelitaja omaduste tarvituselevõttu; muidu ähvardab teda hädaoht, et naine jääb jäädavalt frigiidseks (külmaks).

Puudulikult arenenud *clitoris* aga võib — niisama kui kogu suguaparaat, viimane siiski suuremal määral — elava sugulise läbikäimisega aastate jooksul kasvada, nii et ka selles mõttes harjumuse ja kogemuste mõju maksvusele pääseb.

* *
*

Kui pöördume jälle täielikult ärrituste juurde, mida saavad naise suguelundid *coitus*'e puhul, siis peame kindlaks tegema, et *vagina* ärritusel tekkinud tunded erinevad neist, mis tekivad *clitoris*'e ärritamisel. Mõlemal puhul on tegemist mõnutunnetega, kuid siiski seesugustega, mis üksteisest sama suurel määral erinevad nagu näiteks kahe erineva veinisordi maitsed. Ka orgasmitunne on mõlema ärritusliigi puhul teatud, kuigi vähesel määral erinev, — kuigi seesmised reaktiivsed tegevused, nagu refleksid, kohalikud ja üldised pingelanguse nähtused, kehaline ja hingeline pingevabastus, peajoonis ühesugused võivad olla (mida tõepoolest kindlaks teha võime). Nii siis on selge, et naise suguliste lõbutunnete permutatsioonid ja kombinatsioonid võimalikud on, mida aga mehel võimatu saavutada, kuigi teatud ärritusliigi piirides nii ühtede kui teiste puhul nende tunnete variatsioonide hulk on suur nüansseeringu ja gradatsiooni tõttu.

„Looduse poolt ette nähtud“ *coitus*'el tekib naisel *clitoris*'e ja *vagina* k o m b i n e e r i t u d ärritus, mis vististi tugevaim on ja kiireimini esile kutsub orgasmi.

Selle indikatsioone ja kontraindikatsioone võime ülalkäsiteldust kergesti tuletada. Nagu nägime, pole selle tehnika sageli mitte kerge. Kui *clitoris*'e asend selleks kohane pole, siis peab naise või paari asend ja kehahoid (vaagna suurendatud kaldenurk) sellest välja aitama. Ka võib eesmärki saavutada seega, et phallos tõmmatakse täieliselt *vagina*'st välja, kusjuures *glans* puudutab *clitoris*'t. Seejuures võib aga juhtuda, et tagasilükkamisel ei lähe *penis* sisse otsekohe ja seeläbi katkeks ärrituste rida. Lõpuks on võimalus *vagina* ärritamist phallosega ühendada *clitoris*'e digitaalse ärritamisega.

* *
*

Enamikul sugutumisil piirdub ärritamine siiski peamiselt *vagina* (ja ühtlasi lähimate osade) ärritamisega. Ka jätkub täiesti sel teel saavutatud ärritusist täiesti progresseeruvaks pinge ja lõbutunnete kasvamiseks, nii et naine teatud hulga selliste ärrituste järel mehega ühtaegu orgasmile läheneb.

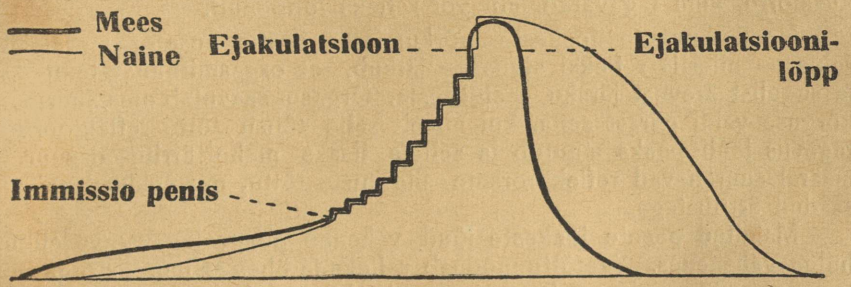

A. Ideaalne sugutumine.

Normaalsel, „tervel“ *coitus*'el peab mõlemapoolne orgasm tingimata ligikaudu ühtaegu tekkima, s. o. harilikult mehe ejakulatsiooni alates algab ka otsekohe naise orgasm, — täpsalt väljendudes, nii pika aja järel kui vajalik on ejakulatsioonist tekitatud tundemuljete keskergukavasse juhtimiseks, et seal pinge languseks moonduda. See toimuks (määratusuure närvide juhtimisvõime tõttu) vähem kui ühe sekundi pärast.

* *
*

Vaatleme nüüd *coitus*'e toimumist üksikasjaliselt ja kasutame seejuures kõverat, mis kergendab aru saada sellest, mis mehe ja naise orgasmi eel käib.

Sellest kôverast näeme normaalse, ideaalse sugulise läbikäimise sugulise ärrituse käiku (nii kehalise kui hingelise — sest nad käivad käsikäes).

Immissio penis'e (*coitus*'e algus) eel käib pikkamööda tôusev eelmängu ja armumängu ärevus, kusjuures jooned enamasti siin näidatud vahekorris püsivad. Hästi teineteisega kohastunud paar algab peaaegu ühtlase ärevuskôrgusega sugutumist. Sellest peale suurenevad ja summeeruvad ärritused tüüpiliste (enamasti pooltahteliste) sisse- ja väljapoole hôôruvate *coitus*-liigutuste tôttu, järk-järguliselt täitsa „unisono" silmapilguni, kus mees ületab ärritusläve ja algab ejakulatsioon. Siin lahkuvad kôverad teineteisest. Silmapilgul, kus ärrituste summa on mehel küllalt suur refleksi väljakutsumiseks — sellest silmapilgust peale ei saa ta mingi tahtelise aktiga seda takistada — ja esimene seemnehulk tugevate peente joakestena vastu *urethra* esimest seina pritsub, tôuseb lôbutunne järsku tugevasti ja läheb üle orgasmitundeks, lôbuvallandumise tundeks, kuna samal ajal refleks kahel viisil edasi läheb: *urethra*'sse sattunud seeme paisatakse (samuti tahtmatute, tahtele allumatute, kuigi just tahteliste lihaste) tugevate kontraktsioonidega välja — s. o. tuppe. Spermat moodustavaid vedelikke pritsub seemnejuha ja *prostata* kaudu edasi kusetorru, kuni tagavarad läbi vôi refleks lôppenud.

Nende peente joakeste pôrkumisest vastu kusetoru eesmist seina — nii siis refleksi algus — jätkub, et orgasmitunnet tekitada ja sugulist ärevust järsku veelgi tôsta. Orgasm saavutab oma suurima kôrguse veidi pärast seda, kui nimelt selle tôusu tôttu reflektoorne tegevus jôulisemaks muutub ja sellele lisaks mehe ärritused suurel määral suurenevad reflektoorsete liigutuste tôttu, mis tekivad naisel saadud ärritustega.

Mainitud peente joakeste jôud väheneb peagi tagavaravedeliku hulga vähenedes. Seetôttu môônab refleks ja ühes sellega ka orgasmi tugevus esiti aeglasemalt, pärastpoole kiiremini, kuni môlemad on lôppenud. Seetôttu omab mehe orgasm „kaare" kuju. Umbes niisama toimub ka samul pôhjusil ejakulatsioon, mis harilikult koosneb viiest kuni seitsmest jôuliselt alanud ja teatud maksimaalset intensiivsust saavutades nôrgenevast rütmilisest lihasekontraktsioonist. Selle lôppedes langeb ärevus esiti väga kiiresti, lôpuks aeglasemalt, et asenduda mônusa väsimustundega. Erektsioon kaob kaunis kiiresti, kuigi harilikult teatud aja vältel *penis* suuremana püsib (vôrreldes rahuliku olekuga). Kas teda veel lühemaks vôi pikemaks ajaks *vagina*'sse jäetakse vôi peagi peale ejakulatsiooni lôppu välja tômmatakse, seda ei saa kôikide kohta kindlaks määrata, sest see toimub mitmet viisi ja oleneb môningaist asjaoludest. Üldiselt vôib öelda, et naise huvides on enam-vähem järsk akti lôpp soovitamatu.

* *
*

Märksa raskem on vastata küsimusele, kuidas toimub orgasm naisel ja mis selle juures tähele võib panna. Naisel toimub see mitmeti komplitseeritumalt, osutades — ka täitsa normaalseis piires — individuaalseid erinevusi (mida mehel ei ole nii väga tähele panna) ja teda on otseselt jälgida raske ja saab ainult erandlikult jälgida.

Jätame teise küsimuse vastamise edaspidiseks ja püüame esialgu selles selgusele jõuda, mille tõttu tekib naisel orgasm ühes juurdekuuluva reflektoorse tegevusega, siis peame otsekohe ütlema, et orgasm ühes kõige selle — psüühilise ja kehalise — juurde kuuluvaga võib tekkida ilma et sel mehe ejakulatsiooniga midagi tegemist oleks. (Nii võib tugevasti erutuval naisel mitu orgasmi tekkida enne kui mees ejakulatsioonini on jõudnud.)

Kuigi see on ümberlükkamatult kindel, on ka sama kindel see, et normaalsel sugutumisel seemnevool tähtsaimaks teguriks on naise orgasmi tekkimisel.

See võib mõjuda kahesuguselt: mehe lihasekontraktsioonide, mis seemet välja tõukavad, apertseptsioon võib naisel lõpprefleksi esile kutsuda, ja ejakulaadi enese põrkamine vastu naise suguosi.

Igal juhul on ejakulatsiooni (kas teadliku või alateadliku) tajumise h i n g e l i n e tähtsus suur. See on seda suurem, mida innukam ja sügavam on naise armastus abikaasa vastu. Ta moodustab sündmustiku ahelas tähtsaima lõppühenduse. Kes selle unustab või seda tähele ei pane, ei näe seda toimingut õiges valguses.

Milline aga äsjamainitud tegureist on mõõtuandev, selle üle võib selgust tuua naiste enesevaatlus.

Siin nähtuvad individuaalsed erinevused. On naisi, kes kindlasti toonitavad, et nende orgasm ainuüksi siis õieti toimub, kui nad ejakulaadi põrkamist tunnevad vastu *portio vaginalis*'t. Nende arv aga moodustab vähemiku. Et soodsatel eeldustel orgasm pea eranditult algab ejakulatsiooni alul, ka siis, kui seda *portio* juures tunda ei ole[1], või vähese ejakulaadi puhul[2], on tõenduseks, et harilikult mehe ejakulaadi põrkamise tundmine orgasmi tekitamisel igatahes mingit mõõtuandvat tähtsust ei oma.

Kas aga see tegur üldse tähtsusetu on? Oleks suur eksitus seda kinnitada. Ta on aga — vähemalt enamikul naistel — täitsa iselaadi. Kui pärida naistelt, kes suudavad endid täpsamalt vaadelda ja seda analüüsida, mida nad tunnevad (peab möönma, et selliseid mitte palju ei ole ja et see teatud harjumust nõuab), siis ütlevad mõned üksikud, et ejakulaadi p r i t s u m i n e kutsub esile orgasmi. Enamik naisi aga vastavad umbes järgmiselt: „Ma tunnen peale seda kui ärritused on saavutanud aina suureneva, väga kõrge, ootava pinge, kuidas üliootamatult algab orgasm, nii pea kui tunnen phallose

[1] Nende moodustiste operatiivse kõrvaldamise või vaheleasetatavate vastavate abinõude puhul.

[2] Näit. peale sageli korduvaid sugutumisi, isegi võltsejakulatsioon.

esimesi tugevaid ejakulatsioonikontraktsioone *vagina*'s ja *vulva*'s ja samal ajal sellega kaasas käivat mehe keha orgastilist spasmi tajun[1]. Saavutatud tunne on selline, et selle suurendamine uute ärritustega viiks mittetalutava ülimäärasuseni. Siis tunnen ma sperma voolamist — mida ma väga selgesti tajun — väga mõnusana, rahustavana, vaigistavana. See võimaldab mulle tajuda ka järgnevaid mehe ejakulatsiooniliigutustest saabuvaid ärritusi, ilma et ma üliärritatud oleksin, nii et mul võimalik on ka neist mõnu tunda. Jätkuvad ärritused ja vaigistumistunne tasanduvad sedavõrt, et lõbutunne püsib muutumatul, alul saavutatud maksimaalsel kõrgusel mehe orgasmi kestel ja selle lõppedes langeb p i k k a m ö ö d a."

Mis puutub sugulise ärevuse pikaldasse langemisse ja selle suhtelisse pikaldusse võrreldes sellega, mida naine mehe juures tajub, siis on selles pea kõik naised ühel arvamusel. Muide tuleb siinjuures veel täheldada, et objektiivsed nähtused, nimelt ka korgaskehade pinguli täitumus, kiiremini kaovad kui subjektiivne ärevus, nii et elundid on siis juba täielise rahustaadiumi saavutanud, kui tunded alles kord-korralt kaovad.

* *
*

Siin-kirjeldatu on nii hästi kui võimalik väljendatud lk. 129 kõveras A. Igatahes hõlbustab selline skemaatiline graafiline kujutus mõista, milline on sugutumisärevuse käik mehel ja naisel, ja kuidas suhtuvad mõlemad protsessid üksteisesse.

Võrdluseks toon siinjuures kõvera B, millest nähtuvad 126. lehe-

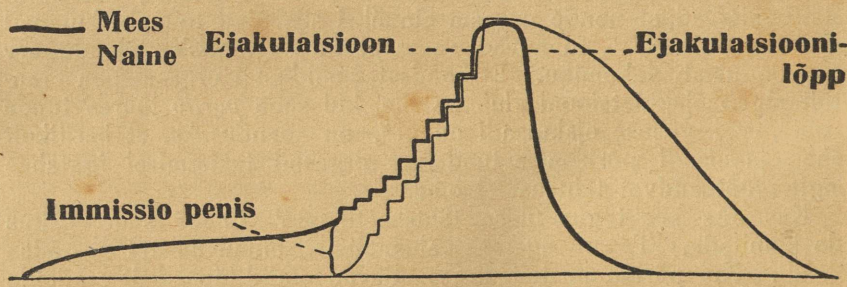

B. *Coitus* kogenud naisega ilma ettevalmistuseta.

küljel kirjeldatud juhu suhted, milles teineteisega hästi kohanenud paari puhul (küllalt kogenud armuasjus) naine sugutumist alanud on ilma ettevalmistuseta. Seejuures tuleb tähelepanu juhtida sellele, et kõver peab pisut teisiti välja nägema, arvestades eelmises juhus aset leidnud mehe ärevuse sihiliku hilistumisega.

---

[1] Siin nähtub puhtpsüühilise teguri tähtsus, mida ülal mainisime.

Ja lõpuks lasen järgneda kõvera C, et selgitada lk. 126 ja 127 käsiteldud vahekordi — *coitus* mitte küllalt kogenud naisega, kelle tundeid enne ärritusmänguga on ärevile aetud. Väärib tähelepanu, et kõiges kolmes kõveras *immisio penis*'e eelne lõige ajaliselt liiga lühikesena on võetud. Eel- ja armumängu kestus võib äärmiselt erinev olla.

Eelöeldust selgub, et tõesti hea, kehale ja vaimule kasulik sugutumine peab vastama k õ i g i l e looduse nõuetele ja et teda mingil viisil ei või vähemväärtuslikuks teha. Samuti on selgunud, et puudulikkuste täiendamine võimalik on laiaulatuslikult. Näite sellest annavad kõverad B ja C.

Kui mingipärast puudub — et veel üht näidet tuua — orgasmil vaigistav sperma pritsumise mõju, siis suudab naine end ometi kaitseda üleärritusest seega, et ta rõhub alla oma ärritatavuse kas tahtelise või tahtmatu psüühilise pingutusega. Kõige hõlpsam on seda

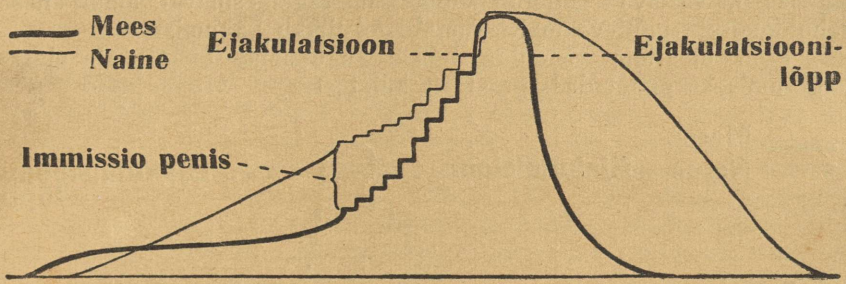

C. *Coitus* kogemusteta naisega pärast eelmängu.

teha tahtliku mõtete kõrvalejuhtimisega. Kui ta seda ei saa või ei taha, siis ähvardab teda sageda kordumise puhul teatud üleärrituse hädaoht, mis on kehalises (kohalikult) kui ka psüühilises mõttes tähtis, eriti kui on olemas kalduvused sellisteks häireteks.

Psüühiline pingutus aga, mis on vajalik nii kõrge pinge kõrvalejuhtimiseks, võib, kui seda sageli korratakse, üheskoos kaasuva o r g a s m i puudulikkusega, tekitada närvlikkude kalduvustega naisel (ja et selliseid palju on, see on üldiselt teada!) hingelise tasakaalu häireid, mis omakorda võivad abieluõnne rikkuda. K u i sagedasti psüühilise heaolu häired naisel ja kaasaskäiv abielu puudutamine sellest ideaalse *coitus*'e käigu p ä r s s i m i s e s t oleneb, seda ei saa esialgu kindlaks teha. Selle sageduses olen samavõrra veendunud kui selleski, et arstid ja ka võhikud seda tegurit alahindavad.

* *
*

Äsjakäsiteldust märksa tähtsamad on naisele enamasti meelega, sigitumisest hoidumise mõttega tarvitatud aktihäired, mille puhul tekib võrdlemisi suur, isegi preorgastiline ärrituse kõrgus, kuid

orgasm ise jääb varajase (absoluutselt vôi relatiivselt) ärrituste lakkamise tôttu ära, nii et rahuldumine, hingeline kui ka kehaline ärareageerimine puudub ja pinge püsib ebanormaalselt kaua.

Seda vôib juhtuda mitmesuguste haiglaste seisundite puhul. Sellesse lähemalt süvenemine viiks meid liiga kaugele ja ületaks selle raamatu raamid. Piirdume ainult mitte haiglaste nähtustega — seesuguseid juhte on siiski kahjuks küllalt sageli —, siis näeme, et need häired olenevad mehe puudulikust tehnikast vôi jälle petlikust[1] käitumisest *coitus*'e aegu. Sugulise läbikäimise puudulik tehnika vôib relatiivne olla, kuivôrt meespoole sugulise ärevuse käik ja refleksid täitsa normaalsed on, kuna aga need ärritused, mida ta tekitab, küllaldased ei ole vähese harjumusega ja kogemusteta vôi „temperamendilt" alaärrituvale naisele, — see pole seepärast veel mitte vähem tôsine môjustuste suhtes. Juba raamatu alguses on vastavalt laidetud kahjuks nii sageli esinevat, ainult enese rahuldamisele môtleva mehe rumal-egoistlikku käitumist.

Pole ülearune vaadelda sellise sugutamise (sest seda ei saa sugutumiseks nimetada!) graafilist kujutust.

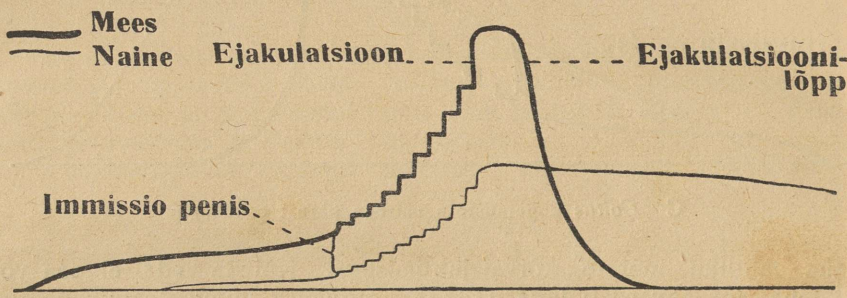

D. *Coitus* kogemusteta naisega ilma küllaldase ettevalmistuseta.

Seda on kujutatud kôveraga D, mis eriti huvitav on vôrreldes kôveraga C ja „ideaalse" kôveraga A. Seejuures torkavad otsekohe silma erinevused[2].

Umbes selliselt nagu siin, toimub küllalt erutuval naisel sugutumise käik, kui mees on teatud määral ülierutuv, mis avaldub liiga kiire ejakulatsioonirefleksi algamises *(ejaculatio praecox)*, nagu seda küllalt sageli leiame „närvinôrkadel" (eriarstid andestagu mulle, kui tarvitan vana nimetust ja môistet). Need juhud asetsevad haigluse piiril ja vajavad — kui abikaasad ei oska sugulise läbikäimise tehnika

[1] See maksab ka sel juhul, kui naine sellega päri on, sest ta ei tea selle tähtsust, mida ta siin lubab vôi isegi nôuab!

[2] Mehe joon on kôikides neis kôverates lihtsuse ja ülevaatlikkuse tôttu täpsalt ühesugusena kujutatud, arvestamata neid erinevusi, mis mehel vôivad tekkida naise mitmesuguse käitumisega.

täiendava viimistlemisega pahest üle saada — ka selles suhtes arsti abi.

Püüdsin kujutada nii täpsalt ja selgelt kui võimalik naise ärevuse käiku neil juhtudel, kus ärevus ei tõuse küllaldaselt kõrgele, et orgasmi esile kutsuda.

Kõvera vaatlemisel tuleb silmas pidada, et see ei kujuta mitte ainult naise suguelundite ärevusseisu, vaid ka psüühilist pinget. Eriti tuleb tähele panna, et see ärevusseis ja pinge, nagu vastav joon näitab, tippu saavutades mitte alla ei lange, vaid pikemat aega pea muutumatul kõrgusel püsivad.

See oleks suguelundite suhtes looduse poolt ette nähtud mööduva ärritusseisu ja vereküllasuse (kongestiooni) edasikestmine ja psüühe suhtes ärareageerimata pinge püsimine, lootuseta ootelolek, hingeline rahuldumatus.

Kõvera naisejoone parempoolse osa kõrget seisu võrreldes rahulikkuse joonega tuleb koguni teisiti käsitada kui kõverate A, B ja C vasakpoolset kõrgenemist. Viimased kujutavad omas tõusvas osas ootusküllast tõusu ja langevas osas rahulduvat lõppu — nii siis mõlemas osas lõbutundeid —, kuna D kõveras ootusküllane tõus üle minema peab rahuldumatuse seisundisse, nii siis norulisse pingesse.

Kui selline sugulise ärevuse rahuldumatu lõpp erandina esineb, siis pole sellest veel mingit häda. Rahuldumatustundest saadakse kiiresti või aeglasemalt üle, ja psüühe tasakaalustub, kusjuures naine lohutub väljavaadetega järgmisele (ja paremale) korrale. Ka suguelundite ärevilolek ei kesta liiga kaua ja nad saavutavad uuesti tasakaalu.

Teisiti on aga lugu, kui ülalkirjeldatud mitterahuldav sugutumine alati kordub. Siis muutub suguelundite kongestiivne ärritusseisund kroonilisek, sageli tekivad ebanormaalsed eritused, munasarjade tegevuse ja samuti menstruatsiooni häired; ühe sõnaga, tekib (muide oma nähtuselt väga muutlik) suguelundite kroonilise ärrituse pilt kindlate või ebamääraste, lokaliseeritud või jälle paika muutvate valudega, millega naistearstidel kõnetundidel palju tegemist tuleb teha, neid sunnib paljusid igavaid, seejuures aga tagajärjetuid ravimisviise tarvitama ja sageli peavad nad — samuti asjatult — noa appi võtma, sest haiguse põhjus püsib ja mõjub ikka edasi ja seda põhjust ei aima haige ega sedasta arst (kes liiga kardab nende asjade üle kõnelda kas sellepärast, et ta nende tähtsust küllaldaselt ei tunne või neile suurt rõhku ei pane).

Seepärast peab iga abielumees teadma, et iga suurem suguline ärritus, mis naisel orgasmiga ei lõpe, on pahe, ja selle kordumisel tekivad jäädavad või igal juhul raskesti kõrvaldatavad keha ja psüühe puudused.

* *
*

Märksa suurem hädaoht kui mehe puudulik tehnika, ähvardab naist selles mõttes petlikul toimimisel, s. o. *coitus interruptus*'e (katkestatud suguline ühtumine) puhul. Selle sigitamisest hoidumiseks tarvitatava võtte puhul tõmbab mees just s e l l e l silmapilgul phallose tupest välja, kui ta tunneb ejakulatsioonirefleksi algavat või kus seda enam tagasi hoida ei saa. Ejakulatsioon toimub, olgugi ka tupest väljas. Nii siis tekib mehel siiski orgasm. Tema saavutab olgugi teataval määral puuduliku rahulduse, ta saab ära reageerida oma pinge. Seega pole see protseduur temale mitte nii kahjulik, kuigi seda, eriti närvlikkusse kalduvatel indiviididel, kahjutuks ei saa lugeda ja et nii mõnedki neurasteenilised nähtused just selle põhjal tekivad[1].

Naisel on asjaolud sootuks teised, olgu siis, et ta niivõrt vähetundeline on, „külmaks" jääb, nii et ta *coitus*'e välja kannatab, ilma et ta seejuures üldse suuremat ärrituks, — seda tuleb k ä e s o l e v a l juhul hüvena vaadelda. Kuidas temal muidu läheb, s. o. kui ta normaalselt erutuv on, seda näeme kõverast E.

Sellest kõverast näeme, kuis ülima ootuse silmapilgul, kui kohalik ja üldine ärevus maksimaalselt on tõusnud, normaalne käik järsku katkeb ja ärritusseisund — sest et orgasmi, looduse poolt soovitud pingelangu, ei teki — lühiajalise kõikumise järel pikemat aega püsima jääb kõrgele astmele. Ka siin tuleb silmas pidada, et sugulise ärevuse mõju kehale ja psüühele on täiesti erinev selle järgi, kas rahulduda püüdev ärevus pingelanguga lõpeb või asjatuks, rahuldumatuks, noru tähendavaks, liiga kaua kestvaks (sest et puudub ärareageerimine) pingeks kujuneb.

Minu lugejad andestagu mulle seda kordamist; kuid pidasin tarvilikuks asja tähtsuse ja sageda alahindamise tõttu öeldut veel kord toonitada.

On selge, et kõvera E parempoolne pingetase on märksa kõrgem kui D-s. Samuti, et (seda ei ole kõveras enam täheldatud) E juhul tasakaaluseisundi saavutamiseks rohkem aega kulub. Nii siis on hädaoht suur ja see suureneb üha, et uus samalaadiline kahjustus algab enne kui eelmine veel lõppenud pole, mille tõttu hõlpsamini ja kiiremini tekib kahjulikkude mõjude summeerumine ühes kõikide järeldustega.

Käsitlesin siinkohal *coitus interruptus*'t põhjalikumalt, vaatamata asjaolule, et sellele tuleb vaadata kui ebaloomulikule sugulisele tegevusele ja ta ei kuulu kitsamas mõttes füsioloogia alla, ja seda see-

---

[1] Mehel leiame märksa harvemini kui naisel kohalikke haigustumisi sageli korratud suguliste ärrituste tagajärjel, mis ei lõpe pingelangusega, juba seetõttu, et mees — vähemalt suguliselt normaalne mees — ise võib reguleerida oma täielist ärareageerimist ja et ta ei olene oma naispartneri toimimisest. Mõned autorid arvavad siiski, et teatud haigused, nagu näit. eesnäärme *(prostata)* hüpertroofia, võivad tekkida täieliselt või osaliselt kroonilise ärritusseisundi tõttu, kui suguline ärritus puudulikult ära reageeritakse.

pärast, et ta on oma käigult ja tagajärgedelt naise sugulise ärevuse rahuldumatuse parimaks näiteks. Ka seetõttu käsitlesin seda põhjalikumalt, et nende paljude häältega kaasa rääkida, kes tõsiselt hoiatavad selliselt toimimast. Neile, kes väidavad, et küllalt palju paare olevat, kes nende arvates mingi hädata sellist sugutumisviisi harrastavad, olgu vastatud: See võib sobida ainult suguliste ärrituste suhtes ükskõiksetele naistele, „tugevate närvidega" mehele, kes ainult oma pingest vabanemise tungi rahuldada tahab ja oma naisest rohkem ei hooli „k u i n a i s e s t", ja veel võrdlemisi harva sugulise läbikäimise puhul; — nii siis ainult neil juhtudel, kus täieliselt puudub „harmooniline, õitsev suguelu", mida juba käesoleva raamatu alguses nimetasime üheks „abielu ehitise nurgasambaks", ja kus see ehitis kõikuma peab või juba suurem osa on kokku varisenud.

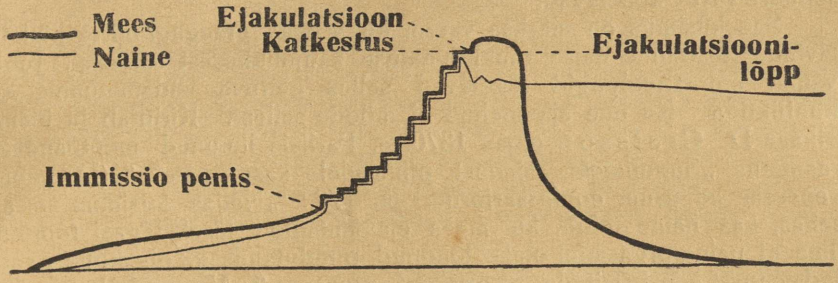

E. *Coitus interruptus.*

Suguliselt täisväärtuslikele inimestele ei ole süstemaatiline *coitus interruptus* mitte ainult abielu alandamine, vaid kägistamine, see on hädaohuks mehe tervisele ja kuritegu naise vastu.

* *
*

Mitterahuldava *coitus*'e käigu käsitlemisel peatume lõpuks kõveras D näidatud juhtude kategoorial. Naist mitterahuldavast käigust h o i d u m i s e s t kõnelesime juba pikemalt — seda saavutatakse vastava sissejuhatava armu- ja ärritusmänguga. Nagu alati, maksab ka siin ütlus: „Hoiduda on parem kui paraneda." Muide on „paranemine" — ütleme meelsamini, tagajärjekas ravi — sellistel juhtudel väga lihtne. See seisab kaitsevahendite tarvituselevõtus — ka siis, kui pahe juba olemas. (Võrdlemisi harva oleme meie, arstid, võimelised siis, kui haigus juba alanud on, tagajärjekalt ära hoidvat arstimit tarvitama!) Õpetame lühidalt: Kui sugulisel ühtumisel mees on jõudnud ejakulatsioonini, ilma et ta naist orgasmini oleks suutnud viia, siis peab ta — välja arvatud juhud, kus tal jõudu ja tahet on alustada uut ärrituste rida lõpliku ejakulatsiooniga — otsekohe ärritusmänguga viima naise orgasmini.

Siiski — vahend mõjub ärahoidvana tervislikumalt, loomulikumalt ja paremini kui arstimina; ärritusmäng omab ettevalmistusena, armumängu osana suuremaid ärritusi (eriti ka mehel) ja on ka esteetilisem, kui teda tarvitada enne *coitus*'t, sest peale *coitus*'t omab ta kergesti sunnitud ja seega ka eetiliselt ja esteetiliselt laidetavat iseloomu.

Nii siis veel kord: Hoiduda on kergem kui paraneda. Ent paraneda on parem kui lasta pahel olla.

* *
*

Võib-olla on, kui mees ses suhtes arvesse ei tule, ravi omal käel parem kui üldse ükski muu vahend, kuigi eetilised, esteetilised ja eriti „pedagoogilised" kaalutlused küllalt kaalukalt sellise protseduuri vastu kõnelevad.

See küsimus on märksa varem kui see ka praegugi mitte küllalt levinud teadmine naise rahuldumatuse kahjulikkusest *coitus*'el. Juba vanad moraalteoloogid tegelevad selles peituva südametunnistuse konfliktiga. Ka uue aja mehed ei möödu sellest. Kirjutab ju ülemvikaar D. Craisson omas 1870. a. Pariisis ilmunud mõõtuandvas raamatus „Sugulistest asjadest pihiisadele kasutamiseks" (De rebus venereis ad usum confessariorum) lk. 172: „Neljas küsimus seisab selles, kas naine tohib, kui mees ejakulatsiooni järel tagasi tõmbub ilma et naine orgasmini oleks jõudnud, puudutamisega otsekohe peale seda ennast edasi ärritada, et orgasmi saavutada." Vastus kõlab: „On mõningaid (moraalteoloogе), kes seda eitavad, kuna üldisemalt kinnitatakse, et see lubatud on, sest . ." jne. „Samuti on naisele lubatud ennast sugulisele läbikäimisele ette valmistada ennast ärritades, et siis *coitus*'e ajal hõlpsamini orgasmi saavutada"[1] jne. Luciani, väljapaistev itaalia psühholoog, kes seda tsitaati tsiteerib, lisab õigusega juurde: „Kui palju praktilist tarkust sisaldavad need lubadused, mille otstarbeks on rahustada ülikartlikkude usklikkude südametunnistust[2]."

---

[1] Selle raamatu autoriseeritud saksakeelset tõlget ei olnud võimalik leida. Nii annan oma tõlke, millel see paremus, et ta asetab meie praegusele teadusele mittevastavate mõistete (seminatio — naise seemnevool!) asemele sellised, mis oluliselt sama tähendavad, mis minu teose lugejale juba tuttavad on. Esitan siinkohal tõlgitud tsitaadi: „Quaer. 40. An, viro retrahente post propriam seminationem sed ante mulieris seminationem, passit illa statim tactibus se excitare ut seminet? Resp. Sententiam negantam a quibusdam quidem tenere, communius vero affirmatur, hoc esse licitum, quia" . . . etc. . . . „imo mulieri permittitur se excitare ad congressum, quo facilius in coitu seminet etc. etc."

[2] „Quanta sapienza pratica in queste concessioni dirette a tranquillizare le morate coscienze religiose!"

X peatükk.

Sugutumine.

Teine jagu.

Füsioloogia ja tehnika. (Järg.)

Kui pöördume küsimuse juurde, mis ôieti toimub naise suguelundites *coitus*'e ja eriti orgasmi ajal, siis võime peaasjalikult peatuda viimasel punktil, sest ülejäänu on IV ja V peatükis pea eranditult põhjalikult käsiteldud. Nii tunneme juba kogu suguaparaadi koe suurenenud vererikkust, korgaskehade paisumist, *clitoris*'e erektsiooni, esiku limanäärmete sekretsiooni, *vulva* avanemist, tupeseina lihaste kontraktsioone, mitmesuguste vaagnapõhja lihaste kokkutõmbumist.

Peale selle on meil teada üliärrituvate naiste günekoloogilisist vaatlusist, et emakas ka enne orgasmi algust kokku tõmbub ja sirutub[1]; loeme ka tõenäoliseks võrdlevate uurimiste põhjal loomade juures, et ka munajuha lihassein lihaste kontraktsioonist osa võtab; ja oletame analoogilistel põhjustel, et munajuhad ja emakas produtseerivad rohkem vedelikku kui harilikult[2] ja et emakakaela näärmed näitavad suurenenud limaeritamist. Ning oleme äsja jällegi sel seisukohal, et Graafi folliikel, mis on küllaldaselt küps, *coitus*'e tõttu lõhkeda ja muna vabastada võib.

Nii siis näeme, et ka naisel sugulisest ühtumisest osa võtab kogu suguelundite eritamis- ja lihasaparaat täielikult kõigis üksikasjus.

Samal ajal oleme lõpetanud ajastu, kus vaatasime naisele seksuaalses mõttes kui passiivsele tarbeasjale, reagentsinõule ja haudumisaparaadile. Oleme tõstnud tema aktiivseks, täisväärtuslikuks ja ühetõiguslikuks suguliseks olendiks.

Kas peame aga varemate vaadete ja naise ning mehe ühevääruse juurde tagasi pöördudes nii kaugele minema, et mehe seemnevoolu naise „seminatio'le" (nii siis ka seemnevool; vrd. tsitaati Crais-

---

[1] Vrd. ms. H. Freund'i ettekannet 1922. a. saksa loodusuurijate ja arstide koosolekul: „Sigitamise füsioloogiast ja steriilsusküsimusest."

[2] Vrd. Sellheim'i arvamusi ülaltoodud ettekande arutlusel.

k o n'i raamatust) vastu seame? Enesestmõistetavalt ei saa see tulla sõnessegi.

Kas siiski saab kõnelda naise „ejakulatsioonist"?

See küsimus on raskem vastata, eriti ka seetõttu, et ses suhtes esineb palju individuaalseid erinevusi. Seemne väljapaiskumise mõttes (nagu see mehel esineb) ei saa seda võtta, see on selge. Harilikult tarvitatakse seda „orgasmi" asemel, ilma et selge oleks, k a s midagi ejakuleeritakse, ja mida nimelt.

Nii palju kui mul sellest aimu, näib mulle, et võhikud kujutlevad, nagu peaks naisel orgasmi aegu midagi välja pritsuma (nagu mehel) ja nagu pritsukski midagi.

Kas midagi sellist loomulikult olla v õ i k s, ei saa ma otsustada. Pole kahtlust, et vähemalt teatud hulgal naistel midagi säärast toimub. Ma ei tea, kas sellist pritsumist leidub enamikul või vähemikul naistest.

Ainuke, mida võib välja pritsuda, oleks vedel lima, mida leidub orgasmi ajal suurtes esikunäärmetes *(gland. Bartholini)*. Oleme näinud, et need näärmed (ühes väikeste esikunäärmetega, mis aga liiga väikesed on, et nad koguksid niipalju nõret, et seda välja pritsida võiks) sugulisel ärritusel nõristama hakkavad. Ka seda nägime, et lima tekib ja see väga tarvilik on tupe sissekäigu libedaks tegemiseks, et seetõttu võimaldada phallose valuta sisseviimist. Sugutumise ärrituste aegu võib suureneda ja suurenebki limaeritus, nii et võimalik on lima kuhjumine näärmekäikudes. Orgasmi aegu tekkivate vaagnapõhja lihaste, eriti mõlema *musculi bulbocavernosi*, tugevate spastiliste kontraktsioonide tõttu litsutakse limaga väljavenitatud näärmekäigud kokku, kusjuures alustoeks on pingul korgaskehad. Nii võib siis tõepoolest mõlemasse näärmesse kuhjunud nõre teatud rõhuga välja pressitud ja näärmete suudmeist välja pritsitud saada.

Seda nähtust võib tähele panna orgasmi ajal kõdistit ärritades. Nende tähelepanekute iseärasuste tõttu võime järeldada, et pole võimalik selle nähtuse sagedust uurida. Sugutumise aegu on täitsa võimatu sellist uurimist teostada. Kuigi naine ise mõelda võib, nagu oleks ta „ejakuleerinud", siis ei ütle see muud midagi, kui et temal oli orgasm; kas aga seejuures esikunäärmetest järsku nõret välja paisati, seda ei saa — arvestades mehe ejakulaadi hulka — ei naine ega tema partner kindlaks teha[1]. Teleoloogiliselt kõneldult, ei oma esiku lima väljapritsumine orgasmi aegu mingit mõtet — tähtis on lima eritamine enne seda. Lõpuks on vähemalt sama kindel, et paljudel normaalsete suguliste funktsioonidega naistel e i toimu sellist tõelist „ejakulatsiooni", nagu selle esinemine teistel jällegi kindel on.

On võimalik veel teine orgastiline (mitte väljapritsumine, „ejaku-

---

[1] Teoreetiliselt võiks mõelda, et sugutumisel kondoomiga, kus mehe ja naise sekreedid eraldatud on, seda küsimust selgitada võiks. Tegelik elu ei ole aga ka selle abinõu abil ses küsimuses selgusele jõudnud.

latsioon") naise sekretsiooniprodukti eritamine ja nimelt emakast. Pole täitsa ebatõenäoline, et paks limapunn, mille mõned naised peale sugutumist eritavad, orgasmi ajal emakast välja surutakse[1]. Seejuures pole aga vähem tõenäoline, et sellistel juhtudel tegemist on haiglaselt suurenenud limaeritumisega (harilikult on siis selge või valkja häguse lima asemel kollakas mädajas lima), sest emaka tüüpiline orgastiline limaeritamine on sellest märksa erinev.

Vaevalt vajab mainimist, et selle nähtuse uurimine sugutumise aegu täitsa võimatu on. Seetõttu oleme sunnitud oma tähelepanu pöörama emakale, eriti tema tupeosale, orgasmi välja kutsudes ilma *coitus*'eta kõdisti ja tupe (või emaka) ärritamisega. See on aga harva võimalik. Siiski on aastate jooksul mitmed uurijad küllaldase hulga sellekohaseid uurimisi korraldanud, nii et võime ettekujutuse saada emaka seisukorrast orgasmi aegu.

Ülal nägime juba, et emakas suguliste ärrituste puhul juba enne orgasmi kokku tõmbub ja seejuures enam-vähem püsti asetub. Vaatame nüüd, kuidas J. Beck (minu arvates üks esimesi, kes seda kirjeldas) organi (s. o. tema tupesse ulatuva osa) ja eriti emaka suudme seisundit algava orgasmi puhul kirjeldab. Tegemist oli naisega, kelle emakas oli alla vajunud, nii et emaka tupeosa oli nähtav, peale selle oli naine erakordselt tugevasti erootiliselt ärritatav, mis eriti avaldus tupeosa puudutamisel. Selle osa ärritamisele järgnes pea otsekohe orgasm.

„Emaka tupeosa oli alul kõva, liikumatu, ja normaalse välimusega, ava oli suletud ja sondile läbipääsetamatu. Peaaegu otsekohe peale puudutamist avanes emakasuue laialt ja haigutas viis-kuus korda, kuna tema välimine palistus tugevasti sissepoole, kaelakanali sisse, tõmbus. See nähtus kestis umbes kakskümmend sekundit, mille järel jälle kõik normaalseisu tagasi läks; ava sulgus ja tupeosa asetus jälle endiselt[2]."

Loen põhjendatud olevat oletada, et ka moraalselt ärritataval naisel, normaalse emakaseisuga, orgasm siin-kirjeldatud nähtuste saatel toimub. Need nähtused on ühesugused, kas orgasm tekib kõdisti või tupe ärritamisel. Tuleb toonitada, et need nähtused pole igal naisel ühesuguse intensiivsusega. Selles mõttes on palju erinevusi ka ühel ja samal naisel mitmesugusel ajal. Esialgu pole teada, millised mõjurid neid erinevusi tingivad.

Teiseks individuaalselt erinevaks nähtuseks on emaka kaelakanalis asetseva lima eritamine. Moodsad seksoloogid (nii nimetatakse arste, kes suguküsimustega tegelevad, kes seejuures aga on harilikult, mis puutub nende kitsamasse erialasse, meestearstid või närvi-

[1] Jällegi võib ainult arvesse tulla sugutumine kondoomiga, sest muidu seguneb mehe ejakulaat naise limaga ja viimase olemasolu muutub kaheldavaks mehe ejakulaadi suure hulga tõttu.

[2] Et mul siinkohal võimalik pole originaali üles otsida, siis tõlkisin Luciani järgi, kes oma „Phisiologia's" Beck'i tsiteerib.

arstid, harva aga naistearstid) on püstitanud õpetuse, et emaka orgastilisel kokkutõmbel liitsutakse välja kaelakanalis asetsev lima (Kristelleri limapunn, vrd. lk. 54). Oma sitkelt kleepuva limase konsistentsi tõttu jääb ta aga ühendusse kaelakanali seinaga. Ta kastub seemnemassi, rikastub seemneniidikestega ja tõmbub uuesti tagasi, sest et emakas kontraktsiooni järel uuesti lõtvub ja tema ôôs uuesti sirutub, sellega imevalt mõjudes. Mõned günekoloogid on selle õpetuse omaks võtnud, ilma et nad nähtavasti mõelnud oleksid oma igapäevseile tähelepanekuile, suurile erinevusile, mida tähele pannakse kaelakanali lima hulga suhtes, ja kindlasti ilma et nad orgastilist toimingut selles mõttes vaadelnud oleksid. Nii lihtne, nagu seksoloogid seda kujutlevad, pole asi mitte. Kuigi vahel lugu limapunniga näib nii olevat, ei saa siiski arvata, et emakas väljasirutatud limakeelega püüaks spermiaid (vägisi tahaks võrrelda seda sipelgasööja tegevusega), tõeliselt ei saa sellest juttugi olla.

Tuleb silmas pidada — see on suure praktilise tähtsusega —, et emakas orgasmi aegu aspireerivalt, sisseimevalt, kontraktsiooniga ja sellele järgneva lõtvumisega ning enamasti enam-vähem tugevate emakasuudme liigutustega seemne püüdmisest osa võtab[1]. Seejuures mõjub kaasa[2] emaka sügavamale asetumine tupelihaste kokkutõmbe järel (allatõmbamine) ja orgasmiaegne kõhulihaste kramplik kontraktsioon (ülalt rõhumine), millega emakasuue läheneb spermamassile[3]. Kaelakanali lima võib lõpuks abiks olla seemneniidikeste sisse- ja edasitungimisel, sest ta osutub neile kergesti kättesaadavaks, soodsaks ja kaitsevaks ümbruseks.

* *
*

Seega oleksime siis sugutumise füsioloogiat, mis puutub naisesse, — niivõrt kui see praeguse teaduse seisukohalt *võimalik* — *lõplikult* käsitelnud ja samuti selgitanud selle tehnikat suuremal määral.

Mis on öelda mehe suguelundite tegevuse kohta sugulisel läbikäimisel, siis oleme seda VII peatükis ja käesolevas osas küllaldaselt käsitelnud, nii et ainult mõnede üksikute punktide kohta veel midagi öelda oleks.

Nii tuleb mõelda pikenenud erektsioonikestusele peale ejakulatsiooni, mis võib tekkida mõnikord vulvovaginaalse lihastiku tugevama kokkutõmbe tagajärjel, eriti sellistel juhtudel, kus tugevasti reageerival naisel orgasm sellele vaatamata pisut hiljem tekib või kestvam on kui mehel. Sel juhul võib suguti *basis*'e vulvaarring (*constrictor cunni* mõjul) nii tugevasti ümber haaratud saada, et muidu suguti

---

[1] Ka siin näeme vanu arvamusi uuel kujul üles kerkivat: „*Uterus est animal sperma desiderans*": seemne järele haarav emakasloom.

[2] Normaalseisu tagasiasetumine toimub *ligamenta (Mm.) sacro-uterina* elastsel ja muskulaarsel tõmbel.

[3] On käegakatsutavalt selge oletada, et orgasmi aegu tupe tagumine võlv lamestub; ma pole aga seda leidnud üheski kirjelduses.

kiire lôtvumine on takistatud, mis sellisel olukorral enesestmõistetavalt naise suhtes kasulik on. Kui aga see lihasmõju liiga kaua kestab või liiga tugev on, siis võib juhtuda, et mehe elund liiga suureks paisub ja tema väljatõmbamine tupest raske ja valus võib olla.

Sama võiks öelda kõrgemal asetseva, tuppe ümberhaarava lihaskimbu *(levator vaginae)* kohta, kui see tugevasti phallose ümbert haarab. Ka tema mõju on füsioloogiline, looduse poolt ette nähtud; ta suurendab mõlema partneri ärritusi. Äsjamainitud olukorril võib ka see lihas kaasa mõjuda suguti täielise erektsiooni kestvamaks venitamisega, et võimaldada naisel orgasmi rahuldavat toimumist. See võib tekkida nii nende lihaste tahtelise, sihiliku kokkutõmbega, kui ka reflektoorse, enam-vähem haiglase kokkutõmbe tõttu. Ka siin võib kasulik mõju kahjulikuks muutuda, kui tekib tõeline püsiv kramp, mis mõlemale asjaosalisele valusid tekitab ja äärmistel juhtudel sugutiluki kinnikiilumisele viib (*„penis captivus“*; vrd. normaalset sugutamiskäiku koertel).

* *
*

Näib, et mehe ümberlõikamine oluliselt mõjustab sugutumisvõimet. Mitte potentsi ega suguvõimet, vaid sugutiluki ärritatavust. Pole kerge selles küsimuses selgusele jõuda, sest rahvastel, kus ümberlõikamist usk ette kirjutab, seda võrrelda ei saa, sest et kõik mehed on ümber lõigatud. Teisiti on lugu teatud loodusrahvaste puhul, kus küll ka ümberlõikamist tarvitatakse, kus see aga ette kirjutatud pole. Selles mõttes on huvitav F r i e d e r i c i teade, mis järgmist ütleb (Beiträge zur Völker- und Sprachenkunde von Deutsch-Neuguinea, Berliin, 1912. Mitt. a. d. deutschen Schutzgebieten, lisavihk 5): „Mustad noormehed, kes jaamades ja istandikes kokku tulevad, kõnelevad sageli omavahel neist asjust ja teavad, et ümberlõigatute sugutilukk on märksa vähemtundlik kui ümberlõikamatutel. Ümberlõigatud möönavad avameelselt, et nad ejakulatsiooniks palju rohkem aega vajavad kui ümberlõikamatud.“ Ja F e h l i n g e r (Das Geschlechtsleben der Naturvölker, Kabitzsch, Leipzig 1921) arvab: „Ümberlõikamise otstarbeks on arvatavasti suguakti pikendamine, sest et kattest vabastatud sugutilukk on vähemtundlik kui kaetud.“

Eespool-öeldust on küllaldaselt selge, et selline pikendamine on mõne naise suhtes soodus. Siis pole ka imeks panna, et kohtame nii vanas kui ka uues kirjanduses naistüüpe, kes oma sugulise tahtmise ja võime vastuolu sellega tasakaalustada püüavad, et nad mitterahuldavaist suhetest pöörduvad teiste meeste juurde, mõne ümberlõigatu juurde.

Raske on otsustada, kas sugutiluki vähenenud tundlikkusega mehel osa sugumõnu kaotsi läheb või kas seetõttu saavutatud akti pikendamine mõnu suurendab.

Kindel on, et üldiselt loodusrahvad ja eriti orientaalrahvad eesnaha puudumisele selles mõttes ja sel põhjusel vaatavad kui hüvele, sest nad eelistavad väga võimalikult kauakestvat sugutumist. Siinjuures võib kahtlemata kaasa rääkida üldine inimlik kalduvus, iga mõnu võimalikult palju nautida, ja eriti mõjuv võib olla soov jõudumööda tugevate lõbutunnete rida (mis kogemuste järgi alati liiga lühidaina näivad) suurendada. Loen seda — seksuaal-psühholoogiliselt kõneldes — täitsa normaalseks sooviks, mis tekib igal suguliselt tervel inimesel, igatahes mehel, teadlikult või mitte. Palju tähtsamaks teguriks on siiski loodusinimese hingeline seisukoht, kes (kuigi ta muide naist põlgab, temale kui omandile vaatab ja teda veoloomana kohtleb) naise sugumõnule palju rohkem tähelepanu pöörab kui keskmine kultuurinimene. Tema — loodusinimene — ei ole *coitus*'e käiguga ega iseendaga rahul, kui ta pole naist rahuldanud. Ta ei rõõmutse mitte — nagu „Don Juan contemporain", nii kui see raamatus seisab — nende mõnude üle, mida ta tunneb, vaid nende üle, mida ta on valmistanud[1].

Nii pole uhkus olla ihaldatavaks partneriks sugulisel läbikäimisel mitte tähtsusetuimaks põhjuseks, mispärast mees eesnaha äralõikamist hindab. Soov akti pikendada võib aga liialdusteni viia mitte ainult positiivses mõttes, mitte liiga sagedate, järjestikuste, vahetpidamatult väljakutsutud orgasmide näol (ka sellele võiks vaadata kui esimese akti pikendamisele), vaid negatiivses suunas, mille puhul ejakulatsiooni edasilükkamiseks meelega *coitus*'el saadavaid ärritusi niivõrt vähendatakse, et lõpuks mingisuguseid ärritusi enam ei ole ja *coitus* polegi enam mingi *coitus*.

Minu arvates on juba siis tegemist liialdamisega selles suunas, kui mees mitte ainult ei püüa mõtete kõrvalejuhtimisega psüühilist osavõttu aktist (ja seega ärritusi, mis lähtuvad tema ajukesetest ja mis suurel määral orgasmi saavutamiseks kaasa mõjuvad) vähendada, vaid seejuures mitmesuguseid võtteid tarvitab: sööb, joob, suitsetab jne.

Kui mõtete kõrvalejuhtimine ejakulatsiooni alguse pikendamiseks iseenesest hädaohuks on sugutumise hingelisele esteetikale, võib see oma lõbutunnete naisele ohverdamine abikaasade seksuaalsete suhete ilustamiseks niivõrt kaasa aidata, et seega mainitud iludusviga rohkem kui heaks tehtud on. Seepärast pole ma ka hoidunud eelolevas soovitamast tarbe korral seda mõtete kõrvalejuhtimist tarvitada, kui tarvis on naise ärevuse hilinemist parandada. Reeglipärasel tarvitamisel ja suuremate erutuvuse ebakokkukõlade puhul on sellel viisil

[1] Marcel Barrière kirjeldab „Essai sur le Donjuanisme contemporain'is" (Pariis 1922) uue aja võrgutaja hinge kui ka tema tehnikat tähelepanuväärivalt, sageli kaasakiskuvate sõnadega. Ta kõrvutab teda, moodsat Don Juani, — kes ei näe, nagu tema prototüüp, mahajätmises, kõrvaleheitmises oma „süsteemi" olulist osa, vaid kes muud ei mõtle kui oma „ohvrite" äratamisele, nende mõnutundmisele — hommikumaise loodusinimesega. Asjatundlik lugeja tuleb otsekohe sellisele võrdlusele.

liiga suured puudused, ja siis on parem seda asendada teiste kompensatsioonivahenditega.

Kas hindudel, jaavalastel ja teistel Hommikumaa elanikkudel esinev selle meetodi harilik liialdamine siiski naisele (mehe poolt soovitud) võimaluse annab soovitud, tublisti suurendatud kohalikke ärritusi phallose hõõrumisega ka tõepoolest suurenenult saada? Ma ei saa seda otsustada. Siiski ei näi see mulle tõenäolisena, sest et need hõõrumised mehe sellisel käitumisel kaotavad arvatavasti väga palju oma sageduselt kui ka intensiivsuselt.

On aga kindel, et see viis juba esteetilistel kaalutlustel valge tõu kultuurinimestel arvesse ei tule, — olgu siis erandlikult ja peidetud kujul peale eelmist õiget sugutumist.

* *
*

Seevastu pole mingeid esteetilisi vastuväiteid ejakulatsiooni pikendamissüsteemi laiaulatuslikkuse vastu, mida füsioloogiliselt seisukohalt siiski tõeliseks liialduseks peab nimetama (negatiivses suunas): suguti viiakse sisse, aga ejakulatsioonini ei lasta üldse minna. Nagu juba ütlesin: sugutumine — mis seda siiski pole. Kas ka see viis värvilisse tõugu kuuluvatelt põlvneb, seda ma ei tea. Ma arvan mäletavat kuskilt lugenud olevat, et see on jaapanlastel armastatud viis.

Havelock Ellis mainib selle süstematiseerimist teatud Ameerika ühiskondades; A. Stockham on seda propageerinud raamatus „Karezza“ [1], ja Marie Stopes [2] pöörab — igatahes ei soovita seda mitte eriliselt — sellele põhjalikku tähelepanu sama nimetuse all: „Peale mõlemapoolset kirgede erutamist ja peale sugulist ühinemist peab, selle asemel et ärevust liigutustega jne. tõsta, püüdma saavutada täielist kehalist kui ka vaimset rahu. Seda saavutatakse iga kehaliigutuse lõpetamisega ja mõtete keskendamisega armastatu hingelisele kujule.“ (Viimast lauseosa rõhutasin mina; need sõnad on tõenduseks minu väitele, et sellel meetodil pole iludusvigu. Vastupidi!) ... „Need, kes mõtteid liialt ära juhivad,

---

[1] ja [2] Dr. Marie Stopes juhib oma teoses „Married Love“ (Abieluline armastus) tähelepanu dr. A. Stockham'i raamatule, mis trükist otsas. Poleks tähtsusetu teada, kas karezza-meetodi soovitamine põlvneb mehelt või naiselt, ja pole vähem tähtis, kas doktori tiitel arstiteadusedoktorit täheldab. Kahtlen seejuures, sest et dr. Stopes just nii tungivalt „dr. A. Stockham'i“ tsiteerib, seevastu Sellheim'i ja von Ott'i lihtsalt mainib. Dr. Marie Stopes on „Doctor of science“ ja dr. phil. Võhik loeks naisarsti kirjutatuks tema „Married Love'i“, ja mõnedes ajalehtedes ilmunud kuulutused soodustavad seda arvamust, igatahes ei räägi selle vastu. Kahju, et see väga levinud teos sisaldab tähelepanuväärivate ja kasulikkude mõtete kõrval — nagu hiljemini näeme — selliseid arusaamisi, mille järele arstiteadlane (igatanes naistearst) otsekohe otsustada võib, et need ei või põlvneda arstilt või naisarstilt, kuna võhik neile suure tähtsuse omistab autori arvatava arstliku autoriteedi tõttu.

tahavad nii kaugele minna, et igal juhul hoiduda ejakulatsioonist, teised aga tarvitavad seda viisi selleks, et vahemaid ejakulatsioonide vahel suurendada“ ... „On olemas ... abielusid, milles mehel on nii väike suguiha, et ta ainult harva sugutuda võib, ilma et see tema tervisele halvasti mõjuks. Kui selline mees abielus on naisega, kellel on ebaharilikult tugev ja liiga sagedat sugulist läbikäimist nõudev sugutung, siis peab ta kannatama sellise naisega või teda oma keeldumisega kannatada laskma. On väga võimalik, et karezza-meetod niisugustele inimestele vajalikku tervist ja rahu võimaldada võiks, kusjuures see ära hoiab mehe energia kadu, mille tõttu ta harilikult kannatab, ja naisele annab nõutavat sugulise ühtumise tunnet ja kehalist närvide rahustamist.“

Kuigi ma muidu meeleldi arvamusi ja oletusi ei esita, et nende vastu vaielda (sest see võiks segadusse viia nii mõnegi mitteeriteadlasest lugeja), siiski tsiteerisin siinkohal Marie Stopes'i nii põhjalikult, et tema oma sõnadega selgitada, kuidas isegi tark, võib-olla isegi väljapaistev inimene end absurdsetele tulemustele võib juhtida, kui ta julgeb tungida alale, kus ta mitte kodus ei ole.

Sest tähele panemata jättes muid mõttekäike viimasena-toodud tsitaades, mis isegi juba asjatundliku lugeja pead raputama panevad, kroonib Stopes'i seletust vasturääkivus, mis otsekohe silma torkama peab isegi mittearstile, kui ta on tähele pannud käesolevas lõikes esitatut.

„Peale mõlemapoolset kirgede erutamist ja sugulist ühinemist“ oodata naisel „kehalist närvide rahustamist“ [1] ilma et sinna sekka vabastavalt ja pinget langetavalt ei mõjuks looduse poolt tahetud ärareageerimisena orgastiline rahuldumine, on füsioloogia seisukohalt vaadates mõttetus, ja sel teel ei ole võimalik saavutada normaalsel inimesel, nii naisel kui ka mehel, mingit „rahustamist“. Vastupidi, sellise meetodi tarvitamine, eriti kui teda järjekindlalt tarvitatakse, peab tekitama alalist ja suurenevat rahuldumatustunnet ja kasvavat (psüühe kui ka suguelundite) ärritatavust, mille kahjulikust mõjust eespool küllaldaselt kõnelesime. Nii siis pean ma hoiatama „karezza“ eest tungivalt ja ainult seepärast peatusin selle meetodi käsitlemisel nii kaua, et ta siiski esineb — eriti sigitamisest hoiduvatel paaridel — nähtavasti küllalt sagedasti, ja ka seepärast, et Stopes'i raamat on levinud paljudes eksemplarides, ka tõlkes[2].

Minu hoiatus ei kannata vähematki, kui möönan, et selline sugutumine, mis seda ei olegi, mõnikord arvesse võib tulla ilma vigasaamise hädaohuta tugevasti alaärrituva mehe ja samasuguse naise

---

[1] Selle väljenduse analüüsimiseks peaks palju aega pühendama, et selgitada, kuidas see mõeldud võiks olla. Arvatavasti ei ole see aga autoril eneselgi selge. Et aga mõeldud on mingit rahustumistunnet, pinge lõppemist, seda võiks oletada.

[2] Et temale mitte ülekohtune olla, kordan, et proua Stopes ei kaitse „karezzat“, kuid ei räägi ka selle vastu ja seda loen ma, ühenduses tsiteeritu käsitlemisviisiga, kahjulikuks mõnele lugejale.

(olgu siis see alaärrituvus konstitutsioonil põhinev või seotud ajutise üliväsimusega) vahel, kui nende hingeline armuvajadus soovib võimalikult lähimat kehade kokkupuutumist, kuigi neil puudub selge sugulise rahuldumise tung.

* *
*

Jääb veel kõnelda ühest punktist, mida ei või tähelepanuta jätta ühenduses pärastiste tehniliste märkustega. Ma mõtlen suguelundite suuruse vahekordi sugutumisel.

Tühjas olekus on tupe keskmine pikkus 7,5—10 sm. Esimene arv käib tupe eesmise seina kohta, nii siis kuni emaka tupeosani, teine tagumise seina kohta tagumise tupevõlvini. Nii siis võime võtta sugutumiskanali kõlblikuks sügavuseks keskmiselt 10 sm.

Keskmine erigeeritud suguti pikkus, ülemiselt pinnalt mõõtes, on 15 sm.

Eeldades mõlema asjaosalise suguelundite keskmist suurust, näeme, et mehe ja naise sugutumiselundite pikkusevahe on suur.

Kuidas saavutatakse tasakaal? — Esiteks seega, et harilikult phallos mitte kogu pikkusega tuppe ei tungi. Ainult paarituvate vastava kehahoiu puhul on võimalik harilikust sügavam sissetungimine — peaaegu suguti juureni. Teiseks tupe venivuse tõttu, mis on üldiselt kaunis suur, olgugi individuaalselt väga erinev. Seevastu peab aga mõtlema sellele, et tupeseina lihaste ja nimelt pikikiudude kihi kontraktsioon vastupidiselt, nii siis lühendavalt mõjuda võib. Üldiselt on venivus suurem. Tupelihaste tugeval arenemisel on aga võimalik, et tugevaima sugulise ärevuse aegu, nii siis orgasmi alates, on viimane tegur ülekaalus. Kui samal ajal phallosel võimalik on asjaosaliste teatud seisangu ja asendi puhul eriti sügavale tungida, siis võib ka täitsa normaalsete elundite suuruse vahekord mittevastavaks kujuneda. Kui see eriti sügav sissetungimine on kohmakas s i s s e l ü k k a m i n e, siis võib mõõtude mittevastavuse tõttu tupe rebend tekkida.

Õnneks juhtub seda normaalseil olukorril äärmiselt harva. Seda võimalust ei saa aga eitada ja on alati soovitatav seda silmas pidada. On selge, et see hädaoht on suurem ebanormaalsete vahekordade puhul. Eeskätt tuleb selliste ebanormaalsete vahekordade juurde lugeda tupeseina puudulikku elastsust, nagu seda näit. leidub kergekujulise infantiilsuse puhul, nagu see kaasub vanadusega, ja nagu see esineda võib haiguste puhul. Samuti kuulub siia rebenemisele kalduv koeehitus, mida leiame raseduse ja eriti lapsevoodi ajal. Ja edasi enesestmõistetavalt absoluutsed mittevastavused, mis on olemas üli-suure phallose ja normaalse tupe vahel. Esimest võimalust kohtame sagedamini kui teist, kuid ka absoluutse mittevastavuse puhul esineb võrdlemisi harva tõsisemaid häireid. Nende all mõistan eeskätt ühele abielupoolele rahuldavalt toimuva sugutumise võimalust. Edasi tuleb

aga arvesse palju tõsisem, isegi naise elu ähvardav tupe rebenemise hädaoht (eriti siis, kui ühe korraga on mitu põhjust olemas — näit. absoluutne mittevastavus, tugev ärevus, kohmakas sisselükkamine ja kõige pealt tupeseinte ebanormaalne ehitus ülalmainitud mõttes). Sellise rebenemise hädaohtlikkus on tingitud suure verejooksu võimalusest kui ka kõhukelmepõletiku tõenäolikkusest, kui rebend tekib tupe tagumises võlvis (mis, nagu see kergesti arusaadav, harilikult juhtubki) ja ka kõhukelmet puudutab (mis on samuti arusaadav, nagu II joonisest näha).

* *
*

Tegelikus elus on suure tähtsusega see, et phallose suuruse ja tupe pikkuse üle ei saa otsustada kehaehituse ja nimelt kehasuuruse järgi, mille tõttu mõnikord peale laulatust — nii siis liiga hilja — selgub, et muidu ligikaudu vastava kehaehitusega mees ja naine selles mõttes siiski kokku ei sobi.

Teisest küljest väärib tähelepanu, kui sageli eriti suure ja tugeva mehe ja väikese naise abielu ka sugulises mõttes täitsa hea on. Igatahes võib seejuures kaitsejainstinkt, mis loomulikult sageli nimelt niisuguste vahekordade puhul tugevamalt esile tuleb, ka selles mõttes niivõrt esile tulla, et mees toimib suurema hoolitsemise, ettevaatuse ja õrnusega. Siiski on tähelepanuväärsem, kui sageli just väikesed naised ilma mingisuguse raskuseta selles punktis (tupe vastuvõtuvõime ja elastsus) vastavad võivad olla suurtele nõudmistele. Samuti on tuttav, et seda tüüpi naised osutuvad enamasti ka muidu suguliselt eriti tublideks. Seejuures ei pea ma silmas mitte ainult nende põhikalduvusi ja nende käitumist sugutumisel, vaid ka nende vastupidavust kehaliste ja hingeliste raskuste ja pingutuste suhtes, mis kaasuvad sugulistele funktsioonele (menstruatsioon, rasedus, lapsevoodi), ja nende sigimis- ning imetamisvõimet, millest järeldada võib, et väikestel naistel on suured väljavaated saada ideaalseiks abikaasadeks. Selles mõttes ei või aga üht unustada. Soodne dispositsioon sugulises mõttes, mida üldiselt leiame väikestel naistel, on ainuüksi omane naisetüübile, mis on küll väikesekasvuline, muidu aga täitsa korralikult arenenud. Muidugi ei oma sellist dispositsiooni naised, kes mingisuguse arenguhäire tõttu väikeseks on jäänud. Vastupidi on karta, kas mitte vastav häire ka sugulistele funktsioonidele pole halvasti mõjunud.

* *
*

Seda leidub eriti neil puuduliku arengu seisunditel, mida juba tundma õppisime infantilismi nime all. Selline seisak teatud lapselikul arenemisastmel pole kaugeltki mitte seotud lühikese kasvuga. Ka suurtel ja isegi väga suurtel indiviididel leiame infantilismi ker-

gemal või raskemal kujul. Ka ei piirdu sellised häired mitte ainult naissooga.

Suguliste funktsioonide mõttes võib infantilism seotud olla suuremate ebamugavustega kui muude kehaliste ja vaimsete võimete mõttes. Naisel võivad need ebameeldivused peale menstruatsioonihäirete, kontseptsiooni puudulikkuse, kalduvuse abortidele, puuduliku sünnitamisvõime ja imetamisvõimatuse seista väheses kalduvuses sugulisele läbikäimisele ja puudulikus erutuvuses läbikäimisel. Peale selle võib — kuigi seda kuigi sageli ei esine — sugutumine raskendatud, mõnikord isegi võimatu olla tupe väiksuse ja venimatuse tõttu.

Mitmesuguste genitaalinfantilismi vormide astmelised erinevused võivad olla naisel nii laialdased, et öeldust ei saa järeldada, et kõik arenemishäiretega naised oleksid abieluks kõlbmatud. Sellega võiks kahtlemata liiale minna. Olen tundnud küllalt naisi, kellel esialgu oma infantilismi tõttu mitmesuguste raskustega võidelda tuli, kuid kes hiljemini igapidi headeks abikaasadeks ja emadeks muutusid. Nendele oli abielu ainsaks arstimiks nende infantilismi vastu, sest nad arenesid lõplikult sugulise läbikäimise ja sellega kaasuva verekülluse, spermaainete resorptsiooni, raseduste — esimesed äpardusid, hilisemad õnnestusid — tõttu.

Kuid iga arst tunneb naisi, kellele abielu igas suhtes saatuslikuks sai, sest et nad olid tugevamakujulise genitaalinfantilismi tõttu täitsa kõlbmatud suguliseks tegevuseks. Mõnikord kannatab selline naine kehaliselt (ja hingeliselt sageli veel enam) niivõrt, et temal parem oleks üldse mitte abielluda. — Niisama ka tema mehel! Muidu nõuab saatus esimest liiki naiste abikaasadelt (kus abielu funktsioonid lõppeks ületavad infantilismi) esimestel aastatel nii suure hulga ohvreid kannatuse, suurmeele ja headuse näol, et seda mitte iga mees ei suuda. Sest ainult suure vaimuga ja erakordselt julged mehed on võimelised selliseks ennastsalgavaks, pealegi suguliselt mitte kunagi täitsa rahuldavaks armastuseks.

* *
*

Pole ekslik oletada, et sisemistest põhjustest, mis ähvardavad naist abielus ebamõnususte ja hädaohtudega — arvesse võtmata teatud haigusi (näit. südame, kopsude, neerude haigusi), infantilism tähtsaim on. Seepärast võin ma ainult tugevasti toetada mitmelt poolt tehtud ettepanekuid, mis naist arvestades soovitavad enne abiellumist arstlikku järelevaatust. Lähen märksa kaugemale ja soovitaksin iga abiellumisealise tütarlapse täpsat arstlikku järelevaatust abiellumisvõime suhtes. „Täpsa" all tuleb siinkohal mõista seda, et tuleb lasta sisehaigustearstil üldist (nagu näit. elukindlustuse puhul) ja naistearstil spetsiaaljärelevaatust korraldada (mida võib teha küllalt hästi ja täitsa kahjutult). Kui arvatakse, et

seda järelevaatust peaksid toimetama naisarstid, siis pole mul selle vastu midagi. Tähtis on vaid, et järelevaatus toimetatakse.

Seega võiks ära hoida noorel tütarlapsel palju vastumeelset, psüühiliselt kahetsusväärset, kui sellist järelevaatust korraldatakse ajal, kus veel juttugi ei ole kihlusest või abielust[1].

Ka sel juhul, kui seejuures ilmneb mõni kehaviga, mis tõsiselt takistaks abiellumist, on palju parem seda juba õigel ajal teada. Mõne väiksema puuduse leidmisel on sageli võimalik seda vastava ravimisega kõrvaldada enne kui abiellumisküsimus tõsiselt päevakorda tuleb.

Eriti suguelundite infantilismi puhul on mul sageli õnnestunud võrdlemisi raskeid juhte, mis peaaegu kindlasti abielus häiretega seotud oleksid, vastava raviga[2] muuta kergemakujulisiks, nii et need naised abielludes olid küllalt kõlblikud suguliste funktsioonide suhtes ja lõpuks täitsa paranesid.

Samuti on soovitatav, et ka tulevasele mehele veel enne abielu (oleks parem, kui seda teeb pruudi arst) teatavaks tehakse kergekujuline infantilism, ja tema tähelepanu sellele juhitakse, et ta sugutumisel, vähemalt esialgu, teatava ettevaatusega teotseks, ja et ta võib-olla peab leppima rohkem kui muidu partneri esialgse alaerutuvusega, millesse ta ka vastavalt suhtuma peab. Et ka mehel on parem teada, milliseid tegureid ta arvestama peab oma abielus — jääb ikkagi üle küllaldaselt teadmatut ja ettevaatamatut —, see ei vaja tõendusi. Mulle näib kahtlematuna, et tal sama palju õigust on teada kui tema pruudil (või selle vanematel), kas teda ehk mingid ebameeldivad üllatused ähvardavad kavatsetavas sugulises sidemes. Seejuures on üldise tervisliku seisundi küsimus mõlemale poolele umbes ühevõrra tähtis. Suguelundite suhtes see erineb. Pruudile on tähtis enamasti ja peaasjalikult, et mees vaba oleks suguhaigusist, mehele peaks, kui ta abiellub neitsiga, tähtis olema vastavate elundite rahuldava arenemise (senini hooletusse jäetud) küsimus[3].

Kuid kas pole ka tähtis mehe suguelundite puudulik areng? Selline küsimus tekib ülalolevat lugedes.

Vastame: tegelikult ei, s. o. igatahes mitte selliselt kui naisel.

---

[1] Targad vanemad, kes oma tütre hingelist rahu säilitada tahavad, võivad sellist järelekatsumist lasta toimetada juhuslikult mõnesuguse kerge terviserikke puhul, kusjuures nad arsti poole pöördudes soovitavad ka sellele küsimusele tähelepanu pööramist, või jälle lasevad järelevaatust korraldada elukindlustuse järelevaatusena.

[2] Vt. Van de Velde, Zentralbl. f. Gyn. 1926, nr. 13, lk. 799.

[3] Arstitunnistuste muretsemine ja vahetamine enne abiellumist, kuigi see ära hoida võiks palju viletsust, põrkab tegelikus elus väga arusaadavate raskuste vastu. Mulle näib, et neist enamasti üle võib saada, kui kumbki pool (enesestmõistetavalt äärmiselt ausa ja seetõttu teisele poolele vastuvõetava) usaldusmehe (-naise) valiks, kes selgitaks omavahelisi küsimusi ja nõu annaks käesoleva abielu puhul, mille järel tema oma ettepaneku (või ettepanekud) esitaks. Eriti soovitatav oleks meest instrueerida naise eriliste omaduste ja mõnikord ka üldiste omaduste suhtes mõningail juhtudel enne abiellumist.

Seega oleme jälle arstliku abielunõuande kaudu tagasi jõudnud asja juurde (suguelundite suuruse vahekordade juurde).

Meestel leidub arengu pärsingut märksa harvemini kui naistel. See võib väljenduda nii kvaliteedilt ja (või) kvantiteedilt vähenenud spermaproduktsiooniga kui ka phallose väiksusega. Kui väike phallos paaritumisel kokku juhtub suure tupega, siis vaevalt jätkuks *coitus*-liigutuste abil saadud hõõrdumisärritusist orgasmi esilekutsumiseks. Eriti naisele oleks need liiga vähekestvad. Samuti poleks sellise mehe potents (suguline võime) kui ka tema puudulik kalduvus *coitus*'ele üldse võimeline rahuldama naise normaalseid sugulisi nõudeid.

Sagedamini kui ebanormaalselt väikest phallost leidub ülemäära suurt, ja nimelt mitte isikliku iseärasusena, vaid perekonna omadusena. Äärmiselt suuri leidub harva. Peale selle oleneb ka phallose suurus rassist. Nii näit. omavad neegrid suuremat sugutamiselundit kui valged; peale selle leidub nende seas eriti suurte (ka võrreldes samasse rassi kuuluvatega) elunditega isikuid sagedamini kui valgete seas. Üldiselt tohiks keskmisest suurem phallos tugevama ärrituse tõttu naisele pigemini soodsam kui mittesoodsam olla. Ebasoodus võiks see olla ainult tõelisel mittevastavusel, võib-olla ainult abielu alguses. Sugulise läbikäimise häired selle põhjuse tõttu on aga võrdlemisi haruldased, kuigi sellist suurt elundit omav mees ikkagi eriti ettevaatlik peaks olema, kuni ta veendunud pole, et ta oma naisele sellega midagi halba ei tee.

* *
*

Ka liiga suur tupp ei põhjusta tõelist sugulise läbikäimise häiret, kuigi — eriti mehel — ärritused on vähem tugevad ja möönma peab, et mehele mitte ükskõik pole korduvate sünnituste tõttu tekkinud tupe ja tupe sissekäigu laienemine. Siiski on võimalik sellest sõltuvaist puudustest suurel määral hoiduda ja neid tasandada (vt. IV peatükis lahkliha rebendite korralikkude õmbluste ja V peatükis siin arvesse tulevate lihaste harjutamise kohta õeldut). Ka sugutumise tehnika abil võib viga suurel määral parandada.

Kui aga sellele vaatamata ärritused vähenevad, siis tuleb sellega leppida — nagu elus paljugi möödapääsetamatuga vanaduses ja surmas leppida tuleb — ja puuduvat asendada suurendatud õrnuse, andumuse, tugevama hingelise armastusega.

XI peatükk.

Sugutumine.

Kolmas jagu.

Asend ja kehahoid *coitus*'el.

Sugutusel on kehaseisul ja kehahoiul väga suur tähtsus. Pole vähimatki tarvet nii teaduse kui ka tegeliku elu seisukohalt vaadates siin kohal edasi anda idamaa armastusraamatute kuulsat sadat ja nii ja nii palju positsiooni. Samuti oleks ekslik selle küsimuse käsitlemisest hoiduda, sest et sel on mitmes suunas suur praktiline tähtsus: sugumõnu suurendamine, tervishoidlikkude puuduste ärahoid, sigitamisvõimaluste mõjustamine.

Mis puutub viimasesse, siis võib järgmist öelda. Iga sugutumise teostamine, mis mõlemal abikaasal tekitaks orgasmi võimalikult tugeval kujul ligikaudu üheaegselt, suurendab neid võimalusi. Kehahoid, mis võimaldab ejakulatsioonil toimuda tupe sügavikus, on eelistatav seemneniidikeste kiireks emakasse toimetamiseks. Seesugune asend aga, milles sperma ainult tupe alumisse ossa satub, on selles mõttes vähem soodsate võimalustega. Naise asend, mis võimaldab orgasmi lõppedes spermamassil jääda emakasuudme lähedusse, suurendab väljavaateid sigimisele, samuti kui phallose tuppe jätmine, nii et viimane enam-vähem suletuks jääb. Seevastu on vähem lootusi niisugusel kehahoiul, mille puhul sperma otsekohe välja voolab.

Mõningad raskused, mis *coitus*'el tekivad asjaosaliste erilisist kehalisist omadusist (näit. kõhu paisumine rasedusel või tugeval rasvumisel) on võidetavad kohase asendi ja kehahoiuga. Samuti võib sel viisil ära hoida või vähendada hädaohte, mis sugutumisel teatud asjaoludel (suguelundite mittevastavus, koe pudedus, näit. raseduse ajal) eriti naist ähvardada võivad.

Lõpuks on lõbutunnete tugevus suurel määral olenev sugutumisel võetud asendist ja kehahoiust.

Sellega ei lõpe veel nende mõju. Et ärrituste omadus ja ärritatud kohad kehahoiuga, milles kehad vastastikku asetsevad, muutuvad, siis varieeruvad suurel määral ka neist ärritusist tekkinud tunded mitte ainult tugevuselt, vaid nimelt iseloomult ja omadusilt.

Nii on sugutumisnaudingus suure vaheldumise võimalused olemas. Ja et iga nauding — nagu vana-aja rahvad juba rohkeis, palju tsiteeritud ütlusis on näidanud — kestvalt ainult siis säilida võib, kui temasse küllaldaselt vaheldust toodud, siis on ka käsiteldaval küsimusel, lähtudes sellelt seisukohalt, suur tähtsus abieluõnne suhtes.

* *
*

On olemas kaks arvesse tulevat *coitus*'e asendit: esimene on see, mille puhul mehe eesmine külg naise omaga vastastikku asetseb — „*positio obversa*", ja teine, kusjuures mehe eesmine külg pöördub naise selja poole, „*positio aversa*". Nende mõlema kehaseisu juures on paljud *coitus*-asendid võimalikud ja mõnda neist saab praktiliselt tagajärjekalt tarvitada.

Mõned autorid loevad teist kehaseisu arenemisajaloolistel põhjustel *loomulikuks*. Mina olen enamikuga ühel arvamusel, et inimesele tema praeguse anatoomilise ehituse kohaselt esimest loomulikumaks tuleb lugeda, sest selles asendis vastavad üksteisele sugutumiselundite kõverused (tupp ettepoole, phallos tahapoole). Sellega ei ole veel öeldud, et teine seis füsioloogiliselt seisukohalt ebaloomulik oleks.

* *
*

Vaatleme siis järjestikku mitmesuguseid asendeid, kuivõrt nad põhimõtteliselt füsioloogiliselt tähtsad on, analüüsime neid, ja asetame nende analüüside põhjal indikatsioonid, s. o. määrame kindlaks, millistel juhtudel ja millisteks otstarveteks üks või teine neist kohane on ja millisteks mitte.

A. Esimene asetus. *Positio obversa.*

On olemas kuus asendit, millele selle asetuse käsitlemisel tähelepanu pöörame nende tunduvate erinevuste tõttu.

I. Normaalne kehahoid *coitus*'el — millega on ka mõeldud „keskmist" asendit, kui kõige tarvitatavamat — on järgmine. Naine lamab seljal kergelt painutatud, harali reitega; mees, oma raskust küünarnukkidele ja põlvedele toetades enam-vähem vähendades, lamab abikaasa peal, tema jalad asetsevad naise omade vahel.

See asend vastab üldjoontes nii füsioloogilistele kui ka psühholoogilistele nõuetele. Iseäranis viimastele, sest et ta vastab mehe teadmatult ihaldatud omandamis- ja kaitsemistundele niisama kui naise vastavaile hingelisile soovele. Ta võimaldab — samuti kui osa variantegi — abikaasadele sugutumisel ärritusi suurendada suudluste ja kallistustega ja suurendab ka kogu keha läheda puudutamisega kehalist ja hingelist naudingut.

Normaalasendi paremused mõningail juhtudel, kus mehe keharaskus on suur, jäävad vahel kahekordses mõttes ülekaaluvate puuduste varju. On asjatu neid juhte esitada; nad on niigi arusaadavad. Tahan ainult toonitada hädaohtu, mis võib tekkida rasedal emakal raske välise rõhu puhul — juba isegi sel ajal, kui kõhu paisumine veel mitte sedavõrt suur ei ole, et ta seetõttu iseenesest takistaks mehel kõhu peal lamamist.

Ärritused, mis tekivad „normaal-*coitus*'el" „normaalasendis" „normaalselt erutuvatel" abikaasadel, on „normaalsed", s. t. keskmise tugevusega, millest piisab reeglipäraste reflekside tekkimiseks mehel ja naisel. Nendega äratatud lõbutunnete tugevus on samuti keskmine.

Kui aga mehe ja naise sugutumiselundid suuruselt üksteisele ei vasta, näit. kui phallos on relatiivselt (või absoluutselt) väikesemõõduline, siis ei kujune ärritused normaalasendis küllalt tugevaks.

II. S i r u a s e n d i d. Eelmainitud juhul võib asendi muutus hädast aidata. Peale seda kui on toimunud normaalasendis *immissio penis*, tõmbab naine jalad kokku ja sirutab nad nii, et nüüd naise reied asetsevad mehe reite vahel. Mehe suhtes saavutatakse sellega ärrituste suurendamist (kaunis jämedal, kuid siiski mõjuval viisil) *penis*'e tüvel ja küllaldast kindlust, et phallos tupest välja ei libise. Kui *penis* väike ei ole, vaid ainult puudulikult erigeeritud — olgu siis, et see puudus on krooniline või aga juhuslik, näit. kiiresti korratavate suguaktide järel — siis on see asend eriti tagajärjekas. Esiteks mõjub kaasa *penis*'e tüve hõõrumine vastu häbedusluukaart, kokku litsutud suurte häbedusmokkade vastu ja isegi kokkutõmmatud reite sisemiste külgede vastu. Peale selle avaldab soodsat mõju nende moodustiste survel tekkinud verepais, mis erektsiooni tugevamaks muudab.

Naise paremuseks selles asendis on ärrituste suurenemine *vulva*'l ja *introitus vaginalis*'el. Seejuures on veel suurema tähtsusega asjaolu, et seetõttu *penis*'e tüvi kõdistit tugevamini hõõrub. Mehe erektsiooni tugevamaks muutumine on enesestmõistetavalt tähtis ka n a i s e l e.

Igatahes ei ulatu phallos selles asendis kuigi sügavasti tuppe.

Siruasendisse võib asetuda kokkutõmmatud jalgadega kas kohe *coitus*'e alguses või otsekohe peale ejakulatsiooni, kui tahetakse spermat tuppe jätta. Seejuures hoiavad kokkusurutud reied *penis*'e tupes.

* *
*

Naise keha siruasendit võib suurendada ülakeha tasase asendiga ja n i m m e t e alla pandud padjaga (mitte allapoole — seega saavutatakse vastupidist; ka mitte lamedat ja pehmet patja võtta, vaid pigemini kaunis kõva, ümmarik padi) ja nimelt seda rohkem, mida

paksem on padi. Sellise lülisamba niudeosa sirutamise või ülisirutamisega saavutatakse vaagna kaldenurga suurendamist, mille tõttu häbedusluu kaar ja kõdisti sügavamale asetuvad, nii et see veel rohkem kui eelmainitud harilikus siruasendis phallose selja vastu surutakse. Seega saavutatakse suuremaid ärritusi. Et seejuures tugeva sirutuse alalhoidmiseks naise jalad sirutatud peavad olema (kas laiali või koos, see on kõrvaline), see on arusaadav. Painutamine puusaliigestes vähendaks uuesti vaagna kaldenurka ja nii kaoks osaliselt nimmepadja mõju.

Suurimat vaagna kaldenurka saavutatakse sel teel, kui ei sirutata viimse võimaluseni mitte ainult lülisammast, vaid ka puusi, s. o. kui jalad alla ripuvad. Sünnitusabiandjad kasutavad meeleldi seda asendit. Meie nimetame seda W a l c h e r i rippasendiks. Oleks aga mõttetu ja isegi võimatu sellist maksimaalselt ülisirutatud asendit *coitus*'el tarvitada. Siiski soovitatakse teatud hommikumaa *codices amoris*'tes põhimõtteliselt sel alusel olevat, kuigi mitte nii liialdatud kehahoidu defloratsiooni puhuks. See on teaduslikult seisukohalt väga huvitav ja seda võib arsti praksises tagajärjekalt soovitada.

* *
*

Sellise kehahoiu puhul on naise ülakeha võimalikult tahapoole toetatud, kusjuures ristluu alumine osa asetseb voodi serval või ulatub veidi üle selle, kuna kergelt harali jalad alla ripuvad, kuid siiski labajalgadele toetuvad (voodi serv ei tohi pehme olla ja peab küllalt kõrge olema mehe jaoks). Mees asetub naise põlvede vahele mainitud eeskirjade järgi seisvas asendis. Nii siis on sellistel tingimustel tõeline peallamamine võimatu. Tegelikult kujuneb sellest seisvast asendist võimalikult tugeva ettekummardumise teel, kusjuures käed toetuvad naise külgede kõrval voodile, längasend.

Millist eesmärki taotleb selline kehahoid? Ja miks seda soovitatakse just defloratsiooniks? — Mainitud *codices* ei kõnele sellest. Ent see viis on ratsionaalne ja kahtlematult tekkinud intuitiivselt ja empiiriliselt sajandite jooksul.

Arvestades anatoomilisi olukordi näib mulle seletus selles seisvat (rohkem kui suurenenud kõdisti ärritamises), et seda laadi toimimisel phallos sisseviimisel järsult ülespoolsest seisangust sunnitakse peaaegu horisontaalsesse seisangusse. Seeläbi surutakse elund enese elastsuse tõttu tugevasti naise häbedusluukaare vastu. Nii libiseb lukk eesmist seina pidi tupeavasse, millega neitsinaha vaba serva alul a i n u l t v e n i t a t a k s e. Neitsinahk rebeneb alles siis, kui läbi läheb phallose jämedam osa, kuna muidu — s. o. normaalses asendis — neitsinahk rebeneb phallose otsa väljastpoolt sissepoole surumisel, nii siis rohkem toorema survega ja valusamalt.

Ei vaja selgitamist, et m e i e noorpaaridel selline asend, vaatamata tema õigele põhjendusele, arvesse ei tule. Vaatamata sellele

võib öeldust õpetuseks võtta, et defloratsiooni puhul suguti lukk tuleb võimalikult eestpoolt libistades sisse viia ja neitsinahka kõrvaldada venitamisega, aga mitte lõhkumisega. Lihtsaim võimalus selleks on normaalses asendis mehe selline kehahoid, mille juures phallos mitte otse tuppe ei tungi, vaid eest- ja ülaltpoolt nii, et teda naise häbedusluukaar järsult ülapoolsest seisangust enam-vähem allapoole surub.

Ülalkirjeldatud ülisiruasendit olen ma mõnikord (tarbe korral lühikese vaheaja järele) eduga soovitanud, kui *coitus*, vaatamata neitsinaha rebenemisele, valulikkuse, ärrituvuse ja *fossa navicularis*'e põletiku tõttu raskendatud või võimatu oli [1].

Muide tuleb see asend arvesse ainult juhusliku erandina, mis koondab ärritusi naisel kõdisti ja tagumise tupeseina ja mehel *frenulum praeputii* (nr. 24, joon. V) ja suguti selja piirkonda. Et aga sama tagajärge saavutada võib ka teistes, mõlemale abikaasale mõnusamais asendeis, siis ei kaalu sellise ärritusviisi paremused üles tugevat väsimust, mis omane on *coitus*'ele siinkirjeldatud asendis.

See asend pole kohane sperma vastuvõtu hõlbustamiseks, sest et phallos võrdlemisi kuigi sügavale ei saa tungida ja et ejakulaat otsekohe välja voolab, sest tupe sissekäik on madalamal kui tema ülemine osa.

* *
*

III. P a i n u t u s a s e n d i d. Vastandiks l ä h e d a s t idast meie juurde tulnud äärmiselt sirutatud asendile on võimalikult tugevasti painutatud naise asend *coitus*'el, mis on väga armastatud (näit. hiinlastel, nagu nähtub nende „pruudiraamatute" piltidest) k a u g e s idas. Selle maksimaalne teostamine on, et naine oma puusast painutatud reied asetab mehe õlgadele [2]. Nii käänab tema peal lamav, sugutit sisse viiv mees ta niiöelda kahekorra. Seejuures on lülisamba niudeosa äärmuseni painutatud ja vaagna sissekäik tugevasti ülespoole käänatud, nii et *vulva* asetseb poolkallakil (vertikaalse asemel normaalses asendis) ja tupe suund on peaaegu otse allapoole. Samal

[1] *Fossa navicularis* on otse *frenulum labiorum*'i (nr. 17, joon. I) ees asetsev esiku osa. Mõnikord on ta suurem kui joonisel nähtub, ja võib kujutada täielist lonku, mis neitsinaha algusest tagapool asetseb. Iga kord kui phallos litsub sellele kohale, tekib valulikkus jne., millest siin jutt on. Kui see õpetus, kus teatud juhtudel *coitus*'t teostada tahetakse neitsinaha piirkonna hoidmise mõttega siruasendis, tagajärjekas saab olla, siis peab mehele täpsalt selgitama, milles asi seisab. Muidu on karta, et see abinõu vastuoksa mõjub, kui phallos — eriti puuduliku erektsiooni puhul — eesmist seina pidi tuppe libisemise asemel avasse ei satu ja just soovimatusse kohta satub.

[2] Et see kehahoid polnud võõras ka vana-ajal, nähtub ühest O v i d i u s'e tsitaadist.

Milanion humeris Atalantes crura ferebat,
Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.

ajal pingutub lahkliha kude vaagnaväljakäigu laienemise tõttu tugevamalt.

Mõningas suhtes kujunevad sellistel tingimustel saavutatud ärritused hoopis erinevaks eespool-kirjeldatud asendi omadest.

Selle asemel et eestpoolt sisse tungida, tungib phallos lahkliha pidi libistudes tuppe. Alles tupes puutub sugutilukk eesmise seina vastu. Edasitungimisel surutakse phallos, sest et ta peab suunduma võimalikult tupe suunas, tugevasti tahapoole, millest tekib sama tugev rõhk suguti tüve elastsuse tõttu eesmisel tupeseinal. Selle survega saavutatakse märksa suuremaid ärritusi, võrreldes *coitus*'ega normaalasendis, kus mehe ja naise elund asetsevad ühes sihis ja mainitud rõhk täitsa puudub. Normaalasendis jagunevad hõõrumisärritused niiöelda ühtlaselt üle kogu sugutumisaparaadi — käesoleva asendi puhul aga koonduvad ärritused tupe eesmisele seinale ja tupeava tagumisele servale, sugutiluki ülemisele servale ja phallose juure alumisele pinnale.

Millist neist äsjamainitud ärritusliikidest eelistada tuleb, ei olene mitte ainult asjaosaliste juhuslikust vaheldustarbest, vaid eriti ka naise suguelundite seisukorrast. Kui need on välja veninud ja kui peale selle tupeseinte lihastik pole küllaldaselt tugev (mis harilikult kokku langeb ja näit. korduvate sünnituste puhul sageli esineb), siis ei tule niikuinii arvesse IX peatükis kirjeldatud kogu sugutitüve ümberhaaramine, eeldades, et tupp ja phallos ligikaudu samas sihis asetsevad nagu normaalasendis. Seega langeb välja üks tähtsamaid normaalse *coitus*'e ärritusliike. Samuti ei suuda tihti samal ajal lõtvunud tahtelised lihased *(constrictor cunni* ja *levator vaginae)* enam täita rahuldavalt kõiki nõudeid. Siis mõjub täiendavalt ülalmainitud lahkliha pinevus, koos suurenenud phallose tüve survega tahapoole, nagu see toimub selles „kahekorra käänatud" kehaasendis.

Seetõttu, et tupeava on viimse võimaluseni eksponeeritud, võib phallos sisse tungida juureni, mis muidu võimalik pole. Just laienenud tupe puhul on see tähtis.

Teistel juhtudel on selles mõttes vaja teatud ettevaatust, kuni teatakse, kui sügavale minna võib. Siiski keskmise pikkusega ja keskmise elastsusega tupp on võimeline vastu võtma normaalsuurusega phallost tema maksimaalsegi sisseviimise puhul.

Täiendavalt sellele peab juurde lisama, et mainitud kehaasendis phallose sügav sissetungimine ja tupesuund soodustavad kontseptsiooni.

Kokkuvõttes näeme, et äärmiselt painutatud asend on kehahoid, mis — välja arvatud juhud, kus teda variatsioonina tarvitatakse — eriti soovitatav on liiga laia ja liiga lõdva tupega naistele.

* *
*

Ent sellisel äärmuseni viidud painutatud asendil on omad raskused nii mehele kui ka naisele ja mitte iga paar pole võimeline selliseks gümnastikaks. Pealegi on sel meetodil pahe, et mehe ôlgadele asetatud jalad ei võimalda ülakehade kokkupuutumist.

Muide pole selline äärmus ka mitte tarvilik, et mainitud painutatud asendi paremusi saavutada. Sama saavutatakse küllalt hästi lihtsa kivivoolimise asendiga, kui silmas peetakse, et môlemaid kehasid tuleb nii hoida, et phallost juhitakse ülalkirjeldatud sihis lahkliha tahapoole surumise ja eesmise tupeseina peale sihtimisega.

Kivivoolimise asend on seliliasend võimalikult puusaliigestes painutatud reitega, mis seejuures nii laiali aetakse kui võimalik. Seejuures painutatakse jalgu ka pôlvedest. Kuivôrt selline kehahoid võimaldab juurdepääsu *vulva* ja lahkliha piirkonnale (rohkem veel kui äärmiselt painutatud asendis, sest viimases pole reied nii laiali), ilmneb juba nimetusest — mis pôlvneb keskaegseilt (pôie-)kivivoolijailt — ja sagedusest, millega seda asendit kasutab operatiivne günekoloogia.

Coitus selles asendis on môlemale märksa mônusam kui pingutatult painutatud asendis, nii et teda eelistama peab neil juhtudel, kus seda laadi asend pôhimôtteliselt soovitatav on.

Tugevasti painutatud asendi ja normaalasendi vahel on loomulikult rida üleminekuid võimalik. Painutust võib sugutumise ajal ka vähendada või suurendada. Sellega avaneb võimalus ärritusi suurendada ja varieerida, mille kasutamine katab anatoomilisi puudusi.

* *
*

Senikirjeldatud asendeis mees lamab peal. On ka võimalik *coitus*, kus naine on mehe peal.

Asend, mis ümberpöördult vastaks normaalasendile, ei tule tegelikult arvesse. Siiski võib seda mônikord proovida.

Sel viisil toimetatud ümberpööratud *coitus*'el pole mingeid tähtsaid füsioloogilisi momente[1]. Seda suurema tähtsusega on aga teine asend, kus mees on samuti all.

* *
*

IV. Ratsaasend on see, mida rooma luuletaja Martialis pidas nii harilikuks, et ta eeskujulikku abielupaari Hektorit ja Andromachet üldse muul viisil ette ei kujutanudki[2].

Tehniliselt karakteriseerub see asend järgmiselt. Mees lamab

[1] Tupe suund vastab, nagu esimeseski asendis, phallose omale; vahe seisab peamiselt selles, et hôôrdumisliigutused toimuvad märksa ebamônusamalt ja ebaühtlaselt, ja et sperma tupest otsekohe välja voolab. Psühholoogiliselt seisukohalt vaadates näib mulle vahe suurem olevat ja nimelt selle asendi kahjuks.

[2] „*Hectoreos quoties sed erat uxor equo.*"

selili (mônikord padi ristluu all) kergelt painutatud jalgadega, nii et naise reied teatud tuge pakuvad. Naine, peale phallose sisseviimist, istub sirgelt kaksiratsi mehe peale ja sirutub vôimalikult tahapoole, nägu pööratud mehe poole. Et mees ennast ei liiguta, täidab naine ikka sirgelt kaksiratsi süstemaatilisi, aeglasi, vôimalikult suuremaulatuslikke hôôrumisliigutusi, kusjuures ta vaheldumisi end tôstab ja alla laseb. Laskumisel püüab ta vaagnale vôimalikult suuremat kallakut anda (s. o. ta viib häbedusluu vôimalikult alla ja tahapoole) ja keha, eriti nimmelülisid maksimaalselt sirutada. Ülespoole liigutusel seevastu vähendatakse vôimalikult vaagnakallakut, kusjuures häbedusluu tôuseb ja ettepoole viiakse. Ka tupeava tagumine serv ja lahkliha eesmine osa liigub samas suunas.

Kôige selgemini saame kujutella naise sugutumiselundite kôiki liigutusi, kui kujutleme, millisel teel liigub häbedusluude ühtumiskoht (ja seega koos kôdisti ja tupeava eesmine osa). Saame ovaalse kuju vertikaalse pikiteljega, selle risttelg läheb tagant ettepoole, kuna liigutuste suund on ülalt alla ja taha ja uuesti alt ette ja ülespoole.

Mis puutub mehe ja naise elundite vastastikustesse ärritustesse, siis on naisel keha allapoole laskumisel ärritused samalaadsed kui kirjeldasime siruasendi (II) käsitlusel. Ülespoole liigutustel sarnanevad ärritused painutusasendi (III) omadega. Silmapilgul, kus phallos kôige sügavamini sisse on tunginud, on olemas kongruents, nagu seda tunneme normaalasendist. Kui vastavat silmapilku väikese vaheajaga veidi pikendatakse, siis avanevad seega varemkirjeldatud lihastemängu kôik vôimalused. Siin kaasuvad mainituile veel senini meile tundmatud ärritusliigid. Need tekivad seetôttu, et phallos tungib naise selles asendis nagu painutusasendiski maksimaalselt tuppe. Seejuures puutub sugutilukk lähedalt kokku emaka tupeosaga. Mainitud kehaosad, kuigi nad tugevasti üksteise vastu on surutud, vôivad üksteise vastu hôôrduda, sest tupeosa on kinnitatud elastselt tupe külge ja seega on naisel vôimalus selles asendis (vastandina III-le) keha nimme- ja kôhuosaga külgmisi liigutusi teha igas suunas. Et ühes nende liigutustega ka tupeosa liigub, siis hôôrub ta sugutiluki vastu (sest et see nii sügaval asetsedes sama hästi kui liikumatu on). Vastastikuse rôhu tôttu toimub hôôrdumine teatud tugevusega, millega môlemas elundis tekivad tugevad ärritused. Sääraseid ärritusi pole vôimalik saavutada — arvesse vôttes, et môlemad osad on ligikaudu samasuguse konsistentsiga (ja isegi ligikaudu samakujulised) — üheski varemini-käsiteldud asendis.

Tupeosa hôôrdumisliigutusi vôib sooritada kahel viisil: otsejooneliselt (külje poole vôi ette- ja tahapoole) naise keha vahelduvate liigutustega vôi sôôrikujuliselt, mille puhul naine jahvatusliigutusi teeb. Môlemale nüansile vastab ärrituste ja neist saavutatud lôbutunnete laad. Tugevaimad, vähemalt mehele, on tunded, mis saavutatakse ringiliigutamisest. Nende teostamine aga nôuab naiselt suurt harjumust ja enesevalitsemist.

Muide asetab see *coitus* naisele k a k s nõuet ja sellisel määral, et rahulikult öelda võib: paljud pole võimelised seda õppima. Ka leidub anatoomilisi põhjusi, mis keelavad naisele või paarile sellise sugutumise. Kui tupp on liiga lühike või vähese elastsusega või kergesti vigastatav, siis tekib sellest asendist palju ebamõnususi ja isegi kartusi.

* *
*

Erilist mainimist vajab hingeline komponent. Sellel ratsaasendil puudub kaisutamise ja suudlemise võimalus. Seevastu jälle mõjub tugevasti erutavalt vastastikune kehade vaatlemine, eriti hea kehaehitusega naise tahapoole sirutatud keha vaatlemine. Siin mõjub ärrituste suurendamisena kaasa harilikult puuduv võimalus teineteisele näkku vaadata ja näha muutuvas näoilmes ülima mõnutundeni tõusvat ärrituse tõusu.

Selle menetluse eranditul tarvitamisel on see puudus, et mees peab täitsa passiivne olema ja kogu aktiivsus on naise pool. Et see sugude loomulikule vahekorrale ei vasta, peaks see pikapeale kätte tasuma.

Nii siis juba sel põhjusel ei ole soovitatav ratsaasend eelistatud meetodina sugutumisel. Samuti kaalutlusel, et ei või olla, et pinge ja võime, ärrituse ja mõju igakordne ülima tipuni viimine oleks õige mõne füsioloogilise funktsiooni puhul.

Pole kahtlust, et *coitus*'ega ratsaasendis mees ja naine saavutavad ülimat ärrituste ja lõbutunnete tippu, sest see asend võimaldab ühes aktis saavutada kõiki võimalikke ärritusliike, mis teistes asendites ainult osaliselt arvesse tulevad igas soovitud kombinatsioonis ja variatsioonis, igas astenduses kuni suurima tugevuseni. Põhjust annab ratsaasendi valikuks eeskätt soov tunda ülimaid võimalikke lõbutundeid. Kordan eriti toonitades, et seda asendit võib tarvitada abikaasade järjekindlal sugulisel läbikäimisel ainult erandina.

Soovitatav on see menetlus ainult juhtudel, kus mees ja naine endid kehaliselt ühesugustena ei tunne, — kui mees näit. väga väsinud on, kuna naine end tunneb samal ajal tugevana ja energilisena. Nii ei vaeva see meest[1] ja naine saab rahulduse. Samuti ei tohi teda tarvitada raseduse puhul. Selle menetluse keeldu liiga lühikese tupe (ja seda enam infantilismi) puhul võtsime juba arvesse. Nii siis on esimeste seda laadi katsete puhul tarvis ettevaatlik olla. Lõpuks tuleb mõelda sellele, et seemneniidikestel on suuri võimalusi o t s e k o h e emakasse sattumiseks, kuna need väljavaated (sperma väljavoolu tõttu) märksa vähenevad juba lühikese aja möödumisel pärast ejakulatsiooni.

* *
*

[1] Vrd. aga VIII (küliliasend *a tergo*).

V. Eesmine isteasend (vis-à-vis). Kõige eelkäsiteldu järel ei tarvitse meil käsitella isteasendi ärrituse iseloomu *coitus*'e puhul kõigis üksikasjus (käsitleme ikka veel *positio obversa*'t, esimest asendit, vis-à-vis). Sugutumine toimub nii, et mees istub ja naine kaksiratsi tema reitel ripub. Tarvitan meelega seda väljendust, sest naine ei istu mitte, tema istmikuluu kühmadel puudub tugi, sest et mees põlved laiali hoiab. Seeläbi saavutab ta naise jalgade suuremat laialiolekut ja suguelundite paremat juurdepääsu. Ka võib ta nii soovi järgi naise vaagnat tõsta või allapoole lasta. Phallose sisseviimisel peab teda tugevasti allapoole suruma ja seega litsub ta elastselt vastu kõdisti piirkonda. Selles ja järgnevates vastavates faasides on ülekaalus ärrituste liik, millist tundma õppisime siruasendi (II) käsitlusel. Vaagna vahete-vahelise kallutamisega võib naine suurendada ärrituste tugevust hõõrumisega vastu häbedusluukaart ja kõdistit. Selle järel vähendatakse võimalikult vaagnakallet ja tuuakse *vulva* ettepoole, kuna mees oma vaagna vastu surub nii, et phallos sügavasti tuppe tungib. Kõiki neid liigutusi toetavad tugevasti mehe käed, millega ta naise keha kaissu haarab ja tugevasti enese vastu tõmbab. On mehe elund nii sügavas kui võimalik, siis on ka siin jälle olemas kongruentsi seisund ja seega võimalik saavutada kõiki meile juba tuntud tahteliste ja mittetahteliste lihaste mõju tupeseintes ja nende ümber. Ka selles asendis on võimalik saavutada, elundite suuruste soodsa vahekorra puhul, tupeosa ja sugutiluki vastastikuseid hõõrumisliigutusi, nagu neid kirjeldasime ratsaasendi puhul. Jah, isteasendil on võrreldes sellega see paremus, et mõlemal kehal on liikumisvõimalus, kuigi juurde peab lisama, et effekti saavutamine võib puudulik olla, sest on karta, et vastastikused liigutused kujunevad ebaühtlaseks.

Üldiselt võime lugeda isteasendi ärritusi samasuguseiks, mis saadakse ratsaasendis. Esimeses asendis aga puudub painutatud asendi ärrituste liik. See pole aga mõõtuandev mõlema asendi võrdlemisel. Märksa rohkem tuleb arvesse, et tegelikult isteasendil pole võimalik saavutada neid ärrituste peenusi ja astendusi kui ka sellist ärrituste tugevust kui ratsaasendis.

Mispärast võime siiski anda sellele asendile põhimõttelist tähtsust? — Sest et ta võimaldab ratsaasendi olulisemaid ärritusi ja tal puuduvad selle puudused. Peale selle võib phallost isteasendis sisse viia ilma et neitsinaha ümbrus kannataks (analoogiliselt II asendiga). Lõpuks võib mainida, et selles asendis on sugutumine võimalik ilma mingisuguse hädata naise suguelundeile, kui hoidutakse phallose sügavast sissetungimisest, s. o. kui sugutumine toimub pealiskaudselt. Sellega vähenevad küll ärritused, kuid ometi võivad nad orgasmi esile kutsuda mõlemal normaalse erutuvusega asjaosalisel.

Väsinud mehele ei ole isteasend akti kergenduseks nagu ratsaasendis. Nii siis langeb see ratsaasendi indikatsioon ära.

Kõdisti ärritamine on võib-olla isteasendis suurem kui üheski

teises asendis. Ja et mees tarbe korral aktiivse osa täieliselt enesele võib võtta, siis on selle juhuslik, isegi sage kasutamine ratsionaalne veel vähekogenud naise alaerutuvuse puhul.

Pealiskaudselt teostatud isteasend on soovitatav igal juhul, kus tarvilik on naise suguelundite hoidmine, mille tõttu ta eriti rasedusel arvesse tuleb. Kui sellekujuline *coitus* toimub veel ettevaatlikult, siis on vigastuse võimalus (üldse suguliste ärrituste mõju) minimaalne seal, kus vigastusi eriti vältida tuleb.

Mis puutub sigitamisvõimalusisse isteasendis, siis võib sugutumise sügaval toimumisel selles asendis sama öelda, mis *coitus*'e kohta ratsaasendis. Pealiskaudne sugutumine isteasendis pole kahtlemata soodus sigitamiseks.

* *
*

VI. Eesmine küliliasend. Jääb veel käsitella viimast vis-à-vis küliliasendit.

Ovidius karakteriseerib selle tähtsust ja teostamist väheste, kuid küllaldaste sõnadega:

„Mille modi veneri, simplex minimique laboris,
Cum jacet in dextrum semisupina latus."

Sama hästi võib tarvitada vasakut küliliasendit ja sel pole mingit erinevust, siiski eelistatakse tegelikult paremat (naisele parem, mehele vasak pool).

See küliliasend on võimalik ainult nii, et naine alloleva jala võimalikult üles tõmbab. Arvestades seda jalga tekib harilikult siiski täielisest küliliasendist tegelikult naise külili-seliliasend (ja vastav mehe asend, milleks ta vajab külje *alla mingit* patja). Naise pealmine jalg võib soovi järgi olla kas sirge või painutatud.

Selle asendi paremused ja halbused kui ka ärrituste laad on midagi normaalasendi ja mõõdukalt painutatud asendi vahepealset. Naise kui ka mehe vaagna suurendatud või vähendatud kallakus võimaldab ka siin suuri astendusi. Küliliasendi paremuseks on tema mugavus ja sellega hoitakse ära naise jaoks liiga raske mehe surve. Tema erilisiks puudusiks on rõhumine allolevale jalale (mida vältida saab seda võimalikult ülespoole tõmmates või seliliasendile lähenedes) ja teataval määral ka mehe puudulik liikumisvõime selles poolasendis.

* *
*

B. Teine asetus. *Positio aversa.*

Nüüd oleme jõudnud tagantpoolt sugutumise juurde (*„coitus a tergo", „positio aversa"*). Ka sellel asetusel on mitmesugused asendid.

VII. K ô h u l i a s e n d. Kehade rööbitises asendis ei asetse tupp ja phallos ühes sihis (nagu esimeses asetuses). Keha horisontaalasendis (kôhuliasendis) asetseb tupp längus väljast-alt sisse-üles; phallos (samas asendis) suguti tüvest arvates längus ülalt alla.

Suundade vahe on nii suur, et *coitus* selles asendis ainult vahe vähendamisel rahuldavalt teostatav on. Kui seda ei tehta, siis on vôimatu mitte ainult phallose sügavam sissetungimine, vaid mehe elund, kui teda sisse ja välja hôôrumisliigutustel väljapoole tômmatakse, libiseb ka tupest välja ja läheb häbedusluukaare alt läbi. Enamasti on vôimalik suunavahet praktiliselt küllaldaselt vähendada, kui naine nimmete ettepoole tômbamisega vaagnakallet vôimalikult suurendab, misläbi ta tupe ülespoole-suunda vähendab ja *vulva* ja tupeava taha-ülespoole viib. Koos häbedusluukaare asendi muutumisega on sellest küllalt, et vältida phallose ootamatut väljatulemist ja vôimaldada elundi sügavamat sissetungimist. Peale selle raskendatakse seda väljatulekut veel sellega, et naine reisi koomale hoiab vôi *litsub*, mis ka hôôrumisärritusi suurendab.

Asendit ettepoole tômmatud nimmetega vôib hôlbustada seega, et naine vaagna alla väikese padja asetab (mitte kôhu alla — see môjuks vastupidiselt).

Coitus tôelises kôhuliasendis on vôimalik ainult kôhnadele inimestele; see on vôimatu naise tuharate paksema rasvkihi ja samuti mehe kôhu suurema rasvumise puhul.

Seemneniidikeste emakasse tungimise vôimalused on sedalaadi sugutumisel väiksemad kui üheski teises asendis, sest selle vastu môjuvad kaks ebasoodsat tegurit: esiteks ei ulatu sugutilukk küllalt sügavale, et ejakulatsioon vôimalik oleks vastu emaka tupeosa vôi *laquear posterius*'esse; teiseks voolab tupe allapoole längus suuna tôttu tupe eesmise seina vastu heidetud seeme otsekohe välja. On selge, et esimene punkt tähtis on ka selles môttes, et ta soodus ei ole naise orgasmi tekitamiseks. Selles asendis on vôimalik rahuldada ainult vilunud, kergesti erutuvat naist. Kellel puuduvad need omadused, jäävad rahuldamata, seda enam, et kôdisti piirkonda ärritada ei saa vôi peaaegu ei saa — puudus, mis omane *coitus a tergo* kôikidele asenditele.

Ka muidu on kôhuliasend naisele ikka ebasoodus; kehahoid ei ole mônus ja pealoleva mehe raskus annab end rohkem tunda kui normaalasendis.

Samuti pakub see mehele vähe meeldivat, kuigi temal ebamugavused väiksemad on kui naisel. Õieti vôiksime jätta kôhuliasendi käsitlemise hoopis kôrvale, kui mitte huvi ei pakuks vôrrelda teise asetuse rööbitist kehahoidu esimese asetuse omaga. Pealegi tarvitatakse tegelikult seda asendit siiski sagedamini kui arvata vôiks, sest tunnetatakse intuitiivselt sigitumisvôimaluste vähenemist vôrreldes teiste asenditega. Seda kasutavad peaaegu mitteteadliku ja ala-

teadliku mõtetelülitumise põhjal paarid, kes ei julge asjade loomulikku käiku aktiivselt segada.

* *
*

VIII. Tagumine küliliasend. Palju tähtsam kui kõhuliasend, ka tähtsam esimese asetuse küliliasendist on abielu praksises tagumine küliliasend.

Kauakestvas abielus ei saa vältida lühemaid või pikemaid ajajärke, mille aegu üks abikaasadest — kas siis üldiselt või jälle eriti sugulise läbikäimise mõttes — rahu vajab.

Selle all kannatab mõnikord teine abielupool rohkem kui rahuvajaja ise. Kui seisukord sugutumisest hoidumist nõuab, siis tuleb sellega leppida. Kuid seda hoidumist võib tarvitada ainult tungivail põhjusil, sest eriti kestvamal hoidumisel võivad tekkida kaalukad ja ulatuselt ettenähtamatud tagajärjed. Nii siis olgu soovitatud abikaasadele ettevaatust hoidumisel. Ka arst peab põhjalikult kaaluma, enne kui ta *coitus*'e ära keelab, eriti pikemaks ajaks. Sageli näeme, et abielu puruneb sellise keelu tõttu, mis võib-olla ei tarvitsenudki olla väga karm. Veel sagedamini võime näha (mitte just arstliku prestiiži tõstmisena), kuidas sellest keelust liigutava üksmeelega üle astutakse, ilma et sellest midagi halba tuleks.

Nii siis nõuab sugutumiskeelu probleem suurimat ettevaatust. Enamikul juhtudest on õigem ja parem keelu asemel ettevaatust soovitada eeldusega, et seda ei tehta mitte ebamääraselt (siis on see väärtusetu ja tagajärjeta), vaid soovitus peab sisaldama vastavale juhule kohaseid täpsaid tehnilisi näpunäiteid.

Need näpunäited sisaldavad võrdlemisi sageli mitte ainult tagumise küliliasendi soovitamist, vaid ka üksikasju, mida võib tuletada järgnevast käsitlusest.

Coitus selles asendis võib tõepoolest olla mõlemale asjaosalisele kahjutuimaks sugutumisviisiks, mis üldse võimalik on. See asend on nii mehele kui ka naisele kõige mugavam, pingutus on kõige väiksem. Ärritust võime nii muuta, et ta parajasti küllaldane on soovitud ärareageerimiseks, ja phallost ei ole vaja sügavamalt sisse viia kui see võimalik on, arvestades võib-olla naise tupe ja sisemiste suguelundite vigastatavust ja tundlikkust. Pealegi puudub selles asendis igasugune surve teineteise kehale.

On parempoolne ja vasakpoolne küliliasend. Tegelikult eelistatakse vasakpoolset, arvatavasti seepärast, et mees tahab paremat kätt vabana hoida, et sellega naist enesele ligi tõmmata, teda paitada jne. Sellest, mis ütlesime mehe ja naise sugutumiselundite suuna vahe kohta kõhuliasendi puhul selles asetuses, on küllaldaselt selge, et vaevata sugutumine küliliasendis on ainult siis võimalik, kui kehad mitte rööbiti ei asetse. Alles siis, kui valitakse niisugune vastastikune kehahoid, kus mõlema keha pikiteljed (pea poolt) kaunis

palju teineteisest eemalduvad, väheneb tupe ja phallose suuna vahe niivõrt, et sisseviimine on hõlpus. Naise vaagnakalde suurendamine ja mehe oma vähendamine hõlbustavad sugutumist ja võimaldavad sügavat sisseviimist.

Akt toimub hõlpsaimini, kui naine lamab puusadest enam-vähem ettepoole painutatult (ikka küliliasendis), kuna mees on sirgelt (s. o. ainult pikitelje suhtes). Selle vahekorra ja mõlema keha vastastikuse vaagnakalde muutmisega saavutatakse pingutuseta soovitava *coitus*'e sügavus.

Ärrituse laad tagumises küliliasendis sarnaneb painutatud asendi omaga. Nagu sealgi, koondub siin ärritus naisel tupeava tagumisele servale ja eesmisele tupeseinale. See teine ärritus — mõlemal juhul tugevam — on painutatud asendis igatahes suurem, sest seal mõjub suurendavalt tagasisurutud phallose elastsus, kuna mainitud tegur selles küliliasendis vastupidiselt toimib, nii et ta vähendab eesmise tupeseina (tähtsamat) ärritust, seevastu aga suurendab tupesissekäigu tagumise serva (vähem tähtsat) ärritust. Nii võib küll öelda, et just seal toimub naise osade tugevam hõõrumine ja ärritamine, kus ta vähima mõjuga on. Et pealegi kõdisti phallosega üldse kokku ei puutu, on ärrituste summa, mida saab naine seda laadi *coitus*'el — vähemalt nii kaua kui phallos mitte küllalt sügavalt sisse ei tungi — väike. Neist ärritusist jätkub ainult kergesti erutuvale ja mehega hästi kohanenud naistele õrnemakujulise orgasmi esilekutsumiseks, kusjuures selle tekkimine rohkem tuleb psüühilise komponendi kui kohaliku ärrituse arvele panna.

Selliseil tingimusil saavutatud õnn, s. o. refleksina küllaldane orgasm osutub siiski rahuldavaks ärareageerimiseks. Ka on ta suurel enamikul haiguse tõttu ettevaatust ja kaitset vajavatel juhtudel kahjutu või igatahes vähem kahjulik, kui seda on suguliste soovide mittetäitumise tagajärjel elundite kongestioon ja psüühe pinge. Väheerutuval, ettevaatust ja kaitset vajaval naisel pole üldse tähtis *coitus* selles asendis ja kujus, sest ärritused on temale niivõrt väikesed, et nad üldse ei tekita lõbutundeid.

Raskeim on seisukord juhtudel keskmise erutuvusega. Eesmise tupeseina ja tupe sissekäigu tagumise serva ärritus erutavad naist nii tugevasti, et toiming ei tohiks lõppeda reaktsioonita. Reaktsiooni väljakutsumiseks aga on nad liiga nõrgad. Neil juhtudel peab hoiduma igasugu ärritamisest, nii siis ka *coitus*'est selles asendis, või — kui juba jõutud on teatud ärevusseisundini — tuleb suurendada ärritusi. See võib toimuda kolmel teel: esiteks seega, et vastastikust kehade ja vaagnate asendit nii muudetakse, et phallose s ü g a v a m sissetungimine võimalik oleks, millega ka teisi kohti ärritatakse ja ka kõdisti suguti alumise küljega kokku puutub; siis phallose hõõrumisliigutuste suurendamisega; lõpuks kõdisti samaaegse käsitsi ärritamisega (mis eriti siis arvesse tuleb, kui lubatud ei ole eelnimetatud tugevamaid ärritusliike tarvitada).

Kui sugutumine toimub küliliasendis kirjeldatud ettevaatlikul viisil, siis on (normaalselt erutuva) mehe ejakulatsiooni väljakutsumiseks neist ärritusist küllalt. Ka temale on see viis kahjutum ja mitteväsitav ärareageerimise saavutamiseks. Võiks kalduda arvamusele, et ratsaasend on mehele veel kahjutum, sest et temal pole siis üldse midagi teha ja et ta liigutada ei tarvitse. Ta ei saa aga seejuures saadavate ärrituste tugevust ise muuta ja pealegi on üldiselt seejuures ärritused palju tugevamad kui rahulikul küliliasendis *coitus*'el. Ratsaasend võib olla mehele kahjutumaks sugutumisviisiks. Enamikul juhtudel aga pingutab teda *coitus* ratsaasendis ärrituste tugevuse tõttu rohkem kui *coitus*'el küliliasendis nõutavad aktiivsed liigutused.

Tagumise küliliasendi indikatsioonid on õeldust hõlpsad tuletada: mehe ja naise üldised haigused või nõrkuseseisundid ja rasedus. Viimasel juhul kujuneb *coitus* seda kahjutumaks, mida pealiskaudsemalt phallos sisse viiakse. Selle eeldusega, s. o. pealiskaudsel käitumisel, on see paaritumisviis kahjutuim naise seesmiste suguelundite pikaldaste valulikkude põletikkude puhul, sest et see *ei vigasta ega ärrita*. (Vrd. ülalmainitud piiramisi.)

Sigitamise väljavaadetelt ei jää tagumine küliliasend palju maha normaalasendist.

* *
*

IX. Põlviliasend. Põlviliasendi all mõistan sellist kehahoidu, kus naine põlvedel asetseb, kusjuures keha moodustab reitega täis- või tõmpnurga. Keha võib horisontaalselt ette sirutatud olla ja toetuda seejuures kätele ja küünarvartele[1] või vastava kõrgusega alusele[2]. Ta ülakeha võib ka (vaagnast pea poole arvates) allapoole asetuda, küünarnukkide ja õlgadega toetuda madalale alusele (günekoloogia põlvede-küünarnukkide asend) ja reitega teravnurga moodustada. Mees võib seista madala voodi serval või diivanil põlvitava naise[3] selja taga või samuti põlvili olles. Ta võib oma keha enam-vähem püsti hoida või niivõrt ettepoole kummardada, et ta rööbiti naise seljal lamab. Selles teises hoius vastab phallose suund ligikaudu tupe suunale, kusjuures ikkagi arvesse tuleb võtta, et *coitus*'el *a tergo* tupele ja phallosele omased kõverdused on igas hoius üksteise suhtes vastupidi.

Kui mees oma keha püsti hoiab, kuna naise selg ligikaudu horisontaalselt asetseb, kaldub phallose suund tupe suunast ülespoole,

---

[1] Nagu nümf Napoli rahvusmuuseumis olevas pronksrühmas „Faun ja nümf".

[2] Nagu Gustav Klimts'i imestamisväärt õrnas ja äärmiselt detsentses viskes (Pilt 97 Eduard Fuchs'i „Erootilise kunsti ajaloos", Albert Langen, München).

[3] Kehahoid, millises naine põlvitamise asemel ettepoole kummargil kehaga seisab, ei erine põhimõtteliselt põlviliasendist.

nii et mehe elund sisseviimisel sugutiluki ülemise küljega satub vastu tupe tagumist seina. Sügavam sisseviimine on ainult siis võimalik, kui tupesein phallost allapoole surub ja phallos oma elastsuse tõttu surub tuppe ülespoole (tahapoole). On enesestmõistetav, et see elastsuse mõjul suurenenud vastastikune rõhumine suurendab hõõrdumisärritusi.

Suunavahe suureneb, kui naise ülakeha on allapoole lastud. See suureneb ka naise vaagnakalde suurendamisel. Nii siis on ta suurim põlvede-küünarnukkide (õlgade) asendis sissepoole tõmmatud nimmetega; selles kehahoius on tupp suunatud isegi pisut allapoole. Et seejuures häbedusluude liitumiskoha alumine serv märksa tahapoole liigub, surutakse kõdisti tugevasti vastu phallost, mille alumise küljega ta kokku puutub. Niiviisi saavutatakse erandlikult ka teises sugutumisasendis selle kehahoiu puhul kõdisti ärritamist phallose hõõrumisliigutustega.

Põlviliasendis, ja veel enam põlvili-küünarnukkidel asendis kohtame muide tegurit, mida me pole leidnud üheski teises asendis. Kõhuõõne sisu, eriti sooled, vajuvad raskuse mõjul kõhuõõne madalamal asetsevasse ossa, maksa piirkonda, ühtlasi võlvub kõhusein ettepoole. Kõhuõõne vaagnaosas tekib negatiivne rõhk. Emakas vajub, niivõrt kui seda lasevad kõitmed, ettepoole ja pea poole. Tupp venib pikemaks, emaka tupeosa kaugeneb tupe sissekäigust. Praktiliselt on aga tähtsaim asjaolu, et mainitud negatiivse rõhu tõttu imetakse õhku tuppe, nii pea kui see võimalik on tupe sissekäigu avanemisel ja tagumise tupeseina tahapoole surumisel. Siis täitub kogu tupp õhuga, seinad venivad välja ja elund moodustab — mida muidu kunagi ei esine — tõeliselt õõnsa ruumi võrdlemisi siledate seintega, sest et õhurõhumise ja väljavenimise tõttu voldid kaovad, igatahes märksa lamedamaks muutuvad. Meie, naistearstid, kasutame seda tupe sissetungiva õhuga väljavenitamist kui elundi seinte pinda lähemalt vaadelda tahame. Selleks on soodus just põlvili-küünarnukkidel asend, mida samade omaduste tõttu ka teatud operatiivsetel otstarvetel tarvitame.

Selles asendis *coitus*'ele mõjub õhu tungimine tuppe ebasoodsalt, sest seinte laienemise ja siledaks muutumise tõttu väheneb märksa mehel kui ka naisel ärritus hõõruvatel phallose liigutustel. Peale selle phallose liigutustel surutakse vahel osa sissetunginud õhust välja, mis toimuda võib ebameeldivate häälte saatel. Ka siis, kui õhk peale sugutumist keha enam-vähem normaalsesse asendisse paigutamisel (mõnikord mitu tundi peale sugutumist) tupest uuesti väljub, võivad tekkida hääled, mis on üleliiga tugevad ja seega väga ebameeldivad.

Võrdlemisi kitsa tupe sissekäigu puhul on õhu sissetungimise võimalus kaunis väike, sest phallos on kogu aeg ümber haaratud; kui aga sissekäik on laiem ja tema servad lõdvemad, siis on sama hästi kui kindel, et need nähtused põlvili-küünarnukkidel asendis esinevad, mille tõttu seda asendit tuleks vältida.

Variatsioonina armastatakse väga pôlviliasendit. See on ehk esimene, mida paar vahelduseks normaalasendi kôrval tarvitab. Miks? On siis ärritused nii suured, kehahoid nii mônus ja paljutôotav, ons pilt nii esteetiline? — Ei midagi sellesarnast.

Ma arvan, kui tahetakse midagi muud kui harilikku, kuid ei teata, m i d a, siis valitakse nimelt see asend. Siis valitakse lihtsalt see viis, mida looduses nii üldiselt tarvitatuna nähakse. Siiski vôib kaasa môjuda atavism kahtlematule kalduvusele seda laadi *coitus*'eks.

Pôlviliasend on otstarbekohane seemneniidikeste emakasse pääsemise soodustamiseks, eriti siis, kui ejakulatsioon toimub mitte liiga ettepoole kummargil naise kehahoiu puhul, kuna otsekohe peale seda painutust suurendatakse. Selle järel peab naine veel môneks ajaks sellesse asendisse jääma.

Siis on pôlviliasend veel kôlblik (keha allapoole laskmiseta!) raseduse puhul, sest et emakas ülalmainitud asjaolude ja oma raskuse tôttu phallosega kokku ei puutu. Teisest küljest manitseb just rasedus sugutamiselundite suure suunavahe puhul ettevaatusele. Raseduse ajal on tupe tagumine sein kergesti vigastatav ja seega peab ettevaatlik olema liiga tugevate, peaaegu ristisihis lüketega. Peale selle tuleb vältida pisikute sisseviimise kartusel igasugust kokkupuutumist sügavamal asetsevate osadega, kui oodata on peatset mahasaamist. Sel pôhjusel ja seepärast, et emakas, ühes sellega ka loode, ei tohi normaalset asendit muuta, tuleb seda asendit keelatuks lugeda kahel viimasel raseduskuul.

* *
*

X. T a g u m i n e i s t e a s e n d. Viimasena jääb käsitella asendit, kus mees sülle vôtab oma seljaga mehe poole pöördunud naise. Mehe reied on seejuures vähe, naisel aga hästi laiali hoitud, nii et *vulva* hästi kättesaadav oleks. Harilikul istumisel on see aga enam-vähem ettepoole suunatud, nii et suguti sisseviimine on raske ja et karta on suguti edasi-tagasi liigutamisel selle teelt eksimist ja häbedusluukaare alt möödalibisemist. Seda vôib vältida ainult seega, et naine vaagnakallet suurendab (nimmekoha ettepoole tômbab) ja seega tupe sissekäigu tahapoole viib, vôi naise ettepoole kummardumisega vôi mehe keha tahapoole toetumisega. Ainult nende abinôude tarvitamisel vôi pigemini nende kombineerimisel on phallose küllaldaselt sügav sisseviimine üldse võimalik. Et naine seejuures samal ajal hästi taha, niiôelda mehe allkôhule peab istuma, on enesest-môistetav. See hoid läheneb niiviisi „tagumisele ratsaasendile", millel aga siinkäsiteldud asendiga vôrreldes pole mingisuguseid paremusi ega uusi väljavaateid ja mis erilist käsitlemist ei vaja.

Selles asendis, nagu muide ka eesmises isteasendis, on hästi

vilunud naisel võimalik vaagnakalde vahelduva suurendamise ja vähendamisega tõusmise ja allalaskumise aegu elliptilisi liigutusi teha, mis mehe vastavatest liigutustest suurendatutena effekti saavutavad, nagu see teatud määral vastaks eesmise ratsaasendi puhul kirjeldatule. Ent vastavate liigutuste õige toimetamine on siin (X) märksa raskem kui seal (IV). Pealegi ei saavutata kunagi s e d a, mis ratsahoid pakkuda võib.

Seevastu on võimalik, kui kord phallos kirjeldatud viisil sügavasti on sisse viidud, ka siis, kui asendit teatud määral muudetakse, saada sugutuselundite küllaldast kongruentsi. Seega on soodsate suurusvahekordade puhul võimalikud mitmesugused liigutused, mille tõttu emaka tupeosa ja sugutilukk teineteist vastastikku ärritavad. Nii saavutatakse s e l l e s mõttes samalaadilist ärritust, kui seda leidsime eesmises isteasendis ja täiuslikus ratsaasendis. Et ärritamine siin nii täiuslikult ei toimu, oleneb peamiselt phallose mitteküllaldaselt sügavast sisseviimisest, mille tõttu puudub emaka tupeosa ja sugutiluki tugevam vastastikune rõhumine. Nii omab tagumine isteasend võrreldes teiste asenditega rohkem puudusi kui paremusi. Teda tarvitatakse peamiselt seepärast, et selles asendis hõlpsaimini sugutumist kombineerida saab üheaegse ärritusmänguga. Indikatsioon selleks mitmesuguste ärritusliikide kuhjamiseks selgub iseenesest seniöeldust.

Tabel lk. 170—171 annab ülevaate *coitus*-asendeist ja nende iseärasusist [1].

Oleme jõudnud sugutumise füsioloogilis-tehnilise vaatluse lõpule. Sellest vaatlusest on saabunud respektaabli ulatusega reeglipärane „sünousioloogia“ [2].

Ma ei kahetse seda, sest see imelikul viisil oma täies ulatuses mitte kunagi käsiteldud füsioloogiapeatükk [3] pidi lõpuks kord siiski kirjutatama. Nii arstile kui ka võhikule. Arstile seepärast, et ei jätku sellest, et ta ainult tunneb paaritumise h a i g l a s i kõrvalekaldumisi. Kui ta tahab oma abitarvitajatele kõiges, mis abiellu kuulub, õiget nõu anda, siis p e a b temal selge olema, milliste *coitus*'e üksikasjadega selle mitmekesistes variatsioonides — jäädes täitsa normaalse ja terve piiresse — tegemist on. Ta ei pea kartma seda, mis tal enesel selgeks on saanud, tarbe korral selgitada abielumehele kõigis tehnilisis üksikasjus. Ainult n i i võib ta head teha. Kõnekäänud ja üldised seisukohad ei aita siin. Haiguste puhul, seal, kus tegemist on sigitamisega, ja neil juhtudel mitte vähem, kus sugulise läbikäimise diskrepants ähvardab hävitada abieluõnne, abielulist truudust, hingelist ja kehalist tervist, peab arst appi tulema täpsate,

[1] Kirjastaja soovil ladinakeelses tõlkes.

[2] *συνουσία* — *coitus*.

[3] Nii füsioloogid kui ka günekoloogid ja seksoloogid käsitlevad sellest ainult katkendeid.

Tabula positionum (schematice), quae in coitu indicationibus aut contraindicationibus,

	Habitus corporum	Genus irritationis apud feminam	Genus irritationis apud virum
Prima positio (positio obversa)	I Habitus normalis	Mediocris in omnia genitalia, clitoris plerumque non multum irritatur	Mediocris in totum penem
	II Habitus supinus	Paries posterior vaginae, regio clitoridis	Frenulum praeputii, dorsum penis
	III Habitus flexus	Paries anterior vaginae. Margo posterior introitus vaginae. Clitoris non irritatur	Pars superior glandis, pars inferiorcorporis penis
	IV Habitus equitis	Maxima frictionis irritatio portionis uteri cum glande est hic coniuncta cum iis generibus irritationis, quae in tribus prioribus positionibus nominavimus	Ut apud feminam
	V Habitus sedens anterior	Irritatio clitoridis. In immissione „profunda" item irritatio fere similis est numero IV, sed minus perfecta; in immissione „superficiali" irritantur solae partes in numero II descriptae	Idem
	VI Habitus lateralis anterior	Fere similis cubationis normalis (sed variationes melius fieri possunt)	Idem
Secunda positio (positio aversa; coitus a tergo)	VII Habitus ventralis	Clitoris non irritatur. Solum paries anterior vaginae et margo introitus vaginae posterior irritantur. Solum satis est feminae valde irritabili	Frenulum praeputii, dorsum penis
	VIII Habitus lateralis posterior	Irritatio minima (ut in numero VII)	Frenulum praeputii, dorsum penis
	IX Habitus in genua	Irritatio magna parietis posterioris vaginae; feminae genibus et cubitis sustentatae etiam clitoris irritatur	Magna irritatio partis superioris glandis et totius dorsi penis. Femina magis antellexa irritatur pars inferior corporis penis frictione cum arcu pubis et clitoride
	X Habitus sedens posterior	Paries anterior vaginae et margo posterior introitus vaginae. Immissione profunda penis irritationes frictionis portionis uteri cum glande. Clitoris non irritatur. Lusus irritatorius coniungi potest	Frenulum praeputii, dorsum penis. In profunda immissione ut apud feminam

observantur, cum irritationibus propriis, opportunitate pro conceptione exposita

Indicatio	Contraindicatio	Gradus opportunitatis pro conceptione	
Pro usu normali	Graviditas post primos menses, adipositas abdominis	Apta	Prima positio (positio obversa)
Si membrum nimis parvum aut non satis erectum est. Contra laesionem nimiam regionis hyminis. Cubatio non maxime resupina imprimis accomodata est ad graviditatem primorum mensium. Modo coitus superficiali in casu salpingo-oophoritidis chronicae et prolapsus ovarii	Pro positionibus supraextensis per totum tempus graviditatis. Pro omnibus positionibus extensis graviditas post primos menses	Non apta	
Si vagina nimis patet et laxa est	Infantilismus, graviditas, salpingo-oophoritis chronica et prolapsus ovarii	Apta	
Summus voluptatis gradus apud utrumque sexum. Pro viro minus valido	Vagina brevis, infantilismus; **cave in primis congressus conatibus.** Graviditas, salpingo-oophoritis chronica, prolapsus ovarii. Non apta est ad usum cotidianum	Conceptio magis prohibetur quam efficitur	
Immissione penis erecti regio hyminis non laeditur. Modus coitus „profundus", si femina non multum perita et non satis irritabilis est. Modus coitus „superficialis", si genitalia feminae minime laedenta sunt. Graviditas. Salpingo-oophoritis chronica, prolapsus ovarii	Omnes indicationes pro modo coitus „superficiali" sunt contraindicationes pro modo coitus „profundo"	„Profundus"; ut in numero IV. „Superficialis": certe non apta	
Commoditatis causa (ergo in casu fatigationis). Minus pressionis in ventrem feminae		Apta	
	Graviditas. Magna adipositas subcutanea. Onus corporis virilis	Non apta	Secunda positio (positio aversa; coitus a tergo)
Coitus mitissimus aptus morbo generali affectis aut debilibus coniugibus. „Superficialis": graviditas. Salpingo-oophoritis chronica, prolapsus ovarii	Si femina mediocriter irritabilis magis irritatur quam ut frigida maneat, sed minus quam ut eius orgasmus efficiatur (lusus irritatorius auxilio esse potest)	Per se non multo minus efficax quam cubatio normalis	
Apta ad conceptionem. Indicatio restricta ad cautum usum inter graviditatem. Pro cauto usu item in casu prolapsus ovarii et in quibusdam casibus salpingo-oophoritidis chronicae	Si introitus vaginae patet et laxus est (Ingressus aëris in vaginum: garrulitas vaginae, flatus vaginales). Per duos postremos menses graviditatis	Valde apta	
Combinatio cum lusu irritatorio upud feminam non satis irritabilem	„Profundus" sicut IV	Imprimis non apta	

füsioloogial baseeruvate tehniliste nõuannetega. Võimine oleneb aga teadmisest — ka siin.

Ja mis puutub võhikuisse . . .

Ühes oma sädelevaist aforismest abielu üle ütleb Balzac, et armastuses, välja arvatud hingeline armastus, võib naist võrrelda kandlega, kes oma saladusi avaldab ainult neile, kes temal hästi mängida oskab [1].

Kes suudaks aga hästi kannelt mängida, kui ta selle keeli ei tunne ja midagi ei tea nootidest ja heliliikidest? Ainult eriliselt andekas — kui ta on kaua harjutanud ja palju, palju ebakõlasid esile kutsunud.

Seda liiki ebakõlad on abielus aga kõige piinlikumad. Seepärast abielumees, kui ta enam tahab olla kui kohmakas — ja igaüks, kes abielus õnnelik tahab olla, peab rohkem olema — peab õppima kannelt ja mängu. Senini puudusid temal algained. Eelolevas on need temale kättesaadavaks tehtud. Ta võtku aga arvesse, et siinkirjutatu ei ole mitte lihtne „lugemismaterjal" — ja tõeliselt veel vähem „pikantne" lektüür —, vaid tõsine uurimismaterjal!

Kui ta on juba omandanud siin sisalduvad teadmised [2], siis võib ta asuda *„tema con variazioni"* juurde. Ja kui tal lõpuks on võimed ja tundmine, teadmine ja tehnika, mida need nõuavad, siis on temale avatud vastavalt vabad fantaasia alad.

Vahepeal on sündinud ime: helisevast muusikariistast on saanud laulev olend, mis oma isiklikkude täiuslikkustega abikaasat niivõrt kütkestab ja õnnelikuks teeb, et ta tänulikult tunnustab: „Kunagi pole keegi olnud niivõrt naine kui sina, ja veel keegi pole osanud nagu sina meelituste ja kallistuste õndsustele ikka jälle uusi kujusid anda [3]."

Sugulisel läbikäimisel on ülimaks nõudeks teineteise jaoks ikka jälle täiendada sugutumise rõõmusid, teineteise jaoks neile ikka uusi võlusid anda. Seega näidatakse, et tahetakse õnne anda, kinkida lõbu, et ei otsita mitte iseennast, vaid teist, et see on armastus, kinkiv, helde armastus, millest oleneb sugulise tegevuse iga üksikasi, ja et see, mida lõbuküllase kehade ühinemisega anda ja saada püütakse, on kõige pealt hingede kokkusulamine, üheks saamine.

„Kui teie sugututte, siis tehke seda kogu toimingu suuruse sügava tunnetamisega. Anduge täielikult ja terveni sellele toimingule, sisendage sellesse oma hinged ja oma vaim niisama kui oma kehad [4]!"

---

[1] „En amour, toute âme mise à part, la femme est comme une lyre qui ne livre ses secrets qu'à celui, qui en sait bien jouer." H. de Balzac. Abielu füsioloogia. Abielu katekism. XXXI.

[2] „Un homme ne peut se marier sans avoir étudié l'anatomie, et disséqué une femme au moins." (Balzac, sealsamas, XXVIII.) Setseerimist võib küll paremini studeerimisega asendada.

[3] Ühe georgia laulu järgi, A. Thalasso poolt „Mercure de France'is" 1907 edasiantuna.

[4] Omer Haleb, „El Ktab".

XII peatükk.

Üldnähtused *coitus*'el. Järelmäng.

Meie sünousioloogia lôpul jääb meil veel mainida nähtusi, mis toimuvad suguakti puhul nii naise kui mehe kogu organismis. Vastandina varemini-käsiteldud füsioloogilis-tehnilisile küsimusile, millele senini autorid suurt rôhku ei pannud, leiavad need üldnähtused mitmesuguseis töis pôhjalikku hindamist.

Nagu nägime, vôime eristada paaritumisel nähtusi suguorganeis sellisteks, mis puutuvad näärmeisse, vereringe-süsteemi, lihastesse, närvesse.

Sama maksab ka üldnähtuste suhtes.

Paljude näärmete tegevus kehas näib tunduvalt muutunud ja peajoonis suurenenud olevat. Kui pingest vabanemise tungi rahuldamine kaua viibib, siis vôib süljeeritamine vähenenud olla (isegi tunduvalt ebameeldival viisil); orgasmi lähenedes on ta tunduvalt suurenenud ja vôib mônikord muutuda süljevooluks, mis sagedat neelatamist tingib. Kuseeritamine suureneb sugulisel ärevusel — nähtus, mida tunneme ka muusuguse psüühilise ärevuse järeldusena. Higinäärmed algavad elavat tegevust, ja nimelt mitte ainult ärevuse tipul, kus see tingitud vôib olla kogu keha pingutusest, vaid juba varemini. Selles suhtes leidub kaunis suuri isikulisi erinevusi, kuid see nähtus annab end selgesti tunda enamikul inimestel, eriti aga naistel, näit. kaenlaaukudes, sageli ka pôlveônaruses harilikult juba enne *coitus*'t, eriti armumängul, mônikord isegi juba eelmängul. Arvatavasti on seejuures suurenenud nahanäärmete tegevuse eriliseks ülesandeks üldise tähtsuse kôrval (üldse keha suurenenud sekretoorse tegevuse osanähtusena) lôhnaainete suurenenud eritamisega (vôib-olla isegi spetsiifilise lôhnanüansiga) partneri sugulist ärevust tôsta.

* *
*

Vereringe nähtustena on mainida kogu keha väikeste veresoonte laienemist kui ka kokkutômbumist. Kahvatus vaheldub helepunase näovärviga. Silmavalgeis leidub sageli tugevaid punaseid soonekesi. Vererôhk on kôrgenenud. Süda töötab tugevamini ja kiiremini. Need nähtused suurenevad ärevuse ja pinge kasvades. Nad saavu-

tavad maksimaalse kõrguse just orgasmi eel, püsivad samal kõrgusel orgasmi alul ja kaovad ärevuse lõppedes. (Nende kõver käib nii siis normaalse sugutumiskõveraga ligikaudu rööbiti.) Vereringe muutuste tugevus tõuseb omapärase hingamismuutusega. Kui ärevuse kõver tipule läheneb, muutub hingamine pealiskaudseks, kiireks ja ikka enam ja enam seisatuvaks. Seeläbi väheneb õhuvahetus ja tekib söehappe kuhjumine veres, millega ärrituvad verd jaotavad ja rõhku reguleerivad ajukesked. Suguelundeis tingib see veel kord erektsiooni tugevnemist (phallos, *clitoris, bulbus*), mis just orgasmi eel on maksimaalne. Nii mõjustab hingamise seisatumine soodustavalt kohaliste nähtuste käiku paaritumisel.

Vähem soodus — mitte harva isegi väga ebasoodus — on hästi kõrgenenud vererõhk teises mõttes vaadatuna, sest sel kombel võib tekkida mõnel pudedate ajuveresoontega vanemal mehel *coitus*'e ajal rabandus.

* *
*

Samuti võtab sugutumistegevusest täielikult osa keha lihastik. Koordineeritud, osalt tõeliselt veel tahteliste, osalt aga juba automaatsete kuni reflektoorsete lihaste kontraktsioonide kõrval, mis moodustavad õieti *coitus*-liigutusi, tekib üldine kalduvus pooleldi või täitsa mittetahtelisiks lihasepingutusiks, mis lõpuks orgasmi eel ja orgasmi ajal krampliku laadi võivad võtta, osalt aga reeglipäraselt sellelaadilised ongi. Nii on, et selget näidet tuua, silmalihaste ja silmalaugude kramplikud liigutused niivõrt tüüpilised otse orgasmi eel ja äsja alanud orgasmile, et seeläbi ülima sugulise pinge seisund partnerile avaldub väga selgesti. Üldise spasma kõrvalnähtusena võivad sellekohase kalduvusega inimestel tekkida säärekrambid ja seega soovimatult segada. Ka artikuleerimatud hääled ja väikesed karjatused kuuluvad (igatahes osalt) paaritumise üldnähtuste liigi juurde.

Samuti võtab sellest tugevasti osa silelihastik (mittetahteline). Peale suguelundite eneste silelihastiku, nagu nägime, mängib ta seal tähtsat osa. Peale veresoonte seinte silelihastiku, m i s nimelt tingib mainitud vereringe muutusi ja kõrgenenud vererõhku, nähtub silelihaste kiudude sageli niisamutigi kramplik kontraktsioon muu seas juhuslikus sooltegaaside väljatungimises ja põie kokkutõmbumisest tingitud kusetungis. See ei või viia mehel kusemiseni *coitus*'e ajal, sest seda takistab kusetoru vastavate osade paisumine erektsiooni ajal. Kui aga jätkatakse pehmenenud suguti mehaanilist ärritamist peale äsjatoimunud sugutumist, siis võib juhtuda, et enne uue küllaldase erektsiooni tekkimist kusi välja voolab. Naisel on asi niikuinii teisiti, sest ärrituva koe paisumine ei takista kuse läbipääsu. Nii võib tekkida suure ärrituvuse või eriti tugevate ärrituste puhul väheste kusehulkade väljavoolamine.

* *
*

Nende nähtuste (pôie- ja pärakukontraktsioonide) tekkimine oleneb peaasjalikult erutuse ülekandumisest genitaalsetelt närvikesetelt nende elundite naabruses asetsevatele kesetele. Muide on selline kesete erutuse ülekandumine naaberaladele, kord-korraline levik, erutusseisundi edasikandumine ikka kaugematele ja kaugematele aladele ajus ja seljaajus karakteerne sugulise ekstsitatsiooni kogu toimumisele. „Aju kuklasagaraist (nägemis- ja kuulmiskesked) alates läheb ta üle otsasagarale (tunde- ja liikumiskesetega), ulatub oimusagarale (haistmiskesked) ja laieneb lôpuks, sigitusakti kestel, pikliku aju kaudu seljaajule (L u c i a n i).“ Kogu ergukava satub sugulise erutuse tôttu kôrgepingelisse seisundisse, millest olenevad kôik kohalikud ja üldised toimingud; ka varemini-kirjeldatud (sekretoorseid, tsirkulatoorseid, motoorseid) nähtusi vôime sellega ühendusse seada.

Meeleelundite vastuvôtlikkus aistingute suhtes on suurenenud. Silm on valgustundlikum kui muidu; orgasmi lähenemisel tekkival silmaterade laienemisel suureneb valgustundlikkus valgushelluseni. Sellest olenebki, koos juba mainitud silmalihaste krampliku kontraktsiooniga, orgasmile nii tüüpiline silmade iseäralik seisund.

Haistmismeel on teravnenud. Et pealegi, eriti naisel, nina limanaha teatud piirkondade ja suguelundite vahel on teatud iselaadsed reflektoorsed suhted, vôivad ninas sugulise läbikäimise aegu tekkida iseäralised nähtused, millest silmatorkavamad on aevastushood ja ülitundlikkus lôhnade vastu.

Ka kuulmisvôime on teravam.

Suurim tähtsus on kompimistunde suurenenud tundlikkusel, mis juba harilikult *coitus*'e ettevalmistuste aegu môju avaldab ja ärevuskôvera suurima tôusu ajal *coitus*'el veelgi suureneb.

Loomulikult môjustab see, mônikord ülisuure kôditundlikkuseni tôusev tundlikkus ühes juurdekuuluvate reaktsioonidega soodustavalt mitmesuguste ärrituste tajumist ja seega ka sugulise ärevuse jätkuvat käiku. Eriti ilmneb see suguelundeile môjuvate ärrituste vastuvôtuvôime suurenemises ja soodustab omalt poolt tipu saavutamist.

Näiliselt vastuolus selle suguelundite suurenenud tundlikkusega on asjaolu, et tugevas sugulises erutuses isik harilikult üldse ei reageeri neile muljetele, millele ta muidu tugevaimini reageerib. Täieliselt paaritumisaktile andunu vôib kuitahes tugevaid muljeid saada, isegi valu kannatada, kuid ta ei märka neid, sest ta neid ei t a h a märgata. Kuigi tema meelte ülitundlikkus neid muljeid suurendab, — oma teadvuseni neid ei lase ta tungida, sest et ta k ô i k välja lülitab, mis vastu töötab rahuldumistungile. Suurima sugulise erutuse tunnuseks on, et ka ülimad ajufunktsioonid, nagu vaimutegevus, sest et need talle täielikult alluvad, ja hingelised tungid samastuvad täielikult kehalistega.

„Silmapilgul, kui ülim eluakt lähedane on täiuslikkusele, saa-

vutab isik sädeleva ilu ülima tipu. Näovärv muutub elavamaks, silmad suuremaks ja heledamaks, näolihased pingutuvad rohkem, nii et täiskasvanud isikul kaovad kõik kortsud ja tagasi tuleb noorus[1]," kuna erutuse tipu saavutamisel näoilmes tekivad iseloomustavad naiselikud ja mehelikud tunnused: „Suure jõu ilme meestel, armsus naistel[2]."

* *
*

On siis midagi imestella, kui toiming, millesse süvenevad nii intensiivselt ja täielikult psüühe ja keha, on pingutus, millele loomulikult järgneb teatud väsimus?

Tõesti mitte! Ainult püüame õieti hinnata ja mõista seda väsimust — mis väga tarvilik on praktiliste lõppjärelduste suhtes — ja selleks peame mõningaid punkte vaatlema lähemalt.

Esijoones tuleb toonitada, et normaalne *coitus* ei väsita mitte lihaste pingutuse, vaid ainuüksi närvikesete tegevuse tõttu. Et seejuures enam-vähem äkiline pingelangus, mis järgneb nii tugevale pingele, mitte lihtsalt väsimust, vaid isegi teatavat mööduvat lõdvenemist tekitab, on nähtus, millist leiame ka analoogilistel puhtpsüühilist laadi toimingutel.

Mida kõrgem pinge ja mida järsum langus, seda tunduvam on väsimuse või lõtvuse tunne. Esimesest tegurist selgub, mispärast vähem väsitab niiöelda rahulik, asjalik, lühikese aja vältel, ilma erutavate ettevalmistusteta toimunud *coitus*, kui kõigest hingest, peenendatud tehnikaga, ülimas armuvaimustuses läbi viidud sugutumine. Teisest selgub üldtuntud asjaolu, et naine pikkamööda väheneva erutusega (vrd. joon. lk. 129) märksa vähem kannatab väsimuse all kui mees. Nii siis käib ka mehe kohta ütlus: *Post coitum omne animal triste*[3].

Muide pole asi väsimus- ja lõtvustundega harilikult nii hull. See avaldub harilikult ainult teatud unise olekuga. Ainult juhtudel, kus nõuded olid suurenenud — olgu siis akti sageda kordamise või juba muusuguse eelnenud väsimuse tõttu —, võib tekkida tõeline kurnatustunne ja isegi tõeline (kuigi võrdlemisi kerge) kurnatusseisund. Seejuures aitab kaasa ka kehaline ülepingutus, mis on nõutav aktiivselt poolelt, et üldse orgasmi saavutada.

On enesestmõistetav, et selliseil tingimusil suguline läbikäimine kahjulikult mõjustab vastavat isikut. Ent seda juhtub võrdlemisi harva; enamasti siis, kui mitme ebasoodsa teguriga tegemist on, näit. kui mõnesugusel põhjusel tunduvalt nõrgestatud kehalt nõutakse ülisuuri sugulisi võimeid. Harilikult ei tee kurja forsseerimata suguliste funktsioonide täitmine isegi haigele kehale.

* *
*

[1] ja [2] tsiteeritud Havelock Ellis'e järgi.
[3] *Coitus*'e järel on iga olend kurb.

Harilikel tingimusil mõjustab sugutumine mõlema asjaosalise hingelist ja kehalist heaolu soodsalt. Eriti siis, kui vastu tullakse unisele olekule kas või ainult lühiajalise rahuga — mis ei tarvitsegi olla täieline uni —, tuntakse niisugust rahuldumise, tasakaalu, enese-usalduse, tervise, hingelise ja kehalise jõu tunnet, nagu seda sellisel mõõdul ainult harukordselt saavutada võidakse.

* *
*

Ent ülimat õnnetunnet — ülimat õnne, millist inimene üldse võimeline on tundma — pakub, kui abikaasad tõepoolest teineteist armastavad, just see sugutumisele otsekohe järgnev rahuaeg. Rohkem, märksa rohkem kui ideaalse koosnautimise ekstaas seob armastajaid õnnis soovide puudumine, mis sõltub palavaimate soovide täielikust rahuldumisest, kui nad teineteise kaisus järele annavad loomulikule puhketarvidusele ja nauditut poolunes uuesti üle elavad, tundes oma hingede kokkusulamist, kuigi kehade ühtumine lõppema pidi.

See on järelmängu algstaadium.

Järelmäng moodustab olulise osa sugulisest läbikäimisest — kuid liiga sageli ei hoolita temast.

Mees, kes harjumuseks võtab *coitus*'e lõppedes ilma pikema jututa oma unisusele anduda (on ka armastavaid mehi, kes seda teevad teadmatusest või mõtlematusest), kes teisele küljele pöördub ja norskab sel ajal kui tema abikaasa suguline erutus alles vähenema hakkab, ei jäta end ilma mitte ainult ilusaimaist hingelisist aistinguist, vaid ta hävitab ka naise illusioone ja näitab, et tal aimugi pole naise olemusest, tema armastuse ilust, tunnetest, mida ta naises äratanud, naise ihast hellituste, armsate sõnade järele, — ihast, mis märksa kauem kestab saavutatud orgasmist. Mehe armukultuur nähtub ainult järelmängus.

Ka sugutumise lõpetamisel püüdku ta alal hoida naise õnnetundeid. Seda võib ta saavutada ainsa sõnaga, ainsa suudluse, ainsa silitamise, ainsa kaisutusega. Naisel on sellest küll, kui ta tunneb, et ka mehel pole mitte kõik korraga lõppenud, et ka tema veel õndsust tunneb. Naine ei soovi midagi paremat kui võimalust näidata mehele oma õndsust.

Nagu öeldud, on järelmäng sugulise läbikäimise oluline osa. Oluline seetõttu, et ta konsolideerib sugutumise abil saavutada tahetud armastuse tugevnemist.

Ja sugulise läbikäimise juurde kuulub ta seepärast, et ta seisab erootilist laadi muljete vahetamises. Et need muljed oluliselt psüühilist laadi on, nii et kehalised puudutamised arvesse tulevad ainult teiseste väljendusvahendeina, see ei vähenda nende tähtsust.

Sest see täheldab järelmängu kogu sugutumissümfoonia kõige peenema ja õrnema osana.

Seepärast ei ole siin palju enam öelda selle kohta. Järelmängu tehnika asub puht-psühholoogilisel alal. Kui seda käsitella tahta, tähendaks see täieliku armastuspsühholoogia kirjutamist koos selle subtiilseimate muutuste, vähimate voolude, alavoolude ja vastuvooludega. Ent see ei kuulu käesoleva raamatu piiresse.

Piirdun ainult ü h e nõuandega: Hoolitsege suurima hoole ja andumusega selle teie suguliste suhete osa eest! Ent samal ajal hoiduge liialdusist! Ülearusused pole kuski nii kahjulikud kui siin, kus kõik peab nii peenelt nüansseeritud, nii õrnalt toonitatud olema, et seda ainult aimata võib.

* *
*

Võime esimest staadiumi järelmänguperioodi *füsioloogiast* kokku võtta järgmisis mõisteis; erutusseisundi haihtumine ja tagasipöördumine tasakaalule. Järgnevat aega sõnaga: rahuseisund. Tehnika peab siin niisama kui muudelgi sugulise läbikäimise järkudel kokkukõlas olema füsioloogiliste sündmustega. Nii siis saab soovitada, eriti seni kui veel tasakaalu saavutatud pole, ainult ü h t sihtjoont: hoiduda igasugusest ärritusest, mis takistavalt mõjuda võiks tasakaaluseisundi saavutamisele. Kuigi nooruslikus ülemeelikuses mõnikord eelistatakse post-orgastilist nirvanat asendada nalja ja nokkimisega seni kui uus erutuslaine enesele teed teeb, ja kuigi küpsemad paarid oma sugulises jõutundes mitte harva uut armumängu alustavad enne kui täielikult möödunud esimene erutustsükl[1], tähendab see siiski ainult tõelise järelmängu edasilükkamist ega nõrgenda põhimõtet, et erutuse lõplik haihtumine peab toimuma otsekohe peale orgasmi ja et seda ei tohi segada mingisuguse suguelundite ärritusega.

* *
*

Järelmängu kestust ei saa me kindlaks määrata, sest tema lõpp pole kindlaks määratav. Üliabielus läheb ta märkamatult üle uueks eelmänguks. Sest ka siis, kui eelmäng alles pikema aja järel uuesti algab, kestab järelmäng mõne armsa sõna, pilgu, koosnauditu vaikse meeldetuletuse ja uue ühtumise õnnele õrnalt osutamise näol.

Ja kui selle õnne uuendamine on võimatu, kui abikaasad on lahus, olgu siis kas või jäädavalt, siis kõlab järelmäng edasi ja kostub järele . . . senikaua kui hing võimeline on mäletama.

Sest s e l l i s e õndsuse järelkaja ei kustu i i a l.

---

[1] Vt. lähemalt järgmises peatükis.

„Tôesti, need koosnauditud armastajate rôômud olid mulle nii magusad, et nad mulle kunagi mitte meeldida ja minu mälust kaduda ei saa. Kuhu ma ka pöörduksin, ikka tulevad nad mu silmade ette ja äratavad vanu soove — — —“

„Kuigi ma kurtma peaksin selle üle, mida teinud oleme, ôhkan ma rohkem selle järele, mida meie mitte enam teha ei saa. Mitte üksnes see, mida tegime, vaid iga paik ja iga tund, mil seda tegime, on koos Sinu kujuga nii sügavasti juurdunud mu hinge, et ma môttes kôik alati Sinuga uuesti läbi elan ja isegi unes sellest rahu ei leia. Jah, sageli väljendavad mu keha liigutused mulle minu hinge liigutusi, ja väljendan sônu, mida tagasi hoida ei suuda — — —[1]“

---

[1] Heloise'i ja tema abikaasa Abelard'i kirjavahetuse neljandast kirjast, mille Heloise temale kaua aega pärast pealesunnitud lahutust kirjutas: „In tantum vero illae, quas pariter exercuimus, amantium voluptates dulces mihi fuerunt, ut nec displicere mihi nec vix a memoria labi possint. Quocumque loco me vertam, semper se oculis meis cum suis gerunt desideriis — — —“ „Quae cum ingemiscere debeam commissis, suspiro potius de amissis. Nec solum quae egimus, sed loca pariter et tempora, in quibus haec egimus, ita tecum nostra infixa sunt animo, ut in ipsis omnia tecum agam, nec dormiens etiam ab his quiescam. Nonnumquam ex ipso mota corporis animi mei cogitationes deprehenduntur nec a verbis temperant improvisis — — —“

Intermezzo II.

I.

Enamiku meeste teadmatus naise füsioloogiast on uskumatult suur.

Camille Mauclair.

II.

Üle iseeneste peate teineteist armastama!
Siis õppige ometi armastama!

Nietzsche.

III.

Kes armastust õppida tahab, jääb alati õpilaseks.

Bernhardi
Don Juan.

IV.

Si vis amari, ama. (Kui tahad armastatud olla, siis armasta.)

Seneca
Epistolae.

V.

Lasta tekkida iha, teda toita, arendada, suurendada, teda ärritada, teda rahuldada: täielik luuletis.

Balzac
Abielu katekism.

VI.

Amor nihil potest amori denegare.

Amans coamantis solatiis satiari non potest.

Aarmastus ei saa armastusele midagi keelata.

Armastaja ei suuda kunagi küllastuda oma armsamast.

XII sajandi *Codex amoris* (Provence).

VII.

Vähe armastab see, kes ainult sõnadega veel väljendada suudab, kuivõrt ta armastab.

Dante
Vita nuova.

VIII.

Ainult abielus täiendub naine mehe läbi just sel määral, kui mees naise läbi.

Mees ja naine kokku moodustavad ühe terve inimese.

Hippel.

IX.

Laetitia perfectio est. (Rôôm on täiuslikkus.)

Spinoza.

X.

Ma ei tea, kas olen eksiteel, kuid minu jaoks on suguline küsimus iga moraali nii juur kui ôis, algus ja lôpp. Kuigi inimene töötaks ka ööd ja päevad inimsoo heakäekäiguks, kuigi ohverdataks selleks vara ja verd, siiski see näib mulle asjatu olevat, kui ei hoolita ja alla kistakse suguelu, seda igavesti noorendavat tôelise altruismi algkooli[1].

S. H. Ribbing
Suguline tervishoid.

XI.

Kôik, mis meeltenaudingus sulnist on, pärib ta vaimult ning südamelt.

de Vauvenargues.

XII.

Mehe huvid ja au ei luba endale kunagi armunaudinguid, mille ihaldamisele ta pole suutnud meelitada oma naist.

XIII.

Karskeim naine vôib olla ka iharaim.

XIV.

Kui armunaudingus kaks hetke alati erinevad, vôib mees ikka sama naisega ônnelik olla.

XV.

Armunaudingu varjundeid osavasti tabada, neid arendada, neile uut stiili ning omapärast avaldumisviisi anda — selles on mehe geniaalsus.

Kahe inimese vahel, kes teineteist ei armasta, tähendab see geniaalsus kôlvatust; armastusest tekkinud kallistused pole aga kunagi kôlvatud.

XVI.

Armastaja olla on mugavam kui abikaasa olla, samuti nagu raskem on kogu aeg vaimukas olla, kui vahete-vahel viisakusi öelda.

Balzac.

XVII.

Heitkem endilt rôivad! Üksnes alasti keha, mu armsam, tohib läheneda teisele alasti kehale, igatsedes teda emmata.

Faulos Silentiarios.

---

[1] Luban endale seda tähtsat kohta sôrendada. V. d. V.

Neljas osa.

Üliabielu tervishoid.

Mehe ja naise kooselu moraal ja tervishoid olenevad vastastikusest armastusest.

Féré.

Sissejuhatus.

Aine definitsioon, piiritlemine ja jaotus.

Abielu tervishoiu alla kuulub kôik, mis kôlblik on abikaasade kooselu ülesehitamiseks tervele alusele, hoolitsema selle kooselu tervise ja seega ônne eest ja vastu töötama vôimaluse järgi olukorrile, mis seda ônne ähvardavad.

Kogu ulatuses vôetult, kuuluks selle alla kogu suguline terviseôpetus ja suur osa seksuaalpsühholoogiast. Lugeja teab, et see viiks kaugemale püstitatud eesmärgist, ja môistab seetôttu, et peame piirduma peaasjalikult abielu suguelu tervishoiuga kitsamas môttes.

Käsitlemine on hôlpsam seetôttu, et vôime vabalt abielu tervishoidu jagada kehaliseks ja hingeliseks tervishoiuks, kui kogu aeg silmas peame, et hingelised ja ihulised tegurid alati üksteist môjustavad ja üksteises peegelduvad. Peame ka alati teadlikud olema, et üksteist armastavate inimeste, nii siis üliabielus, suguelu kehaline element on alati tugeva hingelise värvinguga.

XIII peatükk.

Kehaline tervishoid.

Esimene jagu.

Defloratsioon. Mesinädalad.

Algame algusega, s. o. abielu kehalise läbiviimisega. See pole kaugeltki mitte alati samane defloratsiooniga (neitsusekaostus), sest kaugeltki mitte iga naine ei astu abiellu *virgo intacta*'na (puutumatu neitsina). Neil juhtudel, kus noorpaar on juba sugulise läbikäimisega harjunud, pole järgnevad seletavad read enesestmõistetavalt tähtsad vôi on seda ainult vähesel määral. Mehele aga, kes abiellub neitsiga, on see seda tähtsam, sest ta ei tohi kujutella, nagu oleks tema noore naise neitsusekaostus igapidi lihtne vôi tühise tähtsusega asi.

On tarvis ületada kaht takistust, hingelist ja kehalist.

Hingeline (näeme: jälle oleme hingeelu alal) takistus on alati olemas, ka pärssimata armastuse puhul, täielise valmisoleku, kogu andumuse puhul — *isegi siis, kui pruudil* ônnestub seda (isegi enda eest) varjata.

Tahan seda selgitada ja tôendada asjaoluga, mida ma muide siin raamatus meelega vältida püüan, — kuidas see toimub loomariigis. Vaatleme mônest loomaliigist emast looma jooksuajal. Nad kôik tahavad paaritumist, kuid need, kes pole kunagi enne paaritatud, käituvad hoopis teisiti kui need, kes „teavad". Igatahes püüavad ka viimased pôgeneda isaste eest, kuid seejuures on selge, et tegemist on ainult „mänguga", mille eesmärgiks on iseennast ja isast veel rohkem ärritada ja suurimat valmisolekut saavutada. Koguni teisiti on lugu „neitsilikkude" emastega. Nendel ületab pôgenemiskatse märksa ärritusläve ja kogu nende käitumisest on selge, et tung suguliseks ühtumiseks tugevasti vôitleb teatud kartuse, hirmuga. See tung pääseb ses vôitluses alles vôrdlemisi pika aja järel vôidule. Kel on emane koer, kellega imestamisväärsed sôprusvahekorrad on, millised üldse peremehe ja koera vahel olla vôivad, sel tarvitseb jooksuajal ainult koerale silma vaadata: „neitsil" on, vaatamata selgele, kuumale lähenemistungile, hirm selgesti nähtav, kuna „kogenu" ainult paaritumissoovi näitab.

Oluliselt pole see hirm mitte ainult valu kartus, nagu seda tunneb inimene-neitsi, kes teab, et neitsinaha rebenemine on valus. See on olemas loomadel, kes ei oma neitsinahka ja kellel *coitus* seetõttu valus ei ole. Eriti kartlikud on tütarlapsed, kel mingit aimu ei ole neitsinahast ega neitsusekaostusest.

Seejuures pole kahelda, et hirm, mis sisaldab mitteteadlikku vastupanu, on tingitud sügavamaist põhjusist ja omab suuremat tähtsust kui ainult lihtne hirm väikeste valude eest. Kes sellest teatud määral aru tahab saada, sel tarvitseb ainult kujutella, et siin tegemist on naise elu tähtsaimasse muutusse astumisega — astutakse aktiivsesse suguellu kõigi selle järelduste, ülesannete ja — hädaohtudega.

Kas see hirm on ebateadlik, alateadlik või (ainult vähesel määral) teadlik — on täitsa põhjendatud seda hirmu tarvilisel määral arvestada. Loomulikult ei tähenda see, et mees käituma peab nõrkuse, vaimse lodevuse või isegi ebakohase kaastundmusega, kuid küll tähendab see, et tal siin esimene — kahtlematult mitte viimane, ja veel vähem mõnusaim — võimalus on abielus seda suveräänset takti näidata, millest oleneb suurel määral tema enese ja naise õnn. „Abieluõnn oleneb esimesest ööst."

* *
*

Ületatava kehalise takistuse moodustab ainuüksi neitsinahk, sest mõnest muust — vastupanuliigutusist, reite tugevast kokkusurumisest — ei s a a juttugi olla. Kui siiski esinevad seda laadi nähtused, siis on see kindlaks tunnuseks, et pruudi hingeline ettevalmistus pole olnud küllaldane. Siis peab loobuma igast defloratsioonikatsest seni kui on puuduvaga järele jõutud. B a l z a c õpetab: „Sa ei pea mitte oma abielu vägistamisega alustama." Ja tahaksin ligi lisada: sest see maksab kätte paljude aastate kestel.

Defloratsioonitehnika kohta on XI peatükis juba mõndagi öeldud. Jätkub, kui tähelepanu pöörame sellele, et phallos peab sisse tungima sihiga eest-ülalt (arvates selili lamava naise suhtes) nii, et tema ots esiku eesmist seina pidi libisedes olemasolevasse avasse tungib. Edasi minnes surutakse eesmine neitsinaha serv pinevile, et ta siis — harilikult vasemale ja paremale poole taha — rebeneks. On enesestmõistetav, et see naisel teatud valu tekitab. See valu on anatoomiliselt normaalse neitsinahaga, mitteülitundlikul naisel hästi väljakannatatav. Valu kestust saab märksa vähendada, jah, isegi ainsaks momendiks, kui mees silmapilgul, kus ta tunneb sugutilukki sisse tungivat, vastupanu, mida ta otsekohe peale seda kohtab, ületab mitte toore, kuid küllalt tugeva läbisuruva liigutusega. Kui seejuures naine valudest hoidumise mõttega tagasi ei tõmbu, vaid isegi lühikese vastutõuke teeb, siis on ühe korraga toimunud neitsinaha rebenemine, neitsusekaostus ja *immissio penis*. Verejooks, mis

harilikult tekib väikesist rebestusist, on kaunis väike ja jääb iseenesest seisma. Erandjuhtudel on see rohke ja kauem kestev. Verejooksu seismapanekuks on küllalt, kui lamatakse täitsa rahulikult kokkulitsutud reitega ja hoidutakse puudutamast verd jooksvaid kohti (mitte pühkida!). Äärmiselt harva on vaja arstiabi.

* *
*

Kui ei õnnestu neitsinahka rebestada kirjeldatud viisil, siis ei tohi katseid jätkata kauakestvalt, vaid edasi lükata järgmisele, võibolla isegi kolmandale päevale. Kauakestvad, liiga vara korratud või liiga tugevad katsed tekitavad enamasti tundlikkuse suurenemist või valukartust ja seetõttu on väljavaated tagajärjele seda väiksemad. Seepärast peab ka ettevaatlik olema ülalmainitud „küllalt tugevate surumisliigutustega", nii et phallose edasitungimine otsekohe lõpetatakse, kui neitsinaha vastupanu on liiga suur, valu talumatu või hirm *liiga tugev*. „Toimi siis õrnalt ja ettevaatlikult, ära püüa tugeva lükkega suletud punga väljendamatut vastupanu murda. Oska ohjeldada oma kuuma iha jõudu. Ja kui oled loodud liiga suureks ja tugevaks, siis ära kahtle defloreerimiskatse edasilükkamises järgmisele või isegi kolmandale päevale." Nii kõneleb oma raamatus („El Ktab") muhamedi tark Omer Haleby.

Kuivõrt on ometi hommikumaalased armuasjus ka selles suhtes targemad, mõistlikumad kui enamik meie meestest, kes arvavad, et nad peavad naerma sellise suure ettevaatuse üle, sest nad ei taha esineda „raamatunarridena"! — Mõnedel rahvastel nõuab usk või komme *coitus*'e edasilükkamist teisele või kolmandale päevale peale paaripanemist[1].

Muide maksab ka siin vana põhimõte: *Ne quid nimis*! (Ei millestki liiga palju!) Üleliigne viivitamine defloratsioonil võib mitmes mõttes kahjulik olla. Kes minult neis asjus täpsat nõu küsib, sellele vastaksin: kui nelja päeva jooksul, kolmekordse katse järel, ei ole õnnestunud esimest *coitus*'t korralikult teostada, pöördugu paar günekoloogilis-tehniliselt ja seksuaal-psühholoogiliselt kogenud arsti poole. See võib, olgu siis paari väikese sisselõikega neitsinahka, psüühilise raviga või mõlemaga koos — vastaval juhul ka mehe õpetamise või raviga — pea alati abi anda. See on seda pikaldasem ja raskem, kui kõnealused tegurid pikemat aega psüühele on mõjunud.

* *
*

[1] Banda saarestikus näit. võib noorpaar alles kolme öö möödumisel sugutuda. Nende vahel peab magama kas vana naine või väike laps. (Ploss-Bartels, „Naine" I, lk. 549.)

Kui *immissio penis* on ônnestunud, siis jätkub harilikult vôrdlemisi väikesest liigutuste arvust, et meest, kes on tugevas psüühilis-sugulises erutuses, ejakulatsioonini viia.

Harva jätkub neist liigutusist orgasmi esilekutsumiseks naisel. Ja et parimal juhul olemasolev suguline erutus tasakaalustatud on vastupidi môjuvaist psüühilisist ja kehalisist tegureist, siis on sugulise rahuldumise vôimalus naisel esimese *coitus*'e puhul igatahes väike.

Ma ei peaks ka ôigeks, katsuda liigutuste jätkamisega teda orgasmini viia. Värsketele neitsinaha haavadele on parem, kui neid mitte kauem ega rohkem ei ärritataks, kui see mööda pääsetamatult tarvilik. Sel juhul näib see tähtsam olevat kui naise ärareageerimise saavutamine, kuigi ma muidu sellele viimasele, nagu seda ikka jälle toonitanud olen, suurima tähtsuse annan.

Tekib küsimus, kas seda ärareageerimist tuleks saavutada ärritusmänguga peale *coitus*'t. Minu arvates peab vastus järgmiselt kôlama: kui *coitus*'e lôpetamisel, s. o. käesoleval juhul peale mehe ejakulatsiooni, naine kôigele vaatamata on saavutanud niivôrt tugeva sugulise erutuse, et ta ihaldab ärrituse kestmist orgasmini, ja kui noorpaari vahekord juba niivôrt intiimne on, et loomulik tagasihoidlikkus seda ei takista, siis vôib pooldada ärritamise jätkamist ärritusmänguga selle eeldusega, et ainult kôdistit puudutatakse ja hoidutakse neitsinaha piirkonna puudutamisest.

* *
*

Kas esimese *coitus*'e e e l peab k ä i m a ärritusmäng, oleneb täielikult pruudi hingelisist kalduvusist. Üldiselt ütleksin: ei. Effekt hävitatakse niikuinii defloratsiooni enesega. Ka on isegi eelistatavam, kui esimese *coitus*'e môju naisele piirduks hümenaalse barjääri kaotamise ja sugutumisteede kôlblikuks tegemisega.

Pealegi vôiks mehe liiga suur aktiivsus enam-vähem kartliku, neitsilikult tundva pruudi häbitunnet haavata, mida vôimaluse järgi vältima peab, sest see suurendaks veelgi niikuinii küllalt suurt hingelist koormust, mis tingitud situatsioonist. Peale selle on naise häbitunne liiga ilus ja liiga peen — kahjuks küll „moodsate" harjumuste ja rôivastega märksa vähenenud — omadus, mida mees peaks püüdma igapidi hoida ja selle eest hoolitseda.

Sellepärast peab ta ettevaatlik olema oma esimese sugulise ühtumise eel käiva armumängu laadiga. Selles eelmängus kui armumängu kôige ôrnemas osas jäetagu esikohale suudlused, kallistused, magusad sônad, paitamine; tugevasti erootilise, neil olukorril liiga silmatorkava armumängu osaga oldagu teataval määral tagasihoidlik.

See tagasihoidlikkus on eriti tähtis keha vaatamise suhtes. Nôuda kartlikult pruudilt, et ta oma keha korraga täielikult mehe — kuigi meest ka armastatakse — silmadele esitaks, see oleks liiga palju nôutud. Ja

teda phallose näitamisega, mis temale hiiglasuurena näiks, kohutada, tähendaks ainult tema hingelise vastupanu suurendamist.

Muide — mitte iga pruut pole kartlik, häbelik laps. Ja on vist küllalt selge, et sellisele lapsele, tütarlapsele, kes seda nime väärib vaid neitsinaha puutumatuse tõttu, ei ole mitte kohane selline ettevaatus ja hool.

* *
*

Lõpuks veel üks tehniline küsimus. Et harilikult pruudil puudub tugevam kohalik erutus, siis ei ole limaeritamine phallose tarvilikuks libisemiseks mitte küllaldane. Seetõttu on toiming raskendatud ja ka valusam. Seepärast on otstarbekohane tarvitada mõnd libivahendit, mida otsekohe *vulva*'sse pannakse. Kui mees pruudile selgeks teeb, et seda akti kergendamise mõttega tehakse, siis lubab ta seda meelsasti ja seejuures aitab soodustavalt kaasa sugestiivne mõju.

Libivahend peab puhas olema niisama kui mõlema abikaasa suguelundidki. Arvestamata esteetilisi nõudeid on see puhtus nõutav seepärast, et peab hoiduma igasugu mustusest, kui tegemist on kohaga, kus on oodata väikeste haavade tekkimist.

* *
*

Nüüd järgnevad mesinädalad. Ka nende kohta on palju eksiarvamusi, eriti vallalistel meestel. Nagu nad oma fantaasias ja juttudes esimest ööd kujutlevad ülinautimises mõnutsemisena, nii usuvad nad ka, et abielu esimesed nädalad on piiritute suguliste lõbude katkematu rida.

Nad eksivad. See aeg on kooliaeg. Silmatorkavalt üksmeelne on tõsiste, asjatundlikkude nii mees- kui naisautorite arvamus, et meie maade ja nüüdisaja naised enne õppima peavad sugulisi lõbutundeid tundma ja et nad alles pikkamööda jõuavad selleni, et *coitus*'el orgasmi saavutada. Praegu just, kui seda kirjutan, toob mulle post günekoloogia ajakirja, milles refereeritakse Edelberg'i ja Galaut' kirjutist selle ja sellega seotud küsimuste üle[1]. Need uurijad on arvamusel, et aktiivse suguelu alguses leiduvat puudulikku tundlikkust tuleb lugeda füsioloogiliseks — see oleks nii siis normaalseks nähtuseks; naine alles õpib täismõnu ja orgasmi tundma. Ajutise puuduliku tundlikkuse sagedust arvavad nad olevat sajal protsendil.

Kuigi see hinnang oma absoluutse arvuga võib olla liiga kõrge ja kuigi sellest mõni paar protsenti maha võiks arvata, ei muutu

[1] Monatsheft für Geburtshilfe u. Gynäkologie, LXVII köide, 6. vihk, 24. jaan. 1925. a.

sellest tôsiasi, et naine mitte ainult seda ôppima peab, kuidas *coitus*'e aegu toimida, vaid kuidas ja mida ta suguaktil tundma peab.

Nii ei saa vähimatki kahtlust olla selles, et abielu algus on naisele tôepoolest kooliajaks.

Mees on ôpetajaks. Ja ôpetaja peab eeskätt omama kannatust ja enesevalitsust. Need on kaks omadust, mida mees tôesti mitte hôlpsasti ei valitse oma sugulise elu akuutses järgus. Ja nii kujunevad ka temale enamasti kuumalt igatsetud mesinädalad ôppimisajaks, abielulise altruismi, seksuaalse enesesalgamise ôpiajaks, tôeliseks puhastustuleks. Ja nimelt s e l ajal tuletab ta meelde vene talupoegade vanasôna: „Ka hea abielu on patukahetsemise ajaks."

* *
*

Naise sugutunnete äratamine vôib toimuda ainult aegamööda — ühtedel märksa kiiremas tempos kui teistel. „Harjumine ja hoidmine" on ka siin — nagu harilikult seal, kus tegemist on latentsete kehaliste ja hingeliste vôimete arenemisega — printsiipideks, mida tarvitama peab. Hoidmine eriti esimestel päevadel peab neitsusekaostust, senikaua kui neitsinahk veel valus on. Hoidmine ka senikaua, kuni veel märgata on tupes teatud pôletikulist punetust ja valulikkust harjumatute ärrituste tagajärjel.

Peab harjumist nagu igas asjas, mida ôppima peab, ôieti doseerima, kord-korralt selles edasi jôudma, ja mis puutub sugutumise tehnikasse, kindlasti mitte hüppeliselt vôi liiga kiiresti selles edasi minema. Näit. *coitus*'e variatsioonid tulevad alles pärastpoole arvesse, need kuuluvad juba „kôrgemasse haridusse".

Parem on seda lükata ajale pärast mesinädalaid. Selle poolt räägib paljugi. „Algharidusеks" jääb küllalt aega. Niikuinii pingutavaid esimesi nädalaid ei koormata rohkem ja ajajärk peale mesinädalaid, mis just hingelises môttes, eriti naisele, kallis on (sest et mees jällegi oma tööga tegeleb ja naine end tunneb olevat „üksi", sageli isegi juba „unustatuna"), kasutatakse ära „kôrgema hariduse" omandamiseks, ja abielu tôuseb „kasvatuse" tôttu üliabieluks.

XIV peatükk.

Kehaline tervishoid.

Teine jagu.

Sugulise tegevuse mõju kehale ja hingeelule. Sugulised võimed.

Nii siis oleme jõudnud üliabielu enese juurde. Õpetamise ja enesekasvatamisega on kõrvaldatud hädaohud, mis oleksid abielu ähvardanud irratsionaalse käitumise puhul. Need hädaohud seisavad algelise, puuduliku sugulise tundlikkuse sissejuurdumises või jälle kohalikus või üldises üleärrituses. Ja abikaasade „harmooniline, õitsev suguelu", mis raamatu alul neile määrasime, on alanud.

Milliseks kujuneb selle tervishoid?

Et vastata sellele küsimusele, peaksime püüdma selgusele jõuda, kuidas lugu on abikaasade suguliste võimetega, ja selgitama, mis viisil ja millisel määral mitmesugused seesmised ja välised elutingimused mõjustavad neid võimeid ja sugulist läbikäimist üldse. Neist tegureist oleneb iseenesest sugulise käitumise ratsionaalne, tervislik korraldamine.

Selle küsimuse käsitlemisele asudes peame esiteks selgusele jõudma sugulise tegevuse mõjus kehale ja hingeelule.

Mis selle kohta öelda oleks, on suurelt jaolt eelmisis peatükes paljudes kohis põhjalikult käsiteldud, nii et seda siin enam vaja pole korrata. Seepärast piirdun järgnevaga, osalt juba öelduga.

Suguline läbikäimine iseenesest avaldab naisele kahtlemata soodsat mõju.

Ütlen „suguline läbikäimine iseenesest". Üks sugulise läbikäimise füsioloogilisist tagajärgedest, tähtsaim, looduse poolt ettenähtu, rasedus, on seotud mitmesuguste mõjustustega nii kehale kui hingele. Soodsate mõjustuste kõrval omab ta ka väga ebasoodsaid. Nimelt rasedus on see, mis viib naise suguelundid täielisele arengule ja funktsiooniküpsusele, — ja samal ajal neid osi „rikub". Nimelt rasedus elt saab kogu keha tõuke ülimale küpsusele ja võimetele, — ja seejuures muudab ta mõningaid keha toiminguid, muu seas ainetevahetust (ka täitsa normaalsetel juhtudel) niivõrt, et need toimingud haiglase piiril seisavad või haiguseks üle lähevad. Lõpuks on rase-

dus tervelt mõtlevale naisele soovide tipuks emaks olemise näol; ta on naise psüühe tugevaimaks ja imelisimaks elamuseks, — ja samal ajal kutsub ta esile, peaaegu normaalselt, hirmuneuroosi selgeid nähtusi [1].

Seda kõike võime siinkohal ainult puudutada; sest sellest piisaks ainet terve teose tarvis. Pealegi, mis puutub sellesse küsimusse, oleme mitmeti täielikult veel oma teadmiste alguses.

Üks on vaid kindel: enamiku paaride suguelus mängib määratu suurt osa raseduse mõtte mõju. Ainult siis, kui olukorrad, milles toimub sugutumine, võimaldavad vabaneda sellest mõttest, võib suguline läbikäimine pärssimatult mõjule pääseda.

Eriti hirm rasedaksjäämise ees puudutab seksuaalpsüühiliste protsesside toimumist sedavõrt, et ka seeläbi kehalised reaktsioonid pärsituks, jah, isegi võimatuks muutuda võivad. Mõndagi abielu vapustab see hirm täielikult.

Neil põhjusil olen siis ka raamatu alguses, kuid mitte vähem asjaolu tõttu, et ka raseduse puudumine samutigi abieluõnne täielikult rikkuda võib, „harmoonilise, õitseva suguelu" nõudega otsekohe kõrvutanud „paari soovele vastava sugujärglaste küsimuse lahendamise" nõude, sest üks on teiseta täitsa võimatu.

* *
*

Kui pöördume jällegi sugulise läbikäimise enese mõju vaatlemisele naisel, siis tuletame meelde, et korrapärane (s. o. mitte üksikute kordadega piirdunud) normaalne suguline tegevus soodsalt mõjustab suguelundeid anatoomiliselt ja füsioloogiliselt (näit. mis puutub eelnenud ebareeglipärasuste *reguleerimisse*, mõnikord ka kuupuhastuse valulikkusse). Ka muud keha mõjustab ta samal viisil, ja nimelt seevõrra, et muutus — k o g u keha, eriti rindade, muutumise mõttes enam-vähem lapselikelt vormelt küpsemaiks vormeks — otsekohe silma torkama peaks, kui nähakse neitsina tuntud naist mõne aasta pärast, ilma et teada oleks, et ta on vahepeal abiellunud.

Millised paljudest teguritest, mis sugulises tegevuses arvesse tulevad, nende muutuste tekkimisel mõõtuandvad on, seda on raske öelda.

Seda ei ole üksnes korduv orgasm, mida igakordse suurenenud verejuurdevoolu tõttu põhjusena võiks vaadelda. Järjekindlalt masturbatsiooniga tegelevad tütarlapsed saavutavad sellega küll oma suguelundite suurenemist teataval määral, kuid mitte suuremat keha üldist arenemist.

Kuid ka spermaainete resorptsiooniga üksi ei saavutata maini-

[1] Vt. H e b e r e r i unede analüüse tema kirjutises „Raseduse psühholoogiast", Zentralblatt für Gynäkologie, 1925, nr. 7.

tud effekti, sest ka neil naistel, kes harrastavad järjekindlat sugulist läbikäimist, kusjuures aga sellist resorptsiooni ei ole *(coitus condomatus)*, nähtub seda tugevnenud üldist arenemist — kuigi võib-olla väiksemal määral kui normaalsel sugutumisel.

Arvatavasti on tegemist k õ i k i d e normaalsel sugutumisel mõjuvate tegurite kombinatsiooniga, mille tõttu saavutatakse ses mõttes soodus tagajärg. Sellest võime järeldada, et me ühtegi neist tegureist kõrvaldada ei saa ilma et sellest teatud kahju või teatud miinust ei tekiks.

Nende tegurite hulgast ei seisa psüühiline kindlasti mitte viimaste hulgas.

Eriti soodsalt mõjustab psüühet harmooniliselt toimuv suguelu. See muudab naist ka hingeliselt küpsemaks ja annab temale õnnelikku rahu ja tasakaalu.

See ei maksa mitte ainult kõikide muljete ja aktide, millest koosneb kogu harmooniliselt toimuv suguelu, summa kohta, see on maksev ka *iga* üksiku *coitus*'e kohta. Normaalselt toimuv sugutumine avaldab elustavat, värskendavat mõju naise kogu kehalisele ja hingelisele heaolule. Ainult siis, kui ärritus liiga kaua kestab või ü l e l i i a tugev on, nii et paroksüsmid üksteisele liiga sageli ja liiga kiiresti järgnevad, tekib selle heaolu asemel väsimus ja roidumus, kehalise ja vaimse lõtvumise tunne. Kui selline ebamõnus tunne ainult lühikest aega kestab ja järgmistel puhkudel ei kordu, siis ei ütle see veel midagi. Kui see aga mõni tund kestab või ei esine mitte ainult erandlikult, siis on see hoiatuseks, et on saavutatud tervislikult talutava piir või et sellest on juba üle astutud. Kui sellised tunded kestavad järgmise päevani, siis tuleb sellele vaadata kindlasti kui vihjele parajuse pidamiseks.

Kus asetseb see sellisel viisil täheldatud tervislikkude võimete piir, k u i p a l j u ärritusi suudab naine vastu võtta ja millisel määral ta reageerida suudab, ilma et see temale kahjulikult mõjuks, oleneb tema konstitutsioonist, temperamendist, haigusest, eriti ka tema psüühilisest vastupidavusvõimest, väsimusest teistel põhjustel ja lõpuks mitmetest väliseist mõjudest (millest veel pärastpoole räägime).

Seetõttu on selge, et see piir ühel naisel hoopis kaugemal asetseb kui teisel. Ka ei ole ta ühel ja samal naisel *iga* kord mitte samal kohal. Vastupidi, mõnikord on see lähemal, teinekord (või mõnel teisel ajavältel) kaugemal. Üldiselt aga ei jõuta piirini nii pea. Terve, armukogenud naise võimed on suured, isegi märksa suuremad kui keskmine mehe potents.

* *
*

Ons selles midagi imeks panna? Mees peab ju — kui pealegi mehelt ja naiselt nõutavad psüühilised ja kehalised pingutused ligikaudu

võrdseks arvaksime — ejakulaati valmistama, milles on lõpmatu hulk ülivääruslikke rakke.

Enesestmõistetavalt ei nõua sperma produtseerimine mehe organismilt mingit vaeva, sest et spermarakke produtseeritakse pikkamööda teatud ajavälte kestel ja et nad kogunevad nagu osa lisaproduktegi, nii et ejakuleeritav mass on niiöelda tagavaras.

Teisiti on aga lugu siis, kui ejakulatsioon peab toimuma tagavaraks kogutud sperma lõppedes. Siis muutuvad ärritused, mis nõuavad uut sperma eritamist, ülisuureks nõudeks nii peenelt reguleeritud organeile, mis seda ülesannet sooritama peavad. See nõuab kogu organismilt eriti suuri pingutusi (hingelisi ja kehalisi), et ärritused nii suureks muutuksid või nii tugevasti mõjuksid, et nad küllaldased oleksid produtseerivate elundite erinõuete täitmiseks.

On selge, et seepärast mitte iga mees igal ajal ei vasta sellistele nõuetele.

Meeste potents (suguvõime) on ka normaalseis piires väga mitmesugune. See oleneb east, tervisest, konstitutsioonist, temperamendist, rassist, harjumusest, kogemusist, erootilisist mõjustusist, muudest psüühilisist huvidest ja mitmesuguseist muist olukorrist. Kõige pealt on see aga isiklik omadus, mille kohta me ei tea, millest see on tingitud. Kahtlemata on olemas „suguliselt tugevaid" ja „suguliselt nõrku" mehi. Sellel erilisel „tugevusel" ja „nõrkusel" pole seejuures midagi või on ainult vähe tegemist üldise robustsuse või debiliteediga. Võib-olla on siin selle omaduse puhul tähtis spermat loovate elundite eriline produktsioonivõime. Ka võib teatud mõju avaldada vähem täielik tagavara tühjendamine. Igatahes on tähelepanuväärt asjaolu, et mõned mehed kinnitavad, nagu võiksid nad osa ejakulaadist tahteliselt tagasi hoida, kui nad tahavad otsekohe peale esimest *coitus*'t teist alata. Ent kogu selle küsimuse kohta pole midagi kindlat teada. Kindel on ainult see, et kogemused näitavad, et on olemas terveid, normaalseid mehi paremas eas, kes sugutuda võivad näit. kaks korda nädalas, erandlikult iga päev, kuna teised, ilma et nende tervis seejuures kannataks, seda kolm kuni neli, mõnikord ka rohkem kordi järgemööda või lühikeste pausidega teha võivad ja seda mitu päeva kordavad.

* *
*

Kui mehelt nõutakse absoluutselt r o h k e m kui ta suudab, siis vastab tema keha sellele lihtsalt: võimatu! Vaatamata tugevaimaile ärritusile ei teki ejakulatsiooni. Sellele ajutisele võimetusele — vastandina tõelisele impotentsile, mis nähtub juba harilikel nõuetel ja haiglusse kuulub — tuleb vaadata kui normaalsele nähtusele. Selles võib isegi näha organismi enesekaitset liialdatud nõuete suhtes. Neil olukorril peab täiesti loobuma uutest ärritamiskatseist, kuni keha on tõesti jälle toibunud ja uuesti võimeline. See toimub hari-

likult õige pea. Siiski ei tohi kirjeldatud seisukord sagedasti korduda. Ei tohi ikka jälle nõuda liialdatud võimeid.

Pole tarvis seletada, et see mehele (ja mõnikord ka naisele lõpliku ärareageerimatuse tõttu) kahjulik on, kui temalt sel viisil rohkem nõutakse kui ta suudab. Selle seisukorra juhuslik esinemine pärast ülipingutusi ei tarvitse põhjust anda muretsemiseks.

* *
*

Naine on mehega võrreldes paremas olukorras mitte ainult võimete poolest, vaid ka selle poolest, et ta ka reaktsioonivõime kadumisel sugutuda saab. Ta võib end kaitseda (igatahes osalt) liialdatud ärrituste eest seega, et ta on *coitus*'el meelega passiivne, ja seda ta ju võib ometi. Naisel ei ole ajutist võimetust akti läbiviimiseks, nagu seda mehel nägime, — olgu ehk ainult siis, kui esinevad mõnel muul põhjusel haiglased nähtused.

* *
*

Sagedamini kui absoluutselt võimatut sugulist võimet nõutakse mehelt relatiivselt liiga suurt võimet, enamasti akti liiga sageda kordamise näol.

Kriteeriumid „liiga palju" üle on mehel ja naisel üldjoonis samased. Mehel eeskätt tekivad kerged nimmevalud (seljal neerude kohal) ja — mis on kaaluvam — vaimse töövõime vähenemine. Juba see kujutab enesest teatud kahjulikku mõju, mida — eriti, kui see seisukord ähvardab krooniliseks muutuda — peab vältima.

Teisest küljest ei pea siiski unustama, et teine või (suure potentsi puhul) kolmas sugutumine, mis esimesele kiiresti järgnevad, suuri paremusi omavad. Esimeseks *coitus*'eks peale mõnepäevast vaheaega vajab mees sageli nii vähe ärritusi ejakulatsioonini jõudmiseks, et neist naisele ei jätku või ainult vaevalt jätkub, ja *coitus* parimal juhul mõlemale abikaasale küll ärareageerimist võimaldab, kuid ainult minimaalset sugumõnuhulka pakub, millest kaugeltki ei piisa nende armutarveteks. Seda puudust, mis on tähtis seepoolest, et ta pettumust valmistab — ja armastusele pole midagi saatuslikumat kui pettumus sugulisel läbikäimisel —, välditakse sugutumise peatse kordamisega. Kas siis otsekohe, või tunnise puhkeaja järel või järgmisel hommikul, see oleneb suurel määral mehe potentsist, abikaasade meeleolust ja nii paljudest muudest tegureist, et seda ei saa suruda skeemi ja selles on raske mingisugust nõu anda.

Kui ma peaksin nõu andma, siis — mehe mitte liiga väikese potentsi puhul — kõlaks see: laske esimese sugutumise järelmäng kord-korralt üle minna teise ühtumise eel- ja armumänguks. Armumäng võib seejuures eriti hästi areneda ja veidi pikemaks venida ja nimelt neil tingimusil areneda täies ulatuses. Selle kestel

on mehe kehal küllaldaselt aega toibumiseks esimesest ejakulatsioonist ja järgneva ettevalmistamiseks, kuna mõlema kaasa ärritused suurenevad pikkamööda ja harmooniliselt. Nii avaneb võimalus täielikult maitseda sugumõnu ja vaba käiku anda vastastikustele tunnetele (kusjuures ka naine aktiivselt tegelda võib armumängus). Kui mehel võimalik on sellest korratud sugutumisest küllaldaselt välja puhata ja küllalt kaua magada — mispärast selline suguline läbikäimine toimugu öörahu alguses — siis pole peaaegu sugugi karta, et ta end järgmisel hommikul väsinuna tunneks. Kui aga heaolu, suurenenud jõutunde, värskuse, suurenenud kehaliste ja vaimsete võimete, mis normaalse *coitus*'e järel esinema peavad, asemel teisel päeval ilmnevad mainitud väsimusnähtused, siis võib sellest hädast üle saada, kui järgmine *coitus* lükatakse edasi mõne päeva võrra. Ka võib sellisest kogemusest õpetuseks võtta, et järgmise, korratud *coitus*'e puhul parem on, kui naine võtaks enda peale aktiivsema osa aktil (vt. *coitus*-asendid XI peatükis).

Ma ei imestleks, kui keegi minu lugejaist mõtet avaldaks: see, mida maininud olen ülalpool naise võime kohta sugutumisel võrreldes mehe potentsiga, ei sobi hästi eelmisis peatükes nimetatud naise väiksema erutuvuse kohta öelduga ega ole sugugi kokkukõlas minu avaldistega naise frigiidsuse (sugulise külmuse) sageduse kohta.

Kes aga tunneb küllaldast hulka naisi nende suguelus ja kellel võimalik on olnud neid vaadelda selle suguelu mitmesuguseil ajajärkudel, teab, et siin tegu on ainult näilise vastuoluga. Ja kes minu seletusi ainult pealiskaudselt pole lugenud, ei satugi sellisele vasturääkivusele. Sellest sõltuvate praktiliste järelduste tähtsuse pärast tahan asjaolusid lühidalt kokku võtta järgnevas. Äsja-abiellunud naine on sugulisel läbikäimisel harilikult enam-vähem täielikult „külm". Teda peab kasvatama armastusele (täies mõttes, nagu seda siin silmas peame). Kui see kasvatamine mehel ei õnnestu (enamasti seepärast, et ta selle üle ei muretsegi), siis j ä ä b naine frigiidseks. Seda esineb tähelepanuväärt palju, nagu seda autorid on täheldanud — kui võib-olla mõni teine mees heaks ei tee abikaasa poolt unustatut. Kuid ka siis, kui mees osutub heaks kasvatajaks, jääb naine enamasti ometi erutuvuse poolest esialgu mehest maha, millest eespool põhjalikult kirjeldatud viisil üle tuleb saada. Noor naine areneb alles kord-korralt suguliselt küpseks, armukogenud naiseks. Seejuures võib igatahes ka saavutatud staadiumis veel väga võimalik olla, et temale ei jätku orgasmiks neist võrdlemisi väheseist ärritusist, millest mehe ejakulatsioonini viimiseks teatud „paastuaja" järel küllalt on. Ka sellest oleme teinud praktilisi järeldusi. Kuid vahepeal on naise iha suguliseks läbikäimiseks niivõrt arenenud, et ta ses suhtes mehega enam-vähem tasakaalus on. Ja tema võime ületab enamasti mehe oma.

* *
*

Et ka selle juures on mõõtuandvad kasvatus ja harjumus, see on selge. Arvan, et sellest võib praktilise elu jaoks järelduse teha, mille õigustamist mulle sageli on kinnitanud mu arstlik tegevus, ja mida hoiatusena avaldan. Soovitan meestele oma naisi mitte järelemõtlematult ära harjutada suurimate jõudlustega. Naine saab küll alati sellega valmis, mees aga mitte. On oma olemuselt mitte väga temperamendikaid naisi, kes suudavad aeg-ajalt läbi elada oma mehega sugulise läbikäimise hooaega, kusjuures mees naise üles viib maksimaalsete armunaudingute ja jõudlusteni, ilma et nad seejuures kannataksid, kui armutormid vaikivad ja algab vähem elav ajajärk. Nende kõrval on aga naisi — põhjamaa rahvastel on ehk nende arv väiksem — kes, kord maksimaalseid seksuaalseid mõnusid nautinud, enam leppida ei saa, kui nad teatud aja järel oma nõudeid peavad vähendama. Nüüd ei saa mees väljakutsutud vaimudest enam lahti, ja tal on valida abieluõnnele nii hädaohtliku naise „närvlikkuse“ [1] ja enese kroonilise sugulise ülepingutuse vahel, mis temast teeb vaimu ja keha poolest nõrga neurootiku.

Sageli polegi enam võimalik valida mõlema pahe vahel, nii et mõlemapoolselt arenevad kõige halvemad tagajärjed. Selliste juhtude analüüs on huvitav ja hõlpus. Seda teha võib jääda lugeja hooleks ülalselgitatu järgi. Igatahes teeb hästi mees, kes pärast kuumaverelise naise kosimist oma kire kõrgenenud perioodidel naise ootusi mitte liiga kõrgele ei kruvi, et mitte pärast see enese ettevaatamatus liiga kalliks maksma ei läheks.

* *
*

Veel üks abielu praksise mõttes väga tähtis küsimus väärib samuti vaatlemist, seda enam, et harilikult vähe rõhku pannakse selliseile kaalutlusile. Mõtlen vanadusvahe küsimust, mis oleks soovitatav abielupoolte vahel.

On idealiste, kes arvavad, et inimesed peaksid noorelt abielluma, kusjuures suurem vanadusvahe iseenesest võimatu on. Teise vaatekoha järgi on õigem, kui mees tublisti — ütleme kümne aasta võrra — naisest vanem on. Sel puhul mees ei saa olla just eriti noor.

Et minu juhtmõtteks on, et mees peab vähemalt sugulise läbikäimise asjus juhtival kohal olema, jah, isegi naist kasvatama, ei saa ma — kui meeldiv ka ideaal oleks — enesestmõistetavalt üldiselt pooldada, et sellise nii raske ülesande kallale asuks elukogemusteta noormees. Kuigi kolmekümneaastase abiellumine kahekümneaastase tütarlapsega selles mõttes omab kõiki paremusi, näib siiski suguliste võimete vastavuse seisukohalt, eriti arvestades hilisemat aega, soovitatav olevat vanadusvahet vähendada mõne aasta

[1] On närviarstide poolt üldtunnustatud tõsiasi, et naise psüühe reageerib iga sugulise soovi (teadlikule või ebateadlikule) äratõrjumisele neurootiliste nähtustega.

võrra. Viiekümneaastane mees hakkab pikkamööda „vanemaks“ minema. Kuigi ta pikema aja kestel — eriti kui ta oma kogemuste juurde jääb, nagu seda soovitanud olen VII peatüki lõpul — väärilise potentsi alal hoiab ja kõrge vanaduseni võimelisena püsib sugulist läbikäimist läbi viima m õ l e m a t asjaosalist täieliselt rahuldades, siiski väheneb pikkamööda tema suguvõime nii läbikäimise sageduse kui ka suguiha mõttes.

Neljakümneaastane naine on aga praegusel ajal veel noor naine. Ta pole, nagu seda toonitab väga õieti psühholoog J a m e s D o u g l a s, mitte „vanem“ kui oli saja aasta eest kolmekümneaastane. Alles neljakümne viiendast aastast peale, sageli ka hiljemini (on arusaadav, et ma neid arve võtan skemaatiliselt), hakkab ta „vanemaks“ minema. Vahepealsel ajavältel pole aga alanenud ei tema suguvõime ega vähenenud suguiha; vastupidi — see on harilikult enam-vähem kõrgenenud. Seda tõusuaega on kujuteldud liialdatuna ja seepärast on seda nimetatud ka „hädaohtlikuks vanaduseks“. Arusaajad inimesed on otsekohe vastu olnud sellisele arvamusele. Pole aga ka kahtlust, et üksikjuhtudel see tõesti nii on; iga psühholoogiliselt kogenud naistearst teab selleks tabavaid näiteid tuua.

Peale selle on ka ainult veidi kõrgenenud või isegi samasest suguihast küllalt, kui aastate kestel elava, intensiivse sugulise läbikäimisega harjunud naine end just sel ajal, kui mõte, „et nüüd on peagi kõik möödas“, painajalikult pähe kipub, mitte n i i nagu varemini rahuldatud ei tunne olevat, et temas esile kutsuda seesmisi konflikte. Selliste seesmiste konfliktide puhul pole kunagi teada, millised nähtused võivad sellest tekkida. On õnn, kui see piirdub ainult seesmise võitluse ja kergete „närvlikkuse nähtustega“ [1]. Võivad aga tekkida ka rasked (psühho-)neurootilised nähtused või — välised konfliktid, mis on seda traagilisemad, et nad tekivad aastaid kestnud õnneliku abielu järel, ilma et kumbki abikaasa „süüdi“ oleks.

Selliste kaalutluste põhjal ei pea ma soovitatavaks abiellumist võrdlemisi noores eas 10- kuni 15-aastase vanadusvahega [2] ja tahaksin näha, et see vahe oleks umbes 5—7 aastat vähem.

Seejuures näib mulle mõistlikuna pidada mehe „abiellumisajaks“ 30 aastat, tütarlapsel aga 20—23 kuni 25 aastani. Pealegi näib see mulle mitmeti soovitatav olevat. Selle nõuande puhul lepin rahuliku südamega esimese „aastates“ sünnituse pahemusega, usaldades täielikult meie praeguse sünnitusabi võimeid.

---

[1] Vrd. ka VI peatükis klimakteeriumi ja preklimakteeriumi kohta öeldut.

[2] Väga suure aastatevahe puhul võib asi jällegi parem olla. Nagu kogemused näitavad, läheb harilikult üsna hästi abielu vanema mehe (mitte vana!) ja mitte liiga noore naise vahel. Seletus on lihtne: naine harjub otsekohe m õ õ d u k a sugulise läbikäimisega; mees võib sellist läbikäimist harrastada paljude aastate vältel ja naine ei tea paremat tahtagi.

XV peatükk.

Kehaline tervishoid.

Kolmas jagu.

Sugulise läbikäimise mõjustamine seesmisil ja väliseil põhjusil.

Seesmised ja välised põhjused võivad sugulist läbikäimist mõjustada mitmes suhtes ja mitmet viisi. Oleme neid juba suurelt osalt käsitelnud II peatükis, milles on käsiteldud suhteid seesmiste protsesside ja sugutunnete vahel, ja III peatükis, mis käsitleb sugutunnete mõjustamist väljastpoolt.

Seal nägime, et on olemas lõpmatu hulk seesmisi ja väliseid tegureid, mis suguihale mõjuvad pärssivalt või ergutavalt. Ja on selge, et abielus, kus harilikult võimalik on neile ihadele vastu tulla, sugulist läbikäimist samal kombel kui suguihagi mõjustatakse. Seejuures ei tohi aga mitte unustada, et siin tegemist on kahe isiku soovidega, mis peavad kokkukõlas olema või mida peab viima kokkukõlla.

Edasi oleme tutvunud VI peatüki viimases osas mitmete tähtsate punktidega naise füsioloogiast ja VII peatükis samaga mehe füsioloogiast, mis samuti siinkohal vaatlusele võtame.

Lõpuks on seal, kus käsitlesime kolmandas osas sugulist läbikäimist ennast, paljugi esitatud, mis seda mõjustab selle teostamise viisi, sageduse ja teiste modaliteetide suhtes.

Hoidume kõige selle kordamisest ja toonitame veel täiendavalt ühte ja teist, millele veel tähelepanu pööratud polnud. Peatähtsus langeb sellel käsitlusel mõningaile põhimõtteliselt ja praktiliselt tähtsaile küsimusile.

Et me seni pole veel maininud söökide ja jookide mõju sugulisile nõuetele ja võimetele, siis peatume lühidalt sellel küsimusel.

Seda küsimust on võimalik väga põhjalikult käsitella. See nähtub XVI ja XVII sajandi teatud raamatuist, mis põhjalikult tegelevad küsimusega, millised toidud ja joogid võivad suurendada suguiha, tõsta sugulise nautimise võimet ja potentsi. Euroopas, nimelt Prantsusmaal, ilmunud seda laadi kirjutised kui ka hommikumaised allikad ei loenda ainult mainitud mõttes mõjuvaid toite, vaid kirjeldavad ka nende täpsaid valmistamisviise. Mõned neist andmeist osu-

tuvad juba esimesel pilgul fantaasiateks, mis põhinevad peaasjalikult sümboolikal. Eriti torkab see silma orhideedest valmistatud vahendite soovitamisel (*orchis* = munand).

Ei saa aga eitada, et armukunst ka selles suunas tagasi on läinud ja enam ei tarvita saadaval olevaid vahendeid, mida täitsa kahjutult tarvitada võiks. Ainult harukordselt näivad naised omavat kirjutatud vanu toiduretsepte, mida nad nimelt mainitud suhtes peavad väga mõjuvaiks. (Olen kuulnud isegi sellisest kirjutatud keeduraamatust, mida ema alati tütrele pärandab. Kahjuks pole ma seda näinud. Usaldusväärne, väga armukogenud ja armuvõimeline mees aga, kes mulle sellest kõneles, ütles, et ta seda raamatut mitte ainult pole näinud, vaid et ta sageli selle keeduoskuse mõju on tunda saanud.)

* *
*

On üldtuntud tõsiasi, et rikkalik toit tekitab tarvet suguliseks tegevuseks, kehv *toit*, veel enam aga *tõeline alatoitlus*, mõjub seevastu pärssivalt sugulisile funktsioonele.

Lihatoidud ärritavad, eriti metslooma liha. Munadel on juba vanast ajast kuulsus, et nad eriti mõjuvad sugulises mõttes nii stimuleerimiseks kui ka kosutusvahendina peale suurt sugulist tegevust. Ka arvatakse, et nende söömine soodsalt mõjustab seemneniidikeste tekkimist. Säärast mõju avaldavat ka riis piimaga, niisamuti piimas keedetud naerid. Peene köögi produktina vajab siinkohal mainimist veel vähisupp, mis ka sellekohase mõju poolest sarnanevat kuulsa meripääsupesade supiga.

Tõelisist ärritustoitudest mainin eeskätt rahvasuus kuulsat sellerit, peenemaist *artišokke* ja eriti *sparglit*, mis oma kuulsuse võlgnevad asjaolule, et neerud nende spetsiifilisi substantse eritavad, seega neile võimaldades kuseteede ärritamist. Siis trüflid, mis moodustavad ülemineku toitude ja ärritavate vürtside vahel. Vürtsidest oleks loendada safranit, kaneeli, vanilli, pipart, piparmünti, ingverit.

Jookidest on mõjuvaimaks alkohol. Väikesis annuseis mõjub ta kahtlemata ärritavalt, kuna suur hulk aga mõjub pärssivalt. See pärssiv mõju aga tasakaalustatakse teatud mõttes seega, et välja langevad psüühilist laadi pärssivad tegurid. Krooniline alkoholism mõjub — välja arvatud silmapilksed seksuaalsed ekstsessid — sugulisile funktsioonele väga halvasti. Ka liialdatud kohvi ja tee, niisamuti ka tubaka tarvitamine näitab ebasoodsat mõju. Võib-olla suudavad need ained väikesel hulgal tarvitatutena (nagu alkohol) erutada. Siiski võivad seda tähele panna enese juures ainult vähesed, nende ainete suhtes eriti tundlikud inimesed.

Praktiliselt pole tähtsusetu, et hapud joogid suurel hulgal tarvitatult näivad alandavat sugulist võimet.

Peale nende toidu- ja maitseainete, mida inimene tarvitab igapäevses elus järjekindlalt või juhuslikult, on olemas mitmesuguseid,

temale erakordselt ja kindla otstarbega antud aineid, mis mõjustavad sugulist tegevust. See mõju võib esineda muu seas või aga sihilikult tekitatuna. Nii teatud arstimid, näit. broomi- ja palderjanipreparaadid, samuti mitmesugused unevahendid ei vähenda mitte ainult üldist erutuvust, vaid ka suguiha. Neid aineid võib kasutada soovimatu sugulise erutuse summutamiseks.

Teised arstimid, mis tõstavad üldist tervislikku seisukorda, mõjuvad ka soodsalt sellele erilisele funktsioonile. Nende vahendite seas leidub ka selliseid, mis (näit. fosforiühendid) suguiha võrdlemisi tugevasti positiivses sihis mõjustavad.

On ka arstimeid, mis suurel määral summutavad üldist erutuvust ja teatud organite, näit. soolte funktsioone, mõjustavad tugevasti pärssides, seevastu aga suguiha ärritavad. Sellistena tulevad arvesse opiaadid.

On enesestmõistetav, et arst hästi teeb, kui ta arstimite kirjutamisel arvestab ka siinkohal toonitatud kõrvalmõjusid.

* *
*

Vahendeid, mille abil sihilikult tahetakse suguiha äratada ja sigitamisvõimet tõsta, nimetatakse kreeka armastusjumalanna Aphrodite nime järgi afrodisiakumideks.

Juba klassikalisel ajal — rääkimata egiptlasist, assüürlasist, pärslasist ja hiinlasist — mängis suurt osa armujook (filtron). Selle valmistamises omasid Tessaalia naised erilist kuulsust. Mis kõik ei sisaldunud ses joogis: hobuse päramiste osi, jooksuaegsete märade tupe eritisi, teatud linnu keel, tuvi verd, ühe kala osi, ka putukaid, sisalikke, ja veel palju muud jäledat sodi [1].

Roomas muutus asi nii hulluks, et armujoogi valmistamist ähvardati senati otsuse põhjal raske karistusega.

On selge, et mainitud loomsete produktide lisandamine on ainult nõidusega seletatav. Teisiti võib juba lugu olla, kui lisati armujooki vasika aju — samuti sageli tarvitatav aine —, mis oma letsitiinisisaldusega teatud mõju võis avaldada, või kui armujoogile lisandati loomade suguelundeid. Kuigi näib küsitavana, kas seejuures mõeldi puuduliku suguvõime ratsionaalset ravi, siiski on igal juhul huvitav nende organsubstantside tarvitamine puuduliku suguelundite funktsiooni parandamise moodsa organoterapeutilise meetodi eelkäijana.

Mis öeldud oli loomsete produktide lisandamise kohta, käiks ka taimeliste afrodisiakumide kohta. Ka siin on tegemist harilikult nõi-

[1] R. Paasch'i huvitav kirjutis (Archiv für Frauenkunde und Konstitutionsforschung, XII köide, 1. ja 2. vihk, 1926) sisaldab puudutatud küsimuse kohta teisigi iseärasusi ja literatuuri märkmeid.

dumisvahenditega, sest armujoogi andmisel taheti peaaegu alati taotella võitmatu iha tekitamist t e a t u d isiku suhtes[1].

Armujooki leiame ka kogu keskaja kestel. Muu seas asub esiplaanile puhta nõiarohu kõrval, mis pidi armastust tekitama välkkiiresti — toiming, millega eriti Tristani muinasjutu kaudu tuttavad oleme, — potentsi tõstvate ainete tarvitamine. Kuigi ka siin esialgu tegemist võis olla ainetega, millel oli ainult müstiline või sümboolne tähendus, siiski võeti sest ajast peale tarvitusele niisuguseid aineid, mis tervisele ainult kahjulikud olid. Nad mõjuvad, nagu seda teevad näit. hispaania kärbestest valmistatud kantaridiinpreparaat („itaalia eliksiirid", „pastilles galantes"), sellega, et ärritavad kusitit, eriti kusejuha, kusjuures ärritus edasi kandub genitaalsfääri. Nad ei ärrita aga mitte ainult neid kuseteede lõpposi, vaid ka põit ja — mis eriti kardetav — neerusid, ja nimelt nii tugevasti, et sellest tekkida võivad kardetavad neerupõletikud.

Alles uuemal ajal on õnnestunud valmistada vahendit, mis tõesti tõstab sugulisi funktsioone. Õigemini väljendades, viimaste aastakümnete teadusel on õnnestunud — kui me arvesse ei võta varemini-käsiteldud organoteraapiat — valmistada ü h t e sellist ainet: johimbiini. See vahend, johimbepuu koorest pärit alkaloid, võib soodustada mõlema soo sugulist tegevust.

Sellega on öeldud esiteks, et selline mõjustamine kahtlemata võimalik on; ja teiseks, et on olemas rahvameditsiinilisi vahendeid, mis tõeliselt sellist mõju omavad. Troopilise Lääne-Aafrika pärismaalastel on igivanust aegadest peale johimbepuu koor afrodisiakumina au sees. Nii siis on väga võimalik, et paljude vanade ja praeguste sellekohaste vahendite seas võisid leiduda või leiduvad sellised, mis vääriksid teaduslikku uurimist. Ent ained, mis omavad sellist mõju, ei või vist kunagi kogu organismile ükskõiksed olla. Igatahes p o l e seda johimbiin kindlasti mitte. Arst tarvitab seda teatud kindlatel juhtudel mitte ainult mehe impotentsi puhul, vaid ka näit. menstruatsiooni häirete puhul — õigustatud veendumusega, et ta sellega head teeb. Võhik aga ei tohi omal käel selle mürkainega tegemist teha ei puhtal kujul ega ka paljukiidetud salavahendite näol „mehe jõu tõstmiseks". Impotentsi — mis nii mitmekesistel põhjustel tekkida võib — ravimine ei kuulu võhikute tegevuspiirkonda, seda teevad vastavad arstid — katse normaalset suguiha ja normaalset suguvõimet tugevamõjulise vahendiga kunstlikult üles kruvida peab aga varemini või hiljemini kahjulikuks osutuma.

---

[1] Märksa harvemini on kirjanduses mainitud seesuguseid vahendeid, mis pidid vastupidi mõjuma. Nõidusega tekitatud armastuse „vastumürgi" näitena mainin valge vesiroosi ekstrakti. Edasi võiks nimetada tõesti rahustavate taimeliste produktidena igivanust aegadest tuttavat palderjanijuurt ja humalaid, millega taoteldi sugulise erutuse alandamist. Sellise joogi sisaldisena omab palderjan veel oma vastiku lõhna ja terava maitse tõttu sugestiivset mõju.

Kui aga soovitav on erakordselt — näit. et täita partneri õigustatud soove — ajutist sugulist miinust tasa teha, siis võib tagajärjekalt kasutada ülalmainitud dieedilisi abinõusid.

* *
*

Peale selle võib abinõuna tarvitada kuumutatud patja, mis kaugele selja alla asetatakse, samuti võtta söehappevanni. Teatud juhtudel on padja mõju üllatav.

Vannid, mida olen soovitanud tagajärjekalt meestele ja naistele, võivad olla täisvannid või istevannid, loomulikud või kunstlikud söehappevannid. Paljudes kümblusasutistes määratakse naise sugulise külmuse ravimiseks süstemaatilise kuurina terve rida kümblusi. Ikka ja jälle võib sellest näha teatud tagajärgi, eriti kui ka mees kaasa teeb kuuri, s. o. kui ta viibib kuurordis ja kui frigiidsus ainult osaline oli. Peale vannide võivad soodsat mõju avaldada teised tegurid. Harilikult on aga frigiidsus, mida mees kodus võita ei suutnud, kümbluskuuri jaoks raske pähkel.

Mehele on eriti siis soovitatav üldine söehappevann, kui tema suguiha häiritud on teatavast väsimustundest. Vann kaotab selle tunde — kui see mitte liiga tugev pole ja mitte tõeliselt liiga suurte pingutuste jõul tekkinud. Vann avaldab seejuures ka veel kerget kohalikku ärritust.

Kui tahetakse sellega piirduda, siis tuleks arvesse mõlema soo jaoks söehappeistevann, mille ärritusmõju on kontsentreeritud keha alumisele osale. Kergekujuliste kohalikkude alaerutuvuse juhtude puhul võib see olla heaks abinõuks alatava sugulise läbikäimise ettevalmistamiseks. Arst aga, kes seda mainitud otstarbel määrab, teeb hästi, kui ta arvestab, et abinõu, mis liiga selgesti väljendab kavatsetava *coitus*'e kunstliku ettevalmistuse ilmet, võib näida eriti naisele iludusveana ja tema erootilisile tundeile pärssivalt mõjuda. Sellest raskusest hoidutakse, kui istevanni võetakse järjekindlalt iga õhtu just enne magamaminekut. Kui sellele järgneb suguline läbikäimine, siis omab see spontaanset iseloomu, mida see vajab võimalikult heaks ja ladusaks toimumiseks.

Muide peab aga alati silmas pidama, et need kaugeltki ei suuda asendada sugutumiseks puudulikku psüühilist ja kehalist ettevalmistamist, kuigi selle vastu midagi rääkida ei ole, et abikaasad vahetevahel sellseid kahjutuid vahendeid tarvitavad. Rahuldavat eelmängu ja kõige pealt head armu- ja ärritusmängu ei asenda mingi vahend. Siin võib aga partneri hea tehnika heaks teha igat miinust, kuivõrt see miinus pole haiglane. Ka naine ei peaks sellest heakstegemisest kõrvale hoiduma, eriti kui küsimuses on kergendada mõlemal poolel võita ajutist alaärrituvust.

* *
*

Seksuaalsfääri mõjustavaist seni mitte mainitud momendest tuleks nimetada veel mõnda, mis liigutuste ülekandumisega kehale ärritavalt võivad mõjuda.

Siin on peajoonis tegemist enam-vähem rütmiliste tõugetega pikema aja kestel vastu istuvat keha. Mehel võib tekkida erektsioon ratsutamisel, sagedamini aga vankril või raudteel sõites, harvemini autos või jalgrattal. Võiks kalduda sellest järeldama, et nimelt lühikesed, väikesed, kõvad tõuked sellist ärritust tekitavad, kuna elastsemad, kestvamad ja tugevamad tõuked ses mõttes vähem mõjuvad. Seejuures peab toonitama, et erektsioon siinjuures ei teki erootiliste mõtete mõjul. Ta võib tekkida siis, kui psüühe tegeleb koguni millegi muuga, ja alles siis teadvusse sattuda, kui ta juba olemas on. Siis aga võivad kaasuda erootilised kujutlused. Sellega on seletatav sugulise läbikäimise võrdlemisi suur sagedus sõidu ajal või otsekohe peale sõitu ka niisugustel paaridel, kellel muidu on küllaldaselt selleks võimalusi.

Kuidas lugu on naistel *selliste ärrituste* puhul, seda tean väga puudulikult. Olen tundnud masturbante, kes mulle kaebasid, et sõitmine kihutab neid nende eneste poolt halvaks peetud tegevusele. Tunnen mõningaid normaalseid naisi, kes midagi sellesarnast tundnud ei ole. Kaugemale ei ulatu mu kogemused. Mehel, kuigi ta on arst, on väga harva võimalik küsitella naisi sellistes asjades.

* *
*

Kas sugulise tegevuse kihu perioodilisi kõikumisi näitab ja millised need kõikumised on, selle kohta lähevad ikka veel arvamused lahku. See vist küll jääbki nii, sest inimene kaldub ju üldistama oma kogemusi ja tähelepanekuid, ja suguiha perioodsus annab end siiski mõnikord tunda, kuigi väga mitmel viisil.

See küsimus, kui sellele mitte ekslikult ei vastata, omab ainult suhtelist väärtust sugulise läbikäimise kujunemises abielus ja seega ka üliabielu hinge ja keha tervishoius.

Kui on olemas kevadmaksimum [1], nagu seda arvavad mõned autorid — analoogiliselt loomade jooksuajaga ja kokkukõlas loodusrahvaste tugeva seksuaalse maiguga kevadepidudega —, siis mõjustab see mõlemat abikaasat. Nii siis segab see nende soovide harmooniat sama vähe, kui seda teeb sügisene hooaeg või talimiinimum — mida ma muide kumbagi ei ole võinud tähele panna.

Suurema tähtsusega oleks suguliste soovide tõus iga kahe nädala või ühe kuu järel, nagu seda mõned mehed arvavad tähele pannud olevat eneste juures. Juhul, kui säärane perioodiline tõus alterneerib naise neljateistpäevase rütmiga, siis oleks enesestmõistetavalt abikaasadel raskem kui muidu soovide kokkukõla saavutada.

---

[1] Statistika näitab, et maikuul on maksimaalne kontseptsioonide arv.

Palju sagedamini on juttu naise suguiha perioodilisest tõusust ja langusest. Paljud autorid aga, kes on seda küsimust käsitelnud — enamasti niisuguse veendumusega, et nad oma kogemust või asjast arusaamist looduseseaduseks tahavad tunnistada —, on sama vähe oma arvamusis üksmeelele jõudnud kui naisedki, keda küsitella selles asjas. Kõige enam pooldatakse perioodilisust kahenädalase tõusuajaga, kusjuures üks langeb menstruatsioonieelsele päevale, teine aga langeb intermenstrumi (kahe kuukorra vahele). Mõlemad tõusud kestavad — raamatute andmeil — mõni, enamasti kolm kuni neli päeva; verejooksueelne on tugevam ja kindlam, kuna teine sageli vähem selgesti ilmneb ja vördlemisi väikese erutuvusega naistel üldse väga nõrgana esineb või koguni puudub, nii et kahenädalane perioodilisus muutub neljanädalaseks. Ka tervisliku seisukorra halvenemise, kehalise kui ka vaimse väsimuse, kroonilise ülepingutuse ja rõhuvate murede puhul kaduvat eriti libido intermenstrumi tõus, ja alles selliste hädade suurema pinge puhul ka teine. Seda teooriat kaitseb kõige kindlamini viimaseil aastail Marie Stopes, kes juba eespool-mainitud raamatus seda laadi kogemusi ja tähelepanekuid huvitavas kõveras on väljendanud.

Joonistades seda naise organismi eluavalduse lainejoont graafilise kõverana, siis näeme, et Stopes'i menstruatsioonieelne tõus kokku langeb meie teose IV joonise mitmesuguste joontega täheldatud funktsioonidega. Eriti silmatorkavalt langeb ta kokku temperatuurikõveraga, millisele ma vaatan — nagu eespool kirjeldatud — kui üldise elutegevuse käigu tüüpilisele kujutusele.

On selge, et ka selles menstruatsioonieelses naise võimete tõusus võib näha tema kehas toimuvate protsesside kõrgenenud pinge kaasnähtust ja mõlemat ühendusse viia *corpus luteum*'i, mis nimelt siis oma parimas õitseajas viibib, sekreetide stimuleeriva mõjuga[1].

Muu seas võib sellest järeldada, et kollakeha substantsi kehasse viimisega kõlblikul kujul oleks võimalik naise (liiga väikese) suguvõime tõstmine. Tõepoolest kirjeldataksegi selliseid saavutisi, ent tagajärjed pole veel päris kindlad. Muide võib arvata, et libido tõusuks mõjub kaasa veel teine kohalik tegur: suguelundite menstruatsioonieelne vereküllasus.

Stopes'i kurvi teine tõus langeb just sellele päevale, mis meie IV joonisel ovulatsiooniga (muna vabanemisega) täheldatud. Nii langeb see kokku kõikide lainejoonte tõusuga, nagu nägime

[1] Kui tahetakse neid sõltuvusi veel enam jälgida, siis tuleb võtta tõenäoliselt ühes koos Aschner'i, L. R. Müller'i, Mathes'e, Ewald'i jt. järgi aluseks, et neid protsesse juhivad vahemise aju vegetatiivsed kesked (vrd. Hause, Zentralblatt für Gynäkologie, 1925, nr. 10). Kollakeha tekkimisele (ja taandarengule), niisamuti kogu munasarja tegevusele ei saa enesestmõistetavalt vaadata kui autonoomsele funktsioonile.

Minu tunde järgi ei jõua meie seega nende asjade olemuse sügavamale arusaamisele lähemale.

VI peatükis, ja mis vastab kollakeha moodustumise algusele. Erinevus lainejoonte liikumises seisab aga selles, et libido tõus (nagu Marie Stopes seda kujutab) kolme kuni nelja päeva pärast uuesti haihtub, kuna temperatuurijoon jne. — kogu aeg järgnedes *corpus luteum*'i edasiarenemise joonele — edasi tõuseb.

Otstarbekohasuse seisukohalt vaadates peab ovulatsioonile järgneva sugulise tegevuse kihu tõusule vaatama kui looduse eesmärgiga eriti sobivale.

Ainult siin mõeldud, 12.—13. päeval pärast menstruatsiooni tekkivat libido tõusu ei saa kaugeltki konstantseks pidada. See pole isegi kuigi sage. Kuigi ma — olgugi teatud reservatsiooniga selle suhtes, mis puutub selle esinemise sagedusse — üldiselt Marie Stopes'iga ühel arvamusel võin olla, et naised mõni päev enne menstruatsiooni algust tunnevad suurenevat lähenemiskihu, siiski pean intermenstrumi aja kohta ütlema, et ma sageli olen kuulnud, et iha Stopes'i märgitud päevadel on pigemini väiksem [1] kui suurem.

Ennemini võiksin Marshall'i [2] arvamusega ühineda, kes ütleb: „Tugevaimate seksuaalsete tunnete ajaks on üldiselt menstruatsiooni lõpule järgnev aeg."

Verevoolule järgnevat, mitte harva ka juba menstruatsiooni lõpul esinevat sugulise läbikäimise iha suurenemise mainimist leiame literatuuris paljudel uurijatel (juba antiikajal). Fürbringer [3] on arvamusel, et see tõus on tingitud menstruatsiooniaegsest hoidumisest. Kaldun samale arvamusele.

Teised autorid seevastu — eriti need, kes ovulatsiooni ajaks loevad varajasemat aega kui mina seda arvama pean — toonitavad [4] tõusu neil päevil, tähelepanu juhtides sellele, mis toimub imetajate loomade jooksuajal, kui loomuse otstarbele vastavale.

Samasuguselt ja vähemalt sama õigusega tunnustan sugutunnete suurenemist, mida sageli olen näinud tekkivat 8. kuni 10. päeval koos suguelundite selge kongestiooniga. Nii on juhtudega, mida silmas pidasin lk. 63 (ja juba ka lk. 12), kui lühidalt peatusin Graaf'i folliikli küpsemisega tekitatud pingest vabanemise kihu suurenemisel.

Käsiteldud maksimumid pole ainukesed, mida leiame naise suguihas. Mõnikord osutavad naised kindlasti mõnele teisele ajale, näit. menstruatsiooniajale, kus nende iha on kõige suurem. Vastandina

---

[1] Võrreldes eelmise päevaga. Juhin tähelepanu sellele, et ka mina — kuid ainult erandlikult — olen tähele pannud libido tõusu 12. kuni 14. päeval pärast menstruatsiooni.

[2] „Physiology of Reproduction", tsiteeritud Stopes'i poolt.

[3] „Zur Frage der Sexualperiodizität beim weiblichen Geschlecht", Monatschrift für Geburtshilfe u. Gynäkologie, XLVII köide, vihk 1.

[4] Vrd. Greil'i kirjutist „Ätiologie der Sterilität", Zentralblatt für Gynäkologie 1925, nr. 5, lk. 233.

neile on naisi, kes eitavad reeglipärast libido tõusu kordumist. Need võivad moodustada enamiku — arvestamata menstruatsioonieelset tõusu, mida ma kaunis sagedaks pean.

Kõike kokku võttes pean ma selle, igatahes raske küsimuse vastamisel seisukohale asuma, et ma eitan meie aegade ja meie maade „naise" — niisama ka mehe — suguliste tunnete reeglipärase perioodilisuse olemasolu, kuid möönan — meestel on see teisiti — selle tunde ajutist reeglipäraselt korduvat tõusu. Sellist maksimumi leiame sagedaimini menstruatsioonieelsetel päevadel. Selle maksimumi kõrval või selle asemel esinevad tõusud, mis on küll iseloomulikud üksikule indiviidile, kuid mitte soole.

* *
*

On enesestmõistetav, et üliabielus mees ära tunneb ja arvestab naise maksimaalperioode. Niisama enesestmõistetavana näib mulle aga ka, et suguline läbikäimine ei tarvitse *piirduda* naise maksimaalperioodidega.

Marie Stopes peab „normaalseks", kui naine, kellel ta oletab kahenädalast libido rütmi, nõuab kolmel-neljal tõusupäeval korduvaid sugutumisi ja soovitab vaheaegadel täitsa loobuda sugulisest läbikäimisest, välja arvatud, kui mingi tugev väline ärritus mõlema abikaasa iha on äratanud [1].

Minu arvates pole selle arvamuse ekslikkus mitte ainult selles, et tema isiklikke tähelepanekuid liiga üldistab, vaid peaasjalikult selles, et ta peab *normaalseks* naise sugulist ükskõiksust vaheaegadel.

Õnneks ei vasta see tegelikkusele. Normaalselt erutuval, armukogenud ja armastaval naisel on ka pärast võib-olla temale omast tõusuaega suguiha ja suguvõime, mille poolest ta üldiselt keskmisest mehest maha ei jää.

Seepärast ei muutu ka saatuslikuks proua Stopes'i poolt püstitatud selliste paaride korduva kümnepäevase karskuse nõue, sest naine soovib seda karskust sama vähe kui meeski.

Teisiti on aga lugu, kui naine on teataval määral alaerutuv. Siin võivad teda Stopes'i arvamused hõlpsasti nii mõjustada, et mehe katsed sugulise kasvatamise teel sellest üle saada nurjuvad, misläbi *mõlemad* kannatavad.

Seepärast loen ma inglise naisloodusteadlase teooriat teatud määral kardetavaks, mispärast ma ka sellel nii kaua peatun.

---

[1] „The mutually best regulation of intercourse in marriage is to have three or four days of repeated unions, followed by about ten days without any unions at all, unless some strong external stimulus has stirred a mutual desire."

Nõue, et ainuüksi naise soovid mõõtuandvad peavad olema [1], on pealegi ülekohtune ja ebaõige. See ei ole kuidagi sobiv seksuaalse altruismi põhimõttega kui ka Marie Stopes'i poolt kiidetud traditsioonilise arusaamisega mehe „õigustest" ja naise „kohustest" [2]. Et ma selle kiiduga täitsa pärit olen, selgub kõigest sellest, mida kirjutanud olen. Pole aga õige asendada üht viga teisega ja mitte vähem kardetavaga. Omame paremaid abinõusid kui neid, mida soovitab „Married Love", et ühtlustada abielus — vähemalt üliabielus — mehe ja naise soove.

Loomulikult on mehel ja naisel ses suhtes täitsa ühesugused „õigused" ja samad „kohused". Õigus rahuldatud saada, kohus rahuldada — või palju rohkem, ja palju parem — õigus rahuldada.

Nii siis ei pea ühe „õigused" ülekaalus olema! — Kuid ka mitte teise omad!

„Mees täitku oma kohust naise vastu, niisama naine mehe vastu. Naisel pole enam õigust oma keha üle, vaid mehel on see; samuti pole mehel õigust oma keha üle, vaid naisel.

Ärge keelake üksteisele . . ."

(I Kor. 7, 3/4.)

---

[1] „He will then endeavour to adapt is demands on her so that they are in harmony with hear nature" (lk. 73).

[2] „The result has been that the supposed need of one of the partners has tended to become paramount, and we have established the social tradition of a husband's „rights" and wifely „duty"."

XVI peatükk.

Kehaline tervishoid.

Neljas jagu.

Suguline läbikäimine erilistes tingimustes.

Suguline läbikäimine menstruatsiooni ajal. See küsimus ei tule arvessegi paljudel inimestel, tervetel rahvastel, mõne usu pooldajatel. Naine on menstruatsiooni ajal „ebapuhas" ja teda ei tohi puudutada. See oleks ka kõik! Kuigi see usuline eeskiri pole maksev õhtumaa rahvastel ja ainult nende seas elavate juutide kohta käib, siiski omab aastatuhandete vanune dogma sellist mõju, et menstruatsiooniaegsest sugulisest läbikäimisest hoidumisele tuleb vaadata kui kombele. „Igatahes on küsitav, kas see hoidumine tervishoiuliselt tõesti hädavajalik on, või kas meil tegemist pole igivana, kuid eksliku eelarvamusega. Selle seisukoha poolt kõnelevad kaaluvad põhjused." Kui niiviisi väljendub nii tõsine ja lugupeetud autor kui Kossmann[1], siis on küllalt põhjust kaaluda seda küsimust põhjalikult ja vabana igasugusest eelarvamusest.

Ka sel puhul peame vahet tegema psüühiliste ja kehaliste tegurite vahel.

Naisel võib sugulise ühtumise soov suurenenud olla menstruatsiooni ajal või selle perioodi teatud päevadel. Mehe lähenemiskihu võib instinktiivselt ärritatud olla sellest naise menstruaalsest seisukorrast. Kahtlemata on siin tegemist mitmesuguste momentidega. Tuletan kõigepealt meelde seda, mida varemini öelnud olen haistmismuljete kohta ühenduses sellega. On täitsa normaalseid mehi, keda see ärritus nii tugevasti mõjustab, et neil raske on sellele vastu panna. Ka ilma sellise ärrituse mõjuta kihutab juba paljas mõte, et see seisukord on kätte jõudnud, mõnegi mehe tõepoolest armastatud naise kaissu. Kuigi siin mõnikord kaasa mõjuvad mälestised varemini sellistel olukordadel omandatud kogemustest — teatud paaridele pakub sugutumine perioodi alul või lõpul ülimat[2] —, oluline seejuures põhineb ikkagi ürgärritusel, ürgteadmisel.

---

[1] Senator-Kaminer „Krankheiten und Ehe", 1. trükk, lk. 172.

[2] Arvatavasti naise elundite paisumise ja viimasel juhul ka eelnenud hoidumise tõttu.

Ütlesin äsja meelega: see kihutab meest armastatud naise kaissu, sest mõlemaid sõnu peab toonitama. Naine peab armastatud olema, kui mees tahab neil olukorril külge tõmmatud olla, ja naine peab nimelt tema abikaasa olema, s. o. naine peab olema temaga kestvas sugulises ühenduses, mis omab teatud harjumust ja vastastikust sobivust. — Kui mitte, siis on ülekaalus pärsingud, vastandina menstruatsiooniaja sugulistele ärritustele. Need pärsingud pole mitte väikesed ja nad on olemas nii naisel kui mehel. Need põhinevad — välja arvatud see, mis puutub naise heaolusse — esteetilist laadi aistingutel, häbitundel, ebatahteliselt pähekippuvatel ebapuhtuse mõtetel, mis lähedal asuvad „ropule". Nende mõju suureneb veel sellega, mis põlvneb sellekohastest kommetest, mida oleme pärinud igivanult — kuid polügaamseilt! — rahvailt. See mõju suurenemine langeb küll ära neil, kes nende päritolu arvestab, — mida õieti on ära tundnud vanad kristlikud moraalteoloogid[1].

Mainitud pärsingud on seda rohkem või vähem arusaadavad ja õigustatud, mida suurem või väiksem on menstruaalne eritis, mida väiksem või suurem on ebapuhtus. Nii siis annab menstruatsioon suurima verejooksu ajal kõige rohkem põhjust abstinentsiks, rohkem kui alguses ja lõpus.

* *
*

Kuidas on lugu küsimuse puhtkehalise küljega? Vaatleme seda eriti mehe seisukohalt. On kinnitatud, et menstruatsioonil eritatavad vedelikud sisaldavad aineid, mis võivad tekitada mehel kusetorupõletikku. Seda ma ei usu. Menstrueerivate aurumis- ja eritusproduktide mürgilisusega olgu asi kuistahes, ent puudub iga tõendus naise suguosade sekreedi põletikku tekitavate omaduste kohta. Sellise põletiku seletust tuleb otsida ainuüksi bakterioloogiliselt alalt. Ka mina tean juhuseid — ja mitte just väheseid —, kus menstruatsiooni aegu toimunud *coitus*'e järel tekkis mehel tripperitaoline, kuid mitte gonokokkidest tekitatud kusetorupõletik. Eranditult õnnestus mul aga kindlaks teha bakterioloogiliste kultuuride abil haiguse tekitajat[2]. Kuigi seda laadi põletikud harilikult on kahjutu iseloomuga, siiski ei või seda mitte alati öelda[2], ja igatahes on sellised nähtused iseenesest, kui ka tekitatud kartuse pärast, väga ebameeldivad. Kuivõrt seejuures tegemist pole juba naise olemasoleva suguelundite infektsiooniga, on peaaegu alati mängus minu veendumuse järgi asjaosaliste, eriti aga naise, ebapuhtus. Puhtuse puhul pole tegelikult mingit hädaohtu.

[1] S. Alphonsus de Liguori lubab selgesti *coitus*'t menstruatsiooni ajal.

[2] Seejuures esines väga palju *mesentericus*'e gruppi kuuluvaid pisikuid. Enamasti paranesid niisugused põletikud ilma mingisuguse ravita või lihtsate antiseptiliste loputuste järel kiiresti ja täielikult. Ühel juhul aga tekkis üldinfektsioon ja selle järeldusel südameklapi viga. (Idusid võis sedastada veres suurel hulgal.)

Mônikord on aga tôesti karta tôelist tripperit. Esineb küllalt sageli, et mehe vôi naise varempôetud tripperi järel naise suguelundeis gonokokke leidub, mis olid vahepeal kaotanud vôime haigusnähtusi tekitada. Menstruaalsekreedis vôivad pisikud jälle virulentseks muutuda, mille tôttu on vôimalik, et nad — selle sekreediga mehe kusetorru sattudes — tekitavad mehel ägeda gonorroilise pôletiku. Sel moel vôib uuesti välja lüüa tripper, mida aastaid pole tähele panna vôidud, *coitus*'e järel menstruatsiooni ajal.

Naisel tuleb arvestada äsjamainitud väga tähtsaid psüühilisi momente ja mitte vähem tähtsaid, eespool pôhjalikult käsiteldud (kôikuv hingeline tasakaal menstruatsiooni ajal) kehalisi tegureid. 1) Paljud naised ei tunne end menstruatsiooni ajal hästi. 2) Vereküllus suguelundeis, mis küll vôib suurendada sugulisi soove ja naudingut, kuid ka tundlikkust vôib tekitada, mis tagasi hoiab sugulisest tegevusest. 3) Vere juurdevool, mis tekib suguelundite ärritamisel. Kus see tegur p. 2 mainituga koos esineb (see oleks nii siis *coitus*'el menstruatsiooni ajal), vôib vere juurdevool emakasse nii tugevaks muutuda, et kus kalduvus on juba liiga tugevateks verejooksudeks, seal selline tôepoolest tekibki, vôi et juba lakanud verejooks uuesti algab. Ka vôib selline vere ülikküllus, nagu see neil tingimusil on esile kutsutud, valusid pôhjustada ja sageli isegi kroonilise ilme vôtta sageli korratud kahjulikult môjustamise vôi naise vastava kalduvuse puhul. 4) Teatav koevigastatavus, nii et *vulva* ja *vagina* hôlpsamini kui muidu *coitus*'el vigastada vôivad saada. Selle vigastatavuse pôhjuseks on peaasjalikult koe pehmemaks muutumine, mis tekib verega varustamise muutunud tingimuste ja eriti kestva menstruaalvedeliku môjuga. Nende tähtsus seisab — välja arvatud juhud, kus on karta, et teatavatel tingimustel [1] kergemini kui muidu suuremad rebendid vôivad tekkida — pea eranditult infektsiooni vôimalusis, mida on eriti karta menstrueerival. 5) Vastupanuvôime on vähenenud infektsiooniidude suhtes nii üldiselt kui ka eriti suguelundites. Nende tähtsus on seda suurem, et menstruatsiooni eritusprodukt on eriti soodsaks pinnaks neile idudele ja nad seepärast eriti arvukalt ja lopsakalt kasvavad. See on nii idudega, mida juba ennegi leidus naise suguelundeis, kui ka nendega, mis sugulisel läbikäimisel väljastpoolt sisse sattusid. 6) Mônede pooleldi uinuvate haiguste kalduvus akuutseks muutuda menstruatsiooni ajal. Kus on tegemist suguelundite pôletikulise haigusega, seal suureneb see kalduvus sel ajal toimuva sugulise läbikäimise tôttu.

Need on kogemuste, uurimiste ja tähelepanekute resultaadid. Lôppjäreldus, mis menstruatsiooniaegse sugulise läbikäimise kohta öeldust selgub, vôib minu arvates ainult nii kôlada: Arvestamata orientaalrahvaste usulisi eeskirju pole midagi öelda môlema asjaosalise soovikohase, täitsa t e r v e t e abieluinimeste l i i a l d a m a t a menst-

[1] Arenemisrike, organite mittevastavus, julmus. Vrd. X peatükiga.

ruatsiooniaegse sugulise läbikäimise vastu, eeldades piinlikku puhtust. Esteetilisil kaalutlusil tuleb siiski välja jätta päevad tugevaima eritusega. Seevastu on nõutav menstruatsiooni ajal isegi kergete rikete puhul, suurenenud verejooksu kalduvusel, naise elundite tunduva helluse või muude haiglaste nähtuste, eriti munasarjade ja munajuhade peidetud põletikkude puhul hoidumine igasugusest naise erootilisest, isegi psüühilisest ärritamisest. Kui lõpuks võib oletada haiguspisikute (kuigi need on niivõrt nõrgenenud, et nad mingeid nähtusi ei tekita) olemasolu mehe või ka naise suguelundeis, siis on nõutav täielik hoidumine [1].

* *
*

Märksa keerulisem on sugulise läbikäimise probleem raseduse ajal. Mitte ainult kliiniliste ja teaduslikkude kogemustega, vaid ka elukogenud arstil on äärmiselt raske otsusele jõuda, missugusele seisukohale asuma peab, kui tal on vaja nõu anda. Selles antakse nõu kaaluka küsimuse kohta, millest võib oleneda mitte ainult raseda ja loote kehaline saatus, vaid ka mõlema abikaasa eluõnn. Neil aegadel, kus ma äärmisel juhul arvesse võtta julgesin ainult esimesena nimetatut (rasedat), olen, arvestades ainult minule oma häda usaldava kehalist heaolu, mõnigi kord *coitus*'e ära keelanud, mida aga pärastpoole olen kahetsenud, kui elu mulle õpetas, et inimese õnneks võib olla paljugi tähtsamat kui ainult kehaliste hädade ärahoidmine. Lohutun ainult mõttega, et väga tõenäoliselt sageli keelust üle astuti ja selle üle naerdi — eriti siis, kui hoiatatud hädasid (nagu see enamasti juhtuda võis!) ei ilmunud.

Siiski — kes eitada tahab, et raseduse ajal toimunud suguline läbikäimine seotud võib olla kahjulikkude tagajärgedega, ja seda ka mitte harva tõepoolest on, see teeks sama suure vea, kui arst, kes arvestab probleemi ainuüksi sellest küljest.

On tähtis selles küsimuses võimalikult selgesti silmas pidada poolt- ja vastuväiteid. Seda meie kavatsemegi siin teha, kusjuures aga otsekohe möönma peame, et meie teadmised mõnes punktis on väga puudulikud ja mõnes hoopis puuduvad. Oma kaalutlemiste põhjal tahame selgusele jõuda, kas ja millal on pooltväited ülekaalus, ja püüda kindlusele jõuda, millistel tingimustel ja kuidas on võimalik saavutada äärmuste tasandamist.

Algame vastuväidetega ja vaatleme põhjusi, mida võime esitada rasedusaegse sugulise läbikäimise vastu. Enamasti võib neid järgmi-

[1] Asjaolude täppis kindlakstegemine on mõnikord äärmiselt raske. See nõuab sageli korduvaid ja väga täpsaid uurimisi ja õigeks otsustamiseks on arstil vaja põhjalikke bakterioloogilisi, bioloogilisi ja kliinilisi teadmisi ja kogemusi. Kus puudub ses suhtes kompetentse arsti nõuanne, seal tuleb siinkohal vanasõna „*in dubiis abstine*" tõlkida: Kus kahtlus olemas, seal püütagu igatahes hoiduda menstruatsiooni ajal.

selt kokku võtta. Sugulise läbikäimise järel võib emakas tegevusse astuda, mille järelduseks on sisaldise väljatõukamine; teisiti öeldes, *coitus* võib tekitada vastavalt raseduse ajale aborte, enneaegset sünnitamist või lõpuks tõuke anda enam-vähem õigeajalise sünnituse algamiseks. Mõlema esimese juhu puhul on tegemist loote elu otsese vigastamise või hävitamisega, viimasel juhul aga mitte. Nagu kogemused aga näitavad[1], esineb esimese juhu puhul võrdlemisi sageli lootepõie enneaegne lõhkemine, mis võib kaudselt (sest et seetõttu sünnitus pikale venib) hädaohtlik olla nii emale kui lapsele. Kõikidel neil juhtudel on aga karta lapsevoodiinfektsiooni, kui phallosega sisse viidi ja tupe sügavamatesse osadesse deponeeriti haigus- ja mädanemisidusid, mis järgneva sünnituse (või abordi) puhul soodsa pinna leiavad arenemiseks, ja siis veel parima võimaluse ülespoole tungimiseks ning naise tervisele väga kardetava mõju avaldamiseks.

Teiseks vastuväiteks oleks naise sugukanali pehme, pundunud koe vigastatavus, mida leiame raseduse ajal samutigi, kuid märksa tugevamal kujul, kui menstruatsiooni ajal. On enesestmõistetav, et seetõttu *coitus*'e ajal võivad tekkida väikesed rebendid ja et need nii verejooksu hädaohu kui ka infektsiooni sissetungimise võimaluse tõttu siin märksa suurema tähtsusega on kui menstrueerival naisel. Raseda veresttursunud koe suurem rebend aga moodustab tõelise eluhädaohu, esmajoones verejooksu tõttu. Tegelikult aga esineb rasedusaegse *coitus*'e tõttu suuremaid rebendeid väga harva (mis küll oleneda võib sellest, et sel ajal tupp on laienenud ja tema seinad märksa venivamad). Ka võib täielikult hoiduda enamasti tupesissekäigu väikestest ja vähimatest vigastustest, kui ainult vastavale ettevaatusele ja küllaldase limaainete hulga olemasolule tähelepanu pööratakse.

Täpsamal vaatlemisel selgub, et sellele argumendile ei tule vaadata kui põhjendusele rasedusaegse *coitus*'e vastu, vaid kui manitsusele seda tarviliku ettevaatusega teostada.

Veel vähem võib, mõninga kaalutlemise järel, püsima jääda väide raseda naise sugulise läbikäimise vastu, millena selle läbikäimise vastased esitavad kõhu suurenemist. Kuigi on õige, et pole lubatud viimastel raseduskuudel suurema raskusega rõhuda emakale, siis on ka samavõrra kindel, et sellest rõhumisest vastavas asendis võidakse hoiduda.

Pole veel teada, kas rasedale kehale halvasti mõjuvad resorbeeritavad spermaained. Kindel on, et tupeseinte resorbeerimisvõime on suurenenud. Samuti on tõenäoline, et ka sel juhul keha vastab võõra valkaine sissetungimisele vastuainete tekitamisega. Puudub aga veel tõendus, et seejuures tekkida võiks raseda organismi

[1] Vt. von Büben'i statistilisi andmeid Zentralblatt für Gynäkologie, 1924, nr. 24.

tôeline viga[1]. Kui seda tôestataksegi, siis vôib resorptsioonist hoiduda kondoomi tarvitamisega.

Mis puutub juhtudesse, kus mehe vôi naise suguelundeis pesitsevad nôrgenenud haigusidud, siis tuleb raseduse juhul rohkem arvesse vôtta seda, mis selle kohta menstruatsiooni puhul öeldud. Kui raseduse ajal naise suguelundeis leidub tôeline infektsioon (mis laadi see ka oleks), siis tuleb igal juhul hoiduda neid elundeid ärritamast *coitus*'ega.

Mis puutub mehe kusetoru pôletiku tekkimise oletatavasse hädaohtu raseda tupeeritisega kokkupuutumisel, siis on siin asi niisamuti nagu juba mainitud menstruaaleritisega.

Nii siis näeme, et — välja arvatud kindla infektsiooni olemasolu — tôsiselt arvestama peame ainult esimest vastuväidete rühma, kuna teised väited pole ôiged vôi on kergesti ümberlükatavad.

Rasedusaegse *coitus*'e hädaohu probleemist kristalliseeruvad järgmised kaks küsimust:

I. Kas on *coitus*'e tagajärjel tekkiva sünnitamise (vôi abordi, enneaegse sünnituse) hähaoht suur?

II. Kui *coitus*'ele järgneb sünnitus, kas on siis lapsevoodiinfektsioon tôenäoline?

Peab möönma, et selline infektsioon vôib küllalt sageli esineda. See nähtub ka von Büben'i statistikast, mis aga on liiga väike, et seda tôendusena vôtta, ja mis käib pealegi ühe Ungari suurlinna alama kihi naiste kohta, kelle puhtus vôib-olla hiilgav ei tarvitse olla, samuti ka nende meeste oma. Seepärast usun, et ka seda hädaohtu tuleb pidada märksa väiksemaks nende paaride suhtes, kes on harjunud piinlikult hoolitsema oma suguelundite puhtuse eest.

Esimese küsimuse vastamiseks puudub meil igasugune pide. Kui mitmele protsendile sugulisist läbikäimisist järgneb abort, see on täielikult väljaspool meie kogemusi. Kes on palju abielu näitelava kulisside taha vaadanud, vôib aga ainult öelda: seda protsenti ei saa liiga kôrgeks arvata, muidu oleks enneaegsete sünnituste arv märksa suurem[2]. Meie arstlikud kogemused ôpetavad, et mainitud hädaoht on kôige suurem esimesel kolmel kuul, ja et see tunduvalt suureneb veel teatud naistel, kellel eriti suur kalduvus on abortideks ja enneaegseteks sünnitusteks. Et lôppeks raseduse lôpu poole sünnitamise algamise vôimalus sugulise läbikäimise järel ikka suuremaks muutub, see on seletamatagi selge.

Ei saa igatahes eitada, et rasedusaegse sugulise läbikäimise vastu rääkivad tôendused on teataval määral ôiged.

---

[1] Miks ei vôiks resorbeeritud sperma rasedale samuti hästi môjuda kui mitterasedale?

[2] Selles môttes ei saa ülisuurt abortide arvu väitena kasutada. Kuigi osa neist tekkida vôivad siinkirjeldatud viisil, siiski on kunsttehislikkude (kriminaalsete) abortide arv märksa suurem, pealegi segab see täielikult ülevaadet.

Kui aga naine on terve; kui tema emakal pole kalduvust oma sisu väljasurumiseks (vihjed verejooksudele, krampidele), vôi kui ta seda kalduvust ei ilmutanud eelmise raseduse puhul; kui ei puudu vajalik ettevaatus akti läbiviimisel[1]; kui hoidutakse naise elundite igast ülearusest ärritamisest; kui môlemad asjaosalised hoolitsevad piinliku puhtuse eest[2]; ja kui jäetakse viimased (ütleme neli) nädalad „keeluajaks", siis on minu arvates *coitus*'ega seotud hädaohud rasedale ainult väga väikesed.

* *
*

„Poolt" -argumendid on täiesti füüsilise ilmega. Kôigepealt peame enestele selgeks tegema, kas naine soovib sugulisi vahekordi raseduse ajal. Selle juures pôrkame otsekohe kokku raskusega, sest ei saa anda üldiselt maksvat vastust selle üle, kas naise suguiha intensiivsuses toimuvad karakteersed rasedusmuutused vôi ei.

Suurem osa autoreid, kes selles küsimuses seisukohta vôtnud, arvavad, et naise libido raseduse tôttu tublisti väheneb. Ühtlasi ei unusta nad seejuures analoogiale viitamast, mis esineb loomariigi emaste käitumises raseduse ajal.

Teised autorid seevastu, keda küll arvult vähem, on arvamusel, et raseduse ajal suguelundites esile astunud ärritusseisundi tôttu sageli naise seksuaalne iha kasvab.

Ma ise olen paljudel juhtudel raseduse alul selle iha kasvamist märganud. See vôib koguni nii tüüpilisel viisil ilmuda, et vôib môningail naistel saada tähtsaimaks uuesti rasestumise tunnuseks. Olgu sellega kuidas on, libido môjustamist „rasedusega" ei saa „naisel" teha kindlaks. Palju enam väljendub aga raseduse môju mitmesugusel viisil asjaosaliste omapära ja rasedusastme järgi.

Aastate vältel olen ma igal vôimalusel sellele küsimusele tähelepanu pööranud. Saadud tulemuste summa on andnud mulle järgmise kogumulje:

Seal, kus raseduse eel abieluliste seksuaalne vahekord enamvähem leige, kus naine vaid môôdukalt vôi üldse rahuldatud ei saanud, kustub libido, kui teda üldse veel oli, äkki ja täielikult, nii pea kui naine end rasedana tunneb. Sageli astub sel puhul esile koguni ôige märgatav pôlgus erootiliste kokkupuutumiste vastu.

Olid aga abikaasade seksuaalsed suhted raseduse eel nii arenenud, nagu meie selle raamatu kolmandas osas oleme kirjeldanud, siis ei kannata naise libido raseduse esimesel poolel pôrmugi. Ta vôib koguni, nagu ülal nägime, üleminevalt kasvada.

---

[1] Mitte sügavale tungida!

[2] Pisikute sisseviimisest saab eesmises isteasendis paremini hoiduda kui tagumises küliliasendis. Tuleb mainida libivahendi tarvitamist (rasvavaba), millele on lisandatud mitteärritavat a n t i s e p t i k u m i.

Raseduse teisel poolel väheneb naise suguiha aeglaselt, jääb aga siiski alatiseks teatavale kõrgusele.

Enne kui kihutaolise suguiha juurest teadlikumate naiselikkude tunnete juurde pöördume, olgu veel tähendatud, et me seda naisele õnneks peame, kui ta tõesti nende hulka kuulub, kelle libido raseduse tõttu tugevasti ei kannata.

Meile on ometi modernpsühholoogia, mis alateadliku päevavalgele toomist rõhutab, seletanud, „et naise psüühe suguiha erutuste vältimisele haiglaste sümptomitega vastab, millest hirm kõige enam esile astub (neurootiline hirmuaffekt)".

Sellest tunnetusest teadmiseni, et on õige ka raseduse ajal sugulist läbikäimist jätkata, on vaja vaid üht, minu arvates enesestmõistetavat mõttekäiku — mispärast ma ka siin alateadlikkuse psühholoogiast toodud kogemustes meie küsimuse „poolt"-argumenti näen.

* *
*

Ka oma alateadlikkude mõtetega kaldub armastav naine raseduse ajal seniseid vahekordi täies ulatuses oma mehega alal hoidma. Tema sõltuvustunne kõveneb tema seisukorraga. Enam kui seni tunneb ta tarvet mehe tähelepanu, tema õrna helluse ja meelituste järele. Selle kõrval mõjub aga rõhuvalt teadmine keha muutumisest. Ta kardab, et ta ei suuda oma mehele enam samasuguseid erutusi pakkuda kui varemini. Seal peaks seksuaalsest läbikäimisest hoidumine koguni põlgusena paistma, mis tema hingele palju halvemini mõjuks kui kõik kehalised vead, mis ta (eeldades loomulikku vahekorda) sugulisest aktist saada võiks.

Neil põhjusil soovib üliabielunaine ka rasedusajal oma mehega sugulist läbikäimist. Ta sooviks isegi siis harjunud suhteid jätkata, kui ta oma tung selle juures üldse kaasa ei räägiks.

Ta soovib seda südamega kui ka mõistusega.

* *
*

Selles on tal õigus.

Sest mehel on täitsa võimatu enam-vähem järsku katkestada oma elavat sugulist tegevust ja sellele vaatamata oma naist meelitada, — ärritusmängu mängida, seejuures oma sugulist erutust (mis pealesunnitud hoidumise tõttu juba talumatult raskeks on muutunud) veel rohkem tõsta, et seda siis jälle uuesti katkestada! Ei, autorid, kes vaimustusega võitlevad põhimõtte eest, et suguline karskus on kahjutu, peavad möönma, et niisugune ikka korduv suguline äratõrjumine peab viima neurootiliste nähtuste või vähemalt kardetavate tujurikete kui ka töövõime vähenemise tekkimiseni ja et sellist laiaulatuselist naise hoidmist on võimalik ainult siis teostada, kui mees temast eemaldub.

Sellest eemaldumisest tahab aga armastav naine hoiduda iga hinna eest ja iga abinõuga.

Seda tahab isegi naine, kellele „abielu“ muud ei tähenda kui sadamat, millest ta väljuda ei taha. Sest kes vastutab, et mehe eemaldumine viimast mõne teise juurde ei vii, kes teda rahuldab? Kes vastutab, et ta üldse tagasi tuleb, kui lõppeks „olukorrad“ tagasipöördumist lubavad?

* *
*

Küllalt! — Pole mingit kahtlust: need põhjused, mis kõnelevad sugulise läbikäimise jätkamise p o o l t raseduse ajal, on palju kaaluvamad kui need, mis räägivad läbikäimise v a s t u. Seepärast „peab arst sugulise hoidumise määramisega raseduse ajal äärmiselt ettevaatlik olema ja seda tegema ainult tungivaimail juhtudel“ (K o s s m a n n, *l. c.*). Sellisteks pean ma, peale eriliste haiguste, ainult abordi hädaohtu ja sünnitamisaja lähenemist. N e i s t juhtudest aga ei tohi ühtegi erandit teha. Seda pean ma lugejaile mittearstele eriliselt südamele panema. Peale selle soovitan neile silmas pidada tarvilikku ettevaatust.

Kas peab veel erilist tähelepanu sellele pöörama, et mees peab arvestama rasedale omaseid hingelisi ja kehalisi iseärasusi?

Mees, kes on näidanud oma suuri juhi omadusi naise kasvatamisel üliabielule, ei unusta neid omadusi, kui tarvilik on naisele toeks olla ajal, kus sellele on asetatud igas suhtes eriti kõrged nõuded.

* *
*

Kui kaua peab kestma k e e l u a e g p ä r a s t s ü n n i t a m i s t?

Jätame välja oma arvestusist semiitide usulised eeskirjad, mõnede loodusrahvaste kombed, nurganaise „ebapuhtuse“ jne., sest sellega kordaksime ainult seda, mida varemini kõnelesime menstruatsiooni aja kohta. Parem asume selle küsimuse vastamisel ainult puhtfüsioloogilisele alusele.

Võhiku arvates kestab lapsevoodi aeg 8 kuni 14 päeva. See on muutlik aeg, olenedes rahvusest, asukohast, seisusest, jõukusest ja mõnest muust olukorrast. Pean õigeks seda aega pikemana võtta.

Aeg, mida vajavad suguelundid täielikuks taandarenguks (involutsioon), kestab 5 kuni 8 nädalat; see oleneb kliimast, tõust ja isikulisist omadusist. Enamasti kestab taandareng 6 nädalat. Mitteimetavatel naistel jõuab see lõpule menstruatsiooni ilmumisel. Arstid nimetavad ka involutsiooniaega „lapsevoodiks“. Selles mõttes tarvitatuna ei vasta see nimetus kaugeltki olukorrile ja tekitab ainult segadust. Seepärast ei tarvita meie seda selle ajavälte nimetamiseks.

Meie mõiste järgi kestab lapsevoodi 2 nädalat, taandarenguga kokku 6 nädalat (involutsiooniperiood). Enamasti ei kõnele arstid oma

naispatsientidele (ja nende meestele) midagi suguliste suhete uuendamise küsimuse kohta. See võib viia liiga varase sugulise tegevuse algamisele madalamast klassist naistel, eriti neil, kes (nagu see mõnes linnas kombeks on) 8 kuni 10 päeva pärast kliinikust välja tulevad.

Teisest küljest nõuavad mõned autorid minu arust liiga pikka hoidumisaega, mille kestus võrdub kogu involutsiooniperioodiga. Ainult üksikjuhtudel mööndakse, et seda aega „mõne nädala" võrra võib lühendada.

Ma ei mõista, miks peab normaalseil tingimusil keeluaega venitama 6 nädalani.

Igatahes peab arvestama peaasjalikult kolme kohalikku, s. o. naise suguelundeisse puutuvat hädaohtu, mida peab vältima: infektsioon, verejooks ja vaevalt armistunud haavade vigastamine. Muide olen tuhandeid naisi peale sünnitamist kliinikust välja lasknud 12. kuni 14. päeval. Ainult harukorril (eeldades normaalset seisukorda viimasel järelevaatusel) olen soovitanud hoidumist. Tean mõndagi naist — ja oletan seda paljudest — kes otsekohe koju minnes suguliselt läbi käima hakkasid. Suur enamik neist naistest *olid 6 nädalat* peale sünnitamist uuel järelevaatusel — ja ma ei mäleta (välja arvatud värske tripperi juhud, mis ka pikema keeluaja järel oleksid esinenud) ühtegi juhtu, kus oleks leidunud mingit häiret taandarengus või mingit haigust, mille oleks tekitanud (harilikult sagedasti korratud) *coitus*.

Ja mispärast? Lapsevoodipalaviku tekitajail pisikuil võivad esimesil päevil olla head sissetungimise võimalused, s e l l e l ajal ei ole seda aga mitte. Haavad — isegi suuremad lahkliharebendid — on juba täielikult paranenud, kui arst haiget mitte liiga vara välja pole lasknud. Ja mis puutub emaka verejooksu hädaohtu, siis tekitab suguline erutus kahtlemata vere juurdevoolu suguelundeisse, kuid see muudab ka emaka kontraktsiooni tugevamaks, millega kaotatakse esimese teguri kahjulik mõju.

Ka 2 nädalat peale sünnitamist välja lastud naise üldine tervislik seisukord ei õigusta *coitus*'e keeldu. On ju tõsi, et ta ettevaatlikku käitumist vajab, sest et tal on olnud täita suured ülesanded ja ta neid veel täidab imetades. Edaspidist kosumisvõimalust peab talle ikkagi ohtrasti lubatama. Suguliste suhete algatamine ei vähenda seda võimalust. Sugulist läbikäimist peab algama erilise õrnuse ja laialdase eelmängu motiivide tarvitamisega ja ainult kord-korralt selle intensiivsust ja sagedust tõstma. Ettevaatlikult ja eriti alul (koe pehmuse ja õrnuse tõttu) erilise ettevaatusega, üleliigse ärritamiseta, normaalasendis teostatud suguline läbikäimine kaks nädalat p e a l e lapsevoodit on täitsa lubatud. Tervele, sünnitamise ja lapsevoodiga mitte üleliia nõrgestatud naisele on see pigemini soovitatavgi.

Igatahes oleks uus rasedus tõepoolest igapidi kahjulik. Õnneks ei toimu kontseptsiooni involutsiooniperioodis, eriti imetaval naisel, kaugeltki mitte nii hõlpsasti kui harilikult.

Lõpuks veel üks nõuanne esimese menstruatsiooni puhuks. Naistel, kes ei imeta, on oodata seda umbes 6 nädalat peale sünnitamist (sageli ka pisut varem). Teatavasti on verejooks seejuures kaunis tugev. Tehakse hästi, kui ei suurendata vere juurdevoolu suguelundeisse ja hoidutakse igast sugulisest ärritusest, alates menstruatsiooni esimesist tunnuseist, 1—2 päeva peale nende täielikku lõppu.

* *
*

Minu arvamus aja kohta raseduse alguse ja taandarenguaja lõpu vahel on järgmine: silmas pidades tarvilikku ettevaatust võivad sugulised vahekorrad kesta harilikel tingimusil poole rasedusajani, hoidudes naise üleliigseist ärritamisist.

Sellest ajast peale hoidutakse kord-korralt ikka rohkem tagasi ja lakatakse umbes 4 nädalat enne raseduse lõppu. 14 päeva peale sünnitamist võib nendega uuesti erilise ettevaatlikkusega algust teha ja järgmistel nädalatel läbikäimist kord-korralt suurendada. Umbes 6 nädalat peale sünnitamist võivad vahekorrad täitsa endise ilme omandada. Esimese menstruatsiooni ajal tuleb pidada veidi vahet.

* *
*

Tuleb veel puudutada sugulisi suhteid haiguste korral. Selle küsimuse põhjalikum käsitlemine, kui tähtis see ka oleks, on siin võimatu.

Seejuures tuleb veel silmas pidada, et otsest sugulise tegevuse mõju peab lahutama selle loomulikest tagajärgedest: rasedus, sünnitus, lapsevoodi. Enamiku tõsiste haiguste suhtes omavad need palju suuremat, s. o. pea eranditult palju ebasoodsamat tähtsust kui suguakt ise. Siinkohal tuleb siiski ainult viimane arvesse.

Niivõrt enesestmõistetav, et see mingit selgitust ei vaja, on *coitus*'e keeld (ilma vastavate kaitsevahenditeta) kõikidel juhtudel, kui karta on ühe asjaosalise haiguse ülekandumist teisele.

Samuti on pikema jututa selge, et iga sugutumine ära peab jääma mehe või naise suguelundite ägeda haiguse puhul.

Suguelundite krooniliste põletikuliste haiguste korral ei ole mõnikord sugutumine niikuinii võimalik sellega seotud valude tõttu. Teistel sellistel juhtudel peab aga ka sugutumisest hoiduma haiguse halvenemise kartusel. Selles küsimuses asuvad aga günekoloogid liiga kategoorilisel seisukohal. Ei või ju ometi kunagi unustada, et — niisuguste haiguste pikka kestust arvestades — abielupaarilt nõutav absoluutne hoidumine võib kaaluvate tagajärgedega olla. Seepärast peab arst, kus see vähegi võimalik, piirduma manitsusega parajusele ja samal ajal mitte unustama ligi lisamast vajalisi tehnilisi näpunäiteid (vt. *coitus*-asendite ülevaadet) kahjuliku mõju ärahoidmiseks. Või aga tuleb soovi-

tada operatiivset ravi, kui loota on, et selle läbi vôimalikuks saab hädaohutu ja valuta suguline läbikäimine. Et haige, kellele selgeks on tehtud, mis môlemal pool mängus on, sellise ettepaneku tagasi lükkaks ja seega operatsiooni ebamônususi (mis muide viimaseil aegadel on väga väikesed) vältida tahtes paremaks peab oma abielu sama hästi kui kindlat hävimist, seda ei juhtuks vist küll mitte kuigi sageli. Meie, arstid, ei tohi aga sellise ettepanekuga liiga hilja tulla, sest niikuinii tuleks lôppeks nuga tarvitada, vahepeal aga vôib juba abikaasade hea vahekord venitamise tôttu tôsiselt häiritud olla.

Üldse pööratakse — väheste, kuid seda tähtsamate eranditega — minu arvates arstikabinetis liiga vähe tähelepanu sugulise läbikäimise alalhoidmise vôi funktsioonivôime (uuesti) saavutamise küsimusele, mis vähemalt puutub naistesse. Sellist soovi avaldavad *expressis verbis* naishaiged väga harva ja harilikult ei vihjagi sellele. Enamik arste läheb meeleldi sellest probleemist mööda, olgu siis (täitsa arusaadavast, kuid siiski ebaôigest) tagasihoidlikkusest vôi selle tähtsuse puudulikust tunnetamisest. See tähtsus on aga vähemalt sama suur kui sigimisvôime alalhoidmine vôi selle uuesti saavutamine, millele meie — ôigesti! — oma arstlikes kaalutlusis tähelepanu omistame. Selle tähtsus pole väiksem ka töövôime küsimuse omast. Mônikord vôib see isegi tähtsam olla kui eluhädaoht. Sageli oleneb e l u ô n n e, mis väiksema tähtsusega pole kui elu ise, säilitamine sugulise läbikäimise vôime säilitamisest!

Nii siis mitte ainult neil juhtudel, mille käsitlemine mulle pôhjust andis selle küsimuse lähemaks vaatluseks, vaid igal pool, kus suguline tegevus kannatab vôi kannatada vôib, peab sellele omistama meie arstlikes kaalutlusis, meie indikatsioones, nôuannetes ja vahendite valikul nimelt selle tähtsuse, mis temale kuulub täie ôigusega.

Mis puutub üldisisse haigusisse, siis tuleb môelda kahjulikule môjule, millist avaldab k u r n u m i n e libidole ja potentsile (mis puutub viimasesse, siis kannatab enesestmôistetavalt selle all eriti palju mees). Seevastu tôstavad palavikud sageli suguiha ja mitte harva — olgugi ainult teataval mõõdul ja mööduvalt — ka potentsi. Suguakti pingutused aga vôivad ainult keha veelgi nôrgendada. Kui seejuures veel arvesse vôetakse, et harilikult ergukava haiguse tôttu niiviisi kannatab, et sel alal tähele vôib panna selget ärevat nôrkust, mida ka suguliste soovide tagasitôrjumisega soodsalt môjustada ei saa, siis on selge, et nii arstil kui ka abikaasal on raske otsustada neil komplitseeritud ja vasturääkivail olukorril, kas parem on haige ihale järele anda vôi mitte.

Kui veel meelde tuletame saatuslikke tagajärgi, mis vôivad järgneda *coitus*'ele veresoonte lubjastuse puhul ja nimelt vererôhu tôusu tôttu tekkida, siis vôime sellega lôpetada peatüki. Mainime veel, et reeglipärane, normaalne suguline läbikäimine igasugustele haiglastele seisunditele, mis peamiselt närvilisel alusel on tekkinud, v ô i b kahtlemata soodsalt môjuda.

Lisa.

Suguelundite eest hoolitsemine ja nende puhastamine.

Tahaksin veel lisandada mõningaid näpunäiteid suguelundite eest hoolitsemise ja eriti puhastamise tehnika kohta.

Need näpunäited võivad *näida* tähtsusetuina, kuid nad *pole* seda.

Eriti puhastamistehnikat käsitellakse sageli mitte ainult puudulikult, vaid ka ebaõigelt. Kui palju sellest aga oleneb, seda oleme alati rõhutanud.

Kõigepealt on puhastamine raske, sest suguelundite voldid ja praod pole kuigi kergesti kättesaadavad. Oleme neid tegureid väliste suguelundite käsitlemisel küllalt maininud ja palun eriti võhikuid lugejaid vastavaid lehekülgi veel kord läbi lugeda (lk. 38 ja 86).

Nimetatud kehaosade sage, korralik puhastamine võetakse ette nimelt ka mädanemisidude eemaldamiseks, mis muidu kindlasti seal pesitsema hakkaksid. See puhastamine on eriti tarvilik seepärast, et kuseaparaadi käigud suubuvad välistes suguelundeis ja et pärakuava, eriti naistel, asetseb nende elundite läheduses.

Seepärast on *vajalik* haiguste ärahoidmiseks käia järgmiste eeskirjade järgi.

Mees.

(Peale harilikkude pesemiste ja kümbluste.)

I. Hommikul ja õhtul *hoolas* luki, eesnaha seesmise pinna ja eriti luki pilu puhastamine, kusjuures eesnahk on täielikult tagasi tõmmatud. Puhastada tuleb puhta veega väikese niiske vatitükikese abil (iga kord uus!)[1].

II. Pesu niisutamisest kusetilkadega tuleb hoiduda. Kui pesu on määrdunud, peab seda vahetama. Pesu peab üldse vahetama võimalikult sagedamini. Seda tuleb teha nii päevase kui öise pesuga.

III. On soovitatav nii sageli kui võimalik kõrvaldada peale kusemist vatitükiga jääktilku.

IV. Peale sugutumist või järelmängu lõppedes peab I punkti all kirjeldatud viisil sugutit pesema ja sugutilukki puhastama.

[1] Ma tean, et hügieeniline vatt on kaunis kallis. Siiski pean ma nõudma selle tarvitamist. On vaja ainult väikesi tükikesi, nii et üldine tarvitus on väike ja ka väikese sissetuleku korral kättesaadav. Pealegi ei ole see hind haiguskindlustuspreemiana tõesti mitte kõrge!

V. Kui elund suure tarvitamise tõttu on ärritatud, mida eriti võib juhtuda puuduliku libeduse puhul (punetamine, kipitamine, kihelemine, kergekujuline eriti eesnaha serva pundumine), siis tuleb peale ettevaatlikku, piinlikku puhastamist, kusjuures eesnahk on tahapoole tõmmatud, suguti ära kuivatada ja puhta talgiga üle riputada. Eriti tuleb silmas pidada sugutilukki ja selle taga asetsevat renni. Pulbrikiht takistab sugutiluki ja eesnaha otsest kokkupuutumist.

* *
*

Naine.

(Peale harilikkude pesemiste ja kümbluste.)

I. Hommikul ja õhtul h o o l a s *vulva* puhastamine, eriti tähele pannes voldikesi ja nurgakesi kõdisti ja väikeste mokkade läheduses. Puhastamine toimub vatitükikese abil puhta, leige veega pesukausi kohal. Pärast kuivatada puhta lapiga (mitte hõõruda!).

II. Alati, kui võimalik, kusemise järel kerge pesemine kusejääkide eemaldamiseks (pesukauss, vatitükike; leige või külm, puhas vesi; puhta lapiga kuivatamine.)

III. Päraku piinlik puhastamine väljakäigu järel: suurema mustuse eemaldamine hea klosetipaberiga. Pühkida ainult eestpoolt tahapoole! Pärast pesta, ainult eestpoolt tahapoole! Lahkliha peab hästi puhtaks pestama. (Ebaõige päraku puhastamise tehnika on t õ e s t i palju kurja teinud.) Lõpuks uue vee ja uue vatitükikesega *vulva*'t puhastada kusejääkidest. Igal juhul ja igal võimalusel tuleb ära hoida *vulva* määrimist soolepisikutega.

IV. Hoiduda igasugusest pesu määrimisest kuse ja väljaheidete jääkidega ja igasuguste eritistega. Pesu vahetada, kui siiski määrdumine on juhtunud. Sedasama teha voodipesuga. Üldse tihti pesu vahetada.

V. Eriti piinlikult tuleb puhtuse eest hoolitseda menstruatsiooni ajal. Sage lappide vahetamine; ainult täitsa puhtaid lappe tarvitada. Pesu vahetada üks kord, parem veel kaks korda päevas.

VI. Peale sugutumist või järelmängu lõppu *vulva* hoolas puhastamine leige veega, nagu sub I!

VII. Kui *vulva* suure tarvitamise (eriti puuduliku libeduse puhul), menstruatsiooni või muu väljavoolu tõttu ärritusseisundis on (punetamine, pisikesed rebendid, kipitamine, kihelemine, kerge pundumine), siis peab peale hoolikat, kuid väga ettevaatlikku puhastamist järelejäänud niiskuse ä r a k u i v a t a m a ja *vulva*'t ja selle ümbrust vatitükikese abil talgiga katma. (Kui mõni teine isik seda teeb, siis võib tarvitada ka pulverisaatorit.) Puuderdama peab iga puhastamise järel. Puhtusele peab igal seesugusel juhul (ärritusseisund)

kahekordset rôhku panema. Peab senikaua *vulva* uuest ärritamisest hoiduma, kuni see paranenud on (paraneb kiiresti).

VIII. Ei mingisuguseid puhastavaid tupeloputusi! Need rikuvad tervet tuppe ja neid võib tarvitada ainult kindla arstliku eeskirja järgi. Moodne arst on aga tagasihoidlik selliste eeskirjadega.

* *
*

Mehele ja naisele.

Puhas vesi. Kui pole veevärgivett, siis enne keeta[1].

Ei mingit vammi!

Ei mingit puudritupsu!

Ei pea tarvitatama villast pesu, mis katab suguelundeid.

Nii oma kui ka partneri suguelundite katsumine (eriti naise omade) peab toimuma puhta käega.

* *
*

Pean tungivalt paluma lugejaid nende endi huvides antud eeskirju mitte liialdatuiks lugeda. See võib ennast tunda anda, kui neid tähele ei panda, kuigi alati sôltuvus selge pole.

Ja ainult nende eeskirjade kaitse all on võimalik üliabielu.

---

[1] See nôue pole liialdatud. Juba 1907 kirjeldasin 9 juhtu, kus kaevuveega pesemisel tekkis naise suguelundite infektsioon, millesse nakatus ka mees. (Lähemalt minu kirjutises „Blastomyzeten und Entzündung der weiblichen Genitale", Zentralblatt für Gynäkologie, 1907, nr. 38.)

XVII peatükk.

Hingeline tervishoid.

Tervishoid on tervise eest hoolitsemine.

Organismi tervise eest hoolitsetakse kahel viisil: esiteks seega, et püütakse normaalset elutegevust täiendada; teiseks võideldes teda varitsevate kahjulikkude mõjuritega. Seejuures tuleb mõelda sellele, et saavutatud elutegevuse täiuslikkus kogu organismi vastupanuvõime suurendamisega oluliselt kaasa aitab kahjulikkude mõjurite võitmisel. Nii on püüded võimalikult suuremat *funktsioonivõimelisust* saavutada tervise eest hoolitsemisel kahekordselt väärtuslikud. Ent need püüded ei tohi minna liialdusteni ei ühes ega teises suunas, sest siis tekiks sellest üldiselt kasu asemel kahju.

Kui võtta abielupaari üliabielu tervikliku organismina ja vaadelda seda koos eespool-käsitelduga hügieeniliste juhtlausete valgusel, siis on selge meie püüe luua füsioloogilis-tehnilist alust, mis võimaldaks selle organismi tähtsaimat funktsiooni, sugulist läbikäimist, sellisele täiuslikkusele viia, nagu ta seda väärib oma põhjapaneva tähtsuse tõttu. Peale selle vaatlesime põhjalikult kahjulikke mõjusid, mis võivad esineda või tekkida asjaosalistel selle funktsiooni täitmisel ja lõpuks oleme igal parajal juhul tähelepanu pööranud sellele, et selle funktsiooni täiuslikuks arendamisel ei tohi esineda liialdatud kehalisi nõudeid. Samuti oleme tähelepanu juhtinud sellele, et suguline läbikäimine mõjub abikaasade psüühele (tuju, vaimsed võimed) senikaua soodsalt, kuni ta vastab nende üldisele kehalisele ja spetsiaal-sugulisele jõule. Siiski toonitame seda siin veel kord. Üleliigne on kahjulik ka selles mõttes ja mõjustab eriti kahjulikult meest. Tugev suguline tegevus ja intensiivne vaimne töö on paljudel inimestel — nimelt paljudel meestel — vastased, ja mõlemad vaimse rasketöölise üliabielust osavõtjad peavad seda arvestama.

* * *

Seega oleme jõudnud selle ülalmainitud põhimõtteni, mis meile ütleb, et kunagi ei ole hea ühte elava organismi funktsiooni, kui see ka oleks tähtsaim, sedavõrt üleolevaks muuta, et teised funktsioonid — ja seega ka tervik — selle all kannataksid.

Üliabielus tähendaks see, et arengu lõpule viidud abikaasade

sugulised vahekorrad ei tohi vähendada nende vaimuühtluse intensiivsust, vastastikust osavõttu partneri hingeelust, ja et nii siis tolle abielulise funktsiooni tugevnemine peab seotud olema selle vastavalt jõulisemaks muutumisega. Harilikult toimub see iseenesest. Üliabielus jäävad abikaasad, nimelt nende hästiarenenud erootilise vahekorra tõttu, armastajaiks. Ja armastajad on — see on küllalt tuntud asjaolu — täielises psüühilises kokkukõlas. Nii siis sellest küljest ei ähvarda midagi terviku tervist. Vastupidi, hädaoht tekib ennemini liiga suure hingelise sõltuvuse ja olenevuse nähtuste tõttu, sest need väsitavad pikapeale.

Viiks kaugele seda ainet põhjalikult käsitlema hakata. Muide arvan, et küllalt on vihjest mainitud hädaohule ja et tegelikus elus võib nõuandeks olla: võimaldage teineteisele kõige armastuse, sõltuvuse, vaimuühtluse, suurima osavõtu puhul partneri mõtlemisest ja tundmisest ka küllaldaselt rahu.

* *
*

Väga tähtis on järgnevas silmas pidada: kui täitub iga suguline soov, siis tekib tüdimuse hädaoht, sest see tekib iga täieliku soovide täitumise puhul. Harilikes abielulistes seksuaalsuhetes tekib see varemini või hiljemini. Ka üliabielus on see võimalik. Kuigi selle „harmooniline, õitsev suguelu" koos selle elava, vaheldusrikka tegevusega ei ole tüdimise hädaohus, mis on omane üksluistele suhetele, siiski pesitseb nimelt selle täiuslikkuses, millega üliabielu iga soovi täita suudab, küllastuse idu.

Sellest tõesti traagilisest saatusest — seda traagilisem, et tema läbi kannatajad, ikka veel täis ilusaimaid mõtteid, kõrgeimast taevast alla libisevad — hoidumine on ülesanne, mis kuulub tähtsaimate hulka hingelise tervise eest hoolitsemises.

See tervise eest hoolitsemine peab muretsema, et ära hoida küllastumist. Seda saavutab ta sellega, et takistab taktilise tagasihoidlikkusega kohasel ajal kõikide soovide täielist täideminekut. Ka ülalmainitud mõttes sisaldab Balzac'i hoiatus tähelepanuväärset nõuannet: „Mees, kes oma naisele enam midagi soovida ei jäta, on kadunud mees." Ja kuivõrt vahete-vaheline naise tagasihoidlikkus mehe ärritusi suurendada võib, seda tõendagu tsitaat Shakespeare'i Cymbeline'ist, kus luuletaja Smogens'i meestele laseb öelda:

„Sageli keeldus ta abielulisist kaisutusist ja palus armu, ise täis roosilist häbelikkust: See oli nii ilus, et see isegi vana Saturni oleks soojendanud[1]."

(2, 5)

[1] „Me of my lawful pleasure she restrain'd, and pray'd me, oft, forbearance: did it with a pudency so rosy, the sweet view on't might well have warm'd old Saturn — —"

Ent naine ei tohi kunagi unustada, et liialdamine s e l l e s sihis eriti kardetav võib olla üliabielule, ja et seejuures erilise tähtsusega on tagasihoidlikkuse viis. Muidugi, „naised omavad mitteandumise meetodeid, mis hurmavamad on kui kõik muu“ [1]. Selline meetod võib ainult siis säärast hurma äratada, kui ta ise hurmav on. Kui see aga on ainult egoistlik keeldumine, siis mitte. Peale selle peab niisugust tagasihoidlikkust mõni teine kord heaks tegema teatud algatusega. Kogu selles üliabielu tervise eest hoolitsemise väga olulises anduvuse ja tagasihoidlikkuse, kõhklemise ja nõusoleku vaheldumises tulevad eriti selgesti ilmsiks ehtsa naise nõiduvad omadused, ja siin avaldub ka abielu koketeerimine ja flirt VIII peatükis mainitud mõttes.

* *
*

Koguni teise tähenduse omandab see tagasihoidlikkus, kus tahetakse hoiduda abikaasasid *pidevalt* ebasoodsalt mõjustavast vahekorrast, banaalsest intiimsusest. Ka *sel juhusel väljendab* seda üks lööklause paremini kui pikem seletus. Andestatagu mulle, sest see on jälle B a l z a c'ilt, kuid ta on kõige selgemini väljendanud: „Mees, kes läheb oma naise rõivastumisruumi, on tark või lollpea [2].“

Sapienti sat.

* *
*

Seega oleme puudutanud punkti, mis üliabielus vähemalt sama tähtis on kui harilikes olukorris, kuid siiski sellele abieluvormile spetsiifiline ei ole. Nüüd pöördume uuesti abielutüübi juurde, mis on käesoleva raamatu aineks, et küsida, kas see, mis üliabielu iseloomustab, — suguliste suhete laiendamine, kindlustamine ja peenendamine abikaasade vahel — ei oma suurendatud õnne näol saavutatud paremuste kõrval ka pahesid. Tõepoolest oleksid õnnetunded, mida üliabielu suudab pakkuda, liiga kalli hinnaga saavutatud, kui abikaasade hingeline tasakaal teiselt poolt koormaks nende hingerahu.

Nii oleks see askeetiliste kalduvustega või askeesi poole püüdvatel inimestel — kas nad siis kuuluvad mingisse teatud ususekti või mitte. Nad ei vaja üliabielu õnne või nad vähemalt ei taha seda. Nad peavad sellist õnne põlastusväärseks, sest see kõneleb vastu nende ihaldatud „puhtusele“, „elu pühaks muutmisele, mis seisab maapealsest vabanemises ja selle puht-vaimseks muutmises“ [3]. Mõned ristiuskude rühmad lähevad oma maapealsest vabanemise soovidega ja arvamusega, et selliste soovide vastu peab võitlema,

---

[1] R é m y d e G o u r m o n d.

[2] l'Homme qui eritre, le cabinet de toilette de sa femme est un philosophe ou un imbécile. (Physiologie du Mariage.)

[3] Vrd. Tassilo von Scheffer, Philosophie der Ehe, lk. 152.

kaunis kaugele, teised (igatahes väiksemad rühmad) isegi väga kaugele. „Siin mõjub kaasa, mis puutub suguliste soovide põlastatavusse, algpatu, patulangemise motiiv, kogu seisukoha võtmine „maise lihahimu" vastu, mida tembeldatakse „patuks", kuna seda mõnes teises usundis kiidetakse selle väärtusliku keskpunktina[1]".

Kes nii tunnevad ja mõtlevad, nendel pole võimalik konflikti tekkimine usu ja üliabielu vahel, sest viimasest ei saa üldse juttugi olla. Teistel jälle ei tule usulised kaalutlused arvessegi.

Kuidas on aga lugu mõlemale võimule alluvate tunneterühmade vahekorraga, sest mõlemad tunneterühmad võivad nii sügavasti inimese hingele mõjuda neil paljudel juhtudel, kus tegemist on nii ühe kui teisega?

Teiste sõnadega ja praktiliselt väljendudes: kuidas suhtuvad arvesse tulevate uskude eeskirjad ja tõekspidamised üliabielu printsiipidesse, nagu neid selle raamatu eelmises osas tundma õppisime?

See on küsimus, millest me siinkohal mööda ei tohi minna, sest see puudutab sügavasti üliabielu hingelist tervishoidu. Kui see abielu evolutsioonikuju vastuollu satuks usu eeskirjade ja tõekspidamistega, siis oleks selge, et sellest tekiksid abikaasadevahelised lahkarvamused ja seesmised konfliktid, see tähendaks üliabielu rasket riket, mille all rängalt kannataks selle hingeline tervis.

Ütleme otsekohe, et sellist allumist (millele meie küll lähenema peaksime, arvestades kristluse teatavaid askeesi tendentse[2]) õnneks enamasti e i o l e, ja et seal, kus usu eeskirjad mõne meie näpunäidete üksikasja vastu on, üliabielu oma iseloomu kaotamata täielikult kohastuda võib nende usu eeskirjadega.

* *
*

On kaunis raske kogu ulatuses pilti saada siin arvesse tulevate mitmesuguste uskude eeskirjadest ja tõekspidamisist[3].

---

[1] Vrd. Tassilo von Scheffer, Philosophie der Ehe, lk. 153.

[2] Eriti varase kristluse järelmõjuna, mis ainuüksi arvestas peatset jumalariigi tulemist.

[3] Olen selles asjas paljude teoloogidega kirjavahetuses olnud ja mõnegi raamatukogu läbi sorinud.

Avaldan siinkohal tänu neile härradele, kes mulle selle juures abiks olid ja vastutulekut ei keelanud. Eriti Bibliotheca Nazionale juhatusele Palermos, kus ma leidsin suurema osa katoliiklikest moraalteoloogilisist töist, ja Zürichi keskraamatukogu juhatusele, kes mulle võimaldas osa protestantliku kirjanduse tarvitamist.

Kahetsen väga, et ruumi puuduse tõttu ei saa täide viia oma kavatsust seda huvitavat küsimust — õigemini küsimuste rida — põhjalikult käsitella ja väljavõtetega selgitada. Nii siis piirdun küsimuse uurimisel saadud üldmulje edasiandmisega ja rõhutan ainult siin ja seal mõnd tähtsat üksikasja.

Teadusliku kirjandusena soovitan lugejaile, kellel see vajalik, järgnevaid minu poolt kasutatud töid (usud on järjestatud kronoloogiliselt):

Juudi usk: J u l i u s P r e u s s, Biblisch-Talmudische Medizin. 23. trükk (Berliin 1921, S. Karger).

Kôige kergem on pilti saada vanema usu juures. Juutide Moosese seadusandlusest tuletatud eeskirjad on väga täpsad. Need sisaldavad peaasjalikult sugutumise (isegi külgepuutumise) keeldu menstruatsiooni, lapsevoodi jne. tôttu „mittepuhta" naisega, kes ei ole teatud kindlal tähtajal rituaalses vannis puhastatud. Pole môtet edasi anda seda usuga seotud eeskirja; minu juudist lugejaile on see tuntud, ja mittejuutidele on selle ettelugemine asjatu. Nii siis selgub sellest, et need eeskirjad küll ajaliselt tunduvalt piiravad abikaasade sugulist läbikäimist, muidu aga pole vastuolus üliabielu iseloomuga. — (Ühes taotlevad nad sama mis minagi: nad vôimaldavad äsja-defloreeritud naisele — arstlikust seisukohast igatahes tarbetult pikka — kaitseaega sellega, et nad neitsinaha rebenemisel tekkinud väikest verejooksu ühevääarseks peavad menstruatsiooniga, nii et ka defloratsioonile järgneb 7-päevane keeluaeg.)

* *
*

Allika uurimine heebrea keeles, seepärast mulle vôimatu.

Katoliku usk: Capellmann-Bergmann, Pastoral-Medizin. 19. trükk. (Paderborn, Bonifacius'e kirjastus.) Kohad, millega tegemist on, on ladinakeelsed. Raamat on kôlblik hingekarjase ja arsti praksises.

Põhjalikumaks stuudiumiks:

Th. Sauchez, Disputationum de Sancto matrimonii sacramento auctore Thoma Sauchez, Cordubensi e Societate Sesu. Autverpiae, apud Jac. Mersium. Anno MDCLII. (Palermo Bibliotheca Nazionale's, end. jesuiitide raamatukogus oleva eksemplari tiitlilehele on tindiga kirjutatud: „Editio non prohibita".) Tomus II Lib. IX. De debito conjungale.

S. Alph. Mariae de Ligorio, Theologia moralis. Neapoli 1827. Tom VIII. Fract. 6. De matrimonio. (Saksakeelne tôlge R. Grassmann'i „Auszüge aus der Moraltheologie des Heiligen Dr. Alph. Mar. de Liguori's". 34. trükk. R. Grassmann'i kirjastus, Stettin.)

Petr. Scavini, Theologia moralis universa Ed. III. Parisi 1859.

D. Craisson, De rebus Venereis ad usum Confessariorum, Parisi 1870.

I. P. Gury, Compendium theologiae moralis. Antonii Ballerini adnotationibus locupletatum. Ed. VI. Roma 1882. (Ühe vanema trüki saksakeelne tôlge on olemas. Regensburg 1868.)

Protestandi usk: Lutheri kirjutised „Baabeli vangipôlve" ja „munga tôotusest".

Heidelbergi katekism.

Ames (Amesius), Medulla Theol. de Conscientia, eius jure et casibus (1633).

Francis Wayland, The elements of moral science (1835). Book II. Practical ethics.

Gottschick Herzog'i Realenzyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. Selles entsüklopeedias artikkel „Abielu" ja ka „Eetika". (J. C. Hinrich'i kirjastus, Leipzig.)

Steffen Schiele Religion in Geschichte und Gegenwart'is art. „Abielu". (J. C. B. Mohr'i kirjastus, Tübingen.)

Encyclopaedia of religion and ethics. Vol. 8, art. „Casnistry" (Moraltheology). Selle artikli lôpus leiame muid kirjandusallikaid. „Marriage'i" all ei ole midagi leida, mis siin tähtis oleks.

Enesestmôistetavalt on piibel esimese järgu allikaks kôigi kolme usu juures.

Et õigeusklikud juudid tingimata kõike väldivad, mis sugulisel läbikäimisel raseduse ärahoidmist taotleb, ei põhine mitte eeskirjadel, vaid religioossel mõtlemisviisil. Seda tõekspidamist pooldavad ka õigeusklikud protestandid (reformeeritud), kes ka muidu meeleldi Vanale Testamendile toetuvad ja sealt omandavad paljusid „Jumala käsklusi". Näit. *coitus*'e vastu menstrueerivaga käivad täpsalt samad kohad piiblist (3. Moosese raamat 15/19, 18/19, 20/18), mis on juutidele vastavaks seaduseks. Ma ei tea, kas need protestandid nii kaugele lähevad, et nad ka kinni peavad 7-päevasest keeluajast pärast menstruatsiooni. Pole kahelda, et teatavatel ringidel on k a l d u v u s kinni pidada ka sellest puht-mooseslikust määrusest.

* *
*

Katoliku kirikul on esmajärguliseks põhimõtteks mitte mingisuguseid raseduse ärahoidmise viise sugutumisel tarvitada. Sellised abinõud on kõvasti keelatud. Kirik peab igal tingimusel eranditult sellest kinni. See keeld käib ka kõigi abinõude kohta, mis mitte ettenähtult, vaid kõrvalmõjuna takistavad kontseptsiooni. Nii on keelatud kondoomi tarvitamine haiguste eest hoidumise mõttega. Seda põhimõtet laiendatakse veelgi: ka raseduse aegu on keelatud kondoomi tarvitamine *coitus*'el (kuna sel puhul ometi mõeldagi ei saa kontseptsioonist). Sest katoliiklik moraal nõuab, et iga suguline läbikäimine peab lõppema „tõelise seemne loomuliku vooluga otseteed naise loomulikku riista" (*„naturalis emissio veri seminis facta immediate in naturale vas muliere"*).

Nii siis katoliiklastel ei tuleks arvesse nakkusest hoidumiseks nimetatud abinõu tarvitamine, ja ka 211. leheküljel mainitud võimalus (spermaresorptsiooni ärahoidmine rasedusel, kui uurimiste jätkamisel selguks, et see resorptsioon on kahjulik) oleks lubamatu. See ei puuduta aga üliabielu iseloomu ja on muide kõrvalise tähtsusega küsimus.

On aga tähtis, et kontseptsiooni ärahoidmise keeld, — see on tähtsaim nõue, mille asetab katoliku kirik abieluinimestele nende suguliste suhete reguleerimiseks (niisama kui vastavad määrused juudi ja protestandi usus) — ja üliabielu põhilause ei räägi kuidagi teineteisele vastu. Üliabielu põhimõte on nimelt sugulisi suhteid arendada tema füsioloogiat arvestava tehnika tarvitamisega niisuguseiks, et see kestvalt täielikult rahuldaks m õ l e m a t abikaasat, nendevahelist armastust ikka tugevamaks teeks ja kindla aluse paneks kestvale õnnelikule kooselule. Sellel põhimõttel pole midagi ühist abinõudega kontseptsiooni ärahoidmiseks. Jah, sellised abinõud ei ole enamasti sobivad üliabielu nõuetega, sest et nad ideaalset sugutumist palju moonutavad ärritusi vähendades, normaalset reaktsioonide käiku segades, esteetikat riivates ja takistades vaba, täielikku hingelist aktile andumist.

On selge, et raseduse küsimus abikaasade ônneks suurimat tähtsust omada vôib ja sageli rikub nende häid sugulisi vahekordi. Seda kinnitab tegelik elu igal sammul. Siiski on siin tegemist niivôrt tähtsa ja raske küsimusega, et, nagu juba käesoleva raamatu alguses ütlesin, see väärib erilist stuudiumi. Seepärast ja ka et mitte keerulisemaks teha käesolevas töös käsiteldud küsimusi, olen siin välja jätnud kontseptsioonist hoidumise küsimuse.

Nii siis rôhutan: 1) Üliabielu ei ole kuidagi vastuolus raseduse ärahoidmise kirikliku keeluga (vôi selle häirimisega usulisil kaalutlusil). 2) Minu väidetes ei leidu — välja arvatud ülalmainitud kôrvalise tähtsusega näpunäited haigusjuhtudel — ühtegi näpunäidet, millise järgi käimine vôiks koormata selles môttes usklikkude kristlaste ja juutide südametunnistust.

* *
*

Ja ka teises môttes?

Meeleldi toonitan seda, et minu siin väljendatud seisukohad üliabielu kehalise tervise eest hoolitsemise kohta, — kuna nad vastavad täielikult arstlikele ja üldinimlikele nôudeile mitte halba teha kaasinimesele (ja *a fortiori* abieluseltsilisele) kui ka *nasciturus*'ele (mittesündinule) — vastavad sellekohaseile kiriklikele käskudele ja usu seisukohtadele. Et nad, mis puutub käitumisse menstruatsiooni ja taandarengu ajal, kokkukôlas pole juudi eeskirjade ja teatud reformitud ringide seisukohtadega, seda kordan hoiatuseks neile, kellesse see puutub, kusjuures samuti kordan, et seeläbi ei kannata üliabielu pôhimôte. Minu vaated ei kônele katoliku moraali vastu, sest see lubab pikema jututa *coitus*'t neil ajajärkudel, kuivôrt seejuures pole karta erilisi hädaohte.

Mis puutub käitumisse raseduse ja haiguse ajal, siis selles on üldiselt minu arstlikud seisukohad ja uskude seisukohad ühed, kuigi siin, nagu arstidegi omavaheliste arvamuste puhul, vôimalikud on teatud lahkuminekud.

Nii juudid kui protestandid ei räägi midagi *coitus*'e asendeist. Pole pôhjust oletada, et need usud ei lubaks muud kui ainult „normaalasendit". Katoliiklik moraalteoloogia väljendub selles täpsamalt: normaalhoiu asendamine mône teisega vôib h a l v e m a l j u h u l olla a n d e s t a t a v patt.

Ja lôppeks see, mida nimetasin armu- ja ärritusmänguks. Ka selles vaikivad môlema esimese usu kirjad (nii et igatahes mingit k e e l d u ei ole), kuna katoliiklik moraalteoloogia selles küsimuses täpsalt kindlaks teeb, mis selles môttes lubatud on. Minu seletusi vôib vôtta kui sellega kokkukôlas olevaid. Ka ärritusmäng on lubatud, kui teda sugulisel ühinemisel tarvitatakse ettevalmistusena vôi täiendusena.

* *
*

On eriti huvitav üksikasjaliselt vôrrelda (katoliikliku) moraalteoloogia seisukohti (ühes neist tuletatud kiriklikkude eeskirjade ja keeldudega) ja minu selle raamatu kolmanda osa alguses leiduvat normaalse sugulise läbikäimise (puht-füsioloogiliselt môeldud) definitsiooni. Kahjuks pean selle töö jätma sellest huvitatud lugejate eneste hooleks (kes igatahes vôimalikult pôhjalikumalt süvenema peavad küsimuse nii moraalteoloogilisse kui ka füsioloogilisse külge). Mulle jääb vaid toonitada, et sellise stuudiumi tulemuseks on täieliku kokkukôla leidmine füsioloogia ja teoloogia vahel ja et otsekohe silma torkab vôrdlus: füsioloogiliselt normaalne = jumala meelepärane = kombeliselt hea = kiriklikult lubatud (samuti on lugu teise küljega).

* *
*

Kuidas suhtub protestantism kogu sellesse küsimuste kompleksi? On väga raske selles selgusele jôuda juba seetôttu, et protestantism ei ole ühtlane tervik, nagu katoliiklus ja juudi usk. Mitmesuguste voolude ja mitmete maade arvukad väljapaistvad hingekarjased, kelle poole pöördusin, vastasid mulle eranditult, et neil neis asjus mingit arvamust ega kogemusi ei ole, et nad kunagi ei puuduta küsimust, mis on abielus lubatud ja mis mitte; ja et neil — välja arvatud üks — tundmatu on vastav kirjandus. Ainult üks usuteaduseprofessor aitas mul teed leida sellekohase kirjanduse juurde; avaldan temale selle eest erilist tänu. Kuid ka sellest kirjandusest leidsin ainult osalt vastuseid küsimuse kohta.

Sellest saadud üldmulje annan edasi ajaloolise ilmega tsitaadis: „Luterlaste moraalteoloogia kaldus pehmuse, kui mitte lodevuse poole; pietismi tasandava môju all tekkis temast kristlik eetika praeguses môttes. Vahepeal arenes aga karmima loomuga moraalteoloogia kalvinistlik-puritaanlikes ringes, mis rohkem rôhutas patukahetsemist[1].“

Kui ôieti aru saan, siis asuvad ka praegugi veel luterlased selles asjas, vaatamata oma piinlikule täpsusele, lähedal suurejoonelistele (kuid kaugeltki mitte lôtvadele) katoliiklaste arvamustele ja „moodsad protestandid“ on lähedad luterlastele, kuna reformeeritutel (vôetud ühise nimetusena enam-vähem „ôigeusklikkude“ protestantide, eriti kalvinistide kohta) selle paljudes vooludes leiame rea arvamusi, alates täielikust vabadusest kuni kveekerite vôimalikult kaugeulatusliku tagasihoidlikkuseni[2].

---

[1] „Lutheran casnistry tended to be mild, if not lax; mediated by Pietism, it gave place to Christian ethics in the sense now current. Meanwhile, casnistry of a stricter type, and more penitential in reference, grew up in Calvinistic-Puritan circles.“ (Encyclop. of religion and ethics.)

[2] „. . . nôue, et abielu ilma ihulise armastuseta puhtam olevat (kveekerid)...“, nagu väljendub Steffen.

Inglise kirikus näivad High Church'i pooldajad kalduvat selles mõttes lähemale katoliiklastele, kuna Low Church'i pooldajad pooldavad kalvinistide vaateid. Lõppeks on õigeusklikud ameerika protestandid, nagu ma arvan, lähedal puritaanlastele.

Lühidalt: „Protestant" ei ole kuidagi seotud oma abielulisis sugulisis toiminguis usu ja kiriku eeskirjadega, vaid allub ainult oma südametunnistusele. Mida aga temale ette kirjutab südametunnistus, see varieerub usu suuna ja individuaalsusega täielise vabaduse (normaalse piirides) ja võimalikult karmi kitsenduse vahel.

* *
*

Kokkuvõttes võib vastata püstitatud küsimusele, et, nagu varemini tähendatud, kõikidele neile, kes loodavad leida oma seesmist rahu või isegi õnne (sest ka see on võimalik, kuna iga tõsiselt mõeldud ohver sisaldab tasu) ainuüksi vaimses elus ja vabanemises maapealsest, üliabielu üldse arvesse ei tule sellega seotud askeesitendentsi tõttu[1]. Neile aga, kes neid äärmisi kalduvusi ei poolda, on selge, et usk ja üliabielu vastuolus ei ole, ja et nad võivad mõlemast osa võtta, ilma et nende hingeline tervis kannataks seesmiste konfliktide all.

* *
*

Seejuures on aga igatahes vältimatu üks tingimus: üliabielust peab aru saama tema *tõelises* mõttes.

See tõeline mõte on *armastuses — hingelises armastuses* või *paremini ja õigemini väljendatult, sugulise armastuse hingeliste ja ihuliste komponentide ühtlustamises* — nagu seda alati toonitanud olen.

Kes sugulise läbikäimise tehnika täiuslikkuses *omakasu* näeb, see eksib rängasti ja leiab sama kindlasti pettumusi kui ilma täiuslikkusetagi. Sest see läbikäimine ei ole *eesmärk*, vaid igatahes vältimatu *abinõu eesmärgi saavutamiseks*.

Lihalikkus, kui peen ta ka oleks, iseenesest ei suuda kedagi tõeliselt *rahuldada*, sest selles puudub kõrgem, hingeline osa,

---

[1] Kas need tendentsid siis põhinevad Vanal või Uuel Testamendil, või baseeruvad nad mõnel muul alusel, on kõrvaline. On aga siiski hea sellele mõelda, et selline kalduvus ei olegi nii tüüpiline kristlik, nagu seda näivad arvavat mõned kristlased. Nimelt leidub seksuaal-askeetilisi voole igal pool ja igas ajajärgus väikestel inimrühmadel ja üksikuil inimesil, kes endi ümber koguvad pooldajate karja. Eelkristlikuks näiteks oleks noorpütaagorlaste kool, mis sugulisele tegevusele vaatas kui vaimu määrimisele ja täielikku hoidumist soovitas. Et see kool tekkis viimase sajandi esimesel poolel enne Kristuse sündimist Aleksandrias ja kristluse alul veel oma õitsengus oli, siis võib-olla on vanakristluse askeesitendentsid osalt selle mõjustusel tekkinud.

Pärastkristliku vastandina võiks esitada müstilis-askeetilisi „eetikuid".

ja seda nõuab inimene ja seda peab ta alati otsima. Sest lihalikkust ei mõista hukka mitte ainult moraalteoloogia, mitte ainult Heidelbergi katekism, vaid ka mitteusklik eetika ja seda sama karmilt. Paljast lihalikkusest ei looda ükski esteetiliselt tundev inimene õnne leida. Ükski niisugune inimene ei tee tegemist armumänguga ega järelmänguga nagu üliabielus, kui selleks ei sunni teda armastus, terviklik armastus. Selleta oleks see lihtsalt võimatu, sest ta tunneks selle vastu tõsist vastikust.

Ei, mida mees ja naine, mida abikaasad saavutada tahavad oma intiimse kehalise ühinemisega, mida nad teadlikult või alateadlikult tunnetavad selle ühinemise otsese eesmärgina, see on täiusliku terviklikkuse väljendusvõimalus.

See väljendusvõimalus on aga ainuüksi täielik, neile kättesaadav. Väljendusviis ei tohi aga puudulik olla.

Selle saavutamist ja selle väljendusvõimaluse piiramatut kestmist ka aastate vältel aidaku neile üliabielu.

Intermezzo III.

I.

Oskus teostada sugulist ühtumist jumalikkude seaduste järgi nõuab põhjalikke ja valdavaid teadmisi kõigest, mis puutub mehesse ja naisesse.

Omer Haleby.

II.

Kõigist elulisist küsimusist on kaalukaim tegevuste uurimine, mis kindlustavad elu edasiandmist.

Camille Mauclair.

III.

Inimesele, jah, isegi kõigile inimestele, pole huvitavamat asja, ega ka ühtegi, mis alal ta enam nõu vajab, eriti arvestades hirmsaid lollusi, mida ta igal ajal ja igas kohas on sooritanud väikese, pimeda ja õela jumala valitsuskepi all.

L. de Langle.

IV.

Kui mehed vaid kümnendiku kõigest oma ärile pühendatavast hoolest ja mõtlemisest pühendaksid oma abielule, siis oleks enamik abielusid õnnelik.

Robert Haas.

V.

Kes enese väidab armastavat ihaldamata, pole võimeline ihaldama.

W. T.

VI.

Meelus pole patt, vaid vastupidi, elu ehe, jumala and nagu kevade- või suvetuul; teda tuleb nautida puhta südametunnistusega ning rõõmuga ja teda südamest soovida terveile täiskasvanud inimesile, kes teda ihaldavad.

G. Frenssen.

VII.

Parem on abielusse heita, kui himude põlemist tunda.

1. Kor. 7/9.

VIII.

Valitseb abielus tôeline armastus ja on naine tervise juures olles tujukuseta ja isekuseta täitnud mehe soove, siis ei ole kaheldav, et mees nurinata lepib raskustega, mida nôuab vajalik abikaasa tervisliku seisukorra arvestamine.

S. Ribbing.

IX.

Igaüks, kellel süda rinnus ôiglaselt tuksub, peab lugu oma naisest ja hooldab teda hellusega.

Ilias IX, 541.

X.

Sest tuntaks ikka vaga meest,
Et hoolitseb ta naise eest.

Luther.

XI.

On teada, kui nôrgalt naises pôleb armutuli, kui silm ja käsi teda ikka uuesti ei ôhuta.

Dante.

XII.

Juba naise näost on näha, kui tal hea mees on.

Goethe.

XIII.

Kôik naises on môistatis, ja kôigel naises on vaid üks lahendus: selle nimi on rasedus.

Nietzsche.

XIV.

Nel marito prudentia	Mehel ettenägelikkus
Nella moglie patientia.	Naisel kannatlikkus.

Itaalia vanasôna.

XV.

Targad naised, kes oskavad ühtaegu naisteks jääda, see tähendab, naisteks, kes jäävad teadlikeks oma ôigest loomusest, oma ôigeist vôimetest ja puudustest, on väga haruldased.

Jules Huret.

XVI.

Armastus katab ka pattude hulga.

1. Peetr. 4/8.

XVII.

Kui kaua ollakse noor?
Seni kui äratatakse armastust.

XVIII.

Armastus ei tunne vanadust.

Stendhal.

XIX.

Mis suudab teha meile vanadus, kui kahekesi oleme?

Stendhal.

XX.

Armastus laiendab „minu“ „sinuni“.
Armastus peenendab „minu“ „sinuks“.

W. T.

SISUKORD.

ISIKLIKKU SISSEJUHATUSEKS 2

ESIMENE OSA

SISSEJUHATUS JA ÜLDINE SUGUFÜSIOLOOGIA

I peatükk. SISSEJUHATUS

Abielu ja üliabielu 3
Põhjused abielust kinnipidamiseks
Neli abieluehitise nurgasammast
Õige abikaasavalik
Hea psühholoogiline sättumine
Soovikohane lasteküsimuse lahendamine
Harmooniline, õitsev suguelu
Arst nõuandjana
Abikaasa juhina
Abielumeeste hoolimatus ja egoism ja nende naiste näiline suguline külmus
Mees oma naise alalise petjana
Üliabielu nõuab teadmist, edendab õppimist
Esitatav teos õpperaamatuna

II peatükk. PILKE INIMESE ÜLDISSE SUGUELUFÜSIOLOOGIASSE. ESIMENE JAGU

Sugutungi areng, sugutunded ja seesmised ärritused 9
Sugu edasiandmise kihu
Sugutegevuse kihu
Lähenemiskihu (selle esimese komponendina)
Vallandumis- ehk rahuldumiskihu (teise komponendina)
Indifferentseeritud armastus
Armastus
Abielu
Üliabielu
Sugunäärmete sise- ja väliseritus
Sisesekretsiooni mõju
Sise- ja väliseritusproduktide tähtsus lähenemis- ja vallandumiskihule
Psüühilised siseärritused

III peatükk. PILKE INIMESE ÜLDISSE SUGUELUFÜSIOLOOGIASSE. TEINE JAGU

Sugutunded ja välised ärritused 15
Hingelised mõjud
Üldist iseloomu mõjud
Isikliku iseloomu mõjud
Kehalised (meeleelundite kaudu edasi antud) ärritused

Maitse
Kuulmine
Muusika
Rütm
Hääl
Lõhn
Individuaalne lõhnade vastuvõtlikkus
Isiklikkude lõhnaainete produtseerimine
väljahingatavas õhus
higis
üldistes kehaaurudes
Suguomased lõhnaained (teatud isikupärase omadusega)
Kuupuhastuste lõhn
kehaaurudes
suguelundite eritises
Mehe ja naise suguelundite lõhn
Seemnelõhn
Selle mitmed nüansid
Seemnelõhn naiste hingeõhus peale sugutust
Naise spetsiifiline suguelundite lõhn peale sugutust
Kehalõhnade toime sugutunnetele (ärritavad ja eemaletõukavad)
Üldine kokkuvõte
Higi ja aurumine
Menstruatsioon
Suguelundite lõhn
Seeme
Lisalõhnad ja ebanormaalsed lõhnad
Parfümeeria ja sugutunded
Üldiseloomuga parfüüm ja selle tähtsus
Seesugused parfüümid seksuaalse põhijoonega
Mehelised ja naiselised lõhnaõlid
Lõhnade harmoonia
Ratsionaalne suguline parfümeerimine
Ligitõmbavate isiklikkude lõhnade tugevamaks tegemine või nende esilemanamine
Enda sugutunnete ärritamine lõhnaainetega
Lõhnaained loomariigist (muskus jne.) ja nende tarvitamine
Lavendel, kamper ja kibemandel suguelundite ebameeldivate lõhnade neutraliseerimiseks
Hape nõrgendab suguelundite lõhna
Leelis kõvendab seda
Põhireeglid parfüümide koostamiseks ja tarvitamiseks
Nägemismeel
Sekundaarsetest sugutunnustest
Nende tunnuste rõhutamine riietega
Kehaliigutusist ja selle rütmist
Silmategemine
Erootiline toime, lähtudes mitteisikulisist asjadest (näit. värv)
Kompimismeel
Passiivne kompimistunne
Erogeenne vööde
Rindade ja nisanibude ärritamine
Aktiivne kompimistunne
INTERMEZZO I (16 AFORISMI) 33

TEINE OSA

ERI SUGUFÜSIOLOOGIA JA ANATOOMIA

IV peatükk. TÄISKASVANUD NAISE SUGUFÜSIOLOOGIAST. ESIMENE JAGU

Sissejuhatus ja aine piiritlemine. Välised suguelundid 35

Häbeduspilu
Häbedusmokad
Clitoris (kõdisti)
Frenulum clitoridis
Selle eriline tundlikkus ärrituste suhtes
Kõdisti erektsioon
Rasu eraldumine ümbruses
Rasu omadused ja tähtsus
Tema eemaldamise tähtsus

Tupekoda
Tupekoja limanäärmed
Kusetoru ava
Hymen
Selle erikujud ja viimaste tähtsusest

Tupesuue
Lahkliha
Selle täieliku rikkumatuse tähtsus
Tupekoja sibul

V peatükk. TÄISKASVANUD NAISE SUGUFÜSIOLOOGIAST. TEINE JAGU

Sisemised suguelundid 45

Nende asendi üldine kirjeldus
Vaagen
Naaberorganid
Pärak
Kusepõis
Nende korrapärase, täieliku tühjendamise tähtsus
Kusetoru

Tupp
Ümbritsevad lihased
Levator vaginae funktsionaalselt iseseisva lihasena
Vaagnapõhimiku lihaste harjutamine

Voldid jne. kui suguti haaramis- ja hõõrumisseadeldis.
Suhtumine kõhukoopasse
Eritised
Piimahappesisaldus

Vastuvõtmis-, sisseimemisvõime
Raseduse muutusi
Vanaduse muutusi

Emakas
Emaka tupeosa
Kristeller'i limakork

Emaka ja tupe asend ja püsimine
Tühjas olekus
Sugulise läbikäimise korral

Organite liikuvus
Side- ja pideaparaat
Emakaõõs
Emaka lihassein
Selle kokkutõmbe omapärasusi
Kõhukilekate
Seesmiste suguelundite suhe kõhukoopaga
Munajuha
Vedelikuvoolus
Munasarjad
Väline eritus (muna eraldumine)
Seesmine eritus

VI peatükk. TÄISKASVANUD NAISE SUGUFÜSIOLOOGIAST. KOLMAS JAGU

Munasarjade tegevus, elunähtuste laineline liikumine naise organismis ja menstruatsioon . . 62
Munasarjade tegevuse tähtsus naisele
Munasarjade tähtsus ja ta mõju teistele suguelundeile
Muna produtseerimine
Ovulatsiooni aeg (olenevuses menstruatsiooniga)
Mitmesuguste protsesside *ajaline järgnevus*
Pinge ja lainekujuline pingemuutus munasarjades
Pingest vabanemise tung
Soodsad tingimused sigitavaks *coitus*'eks
Muna kaitse munasarjast eraldumise järel
Kollakeha moodustumine, arenemine ja taandarenemine
Kollakeha laine ja munasarja pingelaine alterneerumine
Nende kahe laine suhe muna sünnisse ja surmasse
Emaka limanaha vohamine ja taandarenemine
Ta olenevus kollakeha toimest ja vastavate lainete parallelism
Samasugused tingimused rinnanäärmeil
Munasarja tegevuse toime kogu organismile
Eluavalduste lainelisus
Kehatemperatuur esindajana
Temale esitatavad nõudmised
Temperatuurilaine jäljendab kollakeha lainet
Kollakeha sekreet eluavalduste sundijana
Kaks uut näidet selleks
Raseduse ja temperatuuri kurv
Kehalise ja hingelise heatunde mõjustuvus lainefaasidest
Menstruatsioon
Osa lainelangusest
Olenevus kollakeha toimest
Teiste tegurite mõju
Kliima
Meeleoluavaldused
Kestus, hulk
Kohalikud nähtused, valud
Üldised nähtused, halb enesetunne
Vastavate häirete iseloom
„Kuupuhastuste" mõiste selgituseks
Kuupuhastuste aegne „roojasus"
Sugukübsuse vältus
Tema mõjustamine mitmesuguseist tegureist
Klimakteerium (muuteaeg)
Selle tekkimise mitmekesisus ja kulg

Lainelikkuse lõppemine
Avaldusnähtused (kehalised ja hingelised)
Sugutunne
Menopaus
Matroona
Tema suguline läbikäimine
Selles peatükis avaldatud asjaolude olenevuse kokkuvõte
Küsimuse teaduslik täiendamine ja lisandused
Selle peatüki tähtsus abielupraksises
VII peatükk. MEHE SUGUELUNDITE ANATOOMIA JA FÜSIOLOOGIA 83
Üldiselt
Penis (suguti)
Corpus cavernosus
Erektsioon
Sugutilukk
Praeputium (eesnahk)
Frenulum praeputiis
Eesnahavõie
Suurima puhtuse tähtsus
Ümberlõikamine
Ergud
Suguärritused
Eriline eesnahaköitme tundlikkus
Suguti ühtumisorganina
Vorm
Suurus
Kusetoru
Selle mitmesugused osad
Limanäärmed
Nende erituspraduktide tähtsus
Munandikott *(scrotum)*
Munandid
Seemne valmistumine
Munandimanus
Seemnemass
Edasisaatmine
Muutused koosseisus
Spermiin
Ejakulatsioon
Seemneniidikesed
Nende liikuvus
Mittevalmid vormid
Eluvältus
Elutingimused
Seemne ühinemine munaga (sigitamine)
Prostata (eesnääre)
Tema sekreet
Selle mõju seemne liikumisele
Spermiin
Lõhn
Elustav toime
Seemnejuhad, seemnepõied
Kokkutõmbumine
Lõpposa ja ava
Seemnekühm
Seemnepõied
Erituspraduktid

Täielik ja ebatäielik tühjendamine
Ejakulatsioon
Kordumine
Pollutsioon (tahteta seemnetühjendused)
Pingevabanemistung
Ärritus ja pärssimine
Munandi sisesekretsioon
Selle mõju kehale ja vaimule
Ei mingit naisele omast laineliikuvust
Lõtvumine vanas ja raugaeas
Selle lõtvumise tähtsus
Tasakaalustuskatsed
seemnejuhade sidumisega (Steinach)
ahvimunandi pookimisega (Voronoff)
Inaktiviteedi atroofia vältimine

KOLMAS OSA

SUGULINE LÄBIKÄIMINE
SELLE FÜSIOLOOGIA JA TEHNIKA

VIII peatükk. DEFINITSIOON, EELMÄNG JA ARMUMÄNG 104

Normaalse sugulise läbikäimise definitsioon
Eelmäng, armumäng, suguühtumine ja järelmäng
Suguline ühtumine (*coitus*, paaritus) sugulise läbikäimise tippseisundina
Selle otstarve ja sihid
Mitmesuguste faaside piiritelu
Eelmäng (lähenemistung)
Armusuudlus
Suudluste jaotus
Armusuudluse iseloomustus
Armusuudluse variatsioonid
Effleurage
Maraichinage
Keelesuudlus
Suudluse apertseptsioon
Lõhnameel
Maitse
Kompimine
Kehasuudlus
Astmed
Analüüs
Armuhammustus
Haiglase piiritelu
Suurem kalduvus armuhammustuseks naissool
Selle seletus (suudluse teooria)
Hammustatu lõbutunde analüüs
Järgmised armuhammustuse kaks teooriat
Mõlema ürg-elukihu assotsiatsioon
Soovihkamine komponendina
Mehe armuhammustus
Mehe jõutarvitamine armuhammustuse ekvivalendina
Naise suhtumine sellesse
Selle jõutarvituse soovihkamiskomponent
Keha kompimine
Nüansid
Erogeense vöötme tähtsus

Nisanibude ärritamine
Rindade kompimine
Ärritusmäng
Naisel
Tehnika
Vahendid
Vajalikkus mõnedel juhtudel
Mehel
Tehnika
Piirdumise vajalikkus
Ärritussuudlus

IX peatükk. SUGULINE ÜHTUMINE.
ESIMENE JAGU

Füsioloogia ja tehnika 123
Protsessi kirjeldus
Mehe organite ärrituvuse iseloom
Arituse nüansid
Naise aktiivse osavõtmise tähtsus
Hingeliste tegurite (armastuse) tähtsus mõlemal asjaosalisel
Mittevõrdne ärrituvus mehel ja naisel
Vastastikune kohanemine
Naise organite ärrituvuse iseloom
Kõdisti ärrituse tähtsus
Kõdisti alaarenemise tähtsus
Tupe ärrituvuse tähtsus
Lõbuvallandumise mitmekesisus mõlema liigi ärrituvuse juures
Ideaalne paaritumine (kurv)
Vastavus ja erinevus mehel ja naisel
Orgasmi tekkimise analüüs mehel
Sama protsessi analüüs naisel
Coitus kogenud naisega ilma ettevalmistuseta (kurv)
Paaritumine kogemusteta naisega eelnenud ärritusmängu järel (kurv)
Suguühtumine kogemusteta naisega ilma vastava ettevalmistuseta (kurv)
Naise lõbuvallandumise rikked
Selle järeldused
Coitus interruptus (kurv)
Sellest tingitud kahjustused
Naist rahuldamatult kulgeva *coitus*'e kahjustuste vältimine
Mehe poolt
Naise enese poolt

X peatükk. SUGUTUMINE.
TEINE JAGU

Füsioloogia ja tehnika (järg) 159
Mitmesuguste naise organite osavõtmine orgasmist
Erituprotsessid
Naise ejakulatsioon („seminatio")
Esikunäärmeist
Emakast
Protsessid lihasaparaadis
Emaka kokkutõmbumine
Limapunni suhe
Järgnev lõtvumine
Aspiratsiooni tähtsus seemne vastuvõtmisel

Protsesside mõjustamisest mehe organismis (vt. VII peatükk)
Erektsioonivältuse pikenemisest naise lihaste kokkutõmbumisel
Toimunud ümberlõikuse mõju
Selle tähtsus naisele
Teadlik ejakulatsiooni edasilükkamine
„Karezza" — ejakulatsioonist täielikult hoidumine
Selle meetodi tagasilükkamine
Suguorganite suuruse suhte tähtsusest *coitus*'el
Normaalne vahekord ja erinevus
Selle kaalustamine
Võõrsuhete kahjustused
Naise infantilism
Selle tähtsus
Mehe infantilism
Ülisuur suguti
Soovitus lasta aegsasti end arstlikult järele vaadata enne abiellumist
Praktilisi ettepanekuid selle läbiviimiseks

XI peatükk. SUGUTUMINE.

KOLMAS JAGU

Asend ja kehahoid *coitus*'el 152
Selle tähtsus
sigitusvõimalustele
lõbutundeile
kahjustuste vältimiseks
Esimene asend (*positio obversa*)
I. Normaalasend
Kasud ja kahjud
II. Siruasend
Ärrituse viis
Ülisirutus
Indikatsioon
III. Painutusasend
Ärrituse viis
Kivivoolimise asend
IV. (Naise) ratsaasend
Eriline tehnika ja mitmesugused ärrituvuse viisid
Lõbutunde nüansseerimine
Menetluse kahjustusi
Pooldamised ja vastuseismised
V. Eesmine isteseis (vis-à-vis)
Ärrituse iseloom
Variatsioonid
„Pealiskaudne" sooritus
Rasedusaegne pooldamine
VI. Eesmine küliliasend (vis-à-vis)
Erilised hüved, kui mõlemat abikaasat kaitsev menetlus
Teine asend (*positio aversa, coitus a tergo*)
VII. Kõhuliasend
Halbused
VIII. Tagumine küliliasend
Erilised hüved kaitse vajaduse korral
Selle tarvitamine suguühtumise keelu asemel
IX. Põlviliasend
Naise ja mehe organite suuna differents

Sigituse soodustus
Kasutamine raseduse ajal
X. Tagumine isteasend
Erilise tehnika vajalikkus
Coitus-asendite ülevaate ja nende omapärasuste tabel
Sünousioloogia tähtsus (sugutuse füsioloogia) arstile
kui alus sugulise läbikäimise haiglaste muutuste mõistmiseks
seoses sigivuse ja sigimatuse küsimusega
seoses kohalikkude ja üldiste haigustega
Selle tähtsus lihtrahvale abieluõnne täielikustamiseks

XII peatükk. ÜLDNÄHTUSED *COITUS*'EL. JÄRELMÄNG 173

Üldnähtused
Pinge vältel
Näärmed
Süljeeritumine
Kuseeritumine
Higieritumine
Vereringe
Väikesed veresooned
Vererõhk
Süda
Lihastik
Vöödilised lihased (tahtele alluvad)
Siledad lihased (tahtele ei allu)
Erkkond
Erutuse edasikandumine naaberorganeile
Meelteelundid
Kogu olemuse kontsentreerumine genitaalsfäärile
Järgneva pingest vabanemise vältel
Väsimus
Kurnatus ülipingutusest
Hästi toimiv mõju üldisele enesetundele
Magamise vajadus
Järelmäng
Selle puhtpsüühiline iseloom
Erutusseisundi lõpp
Järelkõlad

INTERMEZZO II (17 AFORISMI) 180

NELJAS OSA
ÜLIABIELU TERVISHOID

SISSEJUHATUS. AINE DEFINITSIOON, PIIRITLEMINE JA JAOTUS . 182

XIII peatükk. KEHALINE TERVISHOID.
ESIMENE JAGU

Defloratsioon. Mesinädalad 185
Kaks vastupanu
Hingeline
Häbi, kartus
Kehaline
Neitsinahk
Defloratsioonitehnika
Neitsinaha rebenemine venitamisega, mitte purustusega
Verejooks
Raskused
Võideained

Orgasmi puudumine naisel esimese sugulise läbikäimise korral
Ärritusmängu ärajätmine
Tagasihoidlikkus armumängus
Mesinädalad
Õppeaeg
Naine peab õppima tundma
Ajutine suguline külmus
Harjumine ja hoidmine
Järk-järguline edasiminek

XIV peatükk. KEHALINE TERVISHOID.
TEINE JAGU

Sugulise tegevuse mõju kehale ja hingeelule.
Sugulised võimed 189
Naisel
Sugulise läbikäimise järelduste (raseduse) mõju
Sugulise läbikäimise mõju omaette
Soodus toime
Suguelundeile
Kogu kehale
Hingele
Ebasoodus toime
Üliärrituse korral
Piiride muutlikkus
Mehel
Soodus toime
Ebasoodus toime
Sugulised võimed
Mehel
Isikupärased erinevused
Ajutine suguline jõudlusetus
Tugeva sundimise kahjustused
Ajutise tagasihoidlikkuse järel
Korduv *coitus* suurenenud potentsi puhul
Naisel
Suurem jõudlus
Näiline vasturääkivus sugulise külmuse sagedusele
Hädaohud mehele, kes on harjutanud oma naise suurima jõudlusega
Eavahest, mis peab olema mõistetavuse piirides abieluliste vahel

XV peatükk. KEHALINE TERVISHOID.
KOLMAS JAGU

Sugulise läbikäimise mõjustamine seesmisil ja väliseil põhjusil 197
(vt. ka peat. II, III, VI, VII)
Toitude ja jookide mõju
Ärritustoime
Toitudest
Jookidest
Arstimeist
„Armujook"
Parajustavalt toimivad vahendid
Alaerutuvuse kõrvaldamine lihtsate vahenditega
Söehappevannid

Passiivsete liigutuste mõju
Sõit
Kihu perioodilised kõikumised
Mehel ja naisel
Kevademaksimum
Mehel
Üksikud andmed kahe- või neljanädalasist suurenemisist
Naisel
Suured lahkuminekud andmeis
Kahe- või neljanädalased suurenemised
Stopes'i teooria
Tema kuupuhastuseelne maksimum ühtib teiste laineharjadega (vt. pt. VI)
Kollakeha võimalik mõju
Maksimum munaeraldumise järel
Teised maksimumid
Autori arvamus
Maksimaalperioodide praktiline tähtsus
Nõude tagasitõrjumine sugulist läbikäimist ainult selle järel ära jätta
Ühtlased „õigused" suguliseks rahuldumiseks ja samad „abielulised kohused" mehele ja naisele

XVI peatükk. KEHALINE TERVISHOID.

NELJAS JAGU

Suguline läbikäimine erilisis tingimusis . . . 207

a) Menstruatsioon
Sugutunnete ärrituvus ja pärssimine
Oletatav oht mehe kusetoru põletiku tekkimiseks
Halbused naisele
Erilistel tingimustel on läbikäimine lubatud

b) Rasedus
Põhjusi sugulise läbikäimise vastu
Sünnitushäired
Enneaegne lootepõie rebenemine
Lapsevoodi infektsioon
Naise koe vigastamine
Keha läbiimbumine seemneaineist
Naise libido raseduse ajal
Põhjusi sugulise läbikäimise poolt
Mitteteadlikud
Teadlikud
Teatud kitsendustega on suguline läbikäimine lubatud kuni neli nädalat enne sünnitust

c) Karents sünnituse järel
Tõeline lapsevoodi (kaks nädalat)
Coitus'e keeld selle vältel
Taandarengu aeg (järgmised neli nädalat)
Lubatud ettevaatlik läbikäimine

d) Haigused
Coitus'e keeld infektsiooniohu korral
Sama suguelundite akuutse haigustumise korral
Kroonilis-põletikulised suguelundite haigused
Arstide poolt toimitakse siin sageli rigoroosselt
Mõnikord tuleb eelistada operatsiooni

Seksuaalne funktsioonitublidus väärib arstlikes kaalutlusis rohkem ruumi
Üldhaigused
Haiguste ja sugulise läbikäimise vastastikune suhe
Coitus'e hädaoht teatud haiguste korral
Sugulise läbikä ise hea mõju mõne haiguse korral
Lisa: Paaritusorganite eest hoolitsemine ja puhastamine 220
Selle vajadus

XVII peatükk. HINGELINE TERVISHOID 222

Abielulise organismi terviseravi
Ta normaalse eluseadelduse täiendamisega
Ülepingutuste vältimine
Selle vältimise meetodite tarvitamisega ettevaatust
Banaalsetest intiimsustest hoidumisega
Seesmiste konfliktide vältimisega
Üliabielu ja religiooni suhted
Raseduse takistamise tagasitõrjumine
Juutidel ja reformeeritutel
Katoliiklastel
Selle tagasitõrjumisega ei ole üliabielu vasturääkivuses
Ühtlus füsioloogia ja katoliikliku moraalteoloogia vahel
Protestantismi seisukoht
Luterlased
Modernsed protestandid
Reformeeritud
Inglise kirik
Ameeriklased
Kokkuvõte
Askeetiliste kalduvustega inimesile ei tule üliabielu küsimusse
Teistel kõigil ei ole konflikti religiooni ja üliabielu vahel
Sugulise armastuse hingeliste ja kehaliste komponentide ühtlustamine
Suguline läbikäimine mitte iseseisev otstarve, vaid väljendusviis
Üliabielu pakub suuri väljendusvõimalusi
INTERMEZZO III (20 AFORISMI) 232

VÄRVILISED TABELID.

I. Naise välised suguelundid 48/49
II. Naise sisemised suguelundid 56/57
III. Tähtsamad lihased 64/65
IV. Munasarja funktsioon ja menstruatsioon 72/73
V. Mehe suguelundid 96/97

TÜ RAAMATUKOGU
10300015892294

A
74198
32468416